

ROKASGRĀMATA

Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā

COUNCIL OF EUROPE

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2014. gads
Eiropas Padome, 2014. gads

Rokasgrāmatas manuskripts tika pabeigts 2013. gada decembrī. Tā pirmoreiz tika publicēta 2013. gada jūnijā četrās valodās. Šis ir otrais izdevums, un tajā iekļauti arī 2013. gada vasarā publicētie ES patvēruma *acquis* grozījumi. Turpmākie šīs rokasgrāmatas atjauninājumi būs pieejami *FRA* tīmekļa vietnē – <http://fra.europa.eu/en/theme/asylum-migration-borders> un Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) tīmekļa vietnē – <http://www.echr.coe.int> sadaļā “Publikācijas”.

Reproducēšana ir atļauta (izņemot komerciālos nolūkus), ja tiek norādīts avots.

***Europe Direct dienests jums palīdzēs rast atbildes uz jautājumiem
par Eiropas Savienību***

Bezmaksas tālruņa numurs (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Informāciju sniedz bez maksas, tāpat arī lielākā daļa zvanu ir bezmaksas (izņemot dažus operatorus, viesnīcas vai taksofonus)

Fotoattēlu autortiesības (vāks un iekšlapas): © iStockphoto

Papildu informācija par Eiropas Savienību ir pieejama internetā (<http://europa.eu>).

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2015. gads

ISBN 978-92-871-9928-7 (Eiropas Padome)

ISBN 978-92-9239-503-2 (*FRA*)

doi:10.2811/74507

Printed in Belgium

IESPIESTS UZ PAPIĀRA, KAS BALINĀTS BEZ ELEMENTĀRA HLORA (*ECF*)

Rokasgrāmata ir izstrādāta angļu valodā. Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) neuzņemas atbildību par tulkojumu citās valodās kvalitāti. Rokasgrāmatā paustais viedoklis nav saistošs ECT. Rokasgrāmatā ir sniegtas atsauces uz vairākiem komentāriem un rokasgrāmatām. ECT neuzņemas atbildību par šo publikāciju saturu un, iekļaujot tās sarakstā, nekādā veidā tās neapstiprina. Papildu publikācijas ir pieejamas ECT tīmekļa vietnes www.echr.coe.int/Library sadaļā “Bibliotēka” norādītajās interneta lapās.

Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā

2014. gada izdevums

Priekšvārds

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra un Eiropas Savienības Cilvēktiesību tiesa, īstenojot pirmo kopīgo projektu, 2011. gada martā publicēja rokasgrāmatu par Eiropas tiesību aktiem nediskriminācijas jomā. Ņemot vērā labvēlīgās atsauksmes, tika nolemts turpināt sadarbību citā ļoti aktuālā jomā, kurā arī bija vajadzīgs vispusīgs ceļvedis par Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru, kā arī attiecīgajām ES regulām un direktīvām. Šīs rokasgrāmatas mērķis ir sniegt pārskatu par dažādiem Eiropas standartiem patvēruma, robežu un imigrācijas jomā.

Rokasgrāmata ir paredzēta juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, robežsargiem, imigrācijas iestāžu darbiniekiem un citiem speciālistiem, kuri sadarbojas ar dalībvalstu iestādēm, kā arī nevalstiskām organizācijām un citām struktūrām, kam var rasties juridiski jautājumi par kādu no rokasgrāmatā aprakstītajām jomām.

Kad 2009. gada decembrī stājās spēkā Lisabonas līgums, Eiropas Savienības Pamattiesību harta kļuva juridiski saistoša. Lisabonas līgumā ir paredzēta arī ES pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai, kas ir juridiski saistoša visām ES un Eiropas Padomes dalībvalstīm. Lai nodrošinātu attiecīgo standartu pienācīgu īstenošanu un tādējādi panāktu pamattiesību pilnīgu ievērošanu valstu līmenī, ir būtiski uzlabot izpratni par kopīgajiem principiem abu Eiropas tiesu judikatūrā, kā arī ES regulās un direktīvās. Mēs ceram, ka šī rokasgrāmata palīdzēs īstenot šo svarīgo mērķi.

Erik Fribergh

Eiropas Cilvēktiesību tiesas sekretārs

Morten Kjaerum

Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras direktors

Saturs

PRIEKŠVārds	3
AKRONĪMI	9
ROKASGRĀMATAS IZMANTOŠANA	11
IEVADS	15
Eiropas Padome	15
Eiropas Savienība	16
Eiropas Savienības Pamattiesību harta	20
Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai	21
Svarīgākie aspekti	22
1. TERITORIJAS UN PROCEDŪRU PIEEJAMĪBA	23
Ievads	24
1.1. Šengenas vīzu režīms	25
1.2. Neatļautas ieceļošanas novēršana	28
1.3. Ieceļošanas aizliegumi un Šengenas brīdinājumi	28
1.4. Robežpārbaudes	31
1.5. Tranzīta zonas	32
1.6. Patvēruma meklētāji	33
1.7. Repatriēšana jūrā	35
1.8. Tiesību aizsardzības līdzekļi	37
Svarīgākie aspekti	38
2. STATUSS UN AR TO SAISTĪTIE DOKUMENTI	39
Ievads	40
2.1. Patvēruma meklētāji	41
2.2. Atzīti bēgļi un personas, kas atzītas par tādām, kurām vajadzīga alternatīvā aizsardzība	43
2.3. Cilvēku tirdzniecības upuri un īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuri	44
2.4. Personas, uz ko attiecas 39. noteikuma pagaidu pasākumi	45
2.5. Neregulārā situācijā nonākuši migranti	46
2.6. Pastāvīgie iedzīvotāji	49
2.7. Turcijas pilsoņi	50
2.8. EEZ valstu vai Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie	53
2.9. Bezvalstnieki un pilsonības vai dokumentu zaudēšana	53
Svarīgākie aspekti	56

3. PATVĒRUMA MEKLĒTĀJA STATUSA NOTEIKŠANA UN PIESPIEDU IZRAIDĪŠANAS ŠĶĒRŠĻI — SATURISKIE ASPEKTI	59
Ievads	61
3.1. Patvēruma tiesības un <i>non-refoulement</i> princips	62
3.1.1. Iespējamie riski saskaņā ar ES tiesībām	65
3.1.2. Iespējamie riski saskaņā ar ECTK	67
3.1.3. Riska novērtēšana	72
3.1.4. Aizsardzības pietiekamība	75
3.1.5. Iekšēja pārceļšanās	78
3.1.6. Drošība citur	78
3.1.7. Izslēgšana no starptautiskās aizsardzības darbības jomas	80
3.1.8. Starptautiskās aizsardzības izbeigšana	82
3.2. Kolektīva izraidīšana	83
3.3. Izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no citām cilvēktiesībām	85
3.4. Trešo valstu valstspiederīgie, kam ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu	87
3.4.1. Pastāvīgie iedzīvotāji	87
3.4.2. EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie	87
3.4.3. Turcijas valstspiederīgie	89
Svarīgākie aspekti	90
4. PROCESUĀLĀS GARANTIJAS UN JURIDISKAIS ATBALSTS PATVĒRUMA UN ATGRIEŠANAS LIETĀS	93
Ievads	94
4.1. Patvēruma procedūras	95
4.1.1. Intervija, izskatīšanas procedūra un sākotnējā lēmuma pieņemšana	95
4.1.2. Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību	97
4.1.3. Pārsūdzība ar automātisku apturošu spēku	100
4.1.4. Paātrinātas patvēruma procedūras	103
4.2. Dublinas regulā paredzētās procedūras	103
4.3. Ar patvēruma meklētāju uzņemšanas nosacījumiem saistītas procedūras	106
4.4. Atgriešanas procedūras	107
4.5. Juridiskā palīdzība patvēruma un atgriešanas procedūrās	109
4.5.1. Juridiskā palīdzība patvēruma procedūrās	111
4.5.2. Juridiskā palīdzība atgriešanas lēmumu gadījumā	111
4.5.3. Juridiskā palīdzība patvēruma atbalsta lēmumu apstrīdēšanai	112
Svarīgākie aspekti	113
5. PRIVĀTĀ UN ĢIMENES DZĪVE UN TIESĪBAS STĀTIES LAULĪBĀ	115
Ievads	117

5.1.	Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni	119
5.2.	Ģimenes statusa legalizēšana	121
5.3.	Ģimenes atkalapvienošanās	128
5.4.	Ģimenes saglabāšana — aizsardzība pret izraidīšanu	132
5.4.1.	Attiecību izjukšana	133
5.4.2.	Kriminālās sodāmības	134
	Svarīgākie aspekti	137
6.	AIZTURĒŠANA UN PĀRVIETOŠANĀS BRĪVĪBAS IEROBEŽOJUMI	139
	Ievads	141
6.1.	Brīvības atņemšana vai pārvietošanās brīvības ierobežošana?	142
6.2.	Alternatīvas aizturēšanai	145
6.3.	Tiesībām uz brīvību izņēmumu izsmelošs uzskaitījums	146
6.3.1.	Aizturēšana, lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī	149
6.3.2.	Aizturēšana pirms piespiedu izraidīšanas vai izdošanas	150
6.4.	Paredzēta ar likumu	153
6.5.	Nepieciešamība un samērīgums	154
6.6.	Patvaļība	155
6.6.1.	Labticība	156
6.6.2.	Pienācīga rūpība	156
6.6.3.	Pamatots iemesls izraidīšanai	157
6.6.4.	Maksimālais aizturēšanas ilgums	158
6.7.	Personu ar īpašām vajadzībām aizturēšana	160
6.8.	Procesuālās garantijas	161
6.8.1.	Tiesības tikt informētiem par aizturēšanas iemesliem	162
6.8.2.	Tiesības uz aizturēšanas pārskatīšanu	163
6.9.	Aizturēšanas apstākļi vai režīmi	165
6.10.	Kompensācija par nelikumīgu aizturēšanu	167
	Svarīgākie aspekti	168
7.	PIESPIEDU ATGRIEŠANA UN IZRAIDĪŠANAS VEIDS	171
	Ievads	172
7.1.	Droša, cieņpilna un humāna pārvietošana	173
7.2.	Konfidencialitāte	174
7.3.	Piespiedu līdzekļu izmantošanas rezultātā nodarītais būtiskais kaitējums ..	175
7.4.	Izmeklēšana	177
	Svarīgākie aspekti	178
8.	EKONOMISKĀS UN SOCIĀLĀS TIESĪBAS	181
	Ievads	183
8.1.	Galvenie tiesību avoti	184

8.2.	Ekonomiskās tiesības	186
8.2.1.	EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi	188
8.2.2.	Norikotie darbaņēmēji	189
8.2.3.	Zilās kartes turētāji, pētnieki un studenti	190
8.2.4.	Turcijas pilsoņi	191
8.2.5.	Pastāvīgie iedzīvotāji un ģimenes atkalapvienošanās direktīvas labumguvēji	192
8.2.6.	Tādu citu valstu valstspiederīgie, ar kurām noslēgti asociācijas vai sadarbības nolikumi	193
8.2.7.	Patvēruma meklētāji un bēgļi	196
8.2.8.	Neregulārā situācijā nonākuši migranti	196
8.3.	Izglītība	197
8.4.	Mājoklis	200
8.5.	Veselības aprūpe	205
8.6.	Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība	208
	Svarīgākie aspekti	212
9.	PERSONAS AR ĪPAŠĀM VAJADZĪBĀM	215
	levads	216
9.1.	Nepilngadīgie bez pavadības	217
9.1.1.	Uzņemšana un attieksme	218
9.1.2.	Vecuma novērtēšana	220
9.2.	Cilvēku tirdzniecības upuri	221
9.3.	Personas ar invaliditāti	223
9.4.	Spīdzināšanas un citas nopietnas vardarbības upuri	224
	Svarīgākie aspekti	226
	PAPILDLITERATŪRA	227
	TIEŠSAISTES INFORMĀCIJAS AVOTI	233
	LIETU SARAKSTS	235
	KĀ ATRAST EIROPAS TIESU JUDIKATŪRU	249
	ES INSTRUMENTI UN ATTIECĪGIE LĪGUMI	255
1.	PIELIKUMS. ROKASGRĀMATĀ CITĒTO ES REGULU UN DIREKTĪVU PIEMĒROJAMĪBA	262
2.	PIELIKUMS. ATTIECĪGO EIROPAS PADOMES INSTRUMENTU PIEMĒROJAMĪBA	266
3.	PIELIKUMS. PIENĒMTIE ESH NOTEIKUMI	268
4.	PIELIKUMS. PIENĒMTĀS ATTIECĪGĀS ANO KONVENCIJAS	271
5.	PIELIKUMS. PIELIKUMOS IZMANTOTIE VALSTU KODI.	273

Akronīmi

<i>ANO</i>	Apvienoto Nāciju Organizācija
<i>CAT</i>	Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret spīdzināšanu
<i>CPT</i>	Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai
<i>CRC</i>	Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām
<i>CRPD</i>	Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām
<i>EASO</i>	Eiropas Patvēruma atbalsta birojs
<i>EBTA</i>	Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācija
<i>ECT</i>	Eiropas Cilvēktiesību tiesa
<i>ECTK</i>	Eiropas Cilvēktiesību konvencija
<i>EEK</i>	Eiropas Ekonomikas kopiena
<i>EEZ</i>	Eiropas Ekonomikas zona
<i>EEZ valstspiederīgie</i>	Kādas no 28 ES dalībvalstīm, Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas valstspiederīgie
<i>EKT</i>	Eiropas Kopienų Tiesa (no 2009. gada decembra — Eiropas Savienības Tiesa)
<i>EP</i>	Eiropas Padome
<i>ES</i>	Eiropas Savienība
<i>ESH</i>	Eiropas Sociālā harta
<i>ESTK</i>	Eiropas Sociālo tiesību komiteja
<i>FRA</i>	Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra
<i>Frontex</i>	Eiropas Aģentūra operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām
<i>ICCPR</i>	Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām
<i>ICESCR</i>	Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām

LES	Līgums par Eiropas Savienību
LESD	Līgums par Eiropas Savienības darbību
PACE	Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja
RABIT	Ātrās reaģēšanas robežapsardzes vienības
SAR	Meklēšana un glābšana
SIS	Šengenas Informācijas sistēma
SOLAS	Cilvēku dzīvības aizsardzība uz jūras
Tiesa	Eiropas Savienības Tiesa (pirms 2009. gada decembra — Eiropas Kopienų Tiesa)
UNHCR	Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstais komisārs bēgļu jautājumos
UNMIK	Apvienoto Nāciju Organizācijas Pagaidu pārvaldes misija Kosovā
UNRWA	Apvienoto Nāciju Organizācijas Palīdzības un darba aģentūra Palestīnas bēgļiem Tuvajos Austrumos

Rokasgrāmatas izmantošana

Rokasgrāmatā ir sniegts pārskats par patvēruma, robežu pārvaldības un imigrācijas jomās piemērojamajām tiesībām, kas paredzētas Eiropas Savienības (ES) tiesību aktos un Eiropas Cilvēktiesību konvencijā (ECTK). Rokasgrāmatā ir arī apskatīta tādu ārvalstnieku situācija, kurus ES parasti dēvē par trešo valstu valstspiederīgajiem, taču šim iedalījumam nav nozīmes citētajās ECTK tiesībām.

Rokasgrāmatā nav aprakstītas to ES, Islandes, Lihtenšteinas, Norvēģijas un Šveices pilsoņu tiesības, kuri atbilstoši ES tiesību aktiem var brīvi ieceļot un pārvietoties ES teritorijā. Šo pilsoņu kategorijas tiek pieminētas tikai tādā gadījumā, ja tas ir nepieciešams, lai izskaidrotu to ģimenes locekļu situāciju, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie.

ES tiesību aktos ir aptuveni 20 dažādas trešo valstu valstspiederīgo kategorijas. Katras kategorijas pārstāvjiem ir dažādas tiesības, kas atšķiras atkarībā no šo personu saistības ar ES dalībvalstīm vai kas piešķirtas, ņemot vērā to vajadzību saņemt īpašu aizsardzību. Par atsevišķām personām, piemēram, patvēruma meklētājiem, ES tiesību akti sniedz visaptverošu normu kopumu, savukārt par citām kategorijām, piemēram, studentiem, ir reglamentēti tikai daži aspekti, atstājot pārējās tiesības ES dalībvalstu kompetencē. Kopumā tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuriem atļauts apmesties ES, parasti piešķir vispusīgākas tiesības nekā personām, kuras uzturas tikai īslaicīgi. Rokasgrāmatas [1. tabula](#) sniedz plašu pārskatu par dažādajām ES tiesību aktos noteiktajām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām.

Rokasgrāmatas mērķis ir palīdzēt juristiem, kuri nav specializējušies patvēruma, robežu un imigrācijas tiesībās. Tā ir paredzēta juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, robežsargiem, imigrācijas iestāžu darbiniekiem un citiem speciālistiem, kuri sadarbojas ar valstu iestādēm, kā arī nevalstiskajām organizācijām (NVO) un citām struktūrām, kurām var rasties juridiski jautājumi par kādu no šiem tematiem. Šī rokasgrāmata ir galvenais atsaucies materiāls par ES un ECTK tiesībām šajās jomās, un tajā izskaidrots katras jomas regulējums ES tiesību sistēmā, kā arī ECTK, Eiropas Sociālajā hartā (ESH) un citos Eiropas Padomes instrumentos. Katras nodaļas sākumā ir tabula, kurā norādītas piemērojamās abu Eiropas tiesību sistēmu normas. Pēc tam ir secīgi aprakstīti abu Eiropas sistēmu piemērojamie tiesību akti, kas var attiekties uz katru tematu. Tādējādi lasītājs var redzēt abu tiesību sistēmu kopīgos un atšķirīgos elementus.

Speciālisti no valstīm, kas nav ES dalībvalstis, taču ir Eiropas Padomes un tādējādi arī ECTK dalībvalstis, informāciju, kas attiecas uz viņu valsti, var meklēt uzreiz ECTK sadaļās. ES dalībvalstu speciālistiem būs jāizmanto abas sadaļas, jo uz šīm valstīm attiecas abas

tiesiskās kārtības. Ja ir vajadzīga plašāka informācija par konkrētu jautājumu, rokasgrāmatas sadaļā "Papildliteratūra" ir sniegtas atsauces uz specifiskākiem materiāliem.

ECTK tiesību sistēma ir izklāstīta, sniedzot īsas atsauces uz konkrētām Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) lietām par atbilstošo rokasgrāmatas tematu. Konkrētās lietas ir atlasītas, izskatot daudzus ECT pieņemtos spriedumus un lēmumus par migrācijas jautājumiem.

ES tiesību sistēmu veido pieņemtie likumdošanas pasākumi, atbilstošās Līgumu, jo īpaši Eiropas Savienības Pamattiesību hartas, normas, kas interpretēti Eiropas Savienības Tiesas (Tiesa, līdz 2009. gadam — Eiropas Kopienu Tiesa (EKT)) judikatūrā.

Ar rokasgrāmatā aprakstīto vai citēto judikatūru ir ilustrētas būtiskas ECT un Tiesas izskatītās lietas. Lai palīdzētu lasītājam atrast judikatūru tiešsaistē, rokasgrāmatas beigās ir sniegtas attiecīgas norādes.

Ne visi dažādie ES tiesību akti par patvērumu, robežu pārvaldību un imigrāciju ir saistoši pilnīgi visām ES dalībvalstīm. Pārskats par normu attiecināmību uz dalībvalstīm ir sniegts rokasgrāmatas [1. pielikumā](#) "Rokasgrāmatā citēto ES regulu un direktīvu piemērojamība". Tajā arī redzams, ka nepiemērot šajā rokasgrāmatā uzskaitītos instrumentus visbiežāk ir izvēlējušās Apvienotā Karaliste, Dānija un Īrija. Vairāki ES instrumenti robežu jomā, tostarp Šengenas *acquis*, t. i., visi par šo jomu pieņemtie ES tiesību akti, un atsevišķi citi ES tiesību instrumenti attiecas arī uz dažām valstīm ārpus ES, konkrētāk, Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un/vai Šveici.

Lai gan visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir ECTK līgumslēdzējas puses, ne visas ir ratificējušas visus ECTK protokolus vai pievienojušās tiem, kā arī pārējām šajā rokasgrāmatā minētajām Eiropas Padomes konvencijām. Rokasgrāmatas [2. pielikumā](#) ir sniegts pārskats par atsevišķu Eiropas Padomes instrumentu, tostarp attiecīgo ECTK protokolu, piemērojamību.

Būtiskas atšķirības pastāv starp valstīm, kas ir pievienojušās ESH. Tās valstis, kuras pievienojas ESH sistēmai, drīkst izlemt, vai pieņemt atsevišķus Hartas pantus, vienlaikus ievērojot prasības par obligāto minimumu. Rokasgrāmatas [3. pielikumā](#) ir sniegts pārskats par pieņemtajiem ESH noteikumiem.

Rokasgrāmata neattiecas uz starptautiskās cilvēktiesības vai bēgļu tiesības, izņemot tiklīdz, citāļ tās ir skaidri iekļautas ECTK vai ES tiesībās. Tā tas ir ar, piemēram, 1951. gada Ženēvas Konvencija par bēgļa statusu (1951. gada Ženēvas Konvencija), uz kuru tieši atsauca Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 78. pants. Protams, Eiropas

valstīm ir saistoši arī visi līgumi, kuriem tās ir pievienojušās. Piemērojamie starptautiskie instrumenti ir uzskaitīti rokasgrāmatas [4. pielikumā](#).

Rokasgrāmatas ievadā īsi ir izskaidrota ar ECTK un ES tiesību aktiem izveidoto divu tiesību sistēmu nozīme, kā arī tajā ir deviņas nodaļas par šādiem tematiem:

- teritorijas un procedūru pieejamība;
- statuss un ar to saistītie dokumenti;
- patvēruma meklētāja statusa noteikšana un pārvietošanas (*removal*) šķēršļi — saturiskie aspekti;
- procesuālās garantijas un juridiskais atbalsts patvēruma un atgriešanas lietās;
- privātā un ģimenes dzīve un tiesības stāties laulībā;
- aizturēšana un pārvietošanās brīvības ierobežojumi;
- piespiedu atgriešana un pārvietošanas veids;
- ekonomiskās un sociālās tiesības;
- personas ar īpašām vajadzībām.

Katra nodaļa attiecas uz atsevišķu tematu, kamēr iekšējās atsauces uz citām tēmām un nodaļām palīdz pilnīgāk izprast piemērojamo tiesisko regulējumu. Katras nodaļas beigās ir uzskaitīti svarīgākie aspekti.

Rokasgrāmatas elektroniskajā versijā ir iekļautas hipersaites uz citēto abu Eiropas tiesu judikatūru un ES tiesību aktiem. Atverot hipersaites uz ES tiesību aktu avotiem, lasītājs tiks novirzīts uz *eur-lex* pārskata lapām, kur varēs atvērt lietu vai tiesību aktu jebkurā pieejamajā ES valodā.

1. tabula. ES tiesību aktos noteiktās trešo valstu valstspiederīgo kategorijas

Personas, kuru tiesības izriet no ES normām par brīvu pārvietošanos	ES dalībvalstu pilsoņu ģimenes locekļi
Personas, kuru tiesības izriet no starptautiskiem nolīgumiem	Eiropas Ekonomikas zonas (EEZ) valstu un Šveices pilsoņu ģimenes locekļi Turcijas pilsoņi un viņu ģimenes locekļi To valstu (vairāk nekā 100 valstu) pilsoņi, kas noslēgušas divpusējus vai daudzpusējus nolīgumus ar ES
Īstermiņa un ilgtermiņa imigranti	Tāda apgādnieka ģimenes locekļi, kurš ir trešās valsts valstspiederīgais ES ilgtermiņa iedzīvotāji Zilās kartes turētāji un viņu ģimenes locekļi Norīkotie darba ņēmēji Pētnieki Studenti <i>Sezonas darba ņēmēji</i> <i>Uzņēmuma ietvaros pārcelti darbinieki</i>
Personas, kurām vajadzīga aizsardzība	Patvēruma meklētāji Personas, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība Personas, kurām piešķirta pagaidu aizsardzība Bēgļi Cilvēku tirdzniecības upuri
Neregulārā situācijā nonākuši migranti	Trešo valstu valstspiederīgie, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi Trešo valstu valstspiederīgie, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi un kuru pārvietošana ir atlikta

*Piezīme. Tie ES tiesību akti par kategorijām, kas 2013. gada decembrī vēl nebija apstiprināti, ir likti slīprakstā.
Informācijas avots: FRA, 2013. g.*

Ievads

Rokasgrāmatas ievadā ir īsi izskaidrots, kāda nozīme ir katrai Eiropas tiesiskajai kārtībai, kas regulē migrāciju. Atsauces uz Eiropas Padomes tiesību sistēmu galvenokārt attiecas uz ECTK un ECT izstrādāto judikatūru, izņemot atsauci **8. nodaļā**, kurā citēta arī ESH. ES tiesību sistēma lielākoties ir izklāstīta, atsaucoties uz attiecīgajām regulām un direktīvām, kā arī ES Pamattiesību hartas normām.

Eiropas Padome

Eiropas Padome tika izveidota pēc Otrā pasaules kara, lai apvienotu Eiropas valstis un veicinātu tiesiskumu, demokrātiju, cilvēktiesības un sociālo attīstību. Šajā nolūkā EP 1950. gadā pieņēma ECTK. Lai nodrošinātu, ka dalībvalstis ievēro ar Konvenciju saistītos pienākumus, atbilstoši ECTK 19. pantam tika izveidota ECT un bijusī Eiropas Cilvēktiesību komisija. ECT pilda šo uzdevumu, izskatot personu, personu grupu, nevalstisko organizāciju vai juridisko personu iesniegtās sūdzības par iespējamiem Konvencijas pārkāpumiem. Eiropas Padomei 2013. gada decembrī bija 47 dalībvalstis, un 28 no tām bija arī ES dalībvalstis. Lai varētu vērsties ECT, personai nav jābūt pilsonim vai likumīgam iedzīvotājam kādā no EP 47 dalībvalstīm, izņemot dažus gadījumus. ECT var izskatīt arī starpvalstu lietas, ko viena vai vairākas Eiropas Padomes dalībvalstis iesniedz pret citu dalībvalsti.

Tikai dažās ECTK normās ir īpaši pieminēti ārvalstnieki vai tiesības attiecinātas tikai uz valstspiederīgajiem vai likumīgajiem iedzīvotājiem (piemēram, ECTK Protokola Nr. 4. 2., 3. un 4. pantā un ECTK Protokola Nr. 7 1. pantā). Migrācijas jautājumi ir radījuši plašu ECT plašu judikatūru, un daļa no tā ir izklāstīta šajā rokasgrāmatā sniegtajos piemēros. Piemēri galvenokārt attiecas uz ECTK 3., 5., 8. un 13. pantu.

ECTK 1. pantā valstīm ir prasīts “nodrošināt” Konvencijā paredzētās tiesības “ikvienam, kas atrodas to jurisdikcijā”. Šis noteikums attiecas arī uz ārvalstniekiem; dažos konkrētos gadījumos “jurisdikcijas” koncepcija var ietvert ne tikai valsts teritoriju. Saskaņā ar ECTK 1. pantu Konvencijas dalībvalsts ir atbildīga par jebkādu tās struktūru rīcību un nerīkošanos neatkarīgi no tā, vai šī rīcība vai nerīkošanās izrietējusi no attiecīgās valsts tiesību aktiem vai arī pienākuma ievērot starptautiskās juridiskās saistības¹.

ECTK 13. pantā valstīm prasīts, lai valsts iestādes nodrošinātu aizsardzību attiecībā uz sūdzībām, kas iesniegtas atbilstoši Konvencijai. Saskaņā ar subsidiaritātes principu primārais pienākums nodrošināt ECTK paredzēto saistību ievērošanu gulstas uz valstīm, atstājot vēršanos ECT kā galējo risinājumu.

Valstīm ir starptautisks pienākums nodrošināt, ka to amatpersonas ievēro ECTK. Pašreiz visas Eiropas Padomes dalībvalstis ir iekļāvušas vai pārņēmušas ECTK savos tiesību aktos, tāpēc to tiesnešiem un amatpersonām jārikojas atbilstoši Konvencijas noteikumiem.

Attiecībā uz sociālajām tiesībām ECTK normas papildina Eiropas Padomes ESH, kas tika pieņemta 1961. gadā un pārskatīta 1996. gadā. ESH 2013. gada decembrī bija ratificējus 43 no 47 Eiropas Padomes dalībvalstīm². Tajā nav noteikts, ka ir jāizveido tiesa, taču ir paredzēta Eiropas Sociālo tiesību komiteja (ESTK), kurā darbojas neatkarīgi eksperti, pieņemot lēmumus par valstu tiesību aktu un prakses atbilstību divu procedūru ietvaros: ziņošanas procedūru, kurā valstis regulāri iesniedz ziņojumus, un kolektīvo sūdzību procedūru³, kurā sūdzības var iesniegt organizācijas. ESTK pieņem secinājumus par valstu ziņojumiem un lēmumus par kolektīvajām sūdzībām. Rokasgrāmatā ir minēti atsevišķi ESTK secinājumi un lēmumi.

Eiropas Savienība

ES sastāvā ir 28 dalībvalstis. ES tiesības veido līgumi un sekundārie ES tiesību akti. Līgumus, konkrētāk, Līgumu par Eiropas Savienību (LES) un Līgumu par Eiropas Savienības darbību (LESD), ir apstiprinājušas visas ES dalībvalstis, un tos dēvē arī par “primārajiem

1 ECT Lielās palātas spriedums lietā *Matthews pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 24833/94, ECTK 1999-I, 32. punkts; ECT Lielās palātas spriedums lietā *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi pret Īriju*, Nr. 45036/98, ECTK 2005-VI, 153. punkts.

2 Trīsdesmit divām valstīm saistoša ir 1996. gada pārskatītā ESH versija, un 11 valstīm — ESH 1961. gada versija. Eiropas Sociālajā hartā dalībvalstīm ir atļauts izvēlēties pievienoties tikai konkrētiem noteikumiem. Rokasgrāmatas 3. pielikumā ir sniegts pārskats par ESH noteikumu piemērojamību.

3 Sūdzību procedūra nav obligāta (atšķirībā no ziņošanas procedūras), un 2013. gada septembrī to bija akceptējušas 15 ESH dalībvalstis.

ES tiesību aktiem". ES institūcijas, kurām līgumos piešķirtas attiecīgas pilnvaras, ir pieņēmušas ES regulas, direktīvas un lēmumus, ko bieži dēvē par "sekundārajiem ES tiesību aktiem".

ES ir attīstījusies no trim starptautiskām organizācijām, kas tika nodibinātas 20. gadsimta piecdesmitajos gados un darbojās enerģētikas, drošības un brīvās tirdzniecības jomā un ko kopā dēvēja par Eiropas Kopienām. Eiropas Kopienu galvenais mērķis bija veicināt ekonomikas attīstību, nodrošinot personu brīvu pārvietošanos un preču, kapitāla un pakalpojumu brīvu apriti. Tādējādi personu brīva pārvietošanās ir ES pamatprincips. Pirmā regula par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos⁴ tika pieņemta 1968. gadā, un tajā tika atzīts, ka darba ņēmējiem jāvar ne tikai brīvi pārvietoties, bet arī ņemt līdzi savus ģimenes locekļus neatkarīgi no to valstspiederības. ES ir izstrādājusi komplicētu papildu tiesību aktu kopumu par sociālā nodrošinājuma tiesību pārvietošanu, par tiesībām uz sociālo palīdzību un par veselības aprūpi, kā arī noteikumus par kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu. Liela daļa šo tiesību aktu, ko galvenokārt izstrādāja ES valstspiederīgo vajadzībām, attiecas arī uz dažādām tādu personu kategorijām, kuri nav ES dalībvalsts valstspiederīgie.

To valstu valstspiederīgiem, kas nav ES dalībvalstis (t. i., Islande, Lihtenšteina un Norvēģija) un ir noslēgušas līgumu par Eiropas Ekonomikas zonu (EEZ), kurš stājās spēkā 1994. gadā, ir tādas pašas tiesības uz brīvu pārvietošanos kā ES valstspiederīgajiem⁵. Tāpat pamatojoties uz īpašu ES un Šveices nolīgumu, kas tika noslēgts 1999. gada 21. jūnijā⁶, tiesības pārvietoties un apmesties ES ir arī Šveices pilsoņiem. ES un EEZ valstis, kā arī Šveice, ir Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) dalībvalstis, kas ir starpvaldību organizācija, kas izveidota brīvās tirdzniecības un ekonomikas integrācijas veicināšanas nolūkā. EBTA ir savas iestādes, tostarp tiesa. EBTA tiesa ir pilnvarota interpretēt EEZ līgumu attiecībā uz Islandi, Lihtenšteinu un Norvēģiju. Tā ir izveidota pēc Eiropas Savienības Tiesas parauga un ievēro tās judikatūru.

ES tiesībās var būt piešķirts privileģēts statuss arī Turcijas pilsoņiem. Viņiem nav tiesību brīvi ieceļot vai pārvietoties ES. Taču 1963. gadā tika noslēgts Eiropas Ekonomikas Kopienas (EEK) un Turcijas Asociācijas nolīgums (Ankaras nolīgums) un 1970. gadā tika

4 Padomes 1968. gada 15. oktobra [Regula \(EEK\) Nr. 1612/68](#).

5 [Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu](#), 1992. gada 2. maijs, III daļa, Personu brīva pārvietošanās un pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte (OV L 1, 1994.).

6 [Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos](#), parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

pieņemts tā Papildu protokols ("Ankaras nolīguma Papildu protokols")⁷. Tā rezultātā tiem Turcijas pilsoņiem, kuriem atļauts ieceļot ES darba vai uzņēmējdarbības veikšanas nolūkā, ir zināmas privilēģijas, tiesības uzturēties ES un aizsardzība pret izraidīšanu. Uz Turcijas pilsoņiem attiecas arī Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. panta nemainīguma klauzula [*standstill clause*], kurā atļauts tiem piemērot tikai tādus ierobežojumus, kādi pastāvēja, kad šī klauzula stājās spēkā uzņēmējā dalībvalstī. ES arī ir noslēgusi nolīgumus ar vairākām citām valstīm (skatīt 8. nodaļas [8.2.6. sadaļu](#)), taču tie nav tik vispusīgi kā Ankaras nolīgums.

Māstrihtas līgums stājās spēkā 1993. gadā, un ar to tika izveidota ES pilsonība, taču nosakot, ka attiecīgajai personai jābūt kādas ES dalībvalsts pilsonim. Šī koncepcija ir plaši izmantota, lai atbalstītu pilsoņu un viņu ģimenes locekļu — neatkarīgi no to pilsonības — pārvietošanās brīvību.

1985. gadā tika parakstīts Šengenas nolīgumu, ar ko atcēla iekšējās robežpārbaudes starp ES dalībvalstīm, kuras piedalījās nolīgumā. Līdz 1995. gadam tika izveidota komplicēta ārējo pārbaužu piemērošanas sistēma, kas regulēja piekļuvi Šengenas zonai. Šengenas sistēmu, ko sākotnēji reglamentēja starptautiskā līmenī, 1997. gadā iekļāva ES tiesiskajā kārtībā. Šengenas sistēma turpina attīstīties pilnveidoties [Šengenas Robežu kodeksa](#), kurā ir apkopoti ES noteikumi par robežu pārvaldību, kontekstā. Lai palīdzētu ES dalībvalstīm pārvaldīt Savienības ārējās robežas, 2004. vienības ārējās robežas, 2004. gadā tika izveidota ES aģentūra *Frontex*.

Kopš 1957. gada, kad tika pieņemts Romas līgums, ar secīgiem līgumu grozījumiem ir paplašinātas Eiropas Kopienu (EK) – tagad ES – pilnvaras jautājumos, kas ietekmē migrāciju. Amsterdamas līgumā ES tika piešķirtas jaunas pilnvaras robežu, imigrācijas un patvēruma, tostarp vīzu un atgriešanas procedūru, jomās. Vislielākās pārmaiņas tika ieviestas ar Lisabonas līgumu, kurā ES tika piešķirtas jaunas pilnvaras trešo valstu valstspiederīgo integrācijas jomā.

Iepriekš minētais liecina, ka ES patvēruma *acquis* – starpvaldību nolīgumu, regulu un direktīvu kopums, ar ko ES reglamentē gandrīz visus patvēruma aspektus — ir pastāvīgi pilnveidots. Tomēr ne visām ES dalībvalstīm ir pienākums piemērot visus patvēruma *acquis* elementus (skatīt [1. pielikumu](#)).

7 EEK un Turcijas Asociācijas nolīgums (1963. g.), OV 217, 29.12.1964. (Ankaras nolīgums), kas papildināts ar 1970. gada novembrī parakstīto [Papildu protokolu](#), OV L 293, 1972.

Pēdējās desmitgades laikā ES ir pieņēmusi tiesību aktus par konkrētu personu kategoriju imigrāciju uz ES, kā arī noteikumus par trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi uzturas ES (skatīt [1. pielikumu](#)).

Atbilstoši ES līgumiem ES izveidoja savu tiesu, kas līdz 2009. gada decembrim, kad stājās spēkā Lisabonas līgums, bija pazīstama kā Eiropas Kopienu Tiesa (EKT). Pēc tam to pārdēvēja par Eiropas Savienības Tiesu (Tiesa)⁸. Tiesai ir uzticētas vairākas pilnvaras. Pirmkārt, Tiesai ir pilnvaras lemt par ES iestāžu rīcības vai nerīkošanās atbilstību ES un attiecīgajiem starptautiskajiem tiesību aktiem, kā arī pieņemt lēmumus par ES dalībvalstu izdarītiem ES tiesību aktu pārkāpumiem. Otrkārt, Tiesai ir ekskluzīvas pilnvaras nodrošināt ES tiesību aktu pareizu un vienotu piemērošanu un interpretāciju visās ES dalībvalstīs. Atbilstoši LESD 263. panta 4. punktam Tiesas pieejamība privātpersonām ir diezgan ierobežota⁹.

Taču individuālas sūdzības, kas attiecas uz ES tiesību aktu interpretāciju vai likumīgumu, vienmēr var iesniegt valstu tiesās. ES dalībvalstu tiesu iestādēm, ņemot vērā lojālas sadarbības pienākumu un principus, ar ko nosaka ES tiesību aktu spēkā esamību valstu līmenī, ir jānodrošina ES tiesību aktu pareiza piemērošana un īstenošana valstu tiesību sistēmās. Turklāt atbilstoši EKT nolējumam lietā *Francovich*¹⁰ ES dalībvalstīm konkrētos apstākļos ir jānodrošina atlīdzinājums, tostarp kompensācija atbilstošajās situācijās, personām, kurām dalībvalsts, neievērojot ES tiesību aktus, ir nodarījis kaitējumu. Ja valstu tiesām rodas šaubas par ES normas interpretāciju vai likumīgumu, tās var – un atsevišķos gadījumos tas ir obligāti¹¹ – lūgt Tiesas norādes, sākot LESD 267. pantā paredzēto prejudiciālā nolēmuma procedūru. Lai nodrošinātu ātru nolēmumu lietās, ko jebkādā valsts

- 8 Šajā rokasgrāmatā, apskatot pirms 2009. gada decembra pieņemtus lēmumus un spriedumus, sniegt atsauci uz EKT, bet, apskatot lietas, kurās spriedums pieņemts pēc 2009. gada decembra – uz Tiesu.
- 9 Uz to attiecas, piemēram, EKT 2008. gada 3. septembra spriedums apvienotajās lietās C-402/05 P un C-415/05 P *Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Eiropas Savienības Padome un Eiropas Kopienu komisija* (Krājums 2008, I-6351. lpp.).
- 10 EKT 1991. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90 *Francovich un Bonifaci, un citi pret Itālijas Republiku* (Krājums 1991, I-05357. lpp.); EKT 1995. gada 9. novembra spriedums lietā C-479/93 *Francovich pret Itālijas Republiku* (Krājums 1995, I-03843. lpp.).
- 11 Atbilstoši LESD 267. panta 3. punktam šāds pienākums vienmēr ir tādām tiesām, kuru lēmumus saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem nevar pārsūdzēt, un attiecas arī uz citām tiesām, ja lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu priekšmets ir ES normas spēkā esamība un ja ir iemesls uzskatīt apšaubīšanu par pamatotu (skatīt, piemēram, EKT 1987. gada 22. oktobra spriedumu lietā C-314/85 *Foto-Frost pret Hauptzollamt Lübeck-Ost* (Krājums 1987, 4199. lpp.).

tiesā izskata attiecībā uz apcietinātu personu¹², brīvības, drošības un tiesiskuma jomās tika izveidota steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedība (PNT).

Eiropas Savienības Pamattiesību harta

Eiropas Kopienu sākotnējos līgumos nebija minētas cilvēktiesības un to aizsardzība. Tomēr, tā kā EKT tika iesniegtas lietas par iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem ES tiesību darbības jomās, EKT izstrādāja jaunu pieeju, lai nodrošinātu personu aizsardzību, iekļaujot pamattiesības tā dēvētajos Eiropas tiesību “pamatprincipos”. EKT uzskatīja, ka šie pamatprincipi atspoguļotu cilvēktiesību aizsardzību, kas paredzēta valstu konstitūcijās un līgumos par cilvēktiesībām, jo īpaši ECTK. EKT paziņoja, ka nodrošinās ES tiesību aktu atbilstību šiem principiem¹³.

Atzīstot, ka tās politika varētu ietekmēt cilvēktiesības, un cenšoties panākt, lai pilsoņi justos “tuvāk” ES, 2000. gadā ES izsludināja Eiropas Savienības Pamattiesību hartu. Hartā ir uzskaitītas cilvēktiesības, kas pārņemtas no ES dalībvalstu konstitūcijām, ECTK, ESH un starptautiskajiem nolīgumiem par cilvēktiesībām, piemēram, Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvencijas par bērna tiesībām (CRC). ES Pamattiesību hartas 2000. gada versija bija tikai “deklarācija”, proti, tā nebija juridiski saistoša. Neilgi pēc tam Eiropas Komisija – galvenā iestāde, kas ierosina jaunus ES tiesību aktus – paziņoja, ka nodrošinās tiesību aktu priekšlikumu atbilstību Hartai.

Ar Lisabonas līgumu, kas stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī, tika mainīts ES Pamat-tiesību hartas statuss, padarot to juridiski saistošu. Tādējādi ES institūcijām (un ES dalīb-valstīm) ir pienākums ievērot Hartu, “ja tās īsteno Savienības tiesību aktus” (Hartas 51. pants).

Ir pieņemts protokols, ar ko interpretē Hartu attiecībā uz Apvienoto Karalisti un Poliju. Tiesa 2011. gadā kādā migrācijas lietā nolēma, ka šā protokola galvenais mērķis ir

12 Skatīt 23. panta a) apakšpunktu Tiesas statūtu Protokolā Nr. 3 un Tiesas Reglamenta 107.–114. pantu. Plašāku izklāstu par lietām, kam varētu būt jāpiemēro PNT, skatīt 40. punktā Tiesas 2012. gada 6. novembra *Ieteikumos valsts tiesām saistībā ar prejudiciālās tiesvedības ierosināšanu* (OV C 338, 2012., 1. lpp.): “valsts tiesa pieteikumu par steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedības piemērošanu varētu plānot iesniegt, piemēram, LESD 267. panta ceturtajā daļā minētajā gadījumā, kad persona ir ieslodzīta vai tai ir atņemta brīvība, ja atbilde uz uzdoto jautājumu ir noteicoša, lai izvērtētu šīs personas juridisko stāvokli, vai gadījumā, kad strīds ir par vecāku varu vai bērnu aizgādību, ja tiesas, kurā saskaņā ar Savienības tiesībām ir iesniegta lieta, kompetence ir atkarīga no atbildes uz prejudiciālo jautājumu.”

13 EKT 1979. gada 13. decembra spriedums lietā C-44/79 *Liselotte Hauer pret Land Rheinland-Pfalz* (Krājums 1979, 3727. lpp., 15. punkts).

ierobežot Hartas piemērošanu sociālo tiesību jomā. Tiesa arī lēma, ka protokols neietekmē ES patvēruma tiesību aktu īstenošanu¹⁴.

ES Pamattiesību hartas 18. pantā – pirmoreiz Eiropas līmenī – ir noteiktas patvēruma tiesības. Atbilstoši Hartas 18. pantam tās ir ierobežotas tiesības: “Patvēruma tiesības garantē, ievērojot noteikumus, kas ietverti (..) Ženēvas Konvencijā (..), kā arī saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienību un Līgumu par Eiropas Savienības darbību (..)”. Hartas 19. pantā ir aizliegts likt personai atgriezties konkrētos apstākļos, ja viņam vai viņai ir pamatotas bailes par vajāšanu vai ir reāla iespējamība, ka attiecīgo personu spīdzinās vai necilvēcīgi vai pazemojoši pret viņu izturēsies vai sodīs (*non-refoulement* princips).

Arī citas Hartas normas par indivīdiem garantēto aizsardzību varētu būt piemērojamas migrācijas jomā. Hartas 47. pantā ir paredzētas autonomas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un noteikti taisnīgas tiesas principi. Atbilstoši šajā pantā noteiktajam principam par pārskatīšanu tiesā ir jānodrošina lietas izskatīšana tiesā. Šajā pantā ir paredzēta plašāka aizsardzība nekā ECTK 13. pantā, kurā garantētas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību nacionālajās institūcijās, kas nav obligāti tiesass. Turklāt ES Pamattiesību hartas 52. pantā ir noteikts, ka Hartas normu nodrošinātā minimālā aizsardzība atbilst ECTK paredzētajai aizsardzībai. Tomēr ES var interpretēt tiesības plašāk, nekā noteikusi ECT.

Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai

ES tiesības un ECTK ir cieši saistītas. ES Tiesa, nosakot cilvēktiesību aizsardzības tvērumu ES tiesībās, ņem vērā ECTK. ES Pamattiesību hartā ir atspoguļots ECTK paredzēto tiesību kopums, taču Hartā ir noteiktas arī citas tiesības. Tādējādi ES tiesību akti lielā mērā ir izstrādāti atbilstoši ECTK, lai gan ES vēl nav Konvenciju parakstījusi. Tomēr atbilstoši patlaban spēkā esošajiem tiesību aktiem personām, kuras vēlas iesniegt sūdzību par ES un tās nespēju garantēt cilvēktiesību ievērošanu, nav tiesību iesniegt ECT pieteikumu pret pašu ES. Konkrētos apstākļos var būt iespējams iesniegt sūdzību par ES netieši, sākot ECT tiesvedību pret vienu vai vairākām ES dalībvalstīm¹⁵.

14 Tiesas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 *N. S. pret Secretary of State for the Home Department un M. E. un citi pret Refugee Applications Commissioner un Minister for Justice, Equality and Law Reform*.

15 Vairāk informācijas par ECT judikatūru šajā sarežģītajā jomā skatīt jo īpaši ECT 2005. gada 30. jūnija Lielās palātas spriedumā lietā *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi pret Īriju*, Nr. 45036/98.

Vienā no Lisabonas līguma noteikumiem ES ir pilnvarota pievienoties ECTK kā pilntiesīga līgumslēdzēja, un ECTK Protokols Nr. 14 atbilstoši grozīja Konvenciju, lai ES varētu pievienoties. Vēl nav skaidrs, kāda būs pievienošanās praktiskā ietekme, jo īpaši, kā tā ietekmēs Tiesas un ECT turpmāko saistību. Tomēr ES pievienošanās ECTK varētu uzlabot tiesiskuma ievērošanu personām, kas uzskata, ka ES nav garantējusi to cilvēktiesības. Sarunas par ES pievienošanos ECTK turpinās un varētu ilgt vairākus gadus.

Svarīgākie aspekti

- Migrāciju uz Eiropu un tās teritorijā reglamentē nacionālo tiesību, ES tiesību, ECTK, ESH un citu starptautisko saistību, ko uzņēmušās Eiropas valstis, kombinācija.
- Par jebkuru no Eiropas Padomes 47 dalībvalstīm var iesniegt sūdzību par valsts iestādes rīcību vai nerīkošanos, ar ko pārkāpta ECTK. Tas attiecas arī uz visām 28 ES dalībvalstīm. Ar ECTK ir garantēta aizsardzība ikvienai personai visu Konvencijas 47 dalībvalstu jurisdikcijā neatkarīgi no šo personu pilsonības vai uzturēšanās statusa.
- ECTK 13. pantā valstīm ir prasīts, lai valsts iestādes nodrošinātu aizsardzību attiecībā uz sūdzībām, kas iesniegtas saistībā ar Konvenciju. Subsidiaritātes princips, kā to saprot ECTK kontekstā, primāro pienākumu nodrošināt atbilstību ECTK uzliek valstīm, atstājot vēršanos ECT kā galējo risinājumu.
- Sūdzības par ES dalībvalsts rīcību vai nerīkošanos, pārkāpjot ES tiesības, var tikt iesniegtas valsts tiesās, kam ir pienākums nodrošināt ES tiesību pareizu piemērošanu un kuras var – dažkārt tām ir pienākums – vērsties Tiesā, lūdzot prejudiciālu nolēmumu par attiecīgās ES normas interpretāciju vai likumīgumu.

1

Teritorijas un procedūru pieejamība

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
1990. gada 19. jūnija Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada Šengenas nolīgumu Vīzu saraksta regula (Regula (EK) Nr. 539/2001) Vīzu kodekss (Regula (EK) Nr. 810/2009)	Šengenas vīzu režīms	
Direktīva par sankcijām pret pārvadātājiem (2001/51/EK) Atbalstīšanas direktīva (2002/90/EK)	Neatļautas ieceļošanas novēršana	
Šengenas Informācijas sistēma (SIS), kas izveidota atbilstoši IV sadaļai 1985. gada Konvencijā, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu SIS II regula (Regula (EK) Nr. 1987/2006) un SIS II lēmums (Padomes Lēmums 2007/533/TI) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK), 11. pants	Ieceļošanas aizliegums / Šengenas brīdinājums	ECTK, Protokols Nr. 4 2. pants (pārvietošanās brīvība)
Šengenas Robežu kodekss (Regula (EK) Nr. 562/2006)	Robežpārbaudes	
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 4. panta 4. punkts	Tranzīta zona	ECT 1996. gada spriedums lietā <i>Amuur pret Franciju</i> (turēšana apsardzībā tranzīta zonā atzīta par brīvības atņemšanu)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
ES Pamattiesību hartas 18. pants (patvēruma tiesības) Hartas 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā) Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	Patvēruma meklētāji	ECTK 3. pants (spīdzināšanas aizliegums)
Šengenas Robežu kodeksa (Regula (EK) Nr. 562/2006) 3. un 12. pants	Repatriēšana jūrā	ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> (kolektīva izraidīšana no atklātas jūras)
ES Pamattiesību hartas 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu) Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES) Šengenas Robežu kodeksa (Regula (EK) Nr. 562/2006) 13. pants Vīzu kodeksa (Regula (EK) Nr. 810/2009) 32. panta 3. punkts un 34. panta 7. punkts	Tiesību aizsardzība	ECTK 13. pants (tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu)

Ievads

Šajā nodaļā ir sniegts pārskats par režīmiem, kas piemērojami personām, kuras vēlas ieceļot kādās Eiropas valsts teritorijā. Nodaļā ir izklāstītas arī galvenās prasības, kas valstīm jāievēro atbilstoši ECTK un ES tiesībām, ieviešot nosacījumus par piekļuvi teritorijai un pārvaldot robežas.

Kopumā valstīm ir suverēnas tiesības kontrolēt ārvalstnieku ieceļošanu un ilgstošu uzturēšanos to teritorijā. Taču gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir paredzēti atsevišķi šīs suverenitātes ierobežojumi. Valstspiederīgajiem ir tiesības ieceļot savā valstī, un ES valstspiederīgajiem atbilstoši ES tiesību aktiem ir vispārīgas tiesības ieceļot citās ES dalībvalstīs. Turklāt, kā paskaidrots turpmāk, gan ES tiesības, gan ECTK aizliedz pie robežas atteikt ieceļošanu personām, kurām draud vajāšana vai cits būtisks kaitējums (*non-refoulement* princips).

ES tiesībās pastāv ES dalībvalstīm kopīgi noteikumi attiecībā uz īstermiņa vīzu izsniegšanu un robežkontroles un robežuzraudzības īstenošanu. ES ir ieviesusi arī noteikumus neregulāras ieceļošanas novēršanai. Lai palīdzētu dalībvalstīm pārvaldīt ārējās ES

robežas, 2004. gadā tika izveidota ES aģentūra *Frontex*¹⁶. Aģentūra sniedz arī operacionālo atbalstu, īstenojot kopīgas operācijas pie sauszemes, gaisa vai jūras robežām. Noteiktos apstākļos ES dalībvalstis var pieprasīt, lai *Frontex* izvietotu ātrās reaģēšanas vienību (*RABIT*)¹⁷. Darbojoties *Frontex* kontekstā vai *RABIT* operācijā, ES dalībvalstis saglabā atbildību par savu rīcību un nerīkošanos. Ar *Regulu (ES) Nr. 1168/2011*, ar kuru groza *Regulu (EK) Nr. 2007/2004*, ar ko tika izveidota *Frontex*, 2011. gada oktobrī tika nostiprinātas *Frontex* pienākumi pamattiesību jomā. Ar *Eurosur regulu* (Regula (ES) Nr. 1052/2013) 2013. gadā tika izveidota Eiropas Robežu uzraudzības sistēma.

Kā redzams *1. attēlā*, Šengenas *acquis* pilnā apmērā attiecas gandrīz uz visām ES dalībvalstīm. Tajos ir noteikta vienota sistēma ārējo robežu kontroles uzturēšanai un atļauts personām brīvi šķērsot robežas Šengenas zonā. Ne visas ES dalībvalstis ir pievienojušās Šengenas zonai, un Šengenas sistēma ārpus ES attiecas arī uz Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un Šveici. *Šengenas Robežu kodeksa* (Regula (EK) Nr. 562/2006) 6. pants aizliedz piemērot kodeksu veidā, kas uzskatāms par *refoulement* vai nelikumīgu diskrimināciju.

Atbilstoši **ECTK**, kā arī labi iedibinātām starptautiskajām tiesībām valstīm ir tiesības, nepārkāpjot to pienākumus, kas izriet no līgumiem (arī ECTK), kontrolēt ārvalstnieku ieceļošanu, uzturēšanos un izraidīšanu. Ar ECTK nav skaidri reglamentēta teritorijas pieejamība ārvalstniekiem, un tajā arī nav noteikts, kam būtu jāpiešķir vīza. ECT judikatūrā ir paredzēti tikai daži ierobežojumi valstu tiesībām atteikties ieceļošanu pie robežas, piemēram, ja šāda rīcība būtu uzskatāma par *refoulement*. Judikatūrā konkrētos gadījumos var pieprasīt, lai valstis atļautu ieceļošanu tad, ja tas būtu priekšnosacījums konkrēto Konvencijā paredzētu tiesību, jo īpaši tiesību uz ģimenes dzīves neaizskaramību, ievērošanai¹⁸.

1.1. Šengenas vīzu režīms

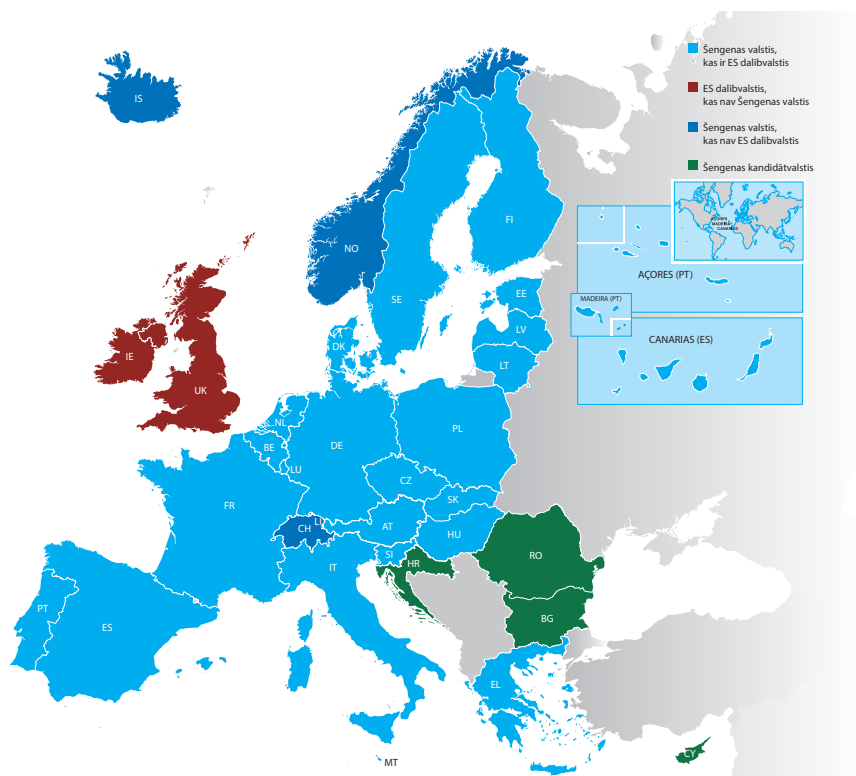
ES un Šengenas zonas dalībvalstu valstspiederīgajiem un to ģimenes locekļiem ir tiesības ieceļot ES dalībvalstu teritorijā bez iepriekšējas atļaujas. Šīs tiesības var liegt tikai ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību un veselības aizsardzību saistītu iemeslu dēļ.

16 2004. gada 26. oktobra *Regula (EK) Nr. 2007/2004* (OV L 349, 2004., 1. lpp.); 2011. gada 25. oktobra *Regula (ES) Nr. 1168/2011* (OV L 304, 2011., 1. lpp.).

17 2007. gada 11. jūlija *Regula (EK) Nr. 863/2007* (OV L 199, 2007., 30. lpp.).

18 Vairāk informācijas skatīt ECT 1985. gada 28. maija sprieduma lietās *Abdulaziz, Cabales un Balkandali pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 9214/80, Nr. 9473/81 un Nr. 9474/81 82.–83. punktā.

1. attēls. Šengenas zona

Informācijas avots: Eiropas Komisija, Iekšlietu ģenerāldirektorāts, 2013. g.

ES tiesību sistēma — Vīzu saraksta regulas (Regula (EK) Nr. 539/2001, arī tās grozījumi)

1. pielikumā uzskaitīto valstu valstspiederīgajiem, lai iekļūtu ES teritorijā, ir vajadzīga pirms ieceļošanas izsniegta vīza. Šīs regulas pielikums tiek regulāri grozīts. Eiropas Komisijas tīmekļa lapā ir ievietota atjaunināta karte, kurā norādītas vīzu prasības Šengenas zonā¹⁹. ES dalībvalstis nevar piemērot vīzu prasību tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, uz kuriem tā neattiecas laikā, kad stājās spēkā nemainīguma klauzula²⁰.

19 Eiropas Komisija, Iekšlietas, Vīzu politika vietnē http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/visa-policy/index_en.htm.

20 Ankaras nolīguma Papildu protokola (OV L 293, 1972.) 41. pants.

Personas dati par īstermiņa vīzu pieteikumu iesniedzējiem tiek glabāti Vīzu informācijas sistēmā (*VIS Regula (EK) Nr. 767/2008*, kas grozīta ar *Regulu (EK) Nr. 81/2009*). Tā ir centrālā IT sistēma, kurā savienoti konsulāti un ārējo robežu šķērsošanas vietas.

Uz Šengenas valstu apmeklējumiem, kas nav ilgāki par trim mēnešiem, attiecas *Vīzu kodekss* (*Regula (EK) Nr. 810/2009*, arī tās grozījumi). Savukārt noteikumi par ilgāku uzturēšanos ir valstu kompetencē, un tās šo aspektu var reglamentēt savos nacionālajos tiesību aktos. Personām, kurām atbilstoši *Vīzu saraksta regulai* (*Regula (EK) Nr. 539/2001*) nav vajadzīga obligātā vīza, var būt nepieciešams saņemt vīzu pirms ierašanās, ja vizītes mērķis nav īss apmeklējums. Visas obligātās vīzas ir jāsaņem pirms ceļošanas. Šī prasība neattiecas tikai uz konkrētām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām.

Piemērs. Tiesa spriedumā lietā *Koushkaki*²¹ lēma, ka dalībvalsts iestādes nevar atteikties izsniegt pieteikuma iesniedzējam "Šengenas vīzu", ja vien uz to nav attiecināms kāds no *Vīzu kodeksā* uzskaitītajiem vīzas atteikuma pamatojumiem. Valstu iestādēm ir plaša rīcības brīvība to novērtēt. Vīza tiek atteikta, ja ir pamatotas šaubas par pieteikuma iesniedzēja nodomu atstāt dalībvalstu teritoriju pirms pieteiktās vīzas derīguma termiņa beigām. Lai noteiktu, vai pastāv pamatotas šaubas par šādu nodomu, kompetentajām iestādēm jāveic individuāla vīzas pieteikuma izskatīšana, kurā tiek ņemta vērā vispārējā situācija pieteikuma iesniedzēja dzīvesvietas valstī un īpašības, kas raksturo pēdējo minēto, it īpaši viņa ģimenes, sociālā un ekonomiskā situācija, iespējama agrākas – legālas vai nelegālas – uzturēšanās fakts kādā no dalībvalstīm, kā arī viņa saikne ar dzīvesvietas valsti un dalībvalstīm.

Atbilstoši Konvencijas, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu²², 21. pantam trešo valstu valstspiederīgie, kuriem izsniegta vienotā vīza un kuri likumīgi ieceļojuši kādās Šengenas valsts teritorijā, vīzas derīguma laikā var brīvi pārvietoties visā Šengenas zonas teritorijā. Saskaņā ar šo pantu uzturēšanās atļauja, kas papildināta ar ceļošanas dokumentiem, noteiktos apstākļos var aizstāt vīzu. *Regulā (EK) Nr. 1030/2002* ir noteikta vienota uzturēšanās atļauju forma²³. Ārvalstnieki, kam nav vajadzīga vīza, var brīvi pārvietoties

21 Tiesas 2013. gada 19. decembra spriedums lietā C-84/12 *Ezatollah Rahmanian Koushkaki pret Bundesrepublik Deutschland*.

22 Konvencija, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu (1985. gada 14. jūnijs), starp Beniluksa Ekonomikas savienības valstu valdībām, Vācijas Federatīvās Republikas valdību un Francijas Republikas valdību par pakāpenisku kontroles atcelšanu pie kopīgām robežām (OV L 249, 2000., 19. lpp.).

23 *Padomes Regula (EK) Nr. 1030/2002* (2002. gada 13. jūnijs), ar ko nosaka vienotu uzturēšanās atļauju formu trešo valstu pilsoņiem (OV L 157, 2002.) un kas grozīta ar *Regulu (EK) Nr. 380/2008/EK* (OV L 115, 2008., 1. lpp.).

Šengenas zonas teritorijā ilgākais trīs mēnešus sešu mēnešu laikā, skaitot no pirmās ieceļošanas dienas, ja vien viņi atbilst ieceļošanas prasībām.

Ar [Šengenas Robežu kodeksu](#) (Regula (EK) Nr. 562/2006, kas grozīta ar [Regulu \(ES\) Nr. 1051/2013](#)) tika atcelta robežkontrolle pie iekšējām robežām, izņemot ārkārtas gadījumos. Tiesa ir lēmusi, ka valstis pie iekšējām robežām nevar veikt tādu uzraudzību, kam ir robežpārbaudei līdzīga iedarbība²⁴. Iekšējo Šengenas robežu uzraudzība, tostarp ar elektroniskiem līdzekļiem, ir atļauta tad, ja tās pamatā ir pierādījumi par nelikumīgu uzturēšanos, taču uz to attiecas zināmi ierobežojumi, piemēram, saistībā ar intensitāti un biežumu²⁵.

1.2. Neatļautas ieceļošanas novēršana

ES tiesību sistēmā ir īstenoti pasākumi, lai novērstu neatļautu piekļuvi ES teritorijai. [Direktīvā par sankcijām pret pārvadātājiem](#) (Direktīva 2001/51/EK) ir paredzētas sankcijas personām, kas ievieš ES neregistrētus migrantus.

[Atbalstīšanas direktīvā](#) (Direktīva 2002/90/EK) ir definēta neatļauta ieceļošana, tranzīts un uzturēšanās, kā arī paredzētas sankcijas šādu pārkāpumu atbalstītājiem. Šīm sankcijām jābūt efektīvām, samērīgām un preventīvām (3. pants). ES dalībvalstis var nolemt nepiemērot sankcijas par humānās palīdzības sniegšanu, taču tas nav obligāti (1. panta 2. punkts).

1.3. Ieceļošanas aizliegumi un Šengenas brīdinājumi

Ar ieceļošanas aizliegumu konkrētām personām tiek aizliegts ieceļot valstī, no kuras tās izraidītas. Aizliegums parasti ir spēkā konkrētu laikposmu un nodrošina, ka par bīstamām vai nevēlamām uzskatītām personām nepiešķir vīzu vai cita veida atļauju ieceļot teritorijā.

Saskaņā ar **ES tiesībām**, ieceļošanas aizliegumus ievada datubāzē, t. i., Šengenas Informācijas sistēmā (SIS), kurai var piekļūt un kuru var izmantot citu Šengenas nolīguma

24 Tiesas sprieduma apvienotajās lietās C-188/10 un C-189/10 *Aziz Melki un Selim Abdeli* [VP] (Krājums 2010, I-05667. lpp., 74. punkts).

25 Tiesas 2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-278/12 PPU *Atiqullah Adil pret Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel*.

parakstītājvalstu iestādes. Šī sistēma ir vienīgais praktiskais instruments, ar ko valsts, kura noteikusi ieeļošanas aizliegumu, var nodrošināt, ka attiecīgais trešās valsts valstspiederīgais neatgriezies tās teritorijā, ieeļojot no citas ES dalībvalsts, kas ir Šengenas zonā, un pēc tam brīvi pārvietojoties bez robežpārbaudēm. Šengenas Informācijas sistēmu aizstāja ar otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmu (*SIS II*), kas sāka darboties 2013. gada 9. aprīlī²⁶. *SIS II*, kuras juridiskais pamats ir *SIS II regula*²⁷ un *SIS II lēmums*²⁸, ir modernizēta iepriekšējās sistēmas versija ar uzlabotām funkcijām, piemēram, iespēju izmantot biometriskos datus un labākām vaicājumu iespējām. Ieeļošanas aizliegumus ir iespējams apstrīdēt.

Piemērs. Francijas Valsts padome (*Conseil d'État*) lietā *M. et Mme Forabosco* anulēja lēmumu, ar ko tika atteikta vīza *Forabosco* kunga sievai, kuru Vācijas iestādes bija iekļāvušas *SIS* datubāzē, jo Vācijā bija noraidīts viņas pieteikums patvērumam. Francijas Valsts padome nolēma, ka ieeļošanas aizliegums, kas *SIS* datubāzē reģistrēts, pamatojoties uz nelabvēlīgu lēmumu par patvērumu, nav pietiekams iemesls, lai atteiktu Francijas ilgtermiņa vīzu²⁹.

Piemērs. Francijas Valsts padome lietā *M. Hicham B.* lika īslaicīgi apturēt lēmumu par ārvalstnieka izraidīšanu, kas pieņemts tāpēc, ka šī persona bija iekļauta *SIS* datubāzē. Lēmumā par ārvalstnieka izraidīšanu bija pieminēts, ka persona ir reģistrēta *SIS* datubāzē, taču nebija norādīts, kurā valstī veikts attiecīgais ieraksts. Tā kā izraidīšanas lēmumi jāpamato ar tiesību aktiem un faktiem, izraidīšanas rīkojums tika atzīts par nelikumīgu³⁰.

Ja ieeļošanas aizliegums ir pievienots atgriešanas rīkojumam, kas pieņemts atbilstoši *Atgriešanas direktīvai* (Direktīva 2008/115)³¹, tā termiņam nevajadzētu pārsniegt piecus

26 Par jautājumiem, uz ko attiecas Eiropas Kopienas dibināšanas līguma IV sadaļas darbības joma, skatīt Padomes 2013. gada 7. marta *Lēmumu 2013/158/ES*, ar ko nosaka piemērošanas dienu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (EK) Nr. 1987/2006 par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (*SIS II*) izveidi, darbību un izmantošanu (OV L 87, 2013., 10. lpp.); par jautājumiem, uz ko attiecas Līguma par Eiropas Savienību VI sadaļas darbības joma, skatīt Padomes 2013. gada 7. marta *Lēmumu 2013/157/ES*, ar ko nosaka piemērošanas dienu Lēmumam 2007/533/TI par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (*SIS II*) izveidi, darbību un izmantošanu (OV L 87, 2013., 8. lpp.).

27 Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 20. decembra *Regula (EK) Nr. 1987/2006* (OV L 381, 2006., 4. lpp.).

28 Padomes 2007. gada 12. jūnija *Lēmums 2007/533/TI* (OV L 205, 2007., 63. lpp.).

29 Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. et Mme Forabosco*, Nr. 190384, 1999. gada 9. jūnijs.

30 Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. Hicham B.*, Nr. 344411, 2010. gada 24. novembris.

31 Direktīvas 2008/115/EK (OV L 348, 2008.) 3. panta 6. punkts un 1. pants.

gadus³². Lielākoties aizliegumu papildina ar *SIS* brīdinājumu un attiecīgajām personām liedz piekļuvi visai Šengenas zonai. Ja kāda ES dalībvalsts ir noteikusi ieeļošanas aizliegumu, cita ES dalībvalsts attiecīgajai personai var piešķirt vīzu vai ļaut tai ieeļot tikai tad, ja aizliedzēja dalībvalsts aizliegumu ir atcēlusi. Tā kā aizliegums var būt noteikts attiecīgajai valstij īpašas situācijas dēļ, rodas jautājumi par Šengenas līmeņa aizlieguma samērīgumu, jo īpaši gadījumos, kas saistīti ar citām pamattiesībām, piemēram, ģimenes atkalapvienošanas.

Ar ieeļošanas aizliegumiem, kas noteikti ārpus *Atgriešanas direktīvas* darbības jomas, netiek oficiāli aizliegts citām valstīm atļaut ieeļošanu Šengenas zonā. Tomēr citas valstis var aizliegumus ņemt vērā, pieņemot lēmumu par vīzas izsniegšanu vai ieeļošanas atļaušanu. Tāpēc aizliegumi var ietekmēt pārvietošanos Šengenas zonā, lai gan tie var attiekties vienīgi uz noteicēju valsti, kas attiecīgo personu uzskata par nevēlamu, tostarp, piemēram, ar politiskās stabilitātes graušānu saistītu iemeslu dēļ: kāda ES dalībvalsts izteica Šengenas brīdinājumu par Krievijas politiku, un tāpēc šis Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas (*PACE*) loceklis nevarēja apmeklēt šī parlamenta sēdes Francijā. Šo situāciju padziļināti apsprieda *PACE* Juridiskās un cilvēktiesību komitejas 2011. gada oktobra sanāksmē, pēc kuras tika izstrādāts ziņojums par pārvietošanās brīvības ierobežojumiem, kas noteikti kā sods par politiskajiem uzskatiem³³.

ECTK — personas iekļaušana *SIS* datubāzē ir darbība, ko veic kāda dalībvalsts atbilstoši ES tiesību aktu darbības jomai. Tādējādi ECT var iesniegt sūdzības par to, ka attiecīgā valsts, iekļaujot vai paturot kādu personu sarakstā, iespējams, ir pārkāpusi ECTK.

Piemērs. *Dalea pret Franciju* lietā Rumānijas pilsonis, kuru Francija iekļāva *SIS* datubāzē, pirms Rumānija pievienojās ES, nevarēja veikt uzņēmējdarbību, sniegt un saņemt pakalpojumus Šengenas zonas valstīs. Viņa sūdzība par to, ka šādi tiek pārkāptas viņa tiesības veikt profesionālo darbību (aizsargātas ECTK 8. pantā par tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību), tika atzīta par nepieņemamu. Savā pirmajā palātas lēmumā par reģistrēšanu *SIS* datubāzē un tās radīto ietekmi ECT uzskatīja, ka, nosakot to, ka nodrošināt aizsardzību pret patvaļību, valsts

32 Tiesas 2013. gada 19. septembra spriedums lietā C-297/12 *Kriminālprocesi pret Gjoko Filev un Adnan Osmani*.

33 Eiropas Padome, Juridiskā un cilvēktiesību komiteja (2012. g.), Tādu pārvietošanās brīvības ierobežojumu nepieņemamība, kas noteikti kā sods par politiskajiem uzskatiem [*The inadmissibility of restrictions on freedom of movement as punishment for political positions*], 2012. gada 1. jūnijs, un Rezolūcija Nr. 1894 (sākotnējā versija), pieņemta 2012. gada 29. jūnijā.

rīcības brīvība attiecībā uz ieceļošanu valsts teritorijā ir plašāka nekā attiecībā uz izraidīšanu³⁴.

ECT arī ir nācies izskatīt tāda ceļošanas aizlieguma radīto ietekmi, kas noteikts tāpēc, ka persona ir iekļauta ANO pārvaldītājā par terorismu aizdomās turēto personu sarakstā, vai tāpēc, lai novērstu valsts vai ārvalstu imigrācijas tiesību aktu pārkāpumus.

Piemērs. Lieta *Nada pret Šveici*³⁵: Itālijas–Ēģiptes valstspiederīgais dzīvoja *Campione d'Italia* (Itālijas anklāvā Šveicē), un Šveices iestādes, īstenojot ANO Drošības padomes noteiktās terorisma apkarošanas sankcijas, bija viņu iekļāvušas "Federālajā rīkojumā par *Taliban*" [*Federal Taliban Ordinance*]. Šā ieraksta dēļ sūdzības iesniedzējs nevarēja pamest *Campione d'Italia* un viņa centieni panākt izslēgšanu no saraksta tika noraidīti. ECT norādīja, ka Šveices iestādēm, piemērojot ANO terorisma apkarošanas rezolūcijas, bija zināma rīcības brīvība. Tiesa konstatēja, ka Šveice, tūlītēji nebrīdinot Itāliju vai ANO izveidoto Sankciju komiteju, ka par iesniedzēju nav pamatotu aizdomu, un neņemot vērā sankciju režīma ietekmi uz viņa individuālo situāciju, pārkāpa ECTK 8. pantā noteiktās iesniedzēja tiesības. ECT arī secināja, ka Šveice pārkāpa ECTK 13. pantu kopsakarā ar 8. pantu, jo iesniedzējam nebija reālu līdzekļu, kā panākt izslēgšanu no saraksta.

Piemērs. Lieta *Stamose pret Bulgāriju*³⁶ bija par Bulgārijas valstspiederīgo, kam Bulgārijas iestādes noteica divus gadus ilgu ceļošanas aizliegumu par ASV imigrācijas tiesību aktu pārkāpumiem. Pirmoreiz izvērtējot, vai ceļošanas aizliegums, kas noteikts, lai novērstu valsts vai ārvalstu imigrācijas tiesību aktu pārkāpumus, atbilst ECTK Protokola Nr. 4 2. pantam, ECT secināja, ka vispārīgs un bezizņēmuma pasākums, ar ko vienas valsts imigrācijas tiesību aktu pārkāpuma dēļ iesniedzējam vispār aizliedz ceļot uz ārvalstīm, nav samērīgs.

1.4. Robežpārbaudes

Šengenas Robežu kodeksa 6. pants pieprasa robežpārbaudes pienākumus pildīt, pilnībā respektējot cilvēka cieņu³⁷. Pārbaudes jāveic, nediskriminējot personu dzimuma, rases vai izcelsmes, ticības vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ.

34 ECT 2010. gada 2. februāra lēmums lietā *Dalea pret Franciju*, Nr. 964/07.

35 ECT 2012. gada 12. septembra Lielās palātas spriedums lietā *Nada pret Šveici*, Nr. 10593/08.

36 ECT 2012. gada 27. novembra spriedums lietā *Stamose pret Bulgāriju*, Nr. 29713/05.

37 Skatīt Tiesas 2013. gada 17. janvāra spriedumu lietā C-23/12 *Mohamad Zakaria*.

Tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas ir tiesīgi izmantot tiesības uz pārvietošanās brīvību (3. pants un 7. panta 6. punkts), piemēro labvēlīgākus noteikumus. Lai novērtētu un uzraudzītu Šengenas *acquis* piemērošanu, ir izveidots īpašs mehānisms (*Regula (ES) Nr. 1053/2013*).

ECTK — konsulatā veiktā identitātes pārbaude, pieprasot musulmaņu sievietēm noņemt galvas lakatu, vai lidostā veiktā drošības pārbaude, pieprasot sikhu vīriešiem noņemt turbānu, nepārkāpj viņu tiesības uz ticības brīvību, kas paredzētas ECTK 9. pantā³⁸.

ANO Cilvēktiesību komiteja lietā *Ranjit Singh pret Franciju* uzskatīja, ka sikhu vīriešu pienākums noņemt turbānu, uzņemot oficiālo personu apliecinošo fotoattēlu, ir uzskatāms par Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (*ICCPR*) 18. panta pārkāpumu, un noraidīja argumentu par to, ka personu apliecinošajā fotoattēlā persona jāattēlo bez galvassegas, lai aizsargātu sabiedrības drošību un sabiedrisko kārtību. ANO Cilvēktiesību komiteja pamatoja savu lēmumu ar to, ka valsts nebija paskaidrojusi, kāpēc sikhu turbāna valkāšana apgrūtinātu tādas personas identificēšanu, kas turbānu valkā visu laiku, un to, kā šāda rīcība palielinātu dokumentu krāpniecības vai viltošanas iespējamību. Komiteja arī ņēma vērā to, ka, ja personu apliecinošajā fotoattēlā attiecīgā persona būtu redzama bez turbāna, tai, iespējams, liktu noņemt turbānu identitātes pārbaudēs³⁹.

1.5. Tranzīta zonas

Valstis dažkārt ir centušās apgalvot, ka to jurisdikcija neattiecas uz personām tranzīta zonās.

ES tiesību sistēma – Atgriešanas direktīvas 4. panta 4. punkts noteic tiesību minimumu, kas jānodrošina arī personām, kuras aizturētas vai notvertas saistībā ar nelikumīgu robežas šķērsošanu, ir noteiktas

ECTK — valsts atbildība var iestāties arī attiecībā uz personām, kas uzturas tranzīta zonā.

38 ECT 2005. gada 11. janvāra lēmums lietā *Phull pret Franciju*, Nr. 35753/03; ECT 2008. gada 4. marta lēmums lietā *El Morsli pret Franciju*, Nr. 15585/06.

39 ANO Cilvēktiesību komiteja, *Ranjit Singh pret Franciju*, Paziņojums Nr. 1876/2000 un Nr. 1876/2009, 2011. gada 22. jūlija nostāja, 8.4. punkts.

Piemērs. Lieta *Amuur pret Franciju*⁴⁰: sūdzības iesniedzēju turēja Parīzes lidostas tranzīta zonā. Francijas iestādes apgalvoja, ka uz prasītājiem neattiecas Francijas jurisdikcija, jo tie nebija "ieceļojuši" Francijā. ECT tam nepiekrita un secināja, ka tobrīd spēkā esošajos nacionālo likumu normās nebija pietiekami garantētas ECTK 5. panta 1. punktā noteiktās iesniedzēju tiesības uz brīvību⁴¹.

1.6. Patvēruma meklētāji

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartas 18. pantā ir noteiktas patvēruma tiesības un 19. pantā – *refoulement* aizliegums. LESD 78. pantā ir paredzēts izveidot kopējo Eiropas patvēruma sistēmu, kurā jāievēro 1951. gada Ženēvas Konvencijā noteiktie valstu pienākumi. Šīs normas īstenošanai ir pieņemti vairāki likumdošanas instrumenti. Tajos ir paredzēta arī aizsardzība pret *refoulement*, kas noteikta 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. pantā.

Lai gan Hartas 18. pantā ir garantētas patvēruma tiesības, ES tiesībās nav paredzēti veidi, kā atvieglot patvēruma meklētāju ierašanos. Personas, kas vēlas lūgt patvērumu ES, galvenokārt ir no tādām valstīm, kuru valstspiederīgajiem vajadzīga vīza, lai ieceļotu ES. Tā kā šīs personas bieži nav tiesīgas saņemt parasto vīzu, tām var nākties šķērsot robežu neregulāri.

Dublinas regulas (Regula (ES) Nr. 604/2013) 3. panta 1. punktā ES dalībvalstīm prasīts izskatīt jebkuru starptautiskās aizsardzības pieteikumu, ko iesniedzis trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, un noteikts, ka pieteikumu izskata viena dalībvalsts. ES patvēruma *acquis* ir piemērojami tikai no tā brīža, kad persona ir ieradusies pie dalībvalsts robežas, tostarp teritoriālajos ūdeņos un tranzīta zonās (**Patvēruma procedūru direktīvas** (2013/32/ES) 3. panta 1. punkts). Attiecībā uz patvēruma pieprasījumiem direktīvas 6. pantā ir paredzēti sīki noteikumi par piekļuvi patvēruma procedūrai. Konkrētāk, 6. panta 1. punktā valstīm prasīts reģistrēt pieteikumu trīs darba dienu laikā vai sešu darba dienu laikā, ja pieteikums iesniegts iestādēm, kas nav atbildīgas par tā reģistrāciju. Direktīvas 6. panta 2. punktā valstīm likts nodrošināt personām reālu iespēju iesniegt pieteikumu iespējami īsā laikā. Šajā direktīvā paredzētās garantijas stājas spēkā līdz ar piekļuvi procedūrām. Tās neattiecas uz personām, kuras nevar sasniegt teritoriju, robežu vai tranzīta zonu.

40 ECT 1996. gada 25. jūnija spriedums lietā *Amuur pret Franciju*, Nr. 19776/92, 52.–54. punkts.

41 Skatīt arī ECT 2009. gada 12. februāra spriedumu lietā *Nolan un K pret Krieviju*, Nr. 2512/04; ECT 2008. gada 24. janvāra spriedumu lietā *Riad un Idiab pret Beļģiju*, Nr. 29787/03 un Nr. 29810/03.

Patvēruma procedūru direktīvas 43. pantā ir atļauts apstrādāt patvēruma pieteikumus pie robežas. Pie robežas var pieņemt lēmumus par pieteikuma nepieņemamību. Apstākļos, kādos atbilstoši direktīvas 31. panta 8. punktam var izmantot paātrinātās procedūras, lēmums var tikt pieņemts arī pēc būtības. Ir spēkā tie paši pamatprincipi un garantijas, kas attiecas uz dalībvalsts teritorijā iesniegtiem patvēruma pieprasījumiem. Saskaņā ar direktīvas 43. panta 2. punktu robežprocedūrās lēmums jāpieņem ne vēlāk kā četru nedēļu laikā no pieprasījuma iesniegšanas brīža, pretējā gadījumā pieteikuma iesniedzējam jāatļauj ieceļot teritorijā. Direktīvas 24. panta 3. punktā ir prasīts nepieņemot robežprocedūras tādiem pieteikumu iesniedzējiem, kam vajadzīgas īpašas procesuālās garantijas un kuri piedzīvojuši izvarošanu vai citu smagu vardarbību, ja pie robežas nevar sniegt pienācīgu atbalstu. Direktīvas 25. panta 6. punkta b) apakšpunktā ir paredzēti vairāki ierobežojumi tādu pieteikumu apstrādei, ko pie robežas iesnieguši nepilngadīgie bez pavadības. Šos noteikumus nepiemēro Apvienotajai Karalistei un Īrijai, uz kurām joprojām attiecas **direktīvas (2005/85/EK)** 2005. gada versijas 35. pants.

ECTK patvēruma tiesības kā tādas nav paredzētas. Taču ECTK 3. pantā ir aizliegts pie robežas vai citur valsts jurisdikcijā aizraidīt personu, ja tādējādi šai personai tiek radīts risks piedzīvot spīdzināšanu, vai arī cietsirdīgu vai pazemojošu apiešanos ar viņu vai sodīšanu. Ārkārtējos gadījumos pārvietošana, izraidīšana vai izdošana var tikt atzīta par ECTK 2. pantā paredzēto tiesību uz dzīvību pārkāpumu.

Bijusi Eiropas Cilvēktiesību komisija izskatīja vairākas lietas par “bēgļiem orbītā”, kurās neviena valsts neuzņēmas atbildību ļaut viņiem ieceļot savā teritorijā, lai apstrādātu to pieteikumus.

Piemērs. *Austrumāfrikas aziātu lietā*⁴²: britu pases turētājiem nebija tiesību uzturēties vai ieceļot Apvienotajā Karalistē, un viņi bija izraidīti no Lielbritānijas kolonijām Āfrikā. Tādējādi šie cilvēki nonāca “orbītā”. Bijusi Eiropas Cilvēktiesību komisija secināja, ka, neskarot ECTK 14. panta apsvērumus, diskriminācija rases dēļ noteiktos apstākļos pati par sevi var būt uzskatāma par pazemojošu apiešanos ECTK 3. panta izpratnē.

42 Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1978. gada 6. marta lēmums *Austrumāfrikas aziāti (Lielbritānijas aizsargātas personas) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 4715/70, Nr. 4783/71 un Nr. 4827/71.

1.7. Repatriēšana jūrā

Iekļūt ES teritorijā un Eiropas Padomes dalībvalstīs var pa gaisu, sauszemi vai jūru. Jūrā veiktajās robežuzraudzības darbībās ir jāievēro ne tikai cilvēktiesības un tiesību akti par bēgļiem, bet arī starptautiskās jūras tiesības.

Darbības atklātā jūrā ir reglamentētas ANO Jūras tiesību konvencijā, Konvencijā par cilvēku dzīvības aizsardzību uz jūras (*SOLAS*) un meklēšanas un glābšanas (*SAR*) konvencijās. Šajos instrumentos ir noteikts pienākums sniegt palīdzību un glābt personas, kas jūrā atrodas briesmās. Papildus tam kuģa kapteinim ir pienākums nogādāt jūrā izglābtās personas "drošībā".

Šajā jomā viens no pretrunīgākajiem jautājumiem ir par to, kur izcelt krastā jūrā izglābtas vai notvertas personas.

ES tiesību sistēma — Šengenas Robežu kodeksa 12. pantā, kas lasāms kopā ar 3. pantu un 3. panta a) apakšpunktu⁴³, noteikts, ka robežu pārvaldības darbībās jāievēro *non-refoulement* princips. Ņemot vērā šīs jomas sarežģītību, ES, lai palīdzētu *Frontex* īstenot operācijas jūrā, pieņēma īpašas pamatnostādnes⁴⁴. Tiesa tās anulēja, un Eiropas Komisija sagatavoja priekšlikumu jaunai regulai⁴⁵.

Piemērs. Lieta *Eiropas Parlaments pret ES Padome*⁴⁶: Eiropas Parlaments prasīja Tiesai izteikties par to pamatnostādņu likumīgumu, kas jāievēro *Frontex* operācijās jūrā (*Padomes lēmums 2010/252/ES*). Šīs pamatnostādnes bez Eiropas Parlamenta pilnvērtīgas līdzdalības tika pieņemtas komitoloģijas procedūrā, kas reglamentēta Lēmuma 1999/468/EK 5. panta a) apakšpunktā. Tiesa pamatnostādnes anulēja, taču norādīja, ka tām būtu jāpaliek spēkā līdz aizstāšanai. Tiesa norādīja, ka pieņemtajos noteikumos ir ietverti jūras ārējo robežu uzraudzības būtiskie elementi un tāpēc ir bija saistīta ar politisku izvēli, kas jāizdara, izmantojot parasto likumdošanas procedūru, kurā viens no likumdevējiem ir Parlaments. Tiesa arī ievēroja, ka apstrīdētajā lēmumā paredzētie jaunie pasākumi varētu ietekmēt individu personiņas brīvības un pamattiesības, un arī šo pasākumu dēļ ir jāizmanto parastā procedūra. Tiesa uzskatīja, ka tas, ka Padomes Lēmuma 2010/252/EK Pielikuma II daļas

43 Regulas 3. panta a) apakšpunkts ieviests ar 2013. gada 26. jūnija *Regulu (ES) Nr. 610/2013*, ar ko groza Šengenas Robežu kodeksu (OV L 182, 2013., 1. lpp.).

44 Padomes 2010. gada 26. aprīļa *Lēmums 2010/252/ES* (OV L 111, 2010., 20. lpp.).

45 Eiropas Komisija, *COM(2013) 197 final*, Brisele, 2013. gada 12. aprīlis.

46 Tiesas 2012. gada 5. septembra sprieduma lietā C-355/10 *Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padome* (Krājums 2012., 63.–85. punkts).

(“Meklēšanas un glābšanas situāciju un izcelšanas krastā pamatnostādnes saistībā ar Aģentūras koordinētām jūras robežu uzraudzības operācijām”) noteikumi 1. pantā nosaukti par pamatnostādnēm un nesaistošiem, neatspēko to kvalifikāciju par būtiskām normām.

ECTK — Konvencija attiecas uz visām personām, kas atrodas Eiropas Padomes dalībvalsts jurisdikcijā. ECT ir vairākkārt lēmusi⁴⁷, ka uz personām var attiekties valsts jurisdikcija, kad attiecīgā valsts tās kontrolē atklātā jūrā. ECT Lielā palāta 2012. gadā lietā pret Itāliju noteica tādu migrantu tiesības, kuri cenšas sasniegt Eiropas zemi, un valstu pienākumus šādos apstākļos.

Piemērs. Lieta *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*⁴⁸: sūdzības iesniedzēji bija daļa no aptuveni 200 migrantu, tostarp patvēruma meklētāju un citu personu, grupas, ko Itālijas krasta apsardze notvēra atklātā jūrā Maltas meklēšanas un glābšanas zonā. Atbilstoši Itālijas un Lībijas nolīgumam tika panākta migrantu atgriešanās Lībijā, un viņiem netika dota iespēja pieteikties patvērumam. Netika reģistrēti viņu vārdi vai valstspiederība. ECT norādīja, ka stāvoklis Lībijā bija labi zināms un viegli pārbaudāms vairākos informācijas avotos. Tāpēc tā uzskatīja, ka Itālijas iestādes zināja vai tām bija jāzina, ka iesniedzēji pēc atgriešanās Lībijā nelikumīgu migrantu statusā piedzīvos ECTK neatbilstošu rīcību un nesaņems nekādu aizsardzību. Iestādes arī zināja vai tām bija jāzina, ka nebija pietiekamu garantiju, kas iesniedzējus pasargātu no riska tikt patvalīgi atgrieztiem to izcelsmes valstīs, tostarp Somālijā un Eritrejā. Itālijas iestādēm būtu bijis īpaši jāņem vērā patvēruma procedūras trūkums un tas, ka nebija iespējams panākt, lai Lībijas iestādes atzītu UNHCR piešķirto bēgļa statusu. ECT no jauna apstiprināja, ka tas, ka iesniedzēji nebija lūguši patvērumu vai aprakstījuši riskus, ar ko saskārās tāpēc, ka Lībijā nebija patvēruma sistēmas, neatbrīvoja Itāliju no tās saistībām atbilstoši ECTK 3. pantam. ECT atkārtoja, ka Itālijas iestādēm bija jānoskaidro, kā Lībijas iestādes pildīja savas starptautiskās saistības bēgļu aizsardzības jomā. Tāpēc, pārvietojot iesniedzējus uz Lībiju, tika pārkāpts ECTK 3. pants, jo viņi tika pakļauti *refoulement* riskam.

47 ECT 2001. gada 11. janvāra spriedums lietā *Xhavara un citi pret Itāliju un Albāniju*, Nr. 39473/98; ECT 2010. gada 29. marta Lielās palātas spriedums lietā *Medvedyev un citi pret Franciju*, Nr. 3394/03.

48 ECT 2012. gada 23. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*, Nr. 27765/09.

1.8. Tiesību aizsardzības līdzekļi

Tiesību aizsardzības līdzekļi padziļinātāk ir apskatīti rokasgrāmatas 4. nodaļā par procesuālajām garantijām, savukārt 6. nodaļā ir aprakstīti ar brīvības atņemšanu saistītie tiesību aizsardzības līdzekļi.

ES tiesību sistēma — atsevišķi instrumenti, piemēram, *Vīzu kodekss* (32. panta 3. punkts un 34. panta 7. punkts), *Šengenas Robežu kodekss* (13. pants) un *Patvēruma procedūru direktīva* (46. pants), satur normas par konkrētām pārsūdzības procedūrām un tiesību aizsardzību. ES Pamattiesību hartas 47. pantā arī ir paredzētas vispārīgākas garantijas. Ikvienai personai, kas apgalvo, ka ir pārkāptas tās ES tiesību aktos garantētās tiesības un brīvības, tostarp pārkāpta Harta, automātiski jāvar piekļūt efektīvai tiesību aizsardzībai, kas ietver arī "efektīvu tiesas aizsardzību" pret attiecīgās teritorijas vai procedūru pieejamības atteikumu.

ECTK — ikvienai personai, kas apgalvo, ka tās piekļuve teritorijai vai procedūrām ir saistīta ar ECTK garantētajām tiesībām, atbilstoši ECTK 13. pantam jāsaņem valsts iestāžu efektīva aizsardzība. Piemēram, spriedumā lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju* ECT konstatēja, ka šādas tiesību aizsardzības nebija, jo migranti tika nosūtīti atpakaļ uz Lībiju, nedodot tiem iespēju šo pasākumu apstrīdēt.

Svarīgākie aspekti

- Valstīm ir tiesības izlemt, vai ļaut ārvalstniekiem ieceļot to teritorijā, taču tām jāievēro ES tiesības, ECTK un piemērojamās cilvēktiesību garantijas (skatīt šīs nodaļas [Ievadu](#)).
- ES tiesību aktos ir paredzēti ES dalībvalstīm kopēji noteikumi par īstermiņa vīzu izsniegšanu (skatīt [1.1. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos ir paredzētas garantijas, kas jāievēro robežpārbaudēs (skatīt [1.4. sadaļu](#)) un robežuzraudzības darbībās, jo īpaši jūrā (skatīt [1.7. sadaļu](#)).
- ES tiesībās, konkrētāk, Šengenas *acquis*, personām atļauts attiecīgajā teritorijā ceļot bez robežpārbaudēm (skatīt [1.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem vienas Šengenas valsts noteikts ieceļošanas aizliegums konkrētajai personai var liegt ieceļošanu visā Šengenas zonā (skatīt [1.3. sadaļu](#)).
- ES Pamattiesību hartā ir paredzētas patvēruma tiesības un *refoulement* aizliegums. ES patvēruma *acquis* ir piemērojami no brīža, kad persona ieradusies pie ES robežas (skatīt [1.6. sadaļu](#)).
- Zināmos apstākļos ECTK ierobežo valstu tiesības aizturēt vai aizraidīt migrantu pie tās robežas (skatīt šīs nodaļas Ievadu un [1.5.](#) un [1.6. sadaļu](#)) neatkarīgi no tā, vai migrants atrodas tranzīta zonā vai arī citā teritorijā šīs valsts jurisdikcijā. Valstij var prasīt arī nodrošināt tiesību aizsardzību, lai iespējamo ECTK pārkāpumu izskatītu valsts iestāde (skatīt [1.7.](#) un [1.8. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

2

Statuss un ar to saistītie dokumenti

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 9. pants (tiesības palikt) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 6. pants (dokumentācija)	Patvēruma meklētāji	ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i> un ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Suso Musa pret Maltu</i> (kamēr ieceļošana nav oficiāli atļauta, to uzskata par neatļautu)
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES)	Atzīti bēgļi un personas, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība	ECTK 3. pants (spīdzināšanas aizliegums)
Cilvēku tirdzniecības upuru uzturēšanās atļauju direktīva (2004/81/EK) Direktīva par sankcijām pret darba devējiem (2009/52/EK)	Cilvēku tirdzniecības upuri un īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuri	Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 14. pants (uzturēšanās atļaujas piešķiršana arī upura personīgā stāvokļa dēļ) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> (cilvēku tirdzniecības upuris no Krievijas Kiprā)
	Personas, uz ko attiecas 39. noteikuma pagaidu pasākumi	ECT 2005. gada spriedums lietā <i>Mamatkulov un Askarov pret Turciju</i> un ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Savridin Dzhurayev pret Krieviju</i> (izraidīšana, neņemot vērā ECT norādi uz 39. noteikumu)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK) Tiesas 2009. gada spriedums lietā C-357/09 <i>Kadzoev</i> Tiesas 2011. gada spriedums lietā C-34/09 <i>Ruiz Zambrano</i>	Neregulārā situācijā nonākuši migranti	ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Kurić pret Slovēniju</i> (uzturēšanās atļauju nelikumīga atsavināšana)
Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva (2003/109/EK)	Pastāvīgie iedzīvotāji	Konvencija par personu dzīvesvietu, 1955. gada 13. decembris
Ankarak nolīguma 1970. gada Papildu protokola 41. pants (klauzula par atteikšanos no jebkādas darbības) EEK-Turcijas Asociācijas padomes Lēmums 1/80 (ģimenes locekļu privilēģijas)	Turcijas valstspiederīgie	
Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK)	EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie	
Tiesas 2010. gada spriedums lietā C-135/08 <i>Rottmann</i> (ES pilsonības zaudēšana)	Bezvalstnieki	

Ievads

Šajā nodaļā aplūkots dažādu migrantu grupu statuss un to dokumentācija.

Daudziem migrantiem statusa vai to apliecināšu dokumentu trūkums var radīt dažādus sarežģījumus, piemēram, nespēju saņemt publiskus vai privātus pakalpojumus vai iesaistīties darba tirgū. ES tiesību aktos ir paredzēti sīki un obligāti noteikumi gan par migrantu statusu, gan par dokumentāciju, un šo noteikumu neievērošana ir uzskatāma par ES tiesību aktu pārkāpumu. Pie ECT var vērsties, lai izskatītu, vai statusa vai dokumentācijas neesamība ierobežo attiecīgās personas tiesības, kas paredzētas ECTK, un, ja tā, vai šādi ierobežojumi ir pamatoti.

Ja uzņēmēja valsts nav sniegusi oficiālu atļauju, tā var trešās valsts valstspiederīgā klātbūtni uzskatīt par nelikumīgu. Tomēr gan ES tiesībās, gan ECTK ir paredzēti apstākļi, kādos trešās valsts valstspiederīgā klātbūtne jāuzskata par likumīgu arī tad, ja attiecīgā valsts to nav atļāvusi (skatīt [2.2. sadaļu](#) un [2.5. sadaļu](#)). Atsevišķas ES, ECTK,

ES Pamattiesību hartā un ESH paredzētās tiesības tiek piešķirtas tikai tādām personām, kuras konkrētajā valstī uzturas likumīgi (skatīt [8. nodaļu](#)).

ES tiesību aktos var būt skaidri noteikumi par konkrēta statusa atzīšanu vai piešķiršanu. Tajos var būt noteikts, ka konkrēti dokumenti jāizsniedz obligāti (skatīt [2.1.](#), [2.2.](#) un [2.8. sadaļu](#)). Ja atbilstoši ES vai valsts tiesību aktiem personai ir tiesības uz konkrētu statusu — vai konkrētiem dokumentiem —, šā statusa nepiešķiršana vai dokumentu neizsniegšana ir uzskatāma par ES tiesību aktu pārkāpumu.

ECTK valstīm nav skaidri prasīts piešķirt migrantam konkrētu statusu vai izsniegt viņam vai viņai konkrētus dokumentus. Noteiktos apstākļos, ievērojot tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (8. pants), valstīm var nākties atzīt migranta statusu, atļaut tam uzturēties vai izsniegt dokumentus. Tomēr nevar uzskatīt, ka Konvencijas 8. pantā ir garantētas vispārīgas tiesības uz konkrētu uzturēšanās atļaujas veidu. Ja valsts tiesību aktos ir paredzēti vairāki uzturēšanās atļauju veidi, parasti tiks lūgts, lai ECT analīzētu konkrētas atļaujas izsniegšanas juridiskās un praktiskās sekas⁴⁹.

2.1. Patvēruma meklētāji

Patvēruma meklētāji lūdz starptautisko aizsardzību, jo nevar atgriezties vai tikt atgriezti izcelsmes valstī, tāpēc, ka viņiem ir pamatotas bailes par vajāšanu vai risks piedzīvot nežēlīgu izturēšanos vai citu būtisku kaitējumu (skatīt [3. nodaļu](#)).

ES tiesību sistēmā patvēruma meklētāji ir definēti kā “starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēji”. Viņu stāvoklis ir reglamentēts ES patvēruma *acquis*. Rokasgrāmatas [1. pielikumā](#) ir uzskaitīti visi attiecīgie patvēruma *acquis* tiesību akti un valstis, kurās tos piemēro. Piekļuve patvēruma procedūrai ir aplūkota rokasgrāmatas [1. nodaļā](#). Šajā sadaļā runāts par tādiem patvēruma meklētājiem, kuru prasības tiek izskatītas un kuri gaida galīgo lēmumu. ES tiesību aktos ir aizliegta patvēruma meklētāja piespiedu izraidīšana, kamēr nav pieņemts lēmums par tā pieteikumu. [Patvēruma procedūru direktīvas](#) (2013/32/ES) 9. panta 1. punktā noteikts, ka patvēruma meklētāja klātbūtne ES dalībvalsts teritorijā ir likumīga. Atbilstoši šim pantam patvēruma meklētājiem atļauj “palikt dalībvalstī” procedūras nolūkā, līdz atbildīgā iestāde pieņems lēmumu, taču pastāv daži izņēmumi, galvenokārt turpmāku pieteikumu gadījumā.

49 ECT 2007. gada 6. decembra spriedums lietā *Liu pret Krieviju*, Nr. 42086/05, 50. punkts.

Patvēruma meklētāju tiesības uz dokumentiem ES tiesību aktos ir noteiktas [Uzņemšanas nosacījumu direktīvā](#) (2013/33/ES; skatīt rokasgrāmatas [1. pielikumu](#) par ES dalībvalstīm, kurām šī direktīva ir saistoša). Direktīvas 6. pantā noteikts, ka ikvienai personai, kas iesniedz patvēruma pieteikumu, trīs dienu laikā jāizsniedz dokuments, kurā apliecināts personas patvēruma meklētāja statuss vai tas, ka tai atļauts uzturēties patvēruma pieteikuma izskatīšanas laikā. Atbilstoši 6. panta 2. punktam valstis var šo pienākumu nepildīt, ja pieteikuma iesniedzējs ir aizturēts vai atrodas pie robežas.

ECTK — Konvencijā nav atbilstoša noteikuma, ar ko reglamentē patvēruma meklētāju statusu, kamēr tiek apstrādāts to pieteikums aizsardzībai. Tāpēc būs jānoskaidro, vai valsts tiesību aktos patvēruma meklētājiem ir atļauts uzturēties teritorijā, kamēr tiek apstrādāti to pieteikumi.

ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā ir atļauts aizturēt patvēruma meklētājus ar nolūku neļaut tiem “nelikumīgi ieceļot” valsts teritorijā. Atbilstoši ECT judikatūrai ieceļošana ir “neatļauta”, kamēr to nav oficiāli atļāvušas valsts iestādes.

Piemērs. ECT spriedumā lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*⁵⁰ nolēma, ka ieceļošana nav atļauta līdz brīdim, kad to oficiāli atļauj valsts iestādes. Šajā lietā ECT konstatēja, ka, likumīgi aizturot patvēruma meklētāju un septiņas dienas turot pienācīgos apstākļos, kamēr tiek apstrādāts viņa patvēruma pieteikums, netika pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkts.

Piemērs. Taču spriedumā lietā *Suso Musa pret Maltu*⁵¹ ECT nolēma, ka, ja valsts ir pārsniegusi savas juridiskās saistības un vai nu neatkarīgi, vai arī atbilstoši ES tiesību aktiem pieņēmusi tiesību aktu, kurā tādiem imigrantiem, kuru patvēruma pieteikums tiek izskatīts, ir skaidri atļauts ieceļot vai uzturēties, jebkāda turpmāka aizturēšana ar nolūku neļaut nelikumīgi ieceļot var radīt šaubas par aizturēšanas atbilstību ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam.

ECTK Protokola Nr. 4 2. pants attiecas uz ikvienas tādas personas, kas “tiesiski” atrodas kādas valsts teritorijā, pārvietošanās brīvību, savukārt 1. pantā Protokolā Nr. 7 ir paredzētas noteiktas procesuālās garantijas pret tādu personu, kas “tiesiski” uzturas kādas valsts teritorijā, izraidīšanu. Taču persona savu tiesisko statusu var zaudēt.

50 ECT 2008. gada 29. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 65. punkts.

51 ECT 2013. gada 23. gada jūlija spriedums lietā *Suso Musa pret Maltu*, Nr. 42337/12.

Piemērs. Vācijas valdība ANO Cilvēktiesību komitejai⁵² bija apstiprinājusi, ka patvēruma meklētāju uzturēšanās valstī to patvēruma procedūras laikā bija likumīga. Taču spriedumā lietā *Omwenyeke pret Vāciju*⁵³ ECT pieņēma valdības argumentu, ka, pārkāpjot valsts piemērotos nosacījumus par pagaidu uzturēšanos, t. i., pienākumu uzturēties konkrētas pilsētas teritorijā, prasītājs bija zaudējis savu tiesisko statusu un tādējādi uz viņu neattiecas 2. panta darbības joma ECTK Protokolā Nr. 4.

2.2. Atzīti bēgļi un personas, kas atzītas par tādām, kurām vajadzīga alternatīvā aizsardzība

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartā ir garantētas patvēruma tiesības (18. pants), kas ir plašākas par tiesībām lūgt patvērumu. Personām, kas ir tiesīgas saņemt patvērumu, ir tiesības uz attiecīgā statusa atzīšanu. [Kvalificēšanas direktīvas](#) (2011/95/ES) 13. pantā (bēgļa statuss) un 18. pantā (alternatīvās aizsardzības statuss personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība un kuras nevar kvalificēt kā bēgļus) ir paredzētas konkrētas tiesības saņemt bēgļa statusu vai alternatīvo aizsardzību. Personas, kurām piešķirta starptautiskā aizsardzība, var zaudēt savu statusu, ja ir reāli uzlabojies stāvoklis to izcelsmes valstī (skatīt [3.1.8. nodaļu](#)).

Šīs direktīvas 24. pantā ir reglamentētas tiesības uz dokumentiem. Personām, kas atzītas par tādām, kam vajadzīga starptautiskā aizsardzība, ir tiesības saņemt uzturēšanās atļaujas — bēgļiem uz trim gadiem un personām, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība, uz vienu gadu. Atbilstoši direktīvas 25. pantam bēgļiem un atsevišķos gadījumos alternatīvās aizsardzības saņēmējiem ir tiesības uz ceļošanas dokumentiem.

ECTK nav paredzētas tādas tiesības uz patvērumu, kādas ir noteiktas ES Pamattiesību hartas 18. pantā. ECT arī nevar pārbaudīt, vai, atsakot vai anulējot 1951. gada Ženēvas Konvencijā⁵⁴ noteikto bēgļa statusu, un vai, neatzīstot [Kvalificēšanas direktīvā](#)⁵⁵ noteiktās tiesības uz patvērumu, netiek pārkāpta ECTK. Taču ECT var pārbaudīt, vai ārvalstnieka

52 CCPR/C/DEU/2002/5, 2002. gada 4. decembris.

53 ECT 2007. gada 20. novembra lēmums lietā *Omwenyeke pret Vāciju*, Nr. 44294/04.

54 ECT 1996. gada 17. decembra spriedums lietā *Ahmed pret Austriju*, Nr. 25964/94, 38. punkts.

55 ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 226. punkts (par [Kvalificēšanas direktīvas](#) 15. pantu).

piespiedu izraidīšana šai personai radītu reālu risku piedzīvot ECTK 3. pantam vai konkrētiem citiem ECTK noteikumiem neatbilstošu apiešanos (skatīt 3. nodaļu)⁵⁶.

2.3. Cilvēku tirdzniecības upuri un īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuri

ES tiesību sistēma — Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem (2009/52/EK) par nelikumīgiem ir atzīti atsevišķi nelikumīgā situācijā nonākušu migrantu nelikumīgas nodarbināšanas veidi. Nepilngadīgajiem vai personām, kas strādā īpaši ekspluatējošos darba apstākļos, ir iespējams izsniegt uzturēšanās atļauju, lai atvieglotu sūdzību iesniegšanu par darba devējiem (13. pants).

Padomes Direktīvā 2004/81/EK par uzturēšanās atļaujām, kas izdotas tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai bijuši iesaistīti darbībā, kas veicina nelegālo imigrāciju, ir atļauts nogaidīšanas periods, kura laikā upuri nedrīkst izraidīt. Tajā arī ES dalībvalstīm prasīts izdot uzturēšanās atļauju tādiem cilvēku tirdzniecības upuriem, kuri sadarbojas ar iestādēm (attieciņi 6. un 8. pants). Atļaujai jābūt derīgai vismaz sešus mēnešus un atjaunojamai. Lai gan 2011. gada Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES) neattiecas tieši uz upuru uzturēšanās atļaujām, tajā ir prasīts nodrošināt palīdzības un atbalsta pasākumus pirms kriminālprocesa, tā laikā un pēc tā pabeigšanas (11. pants). Taču, ja tiesas procesi pret tirgotājiem nav paredzēti vai upuris nav sadarbojies izmeklēšanā, nav skaidri noteikts, ka ES dalībvalstij ir jāpiešķir uzturēšanās atļauja.

ECTK — atbilstoši ECTK 4. pantā noteiktajam verdzības un piespiedu darba aizliegumam noteiktos apstākļos valstīm var būt jāizmeklē gadījumi, kad pastāv aizdomas par cilvēku tirdzniecību, un jāveic upuru vai iespējamo upuru aizsardzības pasākumi.

Piemērs. Lieta *Rantsev pret Kipru un Krieviju*⁵⁷: Krievijas izcelsmes persona bija kļuvusi par cilvēku tirdzniecības upuri Kiprā. ECT nolēma, ka Kipra divās jomās neizpildīja tās pozitīvās saistības, kas izriet no ECTK 4. panta. Pirmkārt, tā nebija izveidojusi pienācīgu tiesisko un administratīvo regulējumu cilvēku tirdzniecības apkarošanai, un, otrkārt, policija nebija veikusi piemērotus operatīvos pasākumus, lai pasargātu upuri no cilvēku tirdzniecības. ECT arī konstatēja, ka Krievijas iestādes nevija

56 ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *NA. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07, 106.–107. punkts.

57 ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, Nr. 25965/04, 284. punkts.

pienācīgi izmeklējušas upura savervēšanu, ko tirgotāji veica Krievijas teritorijā. Šo neizdarību pastiprina apstākļi, kādos cietusi aizbrauca no Krievijas un viņas vēlākā nāve Kīprā.

ECTK — valstis, kas ir pievienojušās Eiropas Padomes Konvencijai par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, iestādēm jāpiešķir iespējamam upurim atkopšanās un nogaidīšanas periods, kura laikā to nevar pārvietot (14. pants). Ja kompetentajām iestādēm ir "pietiekams pamats uzskatīt, ka persona ir cilvēku tirdzniecības upuris", šī persona nevar tikt pārvietota no attiecīgās valsts teritorijas, kamēr nav noteikts, vai attiecīgā persona ir bijusi cilvēku tirdzniecības upuris (10. panta 2. punkts). Kompetentā iestāde var izsniegt upuriem atjaunojamas uzturēšanās atļaujas, ja tā uzskata, ka personas uzturēšanās ir nepieciešama viņu personīgā stāvokļa dēļ vai sadarbībai kriminālizmeklēšanā (14. panta 1. punkts). Noteikumu mērķis ir nodrošināt, lai cilvēku tirdzniecības upuriem nedraudētu atgriešana izcelsmes valstīs, nesāņemot pienācīgu palīdzību (skatīt arī 9. nodaļu par neaizsargātām grupām un 2. pielikumu, kurā uzskaitīt ratificētie tiesību akti).

2.4. Personas, uz ko attiecas 39. noteikuma pagaidu pasākumi

Sāņemot prasības pieteikumu, ECT var nolemt, ka valstij ir jāveic noteikti pagaidu pasākumi, kamēr ECT turpina lietas izskatīšanu⁵⁸. Šos pasākumus parasti dēvē par "39. noteikuma pasākumiem"⁵⁹, un bieži tie ietver prasību, lai valsts atturētos veikt personu atgriešanu valstīs, kurās tām draud nāve, spīdzināšana vai cita nežēlīga izturēšanās. Šādi pasākumi bieži attiecas uz patvēruma meklētājiem, par kuru pieteikumiem izteikts galīgais noraidījums un kuri izmantojuši visas valsts tiesību aktos paredzētās pārsūdzības tiesības. Atsevišķās valstīs var nebūt skaidrs, kāds ir personas statuss, ja ECT ir piemērojusi 39. noteikuma pagaidu pasākumu, ar ko nepieļaut personas piespiedu izraidīšanu, kamēr tā izskata attiecīgo lietu⁶⁰. Neatkarīgi no statusa neskaidrības izraidītājai valstij ir pienākums ievērot visus ECT noteiktos 39. noteikuma pasākumus.

Piemērs. Lieta *Mamatkulov un Askarov pret Turciju*⁶¹: atbildētāja valsts izdeva prasītājus Uzbekistānai, neievērojot ECT noteikto 39. noteikuma pagaidu pasākumu.

⁵⁸ ECT *Tiesas reglaments*, spēkā no 2012. gada 1. septembra, 39. noteikums.

⁵⁹ Sīkas norādes par to, kā iesniegt pieprasījumu atbilstoši 39. noteikumam, skatīt *UNHCR* (2012. g.).

⁶⁰ ECT 2013. gada 18. aprīļa spriedums lietā *Azimov pret Krieviju*, Nr. 67474/11.

⁶¹ ECT 2005. gada 4. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Mamatkulov un Askarov pret Turciju*, Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99.

Lietas fakti skaidri liecināja, ka, izdodot prasītājus, ECT tika liegta iespēja pienācīgi izskatīt prasītāju sūdzības atbilstoši līdzīgās lietās iedibinātajai praksei. Tāpēc ECT nevarēja pasargāt prasītājus no iespējamiem ECTK pārkāpumiem. Atbilstoši Konvencijas 34. pantam dalībvalstis apņēmās atturēties no jebkādas darbības vai nerīkošanās, kas varētu kavēt individuālu prasītāja tiesību efektīvu piemērošanu. Bija uzskatāms, ka dalībvalsts, neievērojot pagaidu pasākumus, liedza ECT efektīvi izskatīt prasītāja sūdzību un kavēja viņa vai viņas tiesību efektīva izmantošanu, un tādējādi pārkāpa Konvencijas 34. pantu.

Piemērs. Lieta *Savridin Dzhurayev pret Krieviju*⁶²: ģipšā operācijā, kurā piedalījās Krievijas valsts aģenti, prasītājs bija piespiedu kārtā pārvests uz Tadžikistānu, lai gan bija spēkā ECT noteiktais pagaidu pasākums. Atbildētāja valsts, neievērojot pagaidu pasākumu, radīja prasītājam risku piedzīvot nežēlīgu izturēšanos Tadžikistānā un liedza ECT iespēju nodrošināt prasītājam ECTK 3. pantā noteikto tiesību praktisku un efektīvu ievērošanu. Tādējādi tika pārkāpts Konvencijas 34. un 3. pants. ECT lika atbildētājai valstij īstenot praktiskus korektīvus pasākumus, lai aizsargātu prasītāju no pastāvošajiem viņa dzīvības un veselības apdraudējumiem ārvalsts jurisdikcijā. Turklāt, ņemot vērā šādu incidentu atkārtošanos, ECT lika atbildētājai valstij nekaņēties atrisināt šo atkārtoto problēmu, pieņemot izšķirīgus un vispārīgus pasākumus, ar ko nodrošināt iespējamo upuru reālu aizsardzību atbilstoši ECT noteiktajiem pagaidu pasākumiem.

2.5. Neregulārā situācijā nonākuši migranti

Ja persona ieceļojusi vai uzturējusies valstī bez atļaujas vai likumīga pamatojuma, tās klātbūtne tiek uzskatīta par neatbilstošu vai nelikumīgu. Neatbilstošai vai nelikumīgai klātbūtnei var būt dažādi cēloņi, sākot no slepenas ieceļošanas vai aizbēgšanas no obligātās uzturēšanās vietas un beidzot ar personīgo apstākļu maiņas izraisītu nespēju atjaunot iepriekš likumīgu uzturēšanās atļauju. Likumīga statusa neesamība bieži ietekmē iespēju izmantot citas procesuālās tiesības un pamattiesības (skatīt 8.6. sadaļu par sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības pieejamību).

Es tiesību sistēma — atbilstoši [Atgriešanas direktīvai](#) (2008/115/EK; ES dalībvalstis, kurām šī direktīva ir saistoša, skatīt rokasgrāmatas [1. pielikumā](#)) vairs nedrīkst ignorēt trešo valstu valstspiederīgos, kuri uzturas nelikumīgi. Tām ES dalībvalstīm, kuras

62 ECT 2013. gada 25. aprīļa spriedums lietā *Savridin Dzhurayev pret Krieviju*, Nr. 71386/10.

piemēro šo direktīvu, ir vai nu jālegalizē šo personu uzturēšanās, vai arī jāpieņem to atgriešanas lēmums.

Direktīvas darbības joma attiecas uz visām personām, kurām nav likumīgas atļaujas uzturēties attiecīgajā valstī. Direktīvas 6. pantā ES dalībvalstīm ir likts pieņemt šo personu "atgriešanas lēmumu". Tomēr direktīvas 6. panta 4. punktā ir uzskaitīti apstākļi, kādos valstis var šo pienākumu neievērot. Papildus humāniem vai citiem iemesliem uzturēšanos var legalizēt, ņemot vērā arī spiedīgus ģimenes vai privātās dzīves apstākļus, pamatojoties uz ES Pamattiesību hartas 7. pantā un ECTK 8. pantā garantētajām tiesībām (skatīt [5. nodaļu](#) par ģimenes dzīvi).

Piemērs. Lieta *M. Ghevondyan*⁶³: Francijas Valsts padome (*Conseil d'État*) 2012. gada 4. jūnijā nolēma, ka [Atgriešanas direktīvas](#) 6. pantā dalībvalstu kompetentajām iestādēm nav likts sistemātiski pieņemt atgriešanas lēmumu par trešo valstu valstspiederīgajiem, kas nonākuši nelikumīgā situācijā. Direktīvas 6. panta 4. punktā ir minēti vairāki 6. panta 1. punkta izņēmumi un atkāpes no tā. Tāpēc atgriešanas lēmumus nevar pieņemt automātiski. Administrācijai ir pienākums ņemt vērā ārvalstnieka personīgo un ģimenes situāciju, kā arī apstākļus, kuru dēļ nevarētu pieņemt izraidīšanas rīkojumu. Atbilstoši direktīvas 5. pantam šādi apstākļi ir arī bērna intereses, ģimenes situācija un ārvalstnieka veselības stāvoklis. Tāpēc, ja ārvalstnieks atsaucas uz šādu pamatojumu, tiesām būtu jāpārbauda lēmuma likumīgums saistībā ar tā ietekmi uz ārvalstnieka personīgo situāciju.

Tāpat kā patvēruma meklētāju gadījumā arī šādām personām var atļaut palikt valstī, kamēr notiek atļaujas pieprasīšanas procedūra (6. panta 5. punkts), taču tas nav obligāti. Noteikums neattiecas uz šo personu statusu. [Atgriešanas direktīvas](#) 12. apsvērumā ir pausta izpratne par vispārīgo situāciju, t. i., to, ka dažas personas, kas paliek valstī neatļauti, nevar tikt izraidītas. Tajā arī norādīts, ka valstīm jāizdod rakstisks apstiprinājums par šo personu situāciju, taču tas nav pieminēts direktīvas operatīvajās daļās. Vissatraucošākā ir tādu personu situācija, kuras jāatbrīvo no apcietinājuma, jo ir beidzies maksimālais atļautais aizturēšanas periods (skatīt [6. nodaļu](#) par aizturēšanu), un kurām joprojām nav uzturēšanās atļaujas⁶⁴.

63 Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. Ghevondyan*, Nr. 356505, 2012. gada 4. jūnijs.

64 Par neizraidīto personu situāciju skatīt [FRA \(2011.a\)](#), 2. nodaļu.

Piemērs. Lieta *Kadzoev*⁶⁵: noraidīts Čečenijas izcelsmes patvēruma meklētājs, kuru nevarēja izraidīt, Bulgārijā tika atbrīvots no apcietinājuma pēc tam, kad Tiesas nolēma, ka piemērojamajos ES tiesību aktos nekādā gadījumā nav atļauts pārsniegt maksimālo aizturēšanas periodu. Pēc atbrīvošanas prasītājam nebija ne statusa, nedz arī dokumentu un viņš bija bezpalīdzīgs, jo Bulgārijas tiesību aktos nebija paredzēts atbilstošs statuss, lai gan viņu nevarēja izraidīt.

ECTK — Konvencijā nav paredzētas tiesības saņemt konkrētu statusu vai attiecīgus dokumentus uzņēmējā valstī, tomēr noteiktos apstākļos atteikums, ja tas ir diskriminējošs, var būt ECTK pārkāpums.

Piemērs. Lieta *Kiyutin pret Krieviju*⁶⁶: Uzbekistānas valstspiederīgais, kas bija precējies ar krievieti, ar kuru viņam bija kopīgs bērns, pieprasīja Krievijas iestādēm uzturēšanās atļauju. Atļauju prasītājam nepiešķīra, jo pārbaūžu rezultāti liecināja, ka viņš ir HIV pozitīvs. ECT uzsvēra ar HIV inficētu personu īpašo neaizsargātību un pieļāva, ka slimību var uzskatīt par invaliditātes paveidu. Vispārīgajā valsts tiesību akta noteikumā, kurā prasīts deportēt HIV pozitīvus ārvalstniekus, nebija paredzēta iespēja individuāli novērtēt situāciju, ņemot vērā konkrētās lietas faktus, un tas tika atzīts par neobjektīvu. Tāpēc ECT secināja, ka iesniedzējs ticis diskriminēts viņa veselības stāvokļa dēļ, un secināja, ka tādējādi tika pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar tās 8. pantu.

ESH — personīgā darbības joma būtībā attiecas uz pārējo dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi dzīvo vai strādā teritorijā. Taču ESTK ir lēmusi, ka konkrētas tiesības, ņemot vērā to pamatbūtību un saistību ar cilvēka cieņu, attiecas uz visām personām, kas uzturas attiecīgajā teritorijā, tostarp nelikumīgajiem migrantiem. Šīs tiesības ir tiesības uz medicīnisko palīdzību⁶⁷, tiesības uz pajumti⁶⁸ un tiesības uz izglītību⁶⁹.

65 Tiesas 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09 *Kadzoev (Huchbarov)* (Krājums 2009, I-11189. lpp.).

66 ECT 2011. gada 10. marta spriedums lietā *Kiyutin pret Krieviju* Nr. 2700/10.

67 ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) pret Francija*, Sūdzība Nr. 14/2003, lietas apstākļi, 2004. gada 8. septembris.

68 ESTK, *Defence for Children International pret Niderlande*, Sūdzība Nr. 47/2008, lietas apstākļi, 2009. gada 20. oktobris.

69 ESTK, 2011. gada secinājumi, Vispārīgs ievads, 2012. gada janvāris, 10. punkts, Paziņojums par 17. panta 2. punkta interpretāciju.

2.6. Pastāvīgie iedzīvotāji

ES tiesību sistēma — Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvā (2003/109/EK, kas grozīta ar Direktīvu 2011/51/ES; valstis, kurās šī direktīva ir saistoša skatīt 1. pielikumā) ir paredzētas tiesības uz privilēģētu “pastāvīgās uzturēšanās statusu” tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi un pastāvīgi ES dalībvalstī nodzīvojuši piecus gadus⁷⁰. Uz šīm tiesībām attiecas nosacījumi par stabiliem un regulāriem ienākumiem, kā arī par apdrošināšanu slimības gadījumos. Par šo prasību interpretāciju nav judikatūras, taču saistībā ar līdzīgām prasībām Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā (2003/86/EK; skatīt rokasgrāmatas 5. nodaļu par ģimenēm) Tiesa ir sliekusies šos nosacījumus interpretēt stingri. Tā uzskatīja, ka ES dalībvalstu rīcības brīvību nedrīkst izmantot tā, ka tas varētu apdraudēt direktīvas mērķi⁷¹.

Kā teikts Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas 11. pantā, piešķirot pastāvīgā iedzīvotāja statusu, personai vairākās svarīgās jomās tiek nodrošināta atbilstība, kas ir vienlīdzīga atbilstībai pret valstspiederīgajiem (skatīt 8. nodaļu par ekonomiskajām un sociālajām tiesībām).

Atbilstoši Tiesas judikatūrai ES dalībvalstis nedrīkst noteikt pārmērīgas un nesamērīgas nodevas par uzturēšanās atļauju piešķiršanu tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir pastāvīgie iedzīvotāji, un viņu ģimenes locekļiem. Ar šādām nodevām tiktu apdraudēta direktīvas mērķa sasniegšana, mazinot tās efektivitāti.

Piemērs. Tiesa spriedumā lietā *Eiropas Komisija pret Nīderlandi*⁷² nolēma, ka Nīderlande neizpildīja tās pienākumu, kas noteikts Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvā, nosakot pārmērīgas un nesamērīgas nodevas (EUR 188–830 apmērā) i) trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri vēlas saņemt pastāvīgā iedzīvotāja statusu, ii) trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri saņēmuši pastāvīgā iedzīvotāja statusu citā ES dalībvalstī un vēlas izmantot savas uzturēšanās tiesības, un iii) trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri vēlas atkalapvienoties. Konkrētāk, Tiesa norādīja, ka dalībvalstīm nav neierobežota rīcības brīvība noteikt nodevas trešo valstu valstspiederīgajiem par uzturēšanās atļaujas izsniegšanu un ka dalībvalstis nedrīkst noteikt

70 Skatīt arī Tiesas 2012. gada 18. oktobra spriedumu lietā C-502/10 *Staatssecretaris van Justitie pret Mangat Singh* (Krājums 2012).

71 Tiesas 2010. gada 4. marta spriedums lietā C-578/08 *Chakroun pret Minister van Buitenlandse Zaken* (Krājums 2010, I-01839. lpp., 52. punkts).

72 Tiesas 2012. gada 26. aprīļa sprieduma lietā C-508/10 *Eiropas Komisija pret Nīderlandes Karalisti* 70. punkts.

tādas nodevas, kas varētu radīt šķērslī Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvā paredzēto tiesību izmantošanai.

ECTK — pastāvīga uzturēšanās parasti ir atzīta par faktoru, kas jāņem vērā, ja ir ierosināta izraidīšana (skatīt 3.4. sadaļu).

Piemērs. Lieta *Kurić pret Slovēniju*⁷³: ECT izskatīja Slovēnijas pastāvīgo iedzīvotāju reģistru un tādu bijušo Dienvidslāvijas Sociālistiskās Federatīvās Republikas (*SFRY*) pilsoņu “dzēšanu” no reģistra, kuri joprojām bija pastāvīgie iedzīvotāji, taču nebija pieprasījuši Slovēnijas pilsonību noteiktajā sešu mēnešu periodā. “Dzēšanas” sekas bija vai nu bezvalstniecība, vai arī uzturēšanās tiesību zaudēšana⁷⁴. Ārvalstnieki, kuri nebija citu *SFRY* republiku pilsoņi, šādi netika ietekmēti. ECT atkārtoja, ka no reālas privātās un ģimenes dzīves neizskaramības var izrietēt pozitīvas saistības, jo īpaši tādu ilgtermiņa migrantu, piemēram, prasītāju, gadījumā, kuri nelikumīgi “dzēsti” no pastāvīgo iedzīvotāju reģistra, tādējādi pārkāpjot ECTK 8. pantu. ECT arī konstatēja, ka dažādā attieksme pret ārvalstniekiem, kuru izcelsmes valsts nav *SFRY*, un ārvalstniekiem, kuri agrāk bijuši *SFRY* pilsoņi, bija uzskatāma par diskrimināciju, pārkāpjot Konvencijas 14. pantu, kas lasāms kopā ar 8. pantu.

Eiropas Padomes 1955. gada Eiropas Konvencijā par personu dzīvesvietu ir noteikts uzlabots statuss visās dalībvalstīs tādām personām, kas ir pastāvīgie iedzīvotāji, taču tikai tad, ja šīm personām ir Konvencijas dalībvalstu valstspiederība.

2.7. Turcijas pilsoņi

Ar 1963. gadā parakstīto Ankaras nolīgumu un tam 1970. gadā pievienoto Papildu protokolu tika nostiprinātas toreizējās Eiropas Ekonomikas Kopienas (EEK) un Turcijas tirdzniecības un ekonomiskās attiecības, ņemot vērā Turcijas iespējamo pievienošanos EEK. Par šo nolīgumu ir pieņemti vairāk nekā 40 Eiropas Savienības Tiesas — pirms tam EKT — spriedumu. Nolīgums ir arī papildināts ar vairākiem Asociācijas padomes lēmumiem. Daži no tiem attiecas uz statusu daudzajiem Turcijas pilsoņiem, kuri uzturas ES dalībvalstu teritorijā. Nolīgumā Turcijas pilsoņiem nav piešķirtas īpašas tiesības ieceļot vai uzturēties ES dalībvalstī, taču pašnodarbinātas personas un pakalpojumu sniedzēji var izmantot klauzulu par atteikšanos no jebkādas darbības (*Papildu protokola* 41. pants).

73 ECT 2012. gada 26. jūnija Lielās palātas spriedums lietā *Kurić un citi pret Slovēniju*, Nr. 26828/06.

74 Slovēnija nav pievienojusies Eiropas Padomes 2006. gada Konvencijai par bezvalstniecības novēršanu attiecībā uz valsts pēctecību.

Atbilstoši šai klauzulai valstis nevar paredzēt jaunas un stingrākas procesuālās vai finanšu prasības papildus tām, kas jau tika piemērotas, kad nolīgums stājās spēkā⁷⁵. Šīs tiesības neattiecas uz tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri vēlas izmantot — nevis sniegt — pakalpojumus⁷⁶.

Piemērs. Vairākās lietās ir skatītas prasības, ko piemēro tādiem Turcijas izcelsmes kravas automašīnu vadītājiem, kurus Turcijā nodarbina Turcijas uzņēmumi, lai tie vadītu automašīnas uz Vāciju. Šīs lietas attiecās uz Turcijas uzņēmumu tiesībām uz brīvību sniegt pakalpojumus ES dalībvalstīs. EKT spriedumā lietā *Abatay*⁷⁷ nolēma, ka Vācija nedrīkst piemērot prasību par darba atļauju tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri vēlas sniegt pakalpojumus tās teritorijā, ja šāda atļauja netika prasīta jau tad, kad stājās spēkā klauzula par atteikšanos no jebkādas darbības.

Lietā *Soysal*⁷⁸ attiecās uz pienākumu saņemt vīzu. EKT lēma, ka Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. pantā ir liegts ieviest pienākumu saņemt vīzu ieeļošanai Vācijā tādiem Turcijas valstspiederīgajiem, kuri vēlas sniegt pakalpojumus Turcijas uzņēmuma vārdā, ja vīza netika prasīta laikā, kad protokols stājās spēkā. Tiesa uzskatīja, ka šo secinājumu neietekmē fakts, ka valsts tiesību akts, ar ko ieviesa pienākumu saņemt vīzu, bija ES *Regulas (EK) Nr. 539/2001* īstenošanas tiesību akts (skatīt 1. nodaļu). Sekundārie ES tiesību akti ir jāinterpretē atbilstoši starptautiskajam nolīgumam, kurā iekļauta klauzula par atteikšanos no jebkādas darbības.

Tiesa spriedumā lietā *Oguz*⁷⁹ uzskatīja, ka klauzula par atteikšanos no jebkādas darbības neliedz ES dalībvalstīm izmantot valsts tiesību aktus, lai sodītu par pārkāpumiem imigrācijas jomā. Tomēr to, ka *T. Oguz* astoņus gadus pēc tam, kad bija

75 EKT 2000. gada 11. maija spriedums lietā C-37/98 *The Queen pret Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnassir Savas* (Krājums 2000, I-02927. lpp.); EKT 2007. gada 20. septembra spriedums lietā C-16/05 *The Queen, Veli Tum un Mehmet Dari pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2007, I-07415. lpp.); Tiesas 2011. gada 21. jūlija spriedums lietā C-186/10 *Tural Oguz pret Secretary of State for the Home Department*.

76 Tiesas 2013. gada 24. septembra spriedums lietā C-221/11 *Leyla Ecem Demirkan pret Bundesrepublik Deutschland*.

77 EKT 2003. gada 21. oktobra spriedums apvienotajās lietās C-317/01 un C-369/01 *Eran Abatay un citi un Nadi Sahin pret Bundesanstalt für Arbeit* (Krājums 2003, I-12301. lpp.).

78 EKT 2009. gada 19. februāra spriedums lietā C-228/06 *Mehmet Soysal un Ibrahim Savatli pret Bundesrepublik Deutschland* (Krājums 2009, I-01031. lpp.).

79 Tiesas 2011. gada 21. jūlija sprieduma lietā C-186/10 *Tural Oguz pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2011, I-06957. lpp., 46. punkts); EKT 2007. gada 20. septembra spriedums lietā C-16/05 *Veli Tum un Mehmet Dari* (Krājums 2007, I-07415. lpp.).

saņēmis atļauju ieceļot un uzturēties valstī, kļuva par pašnodarbinātu personu, neievērojot valsts imigrācijas tiesību aktus, Tiesa neuzskatīja par pārkāpumu.

Jaunākajās ES dalībvalstīs klauzula par atteikšanos no jebkādas darbības attiecībā uz Turcijas pilsoņiem ir spēkā no datuma, kad šīs valstis pievienojās ES.

Ankaras nolīguma 1970. gada Papildu protokolā ir paredzētas vairākas tiesības, kas aplūkotas rokasgrāmatas 8. nodaļā par ekonomisko un sociālo tiesību pieejamību. Par statusu jānorāda, ka Turcijas pilsoņiem ir tiesības uzturēties teritorijā, kamēr tie izmanto savas sociālās un darba tirgus tiesības⁸⁰.

Atbilstoši ar Ankaras nolīgumu izveidotās Asociācijas padomes ("EEK un Turcijas Asociācijas padome", skatīt rokasgrāmatas 5. nodaļu par ģimenes dzīvi) Lēmumam 1/80 ģimenes locekļiem, tostarp tādiem, kuri nav Turcijas valstspiederīgie, ir tiesības uz privilēģētu attieksmi⁸¹. Uz šīm tiesībām neattiecas nosacījumi par iemeslu, kura dēļ Turcijas valstspiederīgajam sākotnēji piešķirtas ieceļošanas un uzturēšanās tiesības uzņēmējā dalībvalstī.

Piemērs. EKT spriedumā lietā *Altun*⁸² uzskatīja, ka Turcijas pilsoņa iegūtās tiesības uzturēties ES dalībvalstī un tādējādi arī tiesības bēgļa statusā iesaistīties valsts darba tirgū neliedza viņa ģimenes loceklim izmantot Asociācijas padomes Lēmumā 1/80 paredzētās tiesības. Turklāt spriedumā lietā *Kahveci*⁸³ Tiesa precizēja, ka Turcijas izcelsmes darba ņēmēja ģimenes locekļi joprojām var pieprasīt attiecīgajā lēmumā piešķirtās tiesības, ja darba ņēmējs, saglabājot Turcijas pilsonību, ir ieguvis uzņēmējā ES dalībvalsts pilsonību.

80 EKT 2008. gada 18. decembra sprieduma lietā C-337/07 *Altun pret Stadt Böblingen* (Krājums 2008, I-10323. lpp., 21. punkts); EKT 1997. gada 23. janvāra sprieduma lietā C-171/95 *Recep Tetik pret Land Berlin* (Krājums 1997, I-00329. lpp., 48. punkts); Eiropas Padomes 1955. gada Konvencija par personu dzīvesvietu, 2. pants: "(...) katra līgumslēdzēja puse [tostarp Turcija un daudzas citas ES valstis], ciktāl atļauj tās ekonomiskie un sociālie apstākļi, veicina pārējo līgumslēdzēju valstspiederīgo paildzinātu vai pastāvīgu uzturēšanās tās teritorijā."

81 Tiesas 2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-451/11 *Natthaya Dülger pret Wetteraukreis*.

82 EKT 2008. gada 18. decembra spriedums lietā C-337/07 *Altun* (Krājums 2008, I-10323. lpp., 50. punkts).

83 Tiesas 2012. gada 29. marta spriedums apvienotajās lietās C-7/10 un C-9/10 *Staatssecretaris van Justitie pret Tayfun Kahveci un Osman Inan*.

2.8. EEZ valstu vai Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie

ES tiesību sistēma — EEZ valstu vai Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības, kā arī tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuru ģimenes locekļi ir ES valstspiederīgie, kas ir izmantojuši savas tiesības uz brīvu pārvietošanos, atbilstoši noteiktiem nosacījumiem ir tiesības iecelot un uzturēties ES dalībvalsts teritorijā, lai pavadītu vai pievienotos attiecīgajam EEZ valstu, Šveices vai ES pilsonim⁸⁴. Šīs tiesības var tikt neievērotas tikai ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību un veselības aizsardzību saistītu iemeslu dēļ.

Šīs tiesības nodrošina arī tiesības uz uzturēšanās dokumentiem, kas apliecina šo personu statusu. Atbilstoši *Brīvas pārvietošanās direktīvas* (2004/38/EK) 10. panta 1. punktam trešās valsts valstspiederīgā ģimenes locekļu uzturēšanās atļaujas jāizsniedz ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā no pieteikuma saņemšanas dienas un apstiprinājums par pieteikšanos uzturēšanās atļaujai jāizsniedz uzreiz.

ECTK — neizsniedzot trešās valsts valstspiederīgajam uzturēšanās atļauju, uz ko šai personai ir tiesības atbilstoši ES tiesību aktiem, var tikt pārkāpts ECTK 8. pants.

Piemērs. Spriedumā lietā *Aristimuño Mendizabal pret Franciju*⁸⁵ ECT secināja, ka Francijas iestādes, pārmērīgi novēloti, t. i., pēc vairāk nekā 14 gadiem, izsniedzot uzturēšanās atļauju, pārkāpa ECTK 8. pantā paredzētās prasītājas tiesības. ECT norādīja, ka prasītājai bija tiesības saņemt šo atļauju gan atbilstoši ES, gan Francijas tiesību aktiem.

2.9. Bezvalstnieki un pilsonības vai dokumentu zaudēšana

Ne ES tiesību aktos, nedz arī ECTK nav noteikumu par pilsonības iegūšanu. Šī joma ir valstu kompetencē. Tomēr pastāv daži valstu rīcības ierobežojumi attiecībā uz pilsonības zaudēšanu.

84 Skatīt ar EEZ un Šveici noslēgtos nolīgumus (skatīt 5. un 6. zemsvītras piezīmi) un *Brīvas pārvietošanās direktīvu* (Direktīva 2004/38/EK, OV L 158, 2004., 77. lpp.).

85 ECT 2006. gada 17. janvāra spriedums lietā *Aristimuño Mendizabal pret Franciju*, Nr. 51431/99.

ES tiesību sistēma — ES dalībvalstīm ir ekskluzīva suverenitāte pilsonības un tādējādi arī ES pilsonības piešķiršanas jomā, kā arī attiecībā uz papildu tiesībām, ko daudzās jurisdikcijās nodrošina pilsonība. LESD 20. pantā ir paredzēta Savienības pilsonība, taču ES pilsonības sniegtās priekšrocības ir pieejamas tikai tādām personām, kas ir kādas dalībvalsts pilsoņi⁸⁶.

Tomēr pilsonības zaudēšanas gadījumā var tikt piemēroti ES tiesību akti, ja ir zaudētas arī ES tiesības.

Piemērs. Lieta *Rottmann*⁸⁷: Dr. *Rottmann* piedzimstot bija Austrijas pilsonis. Pēc tam, kad viņu Austrijā apsūdzēja krāpšanā vainu pastiprinošos apstākļos saistībā ar aroddarbību, viņš pārcēlās uz Vāciju, kur pieteicās naturalizācijai. Atbilstoši tiesību aktiem, saņemot Vācijas pilsonību, viņš zaudēja Austrijas pilsonību. Kad Austrijas iestādes informēja Vācijas iestādes par to, ka Austrijā ir izdots Dr. *Rottmann* apcietināšanas orderis, Vācijas iestādes centās anulēt prasītāja Vācijas pilsonību, jo viņš to bija ieguvis ar viltu. Taču ar šo lēmumu viņš tika padarīts par bezvalstnieku. Tiesa, kas iesniedza lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, vēlējās noskaidrot, vai uz šo lietu attiecas ES tiesību akti, jo, kļūstot par bezvalstnieku, Dr. *Rottmann* zaudētu arī Savienības pilsonību. Tiesa nosprieda, ka uz ES dalībvalsts lēmumu atņemt personai pilsonību, ciktāl tas ietver ES pilsoņa statusa un ar to saistīto tiesību zaudēšanu, attiecas ES tiesību aktu darbības joma un tāpēc tam būtu jāatbilst šo tiesību aktu principiem. Tiesa secināja, ka dalībvalsts drīkst atcelt pilsonību, kas iegūta ar viltu, arī tad, ja šī persona tāpēc zaudē ne tikai attiecīgās dalībvalsts, bet arī Savienības pilsonību. Tomēr šādam lēmumam jāatbilst samērīguma principam, un tas *inter alia* nozīmē, ka ir jāpiešķir saprātīgs laikposms, kurā attiecīgajai personai atgūt izcelsmes dalībvalsts pilsonību.

86 Atbilstoši LESD 20. panta 1. punktam “Savienības pilsonība papildina, nevis aizstāj valsts pilsonību”; EKT 1992. gada 7. jūlija spriedums lietā C-369/90 *Micheletti un citi pret Delegación del Gobierno en Cantabria* (Krājums 1992, I-4239. lpp.); EKT 2001. gada 20. februāra spriedums lietā C-192/99 *The Queen pret Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur* (Krājums 2001, I-01237. lpp.).

87 Tiesas 2010. gada 2. marta spriedums lietā C-135/08 *Rottmann pret Freistaat Bayern* (Krājums 2010, II-05089. lpp., 41.–45. punkts).

ECTK — Konvencijā nav paredzētas tiesības saņemt valsts pilsonību⁸⁸. Tomēr ECT ir noteikusi, ka, patvaļīgi noraidot pilsonības pieteikumu, var tikt pārkāpts Konvencijas 8. pants, jo šāds noraidījums var ietekmēt personas privāto dzīvi⁸⁹.

Piemērs. Spriedumā lietā *Genovese pret Maltu*⁹⁰ ECT izskatīja Maltas pilsonības nepiešķiršanu bērnam, kurš ārlaulībā un ārpus Maltas dzimis sievietei, kas nav Maltas pilsonē, un kura likumīgi atzītais tēvs ir Maltas pilsonis. Ja Konvencijas 8. pantu skatītu atsevišķi, pilsonības pieteikuma noraidījums pats par sevi nebūtu uzskatāms par šā panta pārkāpumu, taču Tiesa uzskatīja, ka noraidījuma ietekme uz prasītāja sociālo identitāti paplašināja 8. panta vispārīgo darbības jomu un tvērumu un ka, ņemot vērā noraidījuma patvaļīgo un diskriminējošo būtību, tika pārkāpts ECTK 8. pants, kas lasāms kopā ar 14. pantu.

88 Eiropas Cilvēktiesību komisija, 1985. gada 1. jūlija lēmums lietā *K. un W. ģimene pret Nīderlandi*, Nr. 11278/84.

89 ECT 1999. gada 12. janvāra lēmums lietā *Karashev pret Somiju*, Nr. 31414/96; ECT 2003. gada 9. oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Slivenko pret Latviju*, Nr. 48321/99; ECT 2005. gada 17. marta lēmums lietā *Kuduzović pret Slovēniju*, Nr. 60723/00.

90 ECT 2011. gada 11. oktobra spriedums lietā *Genovese pret Maltu*, Nr. 53124/09.

Svarīgākie aspekti

- Dokumenti bieži nodrošina nepilsoņiem piekļuvi darba tirgum, kā arī privātajiem un publiskajiem pakalpojumiem; tie arī novērš sarežģījumus ar valsts iestādēm (skatīt nodaļas [levadu](#)).
- ES Pamattiesību hartā ir skaidri garantētas patvēruma tiesības. Lai gan ECTK nav garantētas tiesības saņemt patvērumu, izraidītājai valstij var būt jāatturas no tādas personas piespiedu izraidīšanas, kurai uzņēmējā valstī draud nonāvēšana vai nežēlīga izturēšanās (skatīt [2.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem patvēruma meklētājiem ir tiesības uzturēties uzņēmējas valsts teritorijā, kamēr nav pieņemts galīgais lēmums par to patvēruma pieteikumu, un viņiem ir jāsaņem personu apliecinoši dokumenti (skatīt [2.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem atzītiem bēgļiem un alternatīvās aizsardzības saņēmējiem ir jāizsniedz gan identitātes, gan ceļošanas dokumenti (skatīt [2.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesībām un ECTK cilvēku tirdzniecības upuriem ir tiesības saņemt uzturēšanās atļauju, lai atvieglotu to sadarbību ar policiju. ES tiesību aktos un ECTK valstīm var tikt prasīts veikt konkrētus šo personu aizsardzības pasākumus (skatīt [2.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši [Atgriešanas direktīvai](#) ES dalībvalstīm ir vai nu jālegalizē nelikumīgā situācijā nonākušu trešo valstu valstspiederīgo stāvoklis, vai arī jāpieņem lēmums par viņu atgriešanu (skatīt [2.5. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK, neatzīstot migranta statusu vai neizsniedzot viņam vai viņai dokumentus, var tikt pārkāpts Konvencijas 8. pants (skatīt [2.5. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi un pastāvīgi ES dalībvalstī nodzīvojuši piecus gadus, ir tiesības uz privileģētu statusu (skatīt [2.6. sadaļu](#)).
- Turcijas pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem nevar piemērot tādus nosacījumus par pašnodarbinātību vai pakalpojumu sniegšanu, kas ir stingrāki par tiem nosacījumiem, kuri bija spēkā Ankaras nolīguma 1970. gada Papildu protokola pieņemšanas brīdī. Darba ņēmējiem, kas ir Turcijas pilsoņi, un viņu ģimenes locekļiem ir privileģētas uzturēšanās tiesības (skatīt [2.7. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem, ja EEZ, Šveices vai ES valstspiederīgie izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, viņu ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, ir tiesības uz privileģētu statusu (skatīt [2.8. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos un ECTK nav noteikumu par pilsonības saņemšanu, taču, ja zaudējot pilsonību, tiek zaudētas arī ES tiesības, var tikt piemēroti ES tiesību akti (skatīt [2.9. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

3

Patvēruma meklētāja statusa noteikšana un piespiedu izraidīšanas šķēršļi — saturiskie aspekti

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
LESD 78. pants un ES Pamattiesību hartas 18. pants (patvēruma tiesības), abos tiesību aktos ir atsaucies uz ANO Konvenciju par bēgļa statusu, kurā šis princips paredzēts 33. pantā ES Pamattiesību hartas 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā)	Non-refoulement princips	ECTK 3. pants, kā ECT to interpretējusi 1989. gada spriedumā lietā <i>Soering pret Apvienoto Karalisti</i> (izdošana, radot risku piedzīvot nežēlīgu izturēšanos) ECTK 2. pants (tiesības uz dzīvību) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Itāliju</i> (absolūts aizliegums veikt atgriešanu, ja personai draud spīdzināšana)
Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES) 4. pants	Riska novērtēšana	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti</i> (kā novērtēt reāla riska esamību vispārējas vardarbības situācijās un attiecībā uz humanitārajiem apstākļiem) ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Salah Sheekh pret Nīderlandi</i> (vajātu grupu locekļu pierādīšanas pienākums)
Dublinas regula (Regula (ES) 604/2013) Tiesas 2011. gada spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 <i>N.S.</i> un <i>M.E.</i> (pārsūtišana atbilstoši Dublinas regulai)	Pārsūtišana atbilstoši Dublinas regulai	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> (atgriešana neatbilstošos apstākļos no vienas ES dalībvalsts citā)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 5. un 9. pants	<i>Smagi slimu personu izraidīšana</i>	ECT 2008. gada spriedums lietā <i>N. pret Apvienoto Karalisti</i> (ierosinājums piespiedu kārtā izraidīt HIV slimnieci, kuras iespējas saņemt pienācīgu medicīnisko aprūpi dzimtenē bija neskaidras)
	<i>Diplomātiskās garantijas</i>	ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Ramzy pret Nīderlandi</i> (nepietiekamas garantijas) ECT spriedums lietā <i>Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti</i> (pieņemamas garantijas)
ES Pamattiesību hartas 18. pants (patvēruma tiesības) Kvalificēšanas direktīva (2011/95/ES) EKT 2009. gada spriedums lietā C-465/07 <i>Elgafaji</i> (alternatīvā aizsardzība) Izslēgšana no aizsardzības darbības jomas: Tiesas 2010. gada spriedums apvienotajās lietās C-57/09 un C-101/09 <i>B un D</i> Aizsardzības izbeigšana: Tiesas 2010. gada spriedums lietā C-175/08 <i>Abdulla</i> ES Pamattiesību hartas 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā)	Patvēruma meklētāja statusa noteikšana (bēgļa statuss un alternatīvā aizsardzība)	
Kvalificēšanas direktīvas (2011/95/ES) 8. pants	<i>Iekšēja pārcelšanās</i>	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti</i> (kā novērtēt humanitāros apstākļus pārcelšanās kā aizsardzības gadījumos)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
ES Pamattiesību hartas 19. pants (aizsardzība pārvietošanas, izraidīšanas vai izdošanas gadījumā)	Kolektīvas izraidīšanas aizliegums	ECTK, Protokols Nr. 4, 4. pants (ārzemnieku kolektīvas izraidīšanas aizliegums) ECT 2002. gada spriedums lietā <i>Čonka pret Beļģiju</i> (izraidīšana bez individuāla novērtējuma) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> (kolektīva izraidīšana no atklātas jūras)
	Izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no citām cilvēktiesībām	ECT 2005. gada spriedums lietā <i>Mamatkulov un Askarov pret Turciju</i> (acīmredzamas tiesiskuma liegšanas risks atbilstoši ECTK 6. pantam)
Pastāvīgie iedzīvotāji: Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas (2003/109/EK) 12. pants EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 28. pants Tiesas 2012. gada spriedums lietā C-348/09 <i>P. I.</i> Tiesas 2013. gada spriedums lietā C-300/11 <i>ZZ</i> (paziņošanas pienākumi) Turcijas valstspiederīgie: Asociācijas padomes Lēmums 1/80, 14. panta 1. punkts EKT 2007. gada spriedums lietā C-349/06 <i>Polat</i>	Trešo valstu valstspiederīgie, kam ir lielāka aizsardzība pret piespiedu izraidīšanu	

Ievads

Šajā nodaļā apskatīts, kad atbilstoši ES tiesību aktu un/vai ECTK prasībām nedrīkst vai nevar veikt personas piespiedu izraidīšanu no valsts.

Absolūti un gandrīz absolūti šķēršļi: atbilstoši ECTK absolūti piespiedu izraidīšanas šķēršļi pastāv vismaz tad, ja ar personas piespiedu izraidīšanu tiktu pārkāptas absolūtās tiesības, kas garantētas 2. pantā (tiesības uz dzīvību) un 3. pantā (spīdzināšanas, cietsirdīgas

vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegums). ECTK 15. pantā ir noteiktas tiesības, kas ir absolūtas un no kurām nedrīkst atkāpties.

Gandrīz absolūti piespiedu izraidīšanas šķēršļi pastāv vispārīga aizlieguma izņēmumu gadījumā, piemēram, atbilstoši 1951. gada Ženēvas Konvencijai un [Kvalificēšanas direktīvai](#) (2011/95/ES). Abos instrumentos ir atļauts ārkārtas apstākļos piemērot bēgļa piespiedu izraidīšanas aizlieguma izņēmumus.

Neabsolūti šķēršļi pastāv, lai panāktu personas privāto interešu vai tiesību un publisko vai valsts interešu līdzsvaru, piemēram, ja ar personas piespiedu izraidīšanu tiktu izjaukta ģimene (skatīt [3.3. sadaļu](#)).

3.1. Patvēruma tiesības un *non-refoulement* princips

Atbilstoši 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. panta 1. punktam: “Neviena dalībvalsts nekādā gadījumā neizraida vai neatgriež (“*refouler*”) bēgli uz tās valsts robežu, kuras teritorijā viņa dzīvība un brīvība ir apdraudēta sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību vai piederību pie kādas īpašas sociālās grupas vai sakarā ar viņa politiskajiem uzskatiem.”

ES patvēruma tiesību sākumpunkts ir 1951. gada Ženēvas Konvencija un tās 1967. gada Protokols, un pašreiz tie lielā mērā ir iekļauti ES tiesību aktos ar [Kvalificēšanas direktīvu](#) (2011/95/ES). Ženēvas Konvencija (1951. g.) ir īpašs līgums, kas attiecas tieši uz bēgļu tiesībām. *Non-refoulement* princips ir bēgļu aizsardzības pamatelements⁹¹. Tas nozīmē, ka būtībā bēgļus nevar nosūtīt atpakaļ uz valsti, kurā tiem ir pamats bailēm no vajāšanas.

Non-refoulement princips attiecas gan uz atgriešanu izcelsmes valstī, gan uz atgriešanu jebkurā valstī, kur

bēglis piedzīvotu vajāšanu. Visas ES un Eiropas Padomes dalībvalstis ir 1951. gada Ženēvas Konvencijas puses, savukārt Turcija piemēro Konvenciju tikai attiecībā uz bēgļiem no Eiropas⁹². [UNHCR](#) ir izdevusi [Rokasgrāmatu un norādes par procedūrām un kritērijiem](#)

91 Atbilstoši starptautiskajiem tiesību aktiem par cilvēktiesībām *non-refoulement* principa nozīme ir plašāka nekā paredzēts 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. panta 1. punktā, jo *non-refoulement* pienākumi ir paredzēti arī ANO Konvencijā pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem 3. pantā, kā arī vispārīgajos starptautiskajos tiesību aktos. Skatīt [UNHCR, Konsultatīvais atzinums par to, kā eksteritoriāli piemērot non-refoulement pienākumus, kas izriet no 1951. gada Konvencijas par bēgļa statusu un tās 1967. gada Protokola](#), 2007. g.

92 Turcija saglabā ģeogrāfisku atrunu atbilstoši Konvencijas 1. panta B punktam, kurā tās pienākumi attiecināti uz cilvēkiem, ko ietekmējuši Eiropā norisinājušies notikumi.

1951. gada Ženēvas Konvencijā paredzētā bēgļa statusa noteikšanai, kurā sīki aprakstīti 4.1. sadaļā aplūkotie temati⁹³.

ES tiesību sistēma — LESD 78. pantā ir noteikts, ka ES jāisteno patvēruma, papildu aizsardzības un pagaidu aizsardzības politika, lai “nodrošinātu atbilstību *non-refoulement* principam. Šai politikai jābūt saskaņā ar [1951. gada Ženēvas Konvenciju un tās Protokolu], kā arī citiem ar to saistītiem līgumiem”, piemēram, ECTK, ANO Konvenciju par bērna tiesībām (CRC), ANO Konvencija pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem (CAT), ICCPR, ICESCR. Īstenojot šo politiku, ir pieņemti ES patvēruma *acquis* pasākumi, tostarp **Dublinas regula** (Regula (ES) Nr. 604/2013), **Kvalificēšanas direktīva** (2011/95/ES), **Patvēruma procedūru direktīva** (2013/32/ES) un **Uzņemšanas nosacījumu direktīva** (2013/33/ES). Visi šie instrumenti ir grozīti. ES patvēruma *acquis* neattiecas vai tikai daļēji attiecas uz Apvienoto Karalisti, Dāniju un Īriju (skatīt 1. pielikumu).

Piemērs. Tiesa spriedumā lietā *Salahadin Abdulla* un citi, komentējot **Kvalificēšanas direktīvas** īstenošanu, uzsvēra, ka “no Direktīvas preambulas trešā, sešpadsmitā un septiņpadsmitā apsvēruma izriet, ka Ženēvas konvencija veido pamatu bēgļu aizsardzības starptautiski tiesiskajam režīmam un ka Direktīvas noteikumi, kas attiecas uz bēgļa statusa piešķiršanas nosacījumiem, kā arī uz tā saturu, ir pieņemti, lai palīdzētu dalībvalstu kompetentajām iestādēm piemērot šo konvenciju, pamatojoties uz kopīgiem jēdzieniem un kritērijiem⁹⁴.”

Ar **Kvalificēšanas direktīvu** (2011. gada pārskatītā versija)⁹⁵ ES tiesību aktos tika noteikts kopēju standartu kopums, lai personas kvalificētu kā bēglus vai kā tādas personas, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība. Tajā iekļautas arī ar šo aizsardzību saistītās tiesības un pienākumi, kuru pamatelements ir 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. pantā noteiktais *non-refoulement* princips.

Tomēr ne 1951. gada Ženēvas Konvencijas 33. pantā, nedz arī **Kvalificēšanas direktīvas** 17. un 21. pantā šāda izraidīšana nav absolūti aizliegta. Attiecīgajos pantos ir atļauta bēgļa piespiedu izraidīšana sevišķos ārkārtas apstākļos, konkrētāk, tad, ja persona rada

93 UNHCR (2011. g.).

94 Tiesas 2010. gada 2. marta spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08 un C-179/08 *Aydın Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland* (Krājums 2010, I-01493. lpp., 52. punkts); Tiesas 2010. gada 17. jūnija spriedums lietā C-31/09 *Nawras Bolbol pret Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal* (Krājums 2010, I-05539. lpp., 37. punkts); Tiesas spriedums apvienotajās lietās C-57/09 un C-101/09 *Bundesrepublik Deutschland pret B. un D.* (Krājums 2010, I-10979. lpp., 77. punkts).

95 **Kvalificēšanas direktīva** 2011/95/ES (OV L 337, 2011., 9. lpp.).

draudus uzņēmējas valsts drošībai vai ja pēc smaga nozieguma izdarīšanas šī persona apdraud sabiedrību.

ES Pamattiesību hartas 18. pantā ir garantētas patvēruma tiesības, tostarp *non-refoulement* principa ievērošana. Hartas 19. pantā noteikts, ka nevienu nedrīkst pārvietot, izraidīt vai izdot valstij, kur attiecīgo personu sodīs ar nāvi, spīdzinās vai citādi necilvēcīgi vai pazemojoši pret viņu izturēsies vai sodīs. Hartas skaidrojumā norādīts, ka 19. panta 2. punkts ietver attiecīgo ECT judikatūru par ECTK 3. pantu⁹⁶.

Atbilstoši ES tiesību aktiem jebkādi piespiedu izraidīšanai, ko veic, īstenojot *Atgriešanas direktīvu* (2008/115/EK), vai personas pārvietošanai uz citu ES dalībvalsti, īstenojot *Dublinas regulu*, jāatbilst patvēruma tiesībām un *non-refoulement* principam.

ECTK 2. un 3. pantā ir absolūti aizliegta jebkāda tādas personas atgriešana, kurai būtu reāls risks piedzīvot kādām no šīm normām neatbilstošu apiešanos. Šis risks atšķiras no vajāšanas riska, ja tas pamatots ar kādu no 1951. gada Ženēvas Konvencijā noteiktajiem iemesliem.

ECT ir lēmusi, ka ECTK 3. pantā ir garantēta viena no demokrātiskas sabiedrības pamatvērtībām un ir absolūti aizliegta spīdzināšana vai cietsirdīga vai pazemojoša apiešanās vai sodīšana neatkarīgi no cietušā rīcības un tā nevēlamības vai bīstamības. Atbilstoši Konvencijas 3. pantam valsts ir atbildīga par izraidīšanu, ja ir pierādīts pietiekams pamatojums uzskatīt, ka valstī, uz kuru attiecīgo personu izraidīja, viņai vai viņam bija reāls risks piedzīvot spīdzināšanu vai cietsirdīgu vai pazemojošu apiešanos vai sodīšanu⁹⁷.

Piemērs. Lieta *Saadi pret Itāliju*⁹⁸: iesniedzējs bija Tunisijas valstspiederīgais, kuram, neatrodoties valstī, Tunisijā bija piespriests 20 gadus ilgs ieslodzījums par dalību teroristu organizācijā. Iesniedzējs arī bija notiesāts Itālijā par sazvērestību. Tiesa uzskatīja, ka tas, ka iesniedzējs, iespējams, nopietni apdraudēja sabiedrību, nekādā veidā nemazināja risku piedzīvot kaitējumu piespiedu izraidīšanas gadījumā. Turklāt

96 Skatīt skaidrojumus par ES Pamattiesību hartu (2007/C 303/02); ECT 1996. gada 17. decembra spriedumu lietā *Ahmed pret Austriju*, Nr. 25964/94; ECT 1989. gada 7. jūlija spriedumu lietā *Soering pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 14038/88.

97 ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*, Nr. 1948/04, 135. punkts; ECT 1989. gada 7. jūlija spriedums lietā *Soering pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 14038/88; ECT 1991. gada 30. oktobra spriedums lietā *Vilvarajah un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13163/87, Nr. 13164/87, Nr. 13165/87, Nr. 13447/87 un Nr. 13448/87.

98 ECT 2008. gada 28. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06; ECT 2012. gada 27. marta spriedums lietā *Mannai pret Itāliju*, Nr. 9961/10.

uzticamos ziņojumos par cilvēktiesībām bija fiksēta nežēlīga izturēšanās pret ieslodzītajiem Tunisijā, jo īpaši pret tādām personām, kas notiesātas par terorismu. Šo risku nenovērsa arī šajā gadījumā sniegtās diplomātiskās garantijas. Tāpēc Tiesa uzskatīja, ka bija pietiekams pamatojums uzskatīt, ka, izraidot piespiedu kārtā iesniedzēju uz Tunisiju, viņam tiktu radīts reāls risks piedzīvot ECTK 3. pantam neatbilstošu izturēšanos.

Piemērs. Lieta *Abdulle pret Minister of Justice*⁹⁹: Maltas civiltiesā nolēma, ka, izraidot piespiedu kārtā uz Lībiju patvēruma meklētājus, kuri pēc tam tika ieslodzīti un spīdzināti, Malta pārkāpa ECTK 3. pantu un Maltas konstitūcijas 36. pantu.

3.1.1. Iespējamie riski saskaņā ar ES tiesībām

ES tiesību sistēma — **Kvalificēšanas direktīvā** ir paredzēta aizsardzība pret izraidīšanu. Personas ir tiesīgas saņemt bēgļa statusu (skatīt **2. nodaļu** par statusu un ar to saistītajiem dokumentiem), ja tās tiktu vajātas 1951. gada Ženēvas Konvencijas 1. panta A punkta izpratnē. Atbilstoši Kvalificēšanas direktīvas 9. pantam šādai vajāšanas darbībai jābūt:

- a) pietiekami smagai tās rakstura vai biežuma dēļ, lai tā veidotu cilvēka pamattiesību smagu pārkāpumu, jo īpaši tādu tiesību, no kuru aizsardzības nevar atkāpties saskaņā ar ECTK 15. panta 2. punktu; vai
- b) vairāku pasākumu, tostarp cilvēktiesību pārkāpumu, akumulācijai, kas ir pietiekami smagi, lai ietekmētu indivīdu līdzīgā veidā, kā minēts a) apakšpunktā.

Kvalificēšanas direktīvas 9. pantā arī ir precizēts, ka vajāšana var notikt dažādi, tostarp kā fiziskas vai garīgas vardarbības darbības, administratīvi vai tiesiski pasākumi (piemēram, tiesību akti, ar kuriem aizliedz homoseksualitāti vai reliģijas brīvību), kā arī “darbības, kas īpaši vērstas pret kādu dzimumu vai pret bērniem”. Piemēram, var uzskatīt, ka no vajāšanas cieš cilvēku tirdzniecības upuri. Dažādos iepriekš uzskaitītos vajāšanas veidos un darbības jāvar piedēvēt vienam no pieciem **vajāšanas iemesliem**, kas atvasināti no 1951. gada Ženēvas Konvencijas: rasei, tautībai, reliģijai, piederībai pie īpašas sociālās grupas un politiskajai pārliecībai. Šie pieci vajāšanas iemesli ir iekļauti arī Kvalificēšanas direktīvas 10. pantā, kura pārstrādātajā versijā skaidri prasīts, nosakot piederību īpašai sociālajai grupai, pietiekami ņemt vērā dzimuma identitāti.

⁹⁹ Malta, *Abdul Hakim Hassan Abdulle Et pret Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)*, Nr. 56/2007, 2011. gada 29. novembris.

Vajāšana var notikt arī tad, ja attiecīgā persona pēc atgriešanās ir spiesta slēpt savu politisko pārliecību, dzimumorientāciju vai reliģisko pārliecību un praksi, lai izvairītos no būtiska kaitējuma.

Piemērs. Apvienotā lieta *Y un Z*¹⁰⁰: Tiesai tika lūgts noteikt, kādas darbības var būt uzskatāmas par "vajāšanas darbībām" kā smags reliģijas brīvības pārkāpums *Kvalificēšanas direktīvas* 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta un Hartas 10. panta izpratnē. Konkrētāk, Tiesai tika jautāts, vai reliģisku iemeslu dēļ veiktu vajāšanas darbību definīcija ir attiecināma uz "brīvības nodoties savai ticībai" aizskārumu. Tiesa precizēja, ka vajāšanas darbība faktiski var izrietēt no ierobežojuma īstenot reliģisko brīvību publiski. Tas, vai Hartas 10. panta 1. punktā garantēto tiesību pārkāpums ir uzskatāms par vajāšanas darbību *direktīvas* 9. panta 1. punkta izpratnē, ir atkarīgs no šādu darbību smagā rakstura un nopietnajām sekām, kādas tās rada skartajām personām. Tiesa arī lēma, ka valstu iestādes, individuāli izvērtējot pieteikumu par bēgļa statusa piešķiršanu, nevar saprātīgi sagaidīt, ka patvēruma meklētājs iepriekš paredzēs reliģiskās darbības, kas var apdraudēt viņa vai viņas dzīvību izcelsmes valstī.

Piemērs. Spriedumā lietā *X, Y un Z*¹⁰¹ Tiesa noteica, ka, izvērtējot pieteikumu par bēgļa statusa piešķiršanu, valsts iestādes nevar saprātīgi sagaidīt, ka, lai izvairītos no vajāšanas riska, patvēruma meklētājs savā izcelsmes valstī slēpj savu homoseksuālo orientāciju vai pauž savu seksuālo orientāciju atturīgi.

Ir atzītas tādu personu aizsardzības vajadzības, kuru patvēruma pieprasījuma pamatojums rodas, uzturoties uzņēmējā valstī ("*sur place* bēgli"); *Kvalificēšanas direktīvas* 5. pants attiecas uz pamatotām bailēm no vajāšanas vai būtiska kaitējuma, pamatojoties uz notikumiem, kas notikuši, kopš pieteikuma iesniedzējs atstājis izcelsmes valsti.

Alternatīvā aizsardzība: *Kvalificēšanas direktīvā* ir garantēta "alternatīvā aizsardzība" tādām personām, ko nevar kvalificēt kā bēglus, bet kurām, atgriežoties izcelsmes valstī vai iepriekšējā pastāvīgajā dzīvesvietā, draudētu reāls risks ciest būtisku kaitējumu, kas definēts kā nāves sods vai tā izpilde (15. panta a) punkts), spīdzināšana vai necilvēcīga pazemojoša izturēšanās, vai necilvēcīga vai pazemojoša sodīšana (15. panta b) apakšpunkts) un smagi un individuāli draudi civiliedzīvotāja dzīvībai vai veselībai plaši

100 Tiesas 2012. gada 5. septembra spriedums apvienotajās lietās C-71/11 un C-99/11 *Bundesrepublik Deutschland pret Y un Z* (2012, 72. un 80. punkts).

101 Tiesas 2013. gada 7. novembra spriedums apvienotajās lietās C-199/12, C-200/12 un C-201/12 *Minister voor Immigratie en Asiel pret X, Y un Z pret Minister voor Immigratie en Asiel*.

izplatītas vardarbības dēļ starptautisku vai iekšēju bruņotu konfliktu gadījumā (15. panta c) punkts).

Piemērs. Spriedums lietā *Elgafaji*¹⁰² attiecās uz Irākas pilsoņa atgriešanos Irākā. Tiesa izvērtēja alternatīvās aizsardzības saņēmēja statusa piešķiršanu Irākas pilsonim, ko nevarēja kvalificēt kā bēgli, un argumentāciju pamatoja ar *Kvalificēšanas direktīvas* 15. panta c) punktā minēto “smagu un individuālu draudu civiliedzīvotāja dzīvībai vai veselībai plaši izplatītas vardarbības dēļ starptautisku vai iekšēju bruņotu konfliktu gadījumā” nozīmi. Tiesa nosprieda, ka direktīvas 15. panta c) apakšpunktam ir individuāla darbības joma, kas atšķiras no direktīvas 15. panta a)–b) apakšpunktā minēto terminu “nāves sods”, “tā izpilde” un “spīdzināšana vai necilvēcīga pazemojoša izturēšanās pret viņu, vai necilvēcīga vai pazemojoša sodīšana” piemērošanas jomas. Tas attiecas uz kaitējuma risku vispārīgākā nozīmē, kas saistīts vai nu ar pieteikuma iesniedzēja individuālo stāvokli, un/vai vispārīgo situāciju izcelsmes valstī.

Lai varētu saņemt alternatīvo aizsardzību atbilstoši 15. panta c) apakšpunktam, ir jāpierāda, ka pieteikuma iesniedzēju ietekmē apstākļi, kas raksturo viņa vai viņas individuālo stāvokli, un/vai plaši izplatīta vardarbība. Jo vairāk pieteikuma iesniedzējs var pierādīt, ka viņš vai viņa tiek skarts tieši tādu iemeslu dēļ, kas ir saistīti ar viņa vai viņas individuālo stāvokli, jo mazāka ir plaši izplatītās vardarbības pakāpe, kāda tiek prasīta, lai viņš vai viņa varētu saņemt alternatīvo aizsardzību atbilstoši 15. panta c) apakšpunktam. Izņēmuma apstākļos pieteikuma iesniedzējs var būt tiesīgs saņemt alternatīvo aizsardzību, ja bruņotam konfliktam raksturīgā plaši izplatītā vardarbība sasniedz tādu līmeni, ka pastāv nopietni un pamatoti iemesli uzskatīt, ka pieteikuma iesniedzējs būtu pakļauts reālam kaitējuma draudu riskam tāpēc vien, ka atrastos izcelsmes valstī vai reģionā¹⁰³.

3.1.2. Iespējamie riski saskaņā ar ECTK

ECTK ir absolūti aizliegta personas piespiedu izraidīšana tad, ja valsts šai personai radītu reālu risku zaudēt dzīvību (ECTK 2. pants) vai piedzīvot spīdzināšanu vai cietsirdīgu vai

102 EKT 2009. gada 17. februāra spriedums lietā C-465/07 *Meki Elgafaji un Noor Elgafaji pret Staatssecretaris van Justitie* (Krājums 2009, I-00921. lpp., 35.–39. punkts). Par līdzīgiem jautājumiem skatīt arī Tiesa, C-285/12 (tiek izskatīta) *Aboubacar Diakité pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, Beļģijas Valsts padomes (*Conseil d'État*) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, iesniegts 2012. gada 7. jūnijā.

103 Lietā C-285/12 *Aboubacar Diakité pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides* (Beļģijas Valsts padomes lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, iesniegts 2012. gada 7. jūnijā) Tiesai arī tika lūgts definēt terminu “iekšējs bruņots konflikts”.

pazemojošu apiešanos, vai sodīšanu (ECTK 3. pants). Šajā gadījumā nav jāpierāda vajāšana [1951. gada] Ženēvas Konvencijā noteikto iemeslu dēļ. Piespiedu izraidīšanas aizliegumam nav izņēmumu (skatīt 3.1.7. sadaļu).

ECT sliecas izskatīt lietu atbilstību vai nu ECTK 2. pantam, vai arī tās 3. pantam atkarībā no konkrētajiem apstākļiem un apiešanās, kāda personai draud piespiedu izraidīšanas vai izdošanas gadījumā. Galvenā abu ECTK pantu atšķirība ir šāda: lietās, kas attiecas uz ECTK 2. pantu, nāves draudiem atgriešanās gadījumā jābūt pilnīgi noteiktiem, savukārt lietās, kas attiecas uz ECTK 3. pantu, jābūt pietiekamam pamatojumam uzskatīt, ka pārvietojamajai personai draudētu reāls risks piedzīvot spīdzināšanu vai citu šajā normā aizliegtu nežēlīgu izturēšanos.

Piemērs. Spriedumā lietā *Bader un Kanbor pret Zviedriju*¹⁰⁴ ECT secināja, ka, izraidot personu uz Sīriju, kur šai personai piespriests nāves sods *in absentia*, tiktu pārkāpts ECTK 2. un 3. pants.

Piemērs. Lieta *Al-Saadoon pret Apvienoto Karalisti*¹⁰⁵: Apvienotās Karalistes iestādes, kas darbojas Irākā, nodeva Irākas civiliedzīvotājus Irākas kriminālajai administrācijai, lai gan tie bija apsūdzēti noziegumā, kas sodāms ar nāves sodu. Tika konstatēts, ka Apvienotā Karaliste pārkāpa ECTK 3. pantu. Tiesa neuzskatīja, ka ir jāizskata, vai tika pārkāpts arī ECTK 2. pants vai Protokols Nr. 13.

ECT galvenokārt ņem vērā prognozējamās sekas, kādas radītu personas pārvietošana uz ierosināto atgriešanās valsti. Tā izvērtē personas individuālo stāvokli, kā arī vispārīgos apstākļus valstī, piemēram, vai tajā ir plaši izplatīta vardarbība vai bruņots konflikts un vai tajā tiek pārkāptas cilvēktiesības. Ja persona ir piederīga **grupai, kas sistemātiski piedzīvo nežēlīgu izturēšanos**¹⁰⁶, personīgā riska faktorus var nebūt jāpierāda.

Piemērs. Spriedumā lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*¹⁰⁷ ECT secināja, ka Somālijas minoritāšu klanu locekļi ir “mērķa grupa”, kurai draud aizliegta nežēlīga izturēšanās. Būtiskais faktors bija tas, vai iesniedzējs varētu saņemt aizsardzību un prasīt kompensāciju par darbībām, kas pret viņu tika vērstas attiecīgajā valstī. ECT uzskatīja,

104 ECT 2005. gada 8. novembra spriedums lietā *Bader un Kanbor pret Zviedriju*, Nr. 13284/04.

105 ECT 2010. gada 2. marta spriedums lietā *Al-Saadoon un Mufdhi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 61498/08.

106 ECT 2013. gada 9. aprīļa spriedums lietā *H. un B. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 70073/10 un Nr. 44539/11, 91. punkts.

107 ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*, Nr. 1948/04.

ka viņš šādu aizsardzību vai kompensāciju nevarētu saņemt, jo kopš viņa aizbēgšanas stāvoklis Somālijā nebija būtiski uzlabojies. Darbības pret iesniedzēju un viņa ģimeni tika vērstas mērķtiecīgi, jo šīs personas bija piederīgas minoritātes grupai un bija zināms, ka viņiem nebija pieejama aizsardzība. Iesniedzējam nevarēja pieprasīt noteikt papildu viņam raksturīgu, īpašu un atšķirīgu iezīmju esamību, lai pierādītu, ka viņš bija un turpināja būt personīgi apdraudēts. ECT secināja, ka, viņu izraidot, tiktu pārkāpts ECTK 3. pants.

Vairumā gadījumu, ja valstī pastāv vispārīga vardarbība, ECTK 3. pants netiks pārkāpts. Taču, ja vardarbība ir pietiekami liela vai intensīva, personai nav jāpierāda, ka viņa vai viņas stāvoklis būtu sliktāks nekā pārējām personām, kas ir piederīgas viņa grupai. Dažkārt prasītajam var būt jāpierāda, ka pastāv gan personīga riska faktori, gan vispārīgas vardarbības risks. Tiesai ir jānoskaidro tikai tas, vai pastāv prognozējams un reāls risks piedzīvot nežēlīgu izturēšanos, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam.

Piemērs. Spriedumā lietā *NA. pret Apvienoto Karalisti*¹⁰⁸ ECT secināja, ka vispārīgās vardarbības līmenis Šrilankā nebija pietiekams, lai aizliegtu visu personu atgriešanu valstī; tomēr, ņemot vērā arī iesniedzēja personīgos faktorus, viņa atgriešana būtu ECTK 3. panta pārkāpums. ECT pirmoreiz pieļāva iespēju, ka vispārīgas vardarbības stāvokļa dēļ atgriešana varētu būt vispārīgi aizliegta.

Piemērs. Spriedumā lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*¹⁰⁹ ECT nolēma, ka plaši izplatītā vardarbība Somālijas galvaspilsētā Mogadišu bija pietiekami liela un intensīva, lai reāli apdraudētu personu un visus civiliedzīvotājus, kā arī to dzīvības. Novērtējot vardarbības līmeni, Tiesa ņēma vērā šādus neizsmelošus kritērijus: vai kāda no konfliktā iesaistītajām pusēm izmantoja tādas karadarbības metodes un taktiku, ar ko tika palielināts risks, ka par upuriem kļūs civiliedzīvotāji, vai ar ko tās tieši vērsās pret civiliedzīvotājiem; vai konfliktā iesaistītās puses plaši izmantoja šādas metodes un/vai taktiku; vai konflikts bija lokāls vai arī plaši izplatīts; un, visbeidzot, attiecīgajā konfliktā nogalināto, ievainoto un pārvietoto civiliedzīvotāju skaits. Vispārīgā vardarbība Mogadišu bija pietiekami intensīva, lai ECT secinātu, ka ikvienai atgrieztajai personai tāpēc vien, ka viņš vai viņa atrastos valstī, draudētu reāls risks piedzīvot nežēlīgu izturēšanos, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam, ja vien nevarētu pierādīt,

108 ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *NA. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07, 114.–117. punkts un 147. punkts.

109 ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 241.–250. punkts un 293. punkts. Nesenāku novērtējumu par situāciju Somālijā skatīt ECT 2013. gada 5. septembra spriedumā lietā *K.A.B. pret Zviedriju*, Nr. 886/11.

ka viņam vai viņai ir pietiekami labi sakari ar pilsētā ietekmīgām personām, kas varētu nodrošināt viņam vai viņai aizsardzību.

Pārvietojamajai personai var draudēt dažādi **kaitējuma** veidi, kas var būt uzskatāmi par tādu apiešanos, kura ir pretrunā ECTK 3. pantam, tostarp tādi riska faktori, kuri **izriet nevis no uzņēmējas valsts**, bet gan no nevalstiskiem dalībniekiem, slimības vai humanitārajiem apstākļiem attiecīgajā valstī.

Piemērs. Lieta *H.L.R. pret Franciju*¹¹⁰: notiesāts narkotiku izplatītājs baidījās no Kolumbijas narkotiku izplatīšanas grupējuma atriebības, jo viņš bija sniedzis iestādēm informāciju, lai varētu notiesāt vienu no grupējuma dalībniekiem. Tomēr ECT nolēma, ka tobrīd Kolumbijas iestādes spēja nodrošināt iesniedzējam aizsardzību pret nežēlīgas izturēšanās risku. Tāpēc viņa piespiedu izraidīšana nebūtu uzskatāma par ECTK 3. panta pārkāpumu.

Piemērs. Spriedums lietā *D. pret Apvienoto Karalisti*¹¹¹ attiecās uz neārstējami slima vīrieša izraidīšanu. Tiesa izskatīja ar iesniedzēja piespiedu izraidīšanu saistītos apstākļus: ārstniecības pārtraukšanu, atgriešanās valsts apstākļu smagumu un nāves nenovēršamību atgriešanās gadījumā. ECT secināja, ka šajos īpašajos izņēmuma apstākļos iesniedzēja piespiedu izraidīšana būtu uzskatāma par ECTK 3. panta pārkāpumu. Tomēr ECT noteica lielus šādu lietu ierobežojumus. Vēlāk spriedumā lietā *N. pret Apvienoto Karalisti*¹¹² ECT lēma, ka sievietes izraidīšana uz Ugandu nav uzskatāma par ECTK 3. panta pārkāpumu, jo pieejamie pierādījumi liecināja, ka sievietes izcelsmes valstī ir pieejama noteikta ārstniecība un ka šī sieviete tobrīd nebija neārstējami slima. Šādu pieeju ECT ievēroja arī lietā *S.H.H. pret Apvienoto Karalisti*¹¹³: iesniedzējam ar invaliditāti neizdevās pierādīt, ka, atgriežoties Afganistānā, viņam rastos "īpaši izņēmuma apstākļi", kuru dēļ viņu nevarētu piespiedu kārtā izraidīt no Apvienotās Karalistes.

110 ECT 1997. gada 29. aprīļa Lielās palātas spriedums lietā *H.L.R. pret Franciju*, Nr. 24573/94, 43.–44. punkts.

111 ECT 1997. gada 2. maija spriedums lietā *D. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 30240/96.

112 ECT 2008. gada 27. maija Lielās palātas spriedums lietā *N. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 26565/05.

113 ECT 2013. gada 29. janvāra spriedums lietā *S.H.H. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 60367/10.

Piemērs. Lieta *Babar Ahmad un citi pret Apvienoto Karalisti*¹¹⁴ attiecās uz iespējamiem teroristiem, kam draudēja izdošana Amerikas Savienotajām Valstīm. ECT secināja, ka paredzamie apstākļi ieslodzījuma vietā *ADX Florence* ("īpaši stingras uzraudzības" cietums) un iespējamā soda ilgums nebūtu pretrunā ECTK 3. pantam.

Piemērs. Spriedumā lietā *Aswat pret Apvienoto Karalisti*¹¹⁵ ECT secināja, ka, izdots Amerikas Savienotajām Valstīm iesniedzēju, ko turēja aizdomās par terorismu un kam bija nopietni garīgās veselības traucējumi, tiktu pārkāpts ECTK 3. pants, jo nebija pārliecības par viņa ieslodzījuma apstākļiem uzņēmējā valstī. Viņa garīgās veselības traucējumi bija tik nopietni, ka no parastā cietuma viņš bija jāpārved uz īpaši drošu psihiatrisko slimnīcu Apvienotajā Karalistē. Medicīniskie pierādījumi skaidri liecināja, ka šai personai joprojām būtu tur jāpaliek "viņa veselības un drošības dēļ". Tāpēc, ņemot vērā pieejamos medicīniskos pierādījumus, pastāvēja reāls risks, ka iesniedzēja izdošana citai valstij un tādējādi viņa nonākšana citā, iespējams, nelabvēlīgākā ieslodzījuma vidē, ievērojami pasliktinātu viņa garīgo un fizisko veselību un uz šādu pasliktināšanos varētu attiekties ECTK 3. panta darbības joma.

Piemērs. Spriedumā lietā *Sufi un Elmi*¹¹⁶ ECT secināja, ka izraidīšanas gadījumā iesniedzēji varētu nonākt Somālijas un tās kaimiņvalstu bēgļu nometnēs, kuru sliktie humānie apstākļi neatbilda ECTK 3. pantam. ECT norādīja, ka attiecīgo humanitāro apstākļu cēlonis bija ne tikai dabas parādības, piemēram, sausums, bet arī Somālijas konfliktā iesaistīto valsts pušu darbības vai nerīkošanās.

Piemērs. Francijas Valsts padome (*Conseil d'État*) spriedumā lietā *M. A.*¹¹⁷ valsts līmenī anulēja lēmumu par *M. A.* — Albānijas pilsoņa, kam nepiešķīra uzturēšanās atļauju, — nosūtīšanu atpakaļ uz Albāniju. Valsts padome secināja, ka Albānijā, kur *M. A.*, veicot policijas reidu, nogalināja cilvēku, viņš saskarsies ar nežēlīgas izturēšanās un nāves apdraudējumu no šīs personas ģimenes locekļiem. Valsts padome nolēma, ka ECTK 3. pants attiecas uz ikvienu gadījumu, kad valsts iestādes nespēj nodrošināt pietiekamu aizsardzību, tostarp, ja risku rada privātas grupas.

114 ECT 2012. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Babar Ahmad un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 24027/07, Nr. 11949/08, Nr. 36742/08, Nr. 66911/09 un Nr. 67354/09.

115 ECT 2013. gada 16. aprīļa spriedums lietā *Aswat pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 17299/12.

116 ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 267.-292. punkts.

117 Francija, Valsts padome (*Conseil d'État*), *M. A.*, Nr. 334040, 2011. gada 1. jūlijs.

ECT arī ir bijis jāizvērtē, vai personas dalība disidentu darbībās uzņēmējā valstī paliecināja šīs personas risku pēc atgriešanās piedzīvot apiešanos, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam¹¹⁸.

Piemērs. Lietā *S.F. pret Zviedriju*¹¹⁹ ECT nolēma, ka, pārvietojot irāņu politisko disidentu ģimeni, kas bija aizbēgusi no Irānas un piedalījusies nozīmīgos politiskajos pasākumos Zviedrijā, tiktu pārkāpts ECTK 3. pants. ECT secināja, ka iesniedzēju darbības Irānā neradīja pietiekamu risku, taču svarīgas bija to darbības Zviedrijā, jo pierādījumi liecināja, ka Irānas iestādes reāli uzraudzīja saziņu internetā, kā arī personas, kas apdraudēja režīmu, tostarp tādas personas, kuras neuzturējās Irānā. Tāpēc Irānas iestādes varētu bez grūtībām identificēt iesniedzējus atgriešanās gadījumā, ņemot vērā to darbības un incidentus Irānā pirms pārvākšanās uz Zviedriju, un arī tāpēc, ka ģimenei nācās pamest Irānu nelikumīgi un bez derīgiem personu apliecinājošiem dokumentiem.

3.1.3. Riska novērtēšana

Principi, ko, novērtējot atgriešanas risku, piemēro atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK, ir ļoti līdzīgi. Līdzību varētu izskaidrot ar to, ka ES patvēruma *acquis* standarti lielā mērā ir atvasināti no ECT judikatūras un *UNHCR* pamatnostādnēm. Atbilstoši šiem principiem *inter alia* ir jāveic individuāls novērtējums un tajā jāņem vērā visi attiecīgie un atjauninātie tiesību akti, fakti, dokumenti un pierādījumi, tostarp informācija par stāvokli izcelsmes valstī. Iepriekšējs kaitējums personai var būt nopietna norāde par turpmāku risku.

ES tiesību sistēma — **Kvalificēšanas direktīvas** 4. pantā ir paredzēti sīki noteikumi par to, kā novērtēt ar starptautiskās aizsardzības pieteikumiem saistītos faktus un apstākļus. Piemēram, ir jāveic individuāls novērtējums; tas, ka persona ir piedzīvojusi vajāšanu jau iepriekš, var nopietni liecināt par turpmāku risku atgriešanās gadījumā. Ierēdņiem, kuri izskata gadījumu, ir jāņem vērā visi paskaidrojumi, kas uzskatāmi par patiesām pūlēm pamatot prasību.

Saskaņā ar **Kvalificēšanas direktīvas** 4. panta 3. punktu novērtējums jāveic tad, kad tiek pieņemts lēmums par pieteikumu. Pārskatītās **Patvēruma procedūru direktīvas** 46. panta 3. punktā noteikts, ka pārsūdzības procedūru gadījumā, pārbaudot faktisko un juridisko pamatojumu, ņem vērā pārsūdzības uzklaušanās laiku. Aizsardzības izbeigšanas novērtēšanas laiks ir aprakstīts **3.1.8. sadaļā**.

¹¹⁸ Skatīt, piemēram, ECT 2008. gada 11. decembra spriedumu lietā *Muminov pret Krieviju*, Nr. 42502/06.

¹¹⁹ ECT 2012. gada 15. maija spriedums lietā *S.F. un citi pret Zviedriju*, Nr. 52077/10.

ECTK — pieteikuma iesniedzējam jāsniedz pierādījumi, ar kuriem var pierādīt, ka ir pietiekams pamatojums uzskatīt, ka, ja viņu pārvietos no dalībvalsts, viņam vai viņai draudēs reāls risks piedzīvot ECTK 2. vai 3. pantā aizliegto apiešanos. Ja šādi pierādījumi ir iesniegti, visas šaubas par tiem jāklīdz valdībai¹²⁰. ECT ir apstiprinājusi, ka patvēruma meklētāju situācija bieži ir tāda, ka, novērtējot viņu paziņojumu ticamību un viņu iesniegtos pavaddokumentus, šaubas jāvērtē par labu pieteikuma iesniedzējam¹²¹. Tomēr, ja trūkst informācijas vai ja ir nopietns iemesls apšaubīt viņa vai viņas iesniegtās informācijas patiesumu, attiecīgajai personai jāsniedz pieņemams skaidrojums¹²².

Piemērs. Spriedumā lietā *Singh un citi pret Beļģiju*¹²³ ECT norādīja, ka Beļģijas iestādes noraidīja dokumentus, kas tika iesniegti, lai pamatotu Afganistānas valstspiederīgo patvēruma pieteikumus. Iestādes, neveicot pietiekamu lietas izmeklēšanu, atzina dokumentus par nepārliecinošiem. Konkrētāk, tās nepārbaudīja, vai *UNHCR* Ņūdeli biroja izsniegto dokumentu, ar ko pieteikuma iesniedzējiem piešķirts bēgļa statuss, kopijas ir autentiskas, lai gan šādu pārbaude nebūtu sarežģīta. Tāpēc tās nebija veikušas nopietnu un rūpīgu patvēruma pieteikuma izskatīšanu, kas prasīta ECTK 13. pantā, un tādējādi pārkāpa šo normu saistībā ar ECTK 3. pantu.

Atbilstoši ECTK 36. pantam dalībvalstij ir tiesības iesaistīties lietā, ko tās valstspiederīgais ECT iesniedzis pret citu dalībvalsti. Tika secināts, ka šo normu — ko iekļāva ECTK, lai valsts varētu nodrošināt savu valstspiederīgo diplomātisko aizsardzību — nepiemēro tādām lietām, kas attiecas uz iesniedzēja bailēm atgriezties dalībvalstī, kuras valstspiederīgais tas ir un kurā tas varētu piedzīvot Konvencijas 2. un 3. pantam neatbilstošu izturēšanos¹²⁴.

ECT judikatūra — risks jānovērtē ne tikai atbilstoši individuāliem faktoriem, bet arī kumulatīvi¹²⁵. Katram novērtējumam jābūt individuālam, un tajā jāņem vērā visi pierādījumi¹²⁶. Personas iepriekšēja vajāšana var būt nopietna norāde par turpmāku risku¹²⁷.

¹²⁰ ECT 2008. gada 28. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06, 129. punkts.

¹²¹ ECT 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Salah Sheekh pret Nīderlandi*, Nr. 1948/04, 148. punkts; ECT 2010. gada 9. marta spriedums lietā *R.C. pret Zviedriju*, Nr. 41827/07, 50. punkts.

¹²² ECT 2005. gada 21. jūnija lēmums lietā *V.Matsiukhina un A.Matsiukhin pret Zviedriju*, Nr. 31260/04; ECT 2007. gada 8. marta lēmums lietā *Collins un Akaziebie pret Zviedriju*, Nr. 23944/05.

¹²³ ECT 2012. gada 2. oktobra spriedums lietā *Singh un citi pret Beļģiju*, Nr. 33210/11.

¹²⁴ ECT 2013. gada 5. septembra spriedums lietā *I. pret Zviedriju*, Nr. 61204/09.

¹²⁵ ECT 2012. gada 15. maija spriedums lietā *S.F. un citi pret Zviedriju*, Nr. 50277/10, 68.–69. punkts.

¹²⁶ ECT 2010. gada 9. marta spriedums lietā *R.C. pret Zviedriju*, Nr. 41827/07, 51. punkts (par medicīnisko izziņu); ECT 2010. gada 20. jūlija spriedums lietā *N. pret Zviedriju*, Nr. 23505/09, 52. punkts; ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07.

¹²⁷ ECT 2010. gada 9. marta spriedums lietā *R.C. pret Zviedriju*, Nr. 41827/07.

Novērtējot risku atgriešanās gadījumā, ECT ir izskatījusi pierādījumus par vispārīgajiem apstākļiem valstī, kā arī pierādījumus par konkrētu attiecīgās personas risku. ECT ir sniegusi norādes par to, kādus dokumentus var ņemt vērā, izvērtējot stāvokli valstī, piemēram, *UNHCR* un starptautisko cilvēktiesību organizāciju ziņojumus. ECT ir atzinusi atsevišķus ziņojumus par neuzticamiem, ja informācijas avoti ir nezināmi un ja secinājumi neatbilst citu uzticamu ziņojumu saturam¹²⁸.

Ja persona nav izraidīta, ECT novērtējumā ņem vērā riska izvērtēšanas brīdi¹²⁹. Šis princips ir piemērots neatkarīgi no tā, vai attiecīgās ECTK garantētās tiesības bija absolūtas, piemēram, atbilstoši 3. pantam, vai arī neabsolūtas, piemēram, atbilstoši 8. pantam¹³⁰. Ja iesniedzējs jau ir izraidīts, ECT noskaidros, vai persona ir piedzīvojusi nežēlīgu izturēšanos un vai par valsti pieejamā informācija liecina par pietiekamu pamatojumu uzskatīt, ka pret iesniedzēju nežēlīgi izturēsies.

Piemērs. Lieta *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*¹³¹: ECT izskatīja starptautisko organizāciju ziņojumus par apstākļiem un vardarbības līmeni Somālijā, kā arī par *alShabaab* — Somālijas musulmaņu nemiernieku grupējuma — izdarītajiem cilvēktiesību pārkāpumiem. Tiesa nevarēja paļauties uz valdības faktu izpētes ziņojumu par Somāliju, ko iesniedza Nairobi (Kenija), jo tajā bija minēti nekonkrēti un anonīmi informācijas avoti un tā saturs neatbilda citai sabiedriski pieejamajai informācijai. Ņemot vērā pieejamos pierādījumus, ECT uzskatīja, ka visticamāk apstākļi Somālijā drīzumā neuzlabosies.

Piemērs. Lieta *Muminov pret Krieviju*¹³²: iesniedzējs bija Uzbekistānas valstspiederīgais, kas saskaņā ar pieejamo informāciju pēc izdošanas no Krievijas acīmredzot izcietā piecus gadus ilgu cietumsodu Uzbekistānā. ECT nolēma, ka, lai gan papildus informācijai par notiesāšanu nebija citas uzticamas informācijas par iesniedzēja apstākļiem pēc viņa izdošanas, ziņas par vispārīgo nežēlīgo izturēšanos pret notiesātajiem Uzbekistānā bija pietiekamas, lai Tiesa konstatētu ECTK 3. panta pārkāpumu.

128 ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 230.–234. punkts.

129 ECT 2008. gada 28. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06.

130 ECT 2011. gada 20. septembra spriedums lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8000/08.

131 ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07.

132 ECT 2008. gada 11. decembra spriedums lietā *Muminov pret Krieviju*, Nr. 42502/06.

3.1.4. Aizsardzības pietiekamība

Atbilstoši starptautiskajām bēgļu tiesībām patvēruma meklētājam, kurš apgalvo, ka viņam draud vajāšana, ir tiesības saņemt bēgļa statusu, ja viņš var pierādīt gan pietiekami pamatotas bailes no vajāšanas kāda 1951. gada Ženēvas Konvencijā noteiktā iemesla dēļ, gan to, ka valsts nespēj nodrošināt pietiekamu aizsardzību. Lai valsts nodrošinātā aizsardzība būtu pietiekama, uzņēmējai valstij — gan valsts iestāžu darbiniekiem, gan citām struktūrām, kas kontrolē valsts teritorijas daļu, — ir jāgrib un jāvar savā tiesību sistēmā nodrošināt pietiekami lielu aizsardzību pret nežēlīgu izturēšanos, no kā baidās patvēruma meklētājs.

ES tiesību sistēma — nosakot atbilstību bēgļa vai alternatīvās aizsardzības saņēmēja statusam, jāņem vērā, vai ierosinātajā atgriešanās valstī pieteikuma iesniedzēju pasargātu no kaitējuma, no kā viņš baidās. Atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvas](#) 7. pantam “Aizsardzību pret vajāšanu vai būtisku kaitējumu var nodrošināt vienīgi: (...) valsts vai (...) partijas vai organizācijas, tostarp starptautiskas organizācijas, kas kontrolē valsti vai būtisku valsts teritorijas daļu, ja tās vēlas un spēj nodrošināt aizsardzību saskaņā ar 2. punktu (...)” un tai jābūt “efektīvai un neierobežotai laikā”. Ir jāveic pamatoti pasākumi, lai novērstu vajāšanu, *inter alia* uzturot efektīvu tiesību sistēmu atklāšanai, apsūdzēšanai un sodīšanai. Pieteikuma iesniedzējam ir jāvar izmantot šādas aizsardzības sistēmas.

Piemērs. Spriedumā lietā *Salahadin Abdulla* un citi¹³³ par bēgļa statusa izbeigšanu Tiesa lēma, ka, lai bēgļa valstspiederības valsts piedāvātā aizsardzība būtu pietiekama, valstij vai citām struktūrām, kas nodrošina aizsardzību atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvas](#) 7. panta 1. punktam, objektīvi jābūt pietiekamai spējai un vēlmei novērst vajāšanas darbības. Tām jāveic pamatoti pasākumi, lai novērstu vajāšanu, *inter alia* uzturot efektīvu tiesību sistēmu, lai atklātu, apsūdzētu un sodītu par vajāšanas darbībām, un šai sistēmai jābūt pieejamai attiecīgajai personai pēc bēgļa statusa izbeigšanas. Valstij vai citai struktūrai, kas nodrošina aizsardzību, ir jāspēj izpildīt konkrētas prasības, tostarp *inter alia* nodrošināt pilnvaras, organizatorisko struktūru un līdzekļus, ar ko uzturēt obligāto tiesiskuma un kārtības līmeni bēgļa valstspiederības valstī.

Īpašs aizsardzības režīms attiecas uz Palestīnas bēgļiem. Lai sniegtu šiem bēgļiem aizsardzību un palīdzību, ir izveidota Apvienoto Nāciju Organizācijas Palīdzības un darba aģentūra Palestīnas bēgļiem Tuvajos Austrumos (*UNRWA*). *UNRWA* darbojas Rietumkrastā,

133 Tiesas 2010. gada 2. marta spriedums lietā C-175/08 *Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland* (Krājums 2010, I-01493. lpp.).

tostarp Austrumjeruzalemē un Gazas sektorā, kā arī Jordānijā, Sīrijā un Libānā. Personām, kuras saņem UNRWA palīdzību, nav tiesību uz bēgļa statusu (*Kvalificēšanas direktīvas* 12. panta 1. punkta a) apakšpunkts, ar ko ES tiesību aktos pārņemts 1951. gada Ženēvas Konvencijas 1. panta D. punkts).

Piemērs. Lieta *Bolbol*¹³⁴: Palestīnas izcelsmes bezvalstniece pameta Gazas sektoru un ieradās Ungārijā, kur iesniedza patvēruma pieteikumu; viņa pirms tam nebija lūgusi UNRWA aizsardzību un palīdzību. Tiesa precizēja, ka *Kvalificēšanas direktīvas* 12. panta 1. punkta a) apakšpunkta piemērošanas nolūkā uzskatāms, ka persona saņēmusi aizsardzību un palīdzību no ANO aģentūras, kas nav UNHCR, tikai tad, ja viņš vai viņa šo aizsardzību vai palīdzību patiešām izmantoja, nevis tikai tāpēc vien, ka šai personai teorētiski ir tādas tiesības.

Spriedumā lietā *El Kott*¹³⁵ Tiesa arī norādīja, ka personām, kuras ir spiestas pamest UNRWA darbības teritoriju tādu iemeslu dēļ, kas nav saistīti ar to vēlmēm, ir ārpus to ietekmes un neatkarīgi no to gribas, ir automātiski jāpiešķir bēgļa statuss, ja nav piemērojams neviens no direktīvas 12. panta 1. punkta b) apakšpunktā vai šā panta 2. un 3. punktā minētajiem izslēgšanas iemesliem.

ECTK — novērtējot to, vai ir — vai arī tiktu — pārkāpts 3. pants, var tikt pārbaudīta jebkāda aizsardzība, ko uzņēmēja valsts vai tās organizācijas varētu nodrošināt piespiedu kārtā izraidāmajai personai. Pastāv līdzība starp aizsardzības pietiekamību bēgļu lietās (aprakstīta iepriekš) un lietās par ECTK 3. pantu. Ja apiešanās, kas personai draud atgriešanās gadījumā atbilst minimālajam smaguma līmenim, kas vajadzīgs, lai izvērtētu atbilstību 3. pantam, ir jānovērtē, vai uzņēmēja valsts reāli un praktiski spēj un vēlas aizsargāt attiecīgo personu pret šo risku.

Piemērs. Lieta *Hida pret Dāniju*¹³⁶: iesniedzējs bija roms, kuram draudēja piespiedu atgriešana Kosovā 2004. gada konflikta laikā. ECT satrauca pret mazākumtautībām vērstie vardarbības incidenti un noziegumi, un tā nolēma, ka etnisku kopienu locekļiem, piemēram, romiem, joprojām ir vajadzīga starptautiskā aizsardzība. ECT norādīja, ka Apvienoto Nāciju Organizācijas Pagaidu pārvaldes misija Kosovā (UNMIK),

134 Tiesas 2010. gada 17. jūnija spriedums lietā C-31/09 *Nawras Bolbol pret Bevāndorlāsi és Állampolgársági Hivatal* (Krājums 2010, I-05539. lpp.).

135 Tiesas 2012. gada 19. decembra spriedums lietā C-364/11 *Abed El Karem El Kott un citi pret Bevāndorlāsi és Állampolgársági Hivatal*.

136 ECT 2004. gada 19. februāra lēmums lietā *Hida pret Dāniju*, Nr. 38025/02.

pirms katras Dānijas Valsts policijas komisāra ierosinātās piespiedu atgriešanas veica individuālu pārbaudi. Ja *UNMIK* iebilda pret kādas personas atgriešanu, policijas komisārs apturēja procedūru un gaidīja turpmāku informāciju. Policijas komisārs vēl nebija sazinājies ar *UNMIK* par iesniedzēja lietu, jo viņa piespiedu atgriešana vēl nebija ieplānota. ECT apmierināja tas, ka, ja *UNMIK* iebilstu pret iesniedzēja piespiedu atgriešanu, arī šajā gadījumā atgriešana tiktu apturēta līdz turpmākas informācijas saņemšanai. Tiesa secināja, ka nav pietiekama pamatojuma uzskatīt, ka iesniedzējam — romam —, atgriežoties Kosovā, būtu reāls risks piedzīvot spīdzināšanu vai necilvēcīgu vai nežēlīgu apiešanos vai sodīšanu. Tāpēc ECT pasludināja lietu par nepieņemamu acīmredzamas nepamatotības dēļ.

ECT ir bijis jāpārbauda, vai uzņēmējas valsts nodrošinātās **diplomātiskās garantijas** var novērst nežēlīgas izturēšanās risku, kas citādi draudētu personai atgriešanās gadījumā. Arī tad, ja uzņēmēja valsts ir paredzējusi garantijas, ar tām vien nepietiek, lai nodrošinātu pienācīgu aizsardzību pret šādu risku. Ir jāpārbauda, vai arī garantiju piemērošana praksē pietiekami aizsargās personu pret nežēlīgas izturēšanās risku. Nozīme, kādu katrā lietā piešķir uzņēmējas valsts sniegtajām garantijām, ir atkarīga no dominējošajiem apstākļiem attiecīgajā brīdī.

Vispirms ECT noskaidro, vai vispārīgā situācija cilvēktiesību jomā uzņēmējā valstī ir tāda, ka garantijas nevar ņemt vērā. Ļoti retos gadījumos vispārīgie apstākļi valstī būs tādi, ka garantijām vispār nebūs nozīmes. Parasti ECT vispirms novērtēs sniegto garantiju kvalitāti un pēc tam to, vai, ņemot vērā uzņēmējas valsts īstenoto praksi, garantijas ir uzticamas. Novērtējumā ECT arī ņems vērā dažādus jaunākajā judikatūrā ieskicētus faktorus¹³⁷.

3.1.5. Iekšēja pārceļšanās

Atbilstoši ES tiesībām un ECTK valstis var secināt, ka persona, kas būs apdraudēta savā mītnes vietā, var būt drošībā citā savas mītnes valsts daļā un tāpēc viņam vai viņai nav vajadzīga starptautiskā aizsardzība.

ES tiesību sistēma — iekšējās aizsardzības iespējamība ir paredzēta [Kvalificēšanas direktīvas](#) 8. pantā.

¹³⁷ ECT 2012. gada 17. janvāra spriedums lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8139/09, 189. punkts; ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *Ismoilov un citi pret Krieviju*, Nr. 2947/06, 127. punkts; ECT 2008. gada 28. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06; ECT 2008. gada 19. jūnija spriedums lietā *Ryabikin pret Krieviju*, Nr. 8320/04.

ECTK — ja valsts ierosina iekšējo pārcelšanos, ir jā sagatavo sīks novērtējums par situāciju no atgriešanās vietas līdz galamērķim, tostarp jā novērtē, vai atgriešanās vieta ir droša, vai uz ceļiem nav bloķētu posmu un vai konkrētas teritorijas, kas personai jā šķērso, lai nonāktu galamērķī, nav bīstamas. Ir jā novērtē arī individuālie apstākļi.

Piemērs. Spriedumā lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*¹³⁸ ECT nolēma, ka ECTK 3. pantā dalībvalstīm principā nav aizliegts paļauties uz iekšējas pārcelšanās iespējamību, ja persona, kurai jā atgriežas, varētu droši izvairīties no reāla nežēlīgas apiešanās riska, pārceloties uz jauno vietu, saņemot atļauju tajā iekļūt un apmetoties tajā. Konkrētajā gadījumā ECT uzskatīja, ka atsevišķās Somālijas dienvidu un centrālajās teritorijās atgriežamajai personai varētu nedraudēt reāls nežēlīgas apiešanās risks, kura cēlonis ir vienīgi vispārīgs vardarbības stāvoklis. Ja attiecīgajām personām nāktos ceļot uz *al-Shabaab* kontrolētu vietu vai šķērsot to un ja nevarētu pierādīt, ka iesniedzēji ir nesen dzīvojuši Somālijā, un tādējādi nepiesaistīt *al-Shabaab* uzmanību, viņiem varētu būt risks piedzīvot ECTK 3. pantam neatbilstošu apiešanos. Spriedumā par iesniedzēju lietu ECT nolēma, ka vairāku iemeslu dēļ iesniedzējiem būtu reāls risks piedzīvot Konvencijas 3. pantam neatbilstošu apiešanos¹³⁹.

3.1.6. Drošība citur

ES tiesību sistēma — ES dalībvalstij starptautiskās aizsardzības nolūkā var būt atļauts nosūtīt pieteikuma iesniedzēju uz citu valsti, kurā izskatīt viņa vai viņas pieteikumu, ja šī valsts ir uzskatāma par drošu un ja tiek ievērotas konkrētas garantijas. Šajā sadaļā ir paskaidrots, kad šāda rīcība ir iespējama. Piemērojamās procesuālās garantijas ir izklāstītas 4.2. sadaļā, savukārt informācija, kas attiecas uz nepilngadīgajiem bez pavadības — 9.1. sadaļā.

Par citas valsts drošību liecina divi faktori. Valsti var uzskatīt par drošu, ja tā īsteno **Patvēruma procedūru direktīvā** noteikto prasību kopumu (38. pants), tostarp, ja tā dēvētā **drošā trešā valsts** uzņem patvēruma meklētāju, ja patvēruma meklētājam ir iespēja lūgt aizsardzību un ja tad, kad ir atzīts, ka attiecīgajai personai vajadzīga starptautiskā aizsardzība, pret to izturas atbilstoši 1951. gada Ženēvas Konvencijai. Ir sevišķi svarīgi, lai valstis nepieļautu atgriežamās personas turpmāku izraidīšanu uz nedrošu valsti.

¹³⁸ ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07.

¹³⁹ Skatīt arī ECT 2013. gada 27. jūnija spriedumu lietā *M.Y.H. pret Zviedriju*, Nr. 50859/10.

Otrs pieņēmums attiecas uz valstīm, kuras piemēro [Dublinas regulu](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013), t. i., 28 ES dalībvalstīm, kā arī Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un Šveici (skatīt [4.2. sadaļu](#))¹⁴⁰. Dublinas regulā ir paredzēts starp dalībvalstīm **sadalīt atbildību** par starptautiskās aizsardzības pieteikumu izskatīšanu; ir izstrādāta kritēriju hierarhija, lai noteiktu, kura valsts atbild par pieteikuma izskatīšanu, ja persona to iesniegusi vienā ES dalībvalstī un pēc tam pārvietojusies uz citu dalībvalsti. Pastāv atspēkojams pieņēmums, ka visas valstis, kuras piemēro Dublinas regulu, ir drošas un ievēro ES Pamattiesību hartu un ECTK.

Atbilstoši vienam no [Dublinas regulā](#) uzskaitītajiem kritērijiem par to valsti, kurai jāizskata pieteikums, parasti nosaka valsti, kas atļāva pieteikuma iesniedzējam ieceļot kopējā teritorijā (Dublinas regulas III nodaļa). Lai noteiktu, caur kuru valsti persona ieceļoja, ierašanās brīdī paņem viņa vai viņas pirkstu nospiedumus un tos ievada [Eurodac](#) datubāzē (skatīt [Eurodac regulu](#) (ES) Nr. 603/2013), kurai var piekļūt visas valstis, kuras piemēro Dublinas regulu. Piemēram, ja patvēruma meklētājs ierodas valstī A, kurā iesniedz patvēruma pieteikumu un kurā tiek paņemti viņa vai viņas pirkstu nospiedumi, bet pēc tam aizceļo uz valsti B, valstī B paņemtos pirkstu nospiedumus salīdzinās ar valstī A iegūtajiem; valstij B tādā gadījumā būs jāpiemēro Dublinas kritēriji, lai noteiktu, vai patvēruma pieteikums jāizskata valstij A vai arī valstij B.

Valstīm jānodrošina, lai personām nebūtu jāatgriežas tādās ES dalībvalstīs, kuru patvēruma un uzņemšanas procedūrās ir sistemātiski trūkumi. Atsevišķos gadījumos, kuros var tikt nopietni pārkāpta ES Pamattiesību harta, valstīm var nākties izskatīt pieteikumu arī tad, ja atbilstoši [Dublinas regulai](#) tas nav to pienākums.

Piemērs. Apvienotās lietas *N.S. un M.E.*¹⁴¹: Tiesa pieņēma prejudiciālu nolēmumu par to, vai konkrētos apstākļos valstij var būt pienākums izskatīt pieteikumu atbilstoši [Dublinas regulas](#) 3. panta 2. punktā paredzētajai suverenitātes klauzulai arī tad, ja saskaņā ar Dublinas kritērijiem atbildīga ir cita ES dalībvalsts. Tiesa precizēja, ka ES dalībvalstīm, īstenojot regulas 3. panta 2. punktā piešķirto rīcības brīvību, jārikojas atbilstoši ES Pamattiesību hartā atzītajām pamattiesībām un principiem. Tāpēc dalībvalstis nedrīkst nosūtīt patvēruma meklētāju uz dalībvalsti, kas ir atbildīga saskaņā ar regulu, ja pierādījumi liecina — un dalībvalsts nevar nezināt — par

140 Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija [Regula \(ES\) Nr. 604/2013](#) (OV L 180, 2013., 31. lpp.).

141 Tiesas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 *N.S. pret Secretary of State for the Home Department un M.E. un citi pret Refugee Applications Commissioner un Minister for Justice, Equality and Law Reform*.

sistemātiskiem trūkumiem patvēruma piešķiršanas procesā un uzņemšanas apstākļos, kas varētu neatbilst Hartas 4. pantam (spīdzināšanas aizliegums). Tādējādi dalībvalstīm ir pienākums arī pārbaudīt atbilstību pārējiem regulas kritērijiem un noteikt, vai par patvēruma pieteikuma izskatīšanu atbild cita dalībvalsts. Ja nav iespējams noteikt citu dalībvalsti vai noteikšanas procedūra būtu nesaprātīgi gara, saskaņā ar 3. panta 2. punktu tās pienākums ir pašai izskatīt pieteikumu.

ECTK — lai novērtētu ierosinātās piespiedu izraidīšanas prognozējamās sekas, ECT papildus dažādaī tai iesniegtajai informācijai ņems vērā arī uzticamus ziņojumus par cilvēktiesību ievērošanu. Izraidītājai valstij ir pienākums pārbaudīt risku, jo īpaši, ja ziņojumi par cilvēktiesību ievērošanu attiecīgajā valstī liecina, ka izraidītāja valsts zināja vai tai bija jāzina par riskiem.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*¹⁴² ECT nolēma, ka iesniedzēja dzīves un aizturēšanas apstākļi Grieķijā neatbilda ECTK 3. pantam. Autoritatīvi ziņojumi liecināja, ka nebija pieejama patvēruma piešķiršanas procedūra un pastāvēja turpmākas izraidīšanas risks. Tāpēc tika atzīts, ka Beļģijas iestādes, saskaņā ar Dublinas sistēmu pārsūtot iesniedzēju uz Grieķiju, pārkāpa ECTK 3. pantu, jo pieejamie pierādījumi liecināja, ka iestādes zināja vai tām bija jāzina par to, ka patvēruma meklētājiem Grieķijā tobrīd bija risks piedzīvot pazemojošu apiešanos.

3.1.7. Izslēgšana no starptautiskās aizsardzības darbības jomas

ES tiesību sistēma — *Kvalificēšanas direktīvas* 12. un 17. pantā, kuru pamatā ir 1951. gada Ženēvas Konvencijas 1. panta F. punkts, ir paredzēti noteikumi, ar ko no starptautiskās aizsardzības darbības jomas izslēdz personas, kurām tā nepienākas. Tās ir personas, kas, iespējams, izdarījušas vismaz vienu no šādām darbībām:

- noziegumu pret mieru, kara noziegumu vai noziegumu pret cilvēci;
- smagu nepolitisku noziegumu ārpus patvēruma valsts pirms uzņemšanas bēgļa statusā;
- darbību, kas ir pretēja ANO mērķiem un principiem.

¹⁴² ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

Novērtējums par izslēgšanu no starptautiskās aizsardzības darbības jomas jāveic pēc tam, kad ir novērtēts, vai personu var kvalificēt kā starptautiskās aizsardzības saņēmēju. Personas, uz kurām attiecas izslēgšanas klauzulas, neuzskata par bēgļiem vai personām, kas ir tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību.

Piemērs. Spriedumā lietā *B un D*¹⁴³ Tiesa sniedza norādes par to, kā jāpiemēro iemesli bēgļa statusa liegšanai. Tas, ka attiecīgā persona bija organizācijas biedrs un aktīvi atbalstīja šīs organizācijas bruņoto cīņu, nav nopietns iemesls automātiski uzskatīt personas darbības par “nopietnu nepolitisku noziegumu” vai “darbībām, kas ir pretējas Apvienoto Nāciju Organizācijas mērķiem un principiem”. Saskaņā ar abiem noteikumiem šai personai tiktu liegta bēgļu aizsardzība. Tas, vai pastāv nopietni iemesli uzskatīt, ka persona ir atbildīga par šādām darbībām vai noziegumiem, jānosaka, pamatojoties uz precīzu faktu izvērtēšanu katrā individuālā gadījumā. Tas būtu jādara, lai noskaidrotu, vai organizācijas izdarītie akti atbilst šajās tiesību normās izklāstītajiem nosacījumiem un vai attiecīgo personu, ņemot vērā direktīvas 12. panta 2. punktā pieprasīto pierādīšanas līmeni, var uzskatīt par individuāli atbildīgu par šo aktu izdarīšanu. Tiesa arī piebilda, ka priekšnosacījums bēgļa statusa liegšanai nav tas, ka attiecīgā persona rada pastāvīgu apdraudējumu patvēruma dalībvalstij vai samērīguma pārbaude katrā konkrētā gadījumā.

ECTK — tā kā spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas aizliegums ir absolūts un nav atkarīgs no cietušā rīcības, novērtējumu par ECTK 3. panta ievērošanu neietekmē iesniedzēja iespējamā pārkāpuma veids. Tāpēc iesniedzēja rīcību neatkarīgi no tās nevēlamības vai bīstamības nevar ņemt vērā.

Piemērs. Spriedumā lietā *Saadi pret Itāliju*¹⁴⁴ ECT no jauna apstiprināja 3. pantā noteiktā spīdzināšanas aizlieguma absolūtumu. Iesniedzēju Itālijā vajāja par līdzdalību starptautiskā terorismā, un bija pieņemts rīkojums par viņa piespiedu izraidīšanu uz Tunisiju. ECT secināja, ka iesniedzējam, atgriežoties Tunisijā, būtu reāls risks piedzīvot 3. pantam neatbilstošu apiešanos. Novērtējumu par 3. panta ievērošanu neietekmēja viņa rīcība un pret viņu izvirzīto apsūdzību smagums.

143 Tiesas 2010. gada 9. novembra spriedums apvienotajās lietās C-57/09 un C-101/09 *Bundesrepublik Deutschland pret B un D*.

144 ECT 2008. gada 28. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Itāliju*, Nr. 37201/06, 138. punkts; ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *Ismoilov un citi pret Krieviju*, Nr. 2947/06, 127. punkts; ECT 2008. gada 19. jūnija spriedums lietā *Ryabikin pret Krieviju*, Nr. 8320/04.

3.1.8. Starptautiskās aizsardzības izbeigšana

ES tiesību sistēma — ja risks valstī ir mazinājies, atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvas](#) 11. un 16. pantam, kuros atspoguļoti 1951. gada Ženēvas Konvencijas 1. panta C. punkta noteikumi par aizsardzības izbeigšanu, starptautisko aizsardzību var pārtraukt.

Piemērs. Lieta *Salahadin Abdulla un citi*¹⁴⁵ attiecās uz tādu Irākas valstspiederīgo bēgļa statusa izbeigšanu, kuriem šo statusu bija piešķirusi Vācija. Bēgļa statusa izbeigšanas iemesls bija to izcelsmes valsts apstākļu uzlabošanās. Tiesa nolēma, ka [Kvalificēšanas direktīvas](#) 11. panta piemērošanas nolūkā persona zaudē savu bēgļa statusu tad, ja ir notikusi nozīmīga un pastāvīga apstākļu maiņa attiecīgajā trešajā valstī un bailu iemesls, kura dēļ tika piešķirts bēgļa statuss, vairs nepastāv, un ja personai nav citu iemeslu baidīties no vajāšanas. Lai novērtētu apstākļu maiņu, valstīm, ņemot vērā bēgļa individuālo situāciju, jāpārbauda, vai aizsardzības dalībnieks vai dalībnieki ir veikuši saprātīgus pasākumus, lai novērstu vajāšanu, un vai tiem tādējādi ir efektīva tiesību sistēma, kas ļauj atklāt, apsūdzēt un sodīt par darbībām, kas veido vajāšanu. Šai aizsardzībai jābūt pieejamai ieinteresētajam valstspiederīgajam bēgļa statusa izbeigšanās gadījumā.

Apstākļu maiņas gadījumā netiks izbeigts tādu bēgļu un alternatīvās aizsardzības saņēmēju statuss, kuri iepriekš cietuši ļoti būtisku kaitējumu, ja viņi var atsaukties uz nepārvaramiem iemesliem, lai atteiktos pieņemt izcelsmes valsts aizsardzību ([Kvalificēšanas direktīvas](#) 11. un 16. pants).

ECTK — Konvencijā nav konkrētu normu par statusa izbeigšanu. Tāpēc ECT noskaidros, kādas ir plānotās piespiedu izraidīšanas prognozējamās sekas. Iepriekšējie apstākļi uzņēmējā valstī var radīt priekšstatu par tās tagadējo situāciju, taču risks tiek novērtēts, pamatojoties uz pašreizējiem apstākļiem¹⁴⁶. Izvērtējot stāvokli, ECT ņem vērā attiecīgus valdību ziņojumus, kā arī *UNHCR* un dažādu starptautisku nevalstisko organizāciju, piemēram, *Human Rights Watch* un *Amnesty International*, sniegto informāciju.

Piemērs. ECT ir sagatavojusi dažādus novērtējumus par risku, ar ko, atgriežoties Šrilankā, saskartos jaunie tamilu vīrieši. Šie novērtējumi ir sagatavoti dažādos ilgstošā konflikta posmos un arī pēc karadarbības beigām. ECT ņēma vērā mainīgos

145 Tiesas 2010. gada 2. marta spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08, C-179/08 *Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland* (Krājums 2010, I-01493. lpp.).

146 ECT 2003. gada 14. oktobra lēmums lietā *Tomic pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 17837/03; ECT 2004. gada 19. februāra lēmums lietā *Hida pret Dāniju*, Nr. 38025/02.

vispārīgos apstākļus valstī un pārbaudīja ar šo valsti saistītos riska faktorus, kas ierosinātajā piespiedu izraidīšanas brīdī varētu skart attiecīgās personas¹⁴⁷.

3.2. Kolektīva izraidīšana

Kolektīva izraidīšana ir aizliegta gan ES tiesībās, gan ECTK. Par kolektīvu izraidīšanu uzskatāms jebkāds pasākums, ar ko personas piespiež grupā pamest teritoriju vai valsti un kas īstenots bez pamatotas un objektīvas katras personas individuālās situācijas izskatīšanas¹⁴⁸.

ES tiesību sistēma — kolektīva izraidīšana ir pretrunā LESD 78. pantam, kurā noteikts, ka patvēruma *acquis* jābūt saskaņā ar “citiem saistītiem līgumiem”, un tā ir aizliegta arī ES Pamattiesību hartas 19. pantā.

ECTK — kolektīva izraidīšana ir aizliegta 4. pantā Konvencijas Protokolā Nr. 4.

Piemērs. Spriedumā lietā *Čonka pret Beļģiju*¹⁴⁹ ECT secināja, ka ar romu izcelsmes patvēruma meklētāju grupas piespiedu izraidīšanu tika pārkāpts ECTK Protokola Nr. 4 4. pants. ECT neapmierināja, kā tika ņemti vērā katra izraidītās grupas locekļa personīgie apstākļi. Konkrētāk, pirms iesniedzēju piespiedu izraidīšanas policijas iestādes paziņoja, ka tiks veikta kolektīva izraidīšana un lika attiecīgajai iestādei to īstenot. Visām attiecīgajām personām lika vienā laikā ziņot noteiktajā policijas iecirknī, un visi izraidīšanas rīkojumi un aresta iemeslu uzskaitījumi bija formulēti identiski. Turklāt iesniedzējiem nebija pieejami juristu pakalpojumi, un arī patvēruma procedūra nebija pabeigta.

Piemērs. Lieta *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*¹⁵⁰: Itālijas iestādes, “aizsūtot atpakaļ” laivu ar iespējamiem patvēruma meklētājiem, pārkāpa ECTK Protokola Nr. 4 4. pantu. ECT nolēma, ka izraidīšanas aizliegums attiecas arī uz pasākumiem atklātā

147 ECT 1991. gada 30. oktobra spriedums lietā *Vilvarajah un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13163/87, Nr. 13164/87, Nr. 13165/87, Nr. 13447/87 un Nr. 13448/87; ECT 2008. gada 17. jūlija spriedums lietā *NA. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 25904/07.

148 Vairāk informācijas skatīt ECT, “Kolektīvā izraidīšana”, Faktu lapa, 2012. gada jūnijs, pieejama vietnē www.echr.coe.int sadaļā *Press/Factsheets/Expulsion*.

149 ECT 2002. gada 5. februāra spriedums lietā *Čonka pret Beļģiju*, Nr. 51564/99; skatīt arī ECT 2013. gada 23. jūlija spriedumu lietā *M.A. pret Kipru*, Nr. 41872/10, kurā ECT nekonstatēja Protokola Nr. 4 4. panta () pārkāpumu.

150 ECT 2012. gada 23. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*, Nr. 27765/09.

jūrā. ECT izskatīja starptautiskās tiesību normas un ES tiesību aktus par intervenci jūrā un par krasta apsardzes un flagmaņkuģu pienākumiem, tostarp starptautiskajos ūdeņos, kur valstij joprojām ir jurisdikcija ECTK 1. panta izpratnē.

Piemērs. Lieta *Sultani pret Franciju*¹⁵¹: iesniedzējs, kuram atteica patvērumu Francijā, iesniedza sūdzību par veidu, kādā grasījās īstenot viņa atgriešanu Afganistānā. Iesniedzējs apgalvoja, ka viņa nosūtīšana atpakaļ grupas čartera lidojumā būtu uzskatāma par kolektīvu izraidīšanu, kas aizliegta ECTK Protokola Nr. 4 4. pantā. ECT atkārtoja, ka par kolektīvu izraidīšanu uzskatāmi tādi pasākumi, ar ko ārvalstniekus kā grupu piespiež pamest valsti, izņemot, ja izraidīšana notiek, pamatojoties uz saprātīgu un objektīvu katra attiecīgā ārvalstnieka gadījuma pārbaudi. Tāpēc, ja katrai attiecīgajai personai tika dota iespēja individuāli izklāstīt kompetentajām iestādēm argumentus pret izraidīšanu, kā bija izdarīts iesniedzēja gadījumā, tad līdzīgu lēmumu pieņemšana par vairākiem ārvalstniekiem vai to pārvietošana grupā praktisku apsvērumu dēļ pati par sevi nebija uzskatāma par kolektīvu izraidīšanu.

Kolektīva izraidīšana ir pretrunā arī ESH un tās 19. panta 8. punktam par aizsardzību pret izraidīšanu.

Lēmumā lietā *Eiropas Romu un klejotāju forums pret Franciju*¹⁵² ESTK nolēma, ka attiecīgajā periodā pieņemtie administratīvie lēmumi, ar ko Rumānijas un Bulgārijas izcelsmes romiem lika atstāt Francijas teritoriju, kurā tie dzīvoja, neatbilda ESH, jo lēmumi netika pamatoti ar romu personīgo apstākļu pārbaudi, lēmumi neatbilda samērīguma principam, un, tā kā lēmumi bija vērsti uz romu kopienu, tie bija arī diskriminējoši. Komiteja secināja, ka ar šiem lēmumiem tiek pārkāpts E pants par nediskrimināciju, kas lasāms kopā ar ESH 19. panta 8. punktu.

3.3. Izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no citām cilvēktiesībām

Gan ES tiesībās, gan ECTK ir atzīts, ka var pastāvēt piespiedu izraidīšanas šķēršļi, kas izriet no tādām cilvēktiesībām, kuras nav absolūtas, un kas piemērojami gadījumos, kad jāpanāk līdzsvars starp sabiedrības un attiecīgās personas interesēm. Izplatītākās būtu

151 ECT 2007. gada 20. septembra spriedums lietā *Sultani pret Franciju*, Nr. 45223/05.

152 ESTK, *Eiropas Romu un klejotāju forums pret Franciju*, Sūdzība Nr. 64/2011, lietas būtība, 2012. gada 24. janvāris.

tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kas var ietvert apsvērumus saistībā ar personas veselību (tostarp fizisko un garīgo veselību), bērna interesēm, vajadzību saglabāt ģimenes kopību vai īpašām mazāk aizsargātu personu vajadzībām.

ES tiesību sistēma — atgriešanas procedūrās ir jāņem vērā bērna intereses, ģimenes dzīve, attiecīgās personas veselības stāvoklis un *non-refoulement* princips (*Atgriešanas direktīvas* 5. pants).

ECTK — atbilstoši starptautiskajām tiesībām, un ņemot vērā no līgumiem izrietošos pienākumus, tostarp ECTK, valstīm ir tiesības, kontrolēt ārvalstnieku iecelšanu, uzturēšanos un izraidīšanu. Ir izstrādāta plaša judikatūra par apstākļiem, kādos ierobežojamās tiesības var būt piespiedu izraidīšanas šķērslis. Ierobežojamās tiesības ir tādas, kas ietver neatņemamus nosacījumus, piemēram, ECTK 8.–11. pantā paredzētās tiesības. ECTK 8. pantā garantētās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību bieži tiek minētas kā izraidīšanas šķērslis gadījumos, kad nepastāv risks piedzīvot necilvēcīgu vai pazemojošu apiešanos, kas būtu pretrunā 3. pantam. Šo ECTK 8. pantā paredzēto tiesību ievērošana ir apskatīta rokasgrāmatas 5.2. sadaļā.

Piespiedu izraidīšanas šķēršļus var ņemt vērā arī tad, ja uzņēmējā valstī ir iespējams acīmredzams ECTK 5. vai 6. panta pārkāpums, piemēram, ja persona riskē tikt patvaļīgi ieslodzīta bez tiesas, viņai vai viņam draud ļoti ilgs ieslodzījums pēc notiesāšanas acīmredzami netaisnīgā tiesas procesā vai arī var tikt acīmredzami liegtas tiesības uz taisnīgu tiesu. Šādā gadījumā iesniedzējam ir augsts pierādīšanas sliekšnis¹⁵³.

Piemērs. Spriedumā lietā *Mamatkulov un Askarov pret Turciju*¹⁵⁴ ECT izvērtēja, vai, izdodot iesniedzējus Uzbekistānai, viņiem tika radīts reāls acīmredzams taisnīgas tiesas neievērošanas risks, kas būtu pretrunā ECTK 6. pantam.

Piemērs. Spriedumā lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*¹⁵⁵ ECT secināja, ka saskaņā ar ECTK 6. pantu iesniedzēju nedrīkstēja izraidīt piespiedu kārtā uz Jordāniju, jo bija ļoti ticams, ka lietas otrreizējā izskatīšanā pret viņu izmantos pierādījumus, kas iegūti, spīdzinot trešās personas.

153 ECT 2012. gada 17. janvāra spriedums lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8139/09, 233. punkts.

154 ECT 2005. gada 4. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Mamatkulov un Askarov pret Turciju*, Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99.

155 ECT 2012. gada 17. janvāra spriedums lietā *Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8139/09.

Piemērs. Spriedumā nacionālajā lietā *EM (Libāna)* Apvienotās Karalistes Lordu palāta secināja, ka, ja ir noticis acimredzams ierobežojamo (neabsolūto) tiesību, piemēram, ECTK 8. pantā garantēto tiesību, pārkāpums, ar ko tiek skarta izskatāmo tiesību būtība, samērīgums nav jānovērtē¹⁵⁶.

ESH 19. panta 8. punktā ir aizliegts izraidīt strādājošos, kas legāli uzturas līgumslēdzējas valsts teritorijā, izņemot gadījumus, kad tie apdraud nacionālo drošību, rīkojas pretēji sabiedrības interesēm vai pārkāpj morāles normas.

ESTK ir nepārprotami lēmusi, ka, ja valsts ir piešķirusi uzturēšanās tiesības migrējoša darba ņēmēja laulātajai(am) un/vai bērniem, migrējošā darba ņēmēja uzturēšanās tiesību zaudēšana nevar ietekmēt viņa ģimenes locekļu neatkarīgās uzturēšanās tiesības, kamēr šiem ģimenes locekļiem ir šādas tiesības.

Uz ārvalstniekiem, kuri vai nu likumīgi, vai arī iestādēm neiebilstot pret to neregulāro statusu uzņēmējas valsts vajadzību dēļ nodzīvojuši valstī pietiekami ilgu periodu, būtu jāattiecinā noteikumi, ar ko pret piespiedu izraidīšanu pašreiz aizsargā citus ārvalstniekus¹⁵⁷.

3.4. Trešo valstu valstspiederīgie, kam ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu

ES tiesību sistēma — atsevišķām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām, kam nav vajadzīga starptautiskā aizsardzība, ir lielāka aizsardzība pret pārvietošanu. Šo personu vidū ir ilgtermiņa uzturēšanās atļaujas turētāji, trešo valstu valstspiederīgie, kas ir ģimenes locekļi tādiem ES/EEZ valstspiederīgajiem, kuri ir izmantojuši savas tiesības uz pārvietošanās brīvību, kā arī Turcijas valstspiederīgie.

3.4.1. Pastāvīgie iedzīvotāji

Pastāvīgajiem iedzīvotājiem ir lielāka aizsardzība pret izraidīšanu. Lēmumu par pastāvīgā iedzīvotāja izraidīšanu var pieņemt tad, ja šīs personas rīcība ir uzskatāma par faktisku un pietiekami nopietnu draudu sabiedriskajai kārtībai un sabiedrības drošībai¹⁵⁸.

156 Apvienotā Karaliste, *EM (Libāna) pret Secretary of State For The Home Department* [2008] UKHL 64.

157 ESTK, 2011. gada secinājumi, Vispārīgs ievads, 2012. gada janvāris, Paziņojums par 19. panta 8. punkta interpretāciju.

158 Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas 2003/109/EK (OV L 016, 2003., 44. lpp.) 12. pants.

3.4.2. EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie

EEZ valstu valstspiederīgo, tostarp ES pilsoņu (bet tikai tad, ja šīs personas ir izmantojušas tiesības uz brīvu pārvietošanos), ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības ir uzturēšanās tiesības, kas izriet no ES tiesību normām par brīvu pārvietošanos. Atbilstoši *Brīvas pārvietošanās direktīvai* (2004/38/EK) tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuriem ir šādas ģimenes saites, ir lielāka aizsardzība pret izraidīšanu nekā trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri atbilst citām kategorijām. Saskaņā ar direktīvas 28. pantu šīs personas var izraidīt tikai sabiedriskās kārtības vai valsts drošības dēļ¹⁵⁹. Pastāvīgos iedzīvotājus var izraidīt “nopietnu sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumu dēļ”. Kā noteikts direktīvas 27. panta 2. punktā, šiem pasākumiem jāatbilst proporcionalitātes principam un jāpamatojas tikai uz attiecīgā indivīda personisko darbību, turklāt attiecīgajai personai “jārada faktiski, attiecīgajā brīdī esoši un pietiekami nopietni draudi, kas skar vienu no sabiedrības pamatinteresēm”¹⁶⁰. Lēmumi, tostarp apsvērumi, uz kuriem pamatojas lēmums, valstīm jāpaziņo attiecīgajām personām rakstiski (30. pants).

Piemērs. Spriedumā lietā *ZZ pret Secretary of State for the Home Department*¹⁶¹ Tiesa interpretēja *Brīvas pārvietošanās direktīvas* 30. panta 2. punktu, kurā iestādēm prasīts attiecīgās personas informēt par apsvērumiem, uz kuriem pamatojas lēmums par uzturēšanās tiesību nepiešķiršanu, izņemot, ja tas ir pretrunā valsts drošības interesēm. Nosakot to, vai iestādes var neatklāt konkrētu informāciju valsts drošības interešu dēļ, Tiesa norādīja, ka ir jālidzvaro valsts drošība un no Pamattiesību hartas 47. pantā noteiktajām tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību izrietošās prasības. Tiesa secināja, ka nacionālajai tiesai, kas pārbauda iestāžu

159 Tā kā lietu par trešo valstu valstspiederīgajiem nav, skatīt turpmāk minētos spriedumus par ES pilsoņiem, kuros Tiesa interpretējusi direktīvas 28. panta 3. punktā minēto jēdzienu “nopietni valsts drošības apsvērumi”: Tiesas 2012. gada 22. maija sprieduma lietā C-348/09 *PI. pret Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid* 20.-35. punkts; Tiesas 2010. gada 23. novembra spriedums lietā C-145/09 *Land Baden-Württemberg pret Panagiotis Tsakouridis* (Krājums 2010, I-11979. lpp., 39.-56. punkts).

160 Judikatūru par *Brīvas pārvietošanās direktīvas* 2004/38/EK 27. pantu attiecībā uz jēdzienu “sabiedriskā kārtība” skatīt Tiesas 2011. gada 17. novembra spriedumā lietā C-434/10 *Petar Aladzhov pret Zamestnik director na Stolichna direksia na vateshnite raboti kam Ministerstvo na vateshnite raboti* un Tiesas 2011. gada 17. novembra spriedumā lietā C-430/10 *Hristo Gaydarov pret Director na Glavna direksia “Ohranitelnā politisia” pri Ministerstvo na vateshnite raboti*. Judikatūru par jēdzienu “faktiski, attiecīgajā brīdī esoši un pietiekami nopietni draudi, kas skar vienu no sabiedrības pamatinteresēm” skatīt Tiesas 2004. gada 29. aprīļa spriedumā apvienotajās lietās C-482/01 un C-493/01 *Georgios Orfanopoulos un citi un Raffaele Oliveri pret Land Baden-Württemberg* (Krājums 2004, I-05257. lpp., 65.-71. lpp.).

161 Tiesas 2013. gada 4. jūnija spriedums lietā C-300/11 *ZZ pret Secretary of State for the Home Department*.

lēmumu precīzi un plaši neinformēt par apsvērumiem, ar kuriem pamatots atteikums, jābūt kompetentai nodrošināt, ka informāciju neatklāj tikai tad, ja tas patiešām ir nepieciešams. Attiecīgā persona katrā ziņā jāinformē par lēmuma pamatojuma būtību, pienācīgi ievērojot nepieciešamo pierādījumu konfidencialitāti.

Šveices valstspiederīgo aizsardzības pret izraidīšanu juridiskais pamats ir noteikts Nolīguma starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos I pielikuma 5. pantā. Atbilstoši šim noteikumam nolīgumā piešķirtās tiesības var ierobežot vienīgi ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību un veselības aizsardzību saistītu iemeslu dēļ¹⁶².

Tiesību aktos ir paredzēta ģimenes locekļu aizsardzība tā EEZ valsts valstspiederīgā nāves, šķiršanās vai izceļošanas gadījumā, kurš izmantoja tiesības uz brīvu pārvietošanos (*Brīvas pārvietošanās direktīvas* 12. un 13. pants). Īpašos gadījumos trešo valstu valstspiederīgie var būt aizsargāti pret izraidīšanu arī atbilstoši LESD 20. pantam (skatīt *5.2. sadaļu*)¹⁶³.

3.4.3. Turcijas valstspiederīgie

ES tiesību sistēma — atbilstoši Asociācijas padomes Lēmuma 1/80 14. panta 1. punktam Turcijas valstspiederīgos, kuri izmanto Ankaras nolīgumā paredzētās tiesības, var izraidīt tikai ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību un veselības aizsardzību saistītu iemeslu dēļ. Tiesa ir uzsvērusi, ka, izskatot ierosinājumu par tādu Turcijas pilsoņu izraidīšanu, kuri ir izveidojuši un nodrošinājuši dzīvesvietu kādā no ES dalībvalstīm, būtu jāpiemēro tie paši kritēriji, kurus attiecinā uz EEZ valstu pilsoņiem. ES tiesību aktos ir aizliegts izraidīt Turcijas valstspiederīgo, ja izraidīšanas pamatā ir tikai vispārēji preventīvi mērķi, piemēram, atturēt citus ārvalstniekus, vai ja tā automātiski seko notiesājošam spriedumam; atbilstoši iedibinātajai judikatūrai atkāpes no personu pārvietošanās brīvības pamatprincipa,

162 Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

163 Informāciju par lietu, kurā piešķirta aizsardzība, skatīt Tiesas 2011. gada 8. marta spriedumā lietā C-34/09 *Ruiz Zambrano pret Office national de l'emploi (ONEM)* (Krājums 2011, I-01177. lpp.). Informāciju par lietu, kurā aizsardzība netika piešķirta, skatīt Tiesas 2011. gada 15. novembra spriedumā lietā C-256/11 *Murat Dereci un citi pret Bundesministerium für Inneres* un Tiesas 2013. gada 8. maija spriedumā lietā C-87/12 *Ymeraga un citi pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*; skatīt arī Tiesas 2012. gada 8. novembra spriedumu lietā C-40/11 *lida pret Stadt Ulm (Ulmas pilsēta)*.

tostarp valsts kārtība, ir jāinterpretē stingri, lai to darbības jomu nevarētu vienpusīgi noteikt ES dalībvalstis¹⁶⁴.

Piemērs. Spriedumā lietā *Nazli*¹⁶⁵ EKT secināja, ka Turcijas valstspiederīgo nedrīkstēja izraidīt, lai vispārīgi atturētu citus ārvalstniekus, un ka uz izraidīšanu jāattiecinā tādi paši kritēriji kā EEZ valstu valstspiederīgo izraidīšanas gadījumā. Tiesa noteica analogiju ar principiem, ko piemēro tādu darba ņēmēju pārvietošanās brīvībai, kuri ir dalībvalsts valstspiederīgie. Nemazinot narkotisko vielu lietošanas radīto sabiedriskās kārtības apdraudējumu, Tiesa atbilstoši šiem principiem secināja, ka izraidīt tādu Turcijas valstspiederīgo, kuram ir Asociācijas padomes lēmumā piešķirtās tiesības un par kuru pieņemts notiesājošs spriedums, būtu pamatoti tikai tad, ja šīs personas rīcība var radīt iemeslu uzskatīt, ka viņš vai viņa izdarīs citus smagus pārkāpumus, kas varētu apdraudēt uzņēmējas dalībvalsts sabiedrības intereses.

Piemērs. Spriedumā lietā *Polat*¹⁶⁶ Tiesa norādīja, ka pasākumi, ar ko atļauj ierobežot Turcijas valstspiederīgajiem piešķirtās tiesības un kas atbilstoši Asociācijas padomes lēmuma 14. pantam pieņemti ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību vai veselības aizsardzību saistītu iemeslu dēļ, jāpamato vienīgi ar attiecīgās personas individuālu rīcību. Šādus pasākumus var pamatot ar vairākiem uzņēmējā dalībvalstī pieņemtiem notiesājošiem spriedumiem tikai tad, ja attiecīgās personas rīcība ir uzskatāma par reālu un pietiekami nopietnu sabiedrības pamatinteresu apdraudējumu. Šis apstāklis ir jāapstiprina nacionālajai tiesai.

164 EKT 1985. gada 28. oktobra spriedums lietā C-36/75 *Roland Rutili pret Ministre de l'intérieur* (Krājums 1985, I-01219. lpp., 27. punkts); EKT 2003. gada 11. septembra spriedums apvienotajās lietās C-482/01 un C-493/01 *Georgios Orfanopoulos un citi un Raffaele Oliveri pret Land Baden-Württemberg*, (Krājums 2004, I-05257. lpp., 67. punkts).

165 EKT 2000. gada 10. februāra spriedums lietā C-340/97 *Ömer Nazli, Caglar Nazli un Melike Nazli pret Stadt Nürnberg* (Krājums 2000, I-00957. lpp.).

166 EKT 2007. gada 4. oktobra spriedums lietā C-349/06 *Murat Polat pret Stadt Rüsselsheim* (Krājums 2007, I-08167. lpp.).

Svarīgākie aspekti

- Pastāv absolūti, gandrīz absolūti un neabsolūti izraidīšanas šķēršļi (šīs nodaļas [levads](#)).
- ECTK 3. pantā noteiktais nežēlīgas apiešanās aizliegums ir absolūts. Personas, kurām ir reāls risks galamērķa valstī piedzīvot apiešanos, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam, nedrīkst izraidīt neatkarīgi no to rīcības vai pret tām izvirzīto apsūdzību smaguma. Ies-tādēm šis risks jāizvērtē, ņemot vērā to, vai personu var izslēgt no aizsardzības darbības jomas atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvai](#) vai 1951. gada Ženēvas Konvencijai (skatīt [3.1.2. sadaļu](#) un [3.1.7. sadaļu](#)).
- Atbilstoši 1951. gada Ženēvas Konvencijā paredzētajam *non-refoulement* principam ir aizliegts atgriezt cilvēkus tādās situācijās, kurās viņu dzīvība vai brīvība būtu apdraudēta viņu rases, reliģijas, tautības, piederības pie kādas īpašas sociālās grupas vai politisko uzskatu dēļ (skatīt [3.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem visām darbībām, ko ES dalībvalstis veic, īstenojot ES patvēruma *acquis* vai [Atgriešanas direktīvu](#), tostarp [Dublinas regulu](#), jāatbilst tiesībām uz patvērumu un *non-refoulement* principam (skatīt [3.1. sadaļu](#)).
- Novērtējot, vai pastāv reāls risks, ECT uzsvāru liek uz prognozējamām sekām, ko varētu radīt personas piespiedu izraidīšana uz ierosināto atgriešanās valsti, ņemot vērā šīs personas individuālos apstākļus, kā arī vispārīgos apstākļus valstī (skatīt [3.1.3. sadaļu](#) un [3.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK patvēruma meklētājam principā jāpamato sava prasība ar faktiem un bieži, novērtējot šo personu apgalvojumu ticamību, šaubas jāvērtē par labu iesniedzējiem. Tomēr, ja nav pamatojuma vai iesniegtā informācija rada nopietnu iemeslu apšaubīt patvēruma meklētāja iesniegumu patiesumu, attiecīgajai personai jāsniedz pieņemams skaidrojums (skatīt [3.1.3. sadaļu](#)).
- Personai var būt risks uzņēmējā valstī piedzīvot ES tiesību aktos vai ECTK aizliegtu apiešanos arī tad, ja tās cēlonis ir nevis pati uzņēmēja valsts, bet gan tās nevalstiskie dalībnieki, slimība vai humanitārie apstākļi valstī (skatīt [3.1.2. sadaļu](#)).
- Persona, kurai, atgriežoties piederības vietā uzņēmējā valstī, draudētu ES tiesību aktos vai ECTK aizliegta apiešanās, var būt drošībā citā valsts daļā (iekšējā aizsardzība) (skatīt [3.1.5. sadaļu](#)). Pastāv arī iespēja, ka uzņēmēja valsts var šo personu no attiecīgā riska pasargāt (aizsardzības pietiekamība). Šādos gadījumos izraidītāja valsts var secināt, ka attiecīgajai personai nav vajadzīga starptautiskā aizsardzība (skatīt [3.1.4. sadaļu](#)).
- Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir aizliegta kolektīva izraidīšana (skatīt [3.2. sadaļu](#)).
- Saskaņā ar ES tiesību aktiem attiecīgos trešo valstu valstspiederīgos, kuri ir EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, var izraidīt tikai ar sabiedrisko kārtību vai valsts drošību saistītu iemeslu dēļ. Šīs atkāpes ir jāinterpretē stingri un jānovērtē, ņemot vērā vienīgi attiecīgās personas individuālo rīcību (skatīt [3.4.2. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

4

Procesuālās garantijas un juridiskais atbalsts patvēruma un atgriešanas lietās

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Patvēruma procedūru direktīva (2013/32/ES)	Patvēruma procedūras	
ES Pamattiesību hartas 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu)	<i>Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību</i>	ECTK 13. pants (tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Abdolkhani un Karimnia pret Turciju</i> (nacionālajai tiesību aizsardzības iestādei ir jāizskata sūdzība pēc būtības)
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 46. panta 5.–9. punkts	<i>Apturošs spēks</i>	ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Gebremedhin pret Franciju</i> (nacionālā tiesību aizsardzības līdzekļa apturošais spēks attiecībā uz patvēruma pieprasījumiem tranzīta zonā) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> (nacionālo tiesību aizsardzības līdzekļu apturoša spēka neesamība attiecībā uz militāro personālu, kas veic repatriēšanu jūrā)
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 31. panta 8. punkts	<i>Paātrinātas patvēruma procedūras</i>	ECT 2012. gada spriedums lietā <i>I.M. pret Franciju</i> (procesuālās garantijas paātrinātās patvēruma procedūrās)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Dublinas regula (Regula (ES) 604/2013) Tiesas 2011. gada spriedums lietā C-411/10 <i>N.S.</i> Tiesas 2012. gada spriedums lietā C-245/11 <i>K.</i>	Dublinas regula paredzētās procedūras	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> (pārsūtīšana saskaņā ar Dublinas regulu, radot pazemojošas apiešanās risku) ECT 2012. gada spriedums lietā <i>De Souza Ribeiro pret Franciju</i> (apturošs spēks saistībā ar iesniegumu, ECTK 8. panta ietvaros)
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK)	Atgriešanas procedūra	ECTK 13. pants (tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu) ECTK, Protokola Nr. 7 1. pants (procesuālās garantijas ārzemnieku izraidīšanas gadījumā) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>C.G. un citi pret Bulgāriju</i> (procesuālo garantiju neesamība piespiedu izraidīšanas procedūrās)
ES Pamattiesību hartas 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu)	Juridiskā palīdzība	ECTK 13. pants (tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> (neefektīva juridiskās palīdzības shēma)
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 20.-22. pants Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 13. pants (tiesiskās aizsardzības līdzekļi)	Juridiskā palīdzība patvēruma procedūrās Juridiskā palīdzība saistībā ar atgriešanas lēmumiem	Ministru komiteja, Pamatnostādnes par cilvēktiesību aizsardzību pārrīnātās patvēruma procedūrās, 2009. gada 1. jūlijs Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gada 4. maijs

Ievads

Šajā nodaļā ir aplūkota starptautiskās aizsardzības pieteikumu pārbaudes procedūra (patvēruma procedūrās), kā arī izraidīšanas un atgriešanas procedūras. Vispirms apskatītas procedūras prasības, kas jāievēro tām personām, kuras pieņem lēmumus par patvēruma piešķiršanu vai personas atgriešanu. Pēc tam ir aprakstītas tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību saistībā ar šādiem lēmumiem, uzskaitot galvenos tiesiskās aizsardzības efektivitātes priekšnosacījumus (skatīt arī 1.8. sadaļu par tiesiskās aizsardzības

līdzekļiem robežu pārvaldības jomā). Visbeidzot, nodaļā ir aplūkoti ar juridisko palīdzību saistīti jautājumi. Tas, kā tiek veikta piespiedu izraidīšana, ir aprakstīts rokasgrāmatas 7. nodaļā.

ECT judikatūrā valstīm prasīts objektīvi un ļoti rūpīgi pārbaudīt pieprasījumus, kuros ir pietiekami pamatotas bailes no reāla riska atgriešanās gadījumā piedzīvot spīdzināšanu, necilvēcīgu vai pazemojošu apiešanos vai sodīšanu. Dažas ECT judikatūrā noteiktās prasības ir iekļautas pārstrādātajā [Patvēruma procedūru direktīvā](#).

Šajā nodaļā ECTK 13. pantā noteiktās tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu tiks salīdzinātas ar plašāka tvēruma tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību, kas paredzētas ES Pamattiesību hartas 47. pantā.

4.1. Patvēruma procedūras

Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir noteikts, ka patvēruma meklētājiem jābūt pieejamām efektīvām patvēruma procedūrām, tostarp tiesiskās aizsardzības sistēmai, ar ko apturēt piespiedu izraidīšanu pārsūdzības procesa laikā.

ES [Patvēruma procedūru direktīvā](#) (2013/32/ES) ir paredzēti ļoti sīki noteikumi par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai. Direktīvu piemēro patvēruma pieprasījumiem, kas iesniegti to ES dalībvalstu teritorijā, kurām šī direktīva ir saistoša, tostarp pie šo dalībvalstu robežām, teritoriālajos ūdeņos un tranzīta zonās (3. pants).

4.1.1. Intervija, izskatīšanas procedūra un sākotnējā lēmuma pieņemšana

ES tiesību sistēma — patvēruma meklētājiem un viņu apgādājamiem jābūt pieejamām patvēruma procedūrām ([Patvēruma procedūru direktīvas](#) 6. pants; skatīt arī rokasgrāmatas 2.2. sadaļu). Šīm personām ir atļauts palikt ES dalībvalstī, līdz tiek pieņemts lēmums par to pieteikumu (9. pants). Izņēmumi attiecībā uz tiesībām palikt ir atļauti tikai konkrētu atkārtotu pieteikumu gadījumā (9. panta 2. punkts un 41. pants) un izdošanas gadījumos. Uz izdošanu, ko veic atbilstoši [Padomes pamatlēmumam 2002/584/TI](#) par Eiropas apcietināšanas orderi, attiecas atsevišķas procesuālās garantijas¹⁶⁷.

¹⁶⁷ EKT 2008. gada 1. decembra spriedums lietā C-388/08 *Kriminālprocess pret Artur Leymann un Aleksej Pustovarov* (Krājums 2008, I-08993. lpp.).

Pieteikuma iesniedzējiem jādod iespēja tikt **personiski intervētiem** (Patvēruma procedūru direktīvas 14. un 15. pants)¹⁶⁸. Intervijai jānotiek konfidencialā vidē un parasti bez pieteikuma iesniedzēja ģimenes locekļu klātbūtnes. Personai, kas veic interviju, jābūt kompetentai ņemt vērā ar pieteikumu saistītos apstākļus, tostarp pieteikuma iesniedzēja kultūras izcelsmi, dzimumu, seksuālo orientāciju, dzimumidentitāti vai neaizsargātību. Ir jāsaņem attiecīgs ziņojums, kas jā dara pieejams arī pieteikuma iesniedzējam (17. pants). Pirms atbildīgā iestāde ir pieņēmusi lēmumu par pieteikumu, dalībvalstīm jānodrošina pieteikuma iesniedzējam iespēja izteikt piezīmes par ziņojumu (17. panta 3. punkts). Saskaņā ar pārstrādātās direktīvas 15. panta 3. punkta e) apakšpunktu intervijām ar bērniem jānotiek bērniem piemērotā veidā. Uz nepilngadīgajiem bez pavadības attiecas īpašas garantijas, tostarp tiesības uz pārstāvi (25. pants). Galvenajam apsvērumam jābūt bērna interesēm (25. panta 6. punkts, skatīt arī rokasgrāmatas 9. nodaļu). Vairāk informācijas par juridisko palīdzību skatīt 4.5. sadaļā.

Pieteikums jāizskata atbilstoši Patvēruma procedūru direktīvas procesuālajām prasībām, kā arī Kvalificēšanas direktīvas prasībām par pierādījumu novērtēšanu (4. pants). Izskatīšanai jābūt individuālai, objektīvai un taisnīgai, un tajā jāizmanto aktualizēta informācija (Patvēruma procedūru direktīvas 10. pants un Kvalificēšanas direktīvas 4. pants). Saskaņā ar Patvēruma procedūru direktīvas 10. pantu ar tieslietām saistīta vai administratīva struktūra, kas atbildīga par pirmās instances lēmumu pieņemšanu, nedrīkst noraidīt pieteikumu tikai tāpēc, ka tas nav iesniegts cik ātri vien iespējams. Atbilstoši Patvēruma procedūru direktīvas 12. pantam patvēruma pieteikuma iesniedzēji jāinformē par ievērojamo procedūru un termiņiem valodā, ko viņi saprot vai ko ir pamats uzskatīt par viņiem saprotamu; viņiem jāsaņem tulka pakalpojumi, kad vien tas nepieciešams; viņiem jāļauj sazināties ar UNHCR vai ar organizācijām, kuras sniedz juridiskus padomus; viņiem jā dara pieejami pierādījumi, kas izmantoti, pieņemot lēmumu par attiecīgo pieteikumu; viņiem laikus jāpaziņo par lēmumu un viņi par lēmumu jāinformē valodā, ko viņi saprot vai ko ir pamats uzskatīt par viņiem saprotamu. Direktīvas 13. pantā ir noteikts, ka pieteikuma iesniedzējiem ir pienākums sadarboties ar iestādēm.

Patvēruma meklētājiem ir tiesības **atsaukt** savus pieprasījumus. Arī atsaukšanas procedūrās ir jāievēro prasības par paziņošanu, tostarp rakstisku paziņojumu (Patvēruma procedūru direktīvas 44. un 45. pants). Ja pastāv vērā ņemams iemesls uzskatīt, ka pieteikuma iesniedzējs ir netieši atsaucis vai atteicies no sava pieteikuma, pieteikumus var uzskatīt par atsauktiem vai atceltiem; tomēr valstij ir jāpieņem lēmums vai nu pārtraukt

168 Skatīt arī Tiesas 2012. gada 22. novembra spriedumu lietā C- 277/11 *M. M. pret Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland un Attorney General*.

izskatīšanu un reģistrēt veiktās darbības, vai arī noraidīt pieteikumu (Patvēruma procedūru direktīvas 27. un 28. pants).

Atbildīgajai iestādei **lēmumi par patvēruma pieteikumiem** jāpieņem pēc iespējas ātri un ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā, izņemot **Patvēruma procedūru direktīvas** 31. panta 3. un 4. punktā noteiktajos apstākļos, kad pārskatīšanas termiņu drīkst pagarināt par ne vairāk kā 21 mēnesi. Ja lēmumu nevar pieņemt sešu mēnešu laikā, ir jāpaziņo pieteikuma iesniedzējam par kavēšanos vai pēc viņa vai viņas pieprasījuma jāsniedz informācija par to, kad gaidāms lēmums par pieteikumu (31. panta 6. punkts). Izskatot prasību, ir jāievēro direktīvas II nodaļā noteiktās pamatgarantijas. Lēmumi ir jāsniedz rakstiski, un tajos jābūt informācijai par to apstrīdēšanu (direktīvas 11. pants).

Saskaņā ar **Patvēruma procedūru direktīvas** 33. pantu dalībvalstīm nav jāizskata **nepieņemami pieteikumi**, piemēram, atkārtoti pieteikumi, kuros nav jaunu elementu, vai ja valsts, kas nav ES dalībvalsts, tiek uzskatīta par pieteikuma iesniedzējam drošu trešo valsti. Personiska intervija nav jāveic tikai nepieņemamu atkārtotu pieteikumu gadījumā (34. pants).

ECTK — ECT ir lēmusi, ka personām ir jābūt pieejamām patvēruma procedūrām, kā arī jāsaņem pienācīga informācija par ievērojamo procedūru. Iestādes arī nedrīkst pieļaut, ka lēmumus par patvēruma pieprasījumiem pieņem pārmērīgi novēloti¹⁶⁹. Novērtējot patvēruma pieprasījumu izskatīšanas efektivitāti pirmajā instancē, ECT ir ņēmusi vērā arī citus faktorus, piemēram, tulkun un juridiskās palīdzības pieejamību, kā arī to, vai pastāv uzticama iestāžu un patvēruma meklētāju saziņas sistēma¹⁷⁰. ECTK 13. pantā prasīts, lai valsts iestāde objektīvi un rūpīgi pārbaudītu ikvienu prasību, kurā paustas pamatotas bažas par 3. pantam (vai 2. pantam) neatbilstošas apiešanās risku iesniedzēja izraidīšanas gadījumā¹⁷¹.

4.1.2. Tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību

Personām jāvar izmantot praktiskus un efektīvus tiesību aizsardzības līdzekļus patvēruma vai uzturēšanās atļaujas pieteikuma noraidījuma gadījumā, kā arī jebkādas sūdzības par iespējamu cilvēktiesību pārkāpumu gadījumā. Tāpēc gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir atzīts, ka, lai nodrošinātu individuālu gadījumu efektīvu un ātru izskatīšanu,

169 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09; ECT 2009. gada 22. septembra spriedums lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*, Nr. 30471/08.

170 Vairāk informācijas skatīt ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 301. punkts.

171 Turpat, 293. punkts.

ir jāievēro procesuālās garantijas. Šajā nolūkā gan ES tiesību aktos, gan ECT judikatūrā ir paredzētas sīki izstrādātas procesuālās prasības.

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartas 47. pantā ir noteiktas “tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu”. Hartas 47. panta pirmās daļas pamats ir ECTK 13. pants, kurā nodrošinātas tiesības uz “efektīvu aizsardzību no valsts institūciju puses”. Taču ES Pamattiesību hartā ir noteikts, ka lieta jāizskata tiesai, savukārt ECTK 13. pantā prasīta tikai lietas izskatīšana valsts iestādē¹⁷².

ES Pamattiesību hartas 47. panta otrās daļas pamats ir ECTK 6. pants, kurā garantētas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu, taču vienīgi nosakot civilās tiesības un pienākumus vai jebkādas apsūdzības krimināllietā. Šīs normas dēļ ECTK 6. pantu nevar piemērot imigrācijas un patvēruma lietās, jo tās nav saistītas ar civilo tiesību vai pienākuma noteikšanu¹⁷³. ES Pamattiesību hartas 47. pantā šāda nodalījuma nav.

Patvēruma procedūru direktīvas 46. pantā ir paredzētas tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību saistībā ar lēmumu par starptautisko aizsardzību, atteikumu atsākt iepriekš pārtrauktu pieteikuma izvērtēšanu un lēmumu atņemt starptautisko aizsardzību. Ar to jānodrošina faktiskā un juridiskā pamatojuma pilnīga un *ex nunc* pārbaude. Noteiktie termiņi nedrīkst darīt pārsūdzības iesniegšanu neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtinātu.

ECTK 6. pantā ir garantētas tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu tiesā, taču šī norma ir atzīta par nepiemērojamu patvēruma un imigrācijas lietās (skatīt **4.5. sadaļu**). Uz šīm lietām attiecas Konvencijas 13. pants, kurā noteiktas tiesības saņemt valsts iestāžu efektīvu aizsardzību. Ar šo pantu ir saistītas arī citas Konvencijā, tostarp tās 3. pantā, paredzētās tiesības. Turklāt ir atzīts, ka atbilstošas procesuālās garantijas ietver arī ECTK 8. pantā piešķirtās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (īsi aprakstītas rokasgrāmatas **4.4. sadaļā**). Lai nodrošinātu svarīgas garantijas patvēruma un imigrācijas lietās, bieži atsaucas arī uz patvaļības aizliegumu, kas ietverts visās ECTK paredzētajās tiesībās¹⁷⁴. Informācija par tiesību aizsardzību nelikumīgas vai patvaļīgas brīvības atņemšanas gadījumos ir sniegta rokasgrāmatas 6. nodaļā (**6.10. sadaļā**).

ECT ir noteikusi vispārīgus efektīvas tiesību aizsardzības priekšnosacījumus ar patvēruma meklētāju izraidīšanu saistītās lietās. Iesniedzējiem jābūt pieejamai tiesību aizsardzībai valsts līmenī, lai varētu izvērtēt jebkādas “pierādāmas sūdzības” būtības atbilstību

¹⁷² Skaidrojumi par ES Pamattiesību hartu, (2007/C 303/02), OV C 303, 2007., 17. lpp.

¹⁷³ ECT 2000. gada 5. oktobra spriedums lietā *Maaouia pret Franciju*, Nr. 39652/98, 38.–39. punkts.

¹⁷⁴ ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *C.G. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 1365/07, 49. punkts.

ECTK un vajadzības gadījumā nodrošinātu attiecīgu atlīdzinājumu¹⁷⁵. Tā kā tiesību aizsardzībai jābūt “efektīvai” gan praksē, gan arī tiesību aktos, ECT var būt *inter alia* jāizvērtē, vai patvēruma meklētājam tika piešķirts pietiekami ilgs pārsūdzības iesniegšanas termiņš.

Piemērs. Lieta *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*¹⁷⁶: ne administratīvās, nedz arī tiesu iestādes nereaģēja uz iesniedzēju nopietnajiem apgalvojumiem par nežēlīgas izturēšanās risku, kas viņiem rastos, atgriežoties Irākā vai Irānā. Turklāt valsts iestādes neizskatīja viņu pagaidu patvēruma pieprasījumus, nepaziņoja viņiem par neizskatīšanas iemesliem un nedeva viņiem atļauju saņemt juridisku palīdzību, lai gan viņi skaidri pieprasīja jurista pakalpojumus, brīdī, kad atradās apcietinājumā. Šīs valstu iestāžu bezdarbības dēļ iesniedzēji nevarēja iesniegt apgalvojumus saistībā ar ECTK 3. pantu atbilstoši attiecīgajam tiesiskajam regulējumam. Turklāt iesniedzēji nevarēja pieprasīt, lai iestādes atceltu lēmumu par viņu piespiedu izraidīšanu, jo viņiem netika izsniegti piespiedu izraidīšanas rīkojumi un netika paziņots par viņu piespiedu izraidīšanas iemesliem. Ar piespiedu izraidīšanu lietām saistīta izskatīšana tiesā Turcijā nebija uzskatāma par efektīvu tiesību aizsardzību, jo piespiedu izraidīšanas rīkojuma atcelšanas pieprasījumam nebija apturoša spēka, ja vien administratīvā tiesa nepieņēma īpašu lēmumu par rīkojuma izpildes atlikšanu. Tādējādi iesniedzējiem netika nodrošināta efektīva un pieejama tiesību aizsardzība saistībā ar viņu sūdzībām par atbilstību ECTK 3. pantam.

Piemērs. Austrijas un Čehijas Republikas konstitucionālās tiesas konstatēja, ka konkrētiem termiņiem vajadzēja būt par divām un septiņām dienām garākiem¹⁷⁷. Savukārt Tiesa spriedumā lietā *Diouf*¹⁷⁸ secināja, ka piecpadsmit dienu termiņš pārsūdzībai paātrinātā procedūrā “principā nav nepietiekams efektīva tiesību aizsardzības līdzekļa sagatavošanai un iesniegšanai un tas liekas esam saprātīgs un samērīgs salīdzinājumā ar skartajām tiesībām un interesēm”.

175 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 288. punkts; ECT 2000. gada 26. oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Kudla pret Poliju*, Nr. 30210/96, 157. punkts.

176 ECT 2009. gada 22. septembra spriedums lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*, Nr. 30471/08, 111.–117. punkts.

177 Austrija, Austrijas Konstitucionālā tiesa (*Österreichische Verfassungsgerichtshof*), 1998. gada 24. jūnija Lēmumi Nr. G31/98, Nr. G79/98, Nr. G82/98, Nr. G108/98; Čehijas Republika, Čehijas Konstitucionālā tiesa (*Ústavní soud České republiky*), Lēmums Nr. 9/2010, *Coll.* kas stājās spēkā 2010. gada janvārī.

178 Tiesas 2011. gada 28. jūlija sprieduma lietā C-69/10 *Brahim Samba Diouf pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 67. punkts.

Cita valsts rīcība, kas var mazināt garantiju efektivitāti, ir personu neinformēšana par lēmumu vai viņu pārsūdzības tiesībām un aizturēta patvēruma meklētāja saziņas ar ārpasauli kavēšana. Dažas ECT izstrādātās prasības ir līdzīgas [Patvēruma procedūru direktīvā](#) noteiktajām procesuālajām garantijām.

Piemērs. Lieta *Čonka pret Beļģiju*¹⁷⁹ par romu izcelsmes patvēruma meklētāju kolektīvo izraidīšanu ECTK Protokola Nr. 4 4. panta ietvaros: administratīvu un praktisku šķēršļu dēļ iesniedzējiem bija ierobežotas iespējas panākt viņu patvēruma pieprasījumu izskatīšanu Beļģijā. Pirmās instances procesā iesniedzējiem nebija pieejama viņu lieta, viņi nevarēja apskatīt uzklaušanās laikā veiktās piezīmes un pieprasīt viņu apsvērumu protokolēšanu. Augstākā instancē pieejamajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem nebija automātiska apturoša spēka. ECT secināja, ka ir pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās Protokola Nr. 4 4. pantu.

Ja ar vienu tiesību aizsardzības līdzekli nevar pilnīgi izpildīt ECTK 13. panta prasības, to var izdarīt, apvienojot vairākus valsts tiesību aktos paredzētus tiesību aizsardzības līdzekļus¹⁸⁰.

4.1.3. Pārsūdzība ar automātisku apturošu spēku

ES tiesību sistēma — [Patvēruma procedūru direktīvas](#) 46. pantā ir paredzētas tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību tiesā, kas atbilst ES Pamattiesību hartas 47. panta formulējumam. Direktīvā ES dalībvalstīm prasīts atļaut pieteikuma iesniedzējiem palikt to teritorijā līdz pārsūdzības iesniegšanas termiņa beigām, kā arī līdz pārsūdzības iznākumam. Saskaņā ar direktīvas 46. panta 6. punktu automātisku tiesību palikt nav tad, ja ir iesniegti konkrēta tipa nepamatoti un nepieņemami pieteikumi. Tādā gadījumā lēmumu par to, vai pieteikuma iesniedzējs var palikt teritorijā pārsūdzības pārskatīšanai vajadzīgajā periodā, jāvar pieņemt pārsūdzības struktūrai. Līdzīgs izņēmums attiecas uz pārsūtišanas lēmumiem, ko pieņem atbilstoši [Dublīnas regulai](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013, 27. panta 2. punkts).

ECTK — ECT ir lēmusi, ka, ja persona pārsūdz sava patvēruma pieprasījuma noraidījumu, pārsūdzībai jābūt automātiskam apturošam spēkam, ja šīs personas atgriešanas pasākuma izpildei var būt neatgriezeniskas sekas, kas būtu pretrunā ECTK 3. pantam.

¹⁷⁹ ECT 2002. gada 5. februāra spriedums lietā *Čonka pret Beļģiju*, Nr. 51564/99.

¹⁸⁰ ECT 2000. gada 26. oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Kudla pret Poliju*, Nr. 30210/96.

Piemērs. Spriedumā lietā *Gebremedhin [Gaberamadhien] pret Franciju*¹⁸¹ ECT atzina, ka iesniedzēja apgalvojumi par nežēlīgas apiešanās risku Eritrejā bija pietiekami ticami, lai viņa sūdzība par atbilstību ECTK 3. pantam būtu "pierādāma". Tāpēc iesniedzējs varēja atsaukties uz ECTK 13. pantu saistībā ar tās 3. pantu. Saskaņā ar 3. pantu ārvalstniekiem jābūt pieejamiem tādiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, ar ko var apturēt lēmumu par viņa vai viņas piespiedu izraidīšanu uz konkrētu valsti, ja ir pamatoti uzskatīt, ka attiecīgajai personai draud nežēlīga apiešanās, kas ir pretrunā 3. pantam. Attiecībā uz patvēruma meklētājiem, kuri apgalvoja, ka viņiem ir šāds risks un kuriem jau bija piešķirta atļauja ieceļot Francijas teritorijā, Francijas tiesību aktos bija paredzēta procedūra, kas atbilda dažām no šīm prasībām. Tomēr attiecīgā procedūra neattiecās uz personām, kuras uz šādu risku atsaucās pie robežas, ierodoties lidostā. Lai iesniegtu patvēruma pieteikumu, ārvalstniekiem bija jāatrodas Francijas teritorijā. Viņi nevarēja iesniegt šādu pieteikumu, ierodoties pie robežas, ja vien pirms tam nebija saņēmuši atļauju ieceļot valstī. Ja šīm personām nebija vajadzīgo apliecinājošu dokumentu, tām bija jāpiesakās ieceļošanas atļaujai, pamatojoties uz vajadzību saņemt patvērumu. Kamēr iestādes pārbaudīja, vai paredzētais patvēruma pieteikums nebija "acīmredzami nepamatots", personas tika turētas "gaidīšanas zonā". Ja iestādes uzskatīja pieteikumu par "acīmredzami nepamatotu", tās nepiešķīra personai atļauju ieceļot valstī. Tādā gadījumā šī persona bija uzreiz piespiedu kārtā jāizraida, neļaujot pieteikties patvērumam. Lai gan attiecīgā persona varēja lūgt administratīvajām tiesām apturēt ministrijas lēmumu par atļaujas nepiešķiršanu, šādam pieteikumam nebija apturoša spēka un tajā nebija noteikts termiņš. Protams, viņš vai viņa varēja vērsties pie tiesnesa, kas izskata steidzamos pieteikumus, un tas arī tika darīts, taču bez panākumiem. Turklāt arī šim tiesību aizsardzības līdzeklim nebija automātiska apturoša spēka, t. i., personu varēja piespiedu kārtā izraidīt pirms tiesnesis pieņēma lēmumu. Ņemot vērā ECTK 3. panta nozīmīgumu un spīdzināšanas vai nežēlīgas apiešanās radītā kaitējuma neatgriezeniskumu, no 13. panta izriet, ka, ja dalībvalsts ir pieņēmusi lēmumu par ārvalstnieka piespiedu izraidīšanu uz valsti, par ko ir pamatoti uzskatīt, ka attiecīgajai personai draud spīdzināšana vai nežēlīga apiešanās, šai personai ir jābūt pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ar automātisku apturošu spēku. Šāda ietekme "praksē" nebija pietiekama. Tā kā iesniedzējam nebija pieejama šāda tiesību aizsardzība "gaidīšanas zonā", tika pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu.

181 ECT 2007. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Gebremedhin [Gaberamadhien] pret Franciju*, Nr. 25389/05.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*¹⁸², ņemot vērā valsts iestāžu pieļautās nepilnības iesniedzēja patvēruma pieprasījuma izskatīšanas procedūrā un risku, ko viņam radīja tieša vai netieša atgriešana izcelsmes valstī, jo netika nopietni pārbaudīti viņa patvēruma pieteikuma apstākļi un netika nodrošināta efektīva tiesību aizsardzība, ECT secināja, ka Grieķija pārkāpa ECTK 13. pantu saistībā ar tās 3. pantu

Piemērs. Lieta *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*¹⁸³: Itālijas kuģa apkalpe jūrā pārtvēra iespējamus patvēruma meklētājus. Itālijas iestādes šiem cilvēkiem ļāva domāt, ka viņus ved uz Itāliju, un neinformēja par to, kādas procedūras viņiem jāveic, lai novērstu atgriešanu Lībijā. Tāpēc iesniedzēji nevarēja iesniegt atbildīgajai iestādei sūdzības saistībā ar ECTK 3. pantu vai tās Protokolā Nr. 4 4. pantu un panākt prasījumu rūpīgu un stingru novērtēšanu pirms piespiedu izraidīšanas lēmuma izpildes. ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu un Protokola Nr. 4 4. pantu.

Nesen Lielajai palātai iesniegtā lietā ECT izvērtēja, vai attiecībā uz prasību par ECTK 13. pantu saistībā ar tās 8. pantu automātisks apturošs spēks bija vajadzīgs arī nacionālajam tiesiskās aizsardzības līdzeklim.

Piemērs. Lieta *De Souza Ribeiro pret Franciju*¹⁸⁴: iesniedzējs, Brazīlijas valstspiederīgais, kopš septiņu gadu vecuma kopā ar ģimeni dzīvoja Francijas Gviānā (Francijas aizjūras teritorija). Iesniedzējs tika administratīvi aizturēts, jo nevarēja uzrādīt derīgu uzturēšanās atļauju, un iestādes pieņēma rīkojumu par piespiedu izraidīšanu. Viņu izraidīja piespiedu kārtā nākamajā dienā, aptuveni 50 minūtes pēc piespiedu izraidīšanas rīkojuma pārsūdzības iesniegšanas. ECT Lielā palāta uzskatīja, ka steidzīgās piespiedu izraidīšanas rīkojuma izpildes dēļ pieejamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi zaudēja praktisko efektivitāti un tādējādi nebija pieejami. Kad iesniedzēju grasījās izraidīt piespiedu kārtā, viņam nebija reāli pieejami efektīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi attiecībā uz viņa sūdzību par Konvencijas 8. pantu. ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 8. pantu.

182 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 293. punkts.

183 ECT 2012. gada 23. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju*, Nr. 27765/09, 197.-207. punkts.

184 ECT 2012. gada 13. decembra spriedums lietā *De Souza Ribeiro pret Franciju*, Nr. 22689/07.

4.1.4. Paātrinātas patvēruma procedūras

ES tiesību sistēma — **Patvēruma procedūru direktīvas** 31. panta 8. punktā ir uzskaitītas desmit situācijas, kurās var piemērot paātrinātas procedūras, piemēram, ja pieteikums ir uzskatāms par nepamatotu, jo prasītāja izcelsmes valsts ir droša, vai ja pieteikuma iesniedzēji atsakās nodot savus pirkstu nospiedumus. Lai gan šajā direktīvā paredzētie pamatprincipi un garantijas ir spēkā, pārsūdzībai var nebūt automātisks apturošs spēks, t. i., tiesības palikt pārsūdzības laikā ir konkrēti jāpieprasa un/vai jāpiešķir katrā gadījumā atsevišķi (skatīt arī 4.1.3. sadaļu). Praksē paātrinātajās procedūrās var noteikt arī īsakus nelabvēlīga lēmuma pārsūdzēšanas termiņus.

ECTK — ECT ir lēmusi, ka ikviens patvēruma pieprasījums jāizskata rūpīgi un objektīvi. Ja tā nebija darīts, ECT secināja, ka ir pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu.

Piemērs. Lieta *I.M. pret Franciju*¹⁸⁵: iesniedzējs, kurš apgalvoja, ka piespiedu izraidīšana uz Sudānu viņam radīs nežēlīgas apiešanās risku, centās pieteikties patvērumam Francijā. Iestādes uzskatīja, ka viņa patvēruma pieteikuma pamatā bija “apzināta krāpniecība” vai tas bija uzskatāms par “patvēruma procedūras ļaunprātīgu izmantošanu”, jo tika iesniegts pēc tam, kad bija pieņemts iesniedzēja piespiedu izraidīšanas rīkojums. Tāpēc viņa patvēruma pieteikumu pirmo un vienīgo reizi izskatīja paātrinātā procedūrā, kas nenodrošināja pietiekamas garantijas. Piemēram, pieteikuma iesniegšanas termiņš no 21 dienas tika samazināts līdz piecām dienām. Ļoti īsa iesniegšanas periods radīja lielus sarežģījumus, jo iesniedzējam bija jāiesniedz vispusīgs pieteikums franču valodā ar pavaddokumenti, kuriem jāatbilst tām pašām prasībām, kas jāievēro personām, kuras īsteno parasto procedūru un nav apcietinātas. Lai gan iesniedzējs varēja vērsties administratīvajā tiesā, lai apstrīdētu rīkojumu par piespiedu izraidīšanu, viņam tam bija tikai 48 stundas laika (parastajā procedūrā noteiktais termiņš ir divi mēneši). Tādējādi iesniedzēja patvēruma pieteikumu noraidīja, un nacionālā sistēmā kā kopums viņam nenodrošināja praksē efektīvu tiesību aizsardzību. Tāpēc viņš nevarēja iesniegt sūdzību saistībā ar ECTK 3. pantu. ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu.

4.2. Dublinas regulā paredzētās procedūras

Dublinas regulā (Regula (ES) Nr. 604/2013), ko piemēro 32 Eiropas valstis, ir noteikts, kura valsts ir atbildīga par patvēruma pieteikuma izskatīšanu. Saskaņā ar šajā regulā

¹⁸⁵ ECT 2012. gada 2. februāra spriedums lietā *I.M. pret Franciju*, Nr. 9152/09, 136.–160. punkts.

noteiktajiem kritērijiem, ja par pieteikuma izskatīšanu ir atbildīga cita valsts, regulā ir paredzēta procedūra pārsūtišanai uz attiecīgo valsti.

ES tiesību sistēma – **Dublinas regulā** ir noteikti termiņi, kuros valstīm jāizpilda pieprasījumi par patvēruma meklētāju uzņemšanu vai uzņemšanu atpakaļ (21., 22., 25. un 29. pants), un norādīts, ka valstīm pirms pieteikuma iesniedzēja pārsūtišanas jāsavāc konkrēti pierādījumi (22. pants) un ka tām jānodrošina personas datu konfidencialitāte (39. pants) un vispārīgi jāinformē persona par Dublinas regulu (4. pants), paredzēto pārsūtišanu atbilstoši regulai un par pieejamajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem (26. pants). Regulā arī ir noteiktas prasības par pierādījumiem administratīvās sadarbības jomā (Dublinas regulas 34. pants) un garantijas attiecībā uz atbildības izbeigšanos (19. pants).

Piemērs. Spriedumā lietā *Kastrati*¹⁸⁶ Tiesa nolēma, ka **Dublinas regula** vairs nav piemērojama, ja patvēruma pieteikums ir atsaukts, pirms par tā izskatīšanu atbildīgā ES dalībvalsts ir piekritusi patvēruma meklētāja uzņemšanai. Dalībvalstij, kuras teritorijā pieteikums tika iesniegts, ir jāpieņem vajadzīgie lēmumi, kas izriet no šādas atsaukšanas, un it īpaši jāpārtrauc pieteikuma izskatīšana, izdarot par to ierakstu patvēruma meklētāja lietā.

Atbilstoši **Dublinas regulas** 5. pantam parasti ar katru pieteikuma iesniedzēju rīko personisku sarunu. Pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli – vai nu ir jāļauj viņiem palikt valstī, kamēr pārsūdzības struktūra pārskata pārsūtišanas lēmumu, vai arī pārsūdzības struktūrai pēc savas iniciatīvas vai pēc pieprasījuma jāvar apturēt pārsūtišanu (27. panta 3. punkts).

Dublinas regulā ir paredzētas arī procesuālās garantijas nepilngadīgajiem bez pavadības (vairāk informācijas skatīt rokasgrāmatas **9.1. sadaļā**) un noteikumi ģimenes vienotības sekmēšanai. Regulas 8.–11. un 16. pantā ir uzskaitīti kritēriji, pēc kuriem noteikt atbildīgo dalībvalsti ar galvenajiem ģimenes locekļiem (definēti Regulas 2. panta g) apakšpunktā) saistītos gadījumos. Turklāt dalībvalsts pārējo ģimenes locekļu apvienošanas nolūkā var pieprasīt, lai pieteikumu izskata cita ES dalībvalsts (17. panta 2. punkts – “humānā klauzula”). Atbilstoši regulas 7. panta 3. punktam dalībvalstīm jāņem vērā jebkādi pieejamie pierādījumi par to, vai kādas ES dalībvalsts teritorijā atrodas pieteikuma iesniedzēja ģimenes locekļi un radnieki, ar nosacījumu, ka šādi pierādījumi tiek iesniegti, pirms

¹⁸⁶ Tiesas 2012. gada 3. maija sprieduma lietā C-620/10 *Migrationsverket pret Nurije Kastrati un citi*, 49. punkts.

cita dalībvalsts ir uzņēmies atbildību par patvēruma pieteikuma izskatīšanu, un ka par iepriekšējo pieteikumu vēl nav pieņemts lēmums pēc būtības.

Nopietnu humanitāru sarežģījumu gadījumā ES dalībvalstij noteiktos apstākļos var būt jāizskata patvēruma pieteikums, ja viena persona ir atkarīga no citas personas un ja starp šīm personām pastāv ģimenes saites.

Piemērs. Lieta *K*¹⁸⁷: tika ierosināts no Austrijas uz Poliju pārsūtīt sievieti, kuras vedeklai nesen bija piedzimis bērns. Turklāt vedeklai bija nopietna slimība un invaliditāte, kuru viņa ieguva pēc traumatiskas pieredzes trešā valstī. Ja šis notikums kļūtu zināms, vedeklu varētu apdraudēt iespēja, ka viņas ģimenes vīrieši, ievērojot uz ģimenes goda atjaunošanu vērstās kultūras tradīcijas, nodarīs viņai smagus miesas bojājumus. Tādos apstākļos Tiesa nolēma, ka, ja 15. panta 2. punktā [Regulas 2003. gada versijā, kas ir pārformulēta 2013. gada versijas 16. panta 1. punktā] paredzētie nosacījumi ir izpildīti, dalībvalsts, kurai šajā normā minēto humāno apsvērumu dēļ ir pienākums uzņemt patvēruma meklētāju, kļūst par dalībvalsti, kura ir atbildīga par patvēruma pieteikuma izskatīšanu.

ES dalībvalsts var nolemt izskatīt pieteikumu arī tad, ja saskaņā ar [Dublinas regulas](#) kritērijiem šāda izskatīšana nav tās pienākums (Dublinas regulas 17. panta 1. punktā paredzētā "suverenitātes klauzula")¹⁸⁸. Atbilstoši Regulas 3. panta 2. punktam, ja pārsūtīšana uz to ES dalībvalsti, kas saskaņā ar Dublinas regulas kritērijiem uzskatāma par atbildīgo valsti, pieteikuma iesniedzējam radītu risku piedzīvot nežēlīgu izturēšanos, kas aizliegta Hartas 4. pantā, tai valstij, kura plāno pārsūtīt pieteikuma iesniedzēju, jāizskata pārējie regulas kritēriji un saprātīgā laikposmā jānosaka, vai atbilstoši šiem kritērijiem var noteikt citu dalībvalsti, kas būs atbildīga par patvēruma pieteikuma izskatīšanu. Šādā gadījumā, lai novērstu pieteikuma iesniedzēja pamattiesību pārkāpšanas risku, par atbildīgo pieteikuma izskatītāju valsti var kļūt pirmā minētā valsts (3. panta 2. punkts).

Piemērs. Spriedumā apvienotajās lietās *N.S. un M.E.*¹⁸⁹ Tiesa vērtēja, vai, atbilstoši [Dublinas regulai](#) pārsūtot personas uz Grieķiju, tiktu pārkāpts ES Pamattiesību hartas

187 Tiesas 2012. gada 6. novembra spriedums lietā C-245/11 *K pret Bundesasylamt*.

188 Skatīt arī Tiesas 2013. gada 30. maija spriedumu lietā C-528/11 *Zuheyr Frayeh Halaf pret Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministrieskia savet*.

189 Tiesas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 *N.S. pret Secretary of State for the Home Department un M.E. un citi pret Refugee Applications Commissioner un Minister for Justice, Equality and Law Reform*. Skatīt arī Tiesas 2013. gada 14. novembra spriedumu lietā C-4/11 *Bundesrepublik Deutschland pret Kaveh Puid*.

4. pants, kas atbilst ECTK 3. pantam. Pirms Tiesa sāka izskatīt lietas, ECT jau bija nolēmusi, ka patvēruma meklētāju uzņemšanas un pārējie apstākļi Grieķijā neatbilda ECTK 3. pantam. Tiesa nolēma, ka dalībvalstis nevarēja “nezināt” par sistemātiskajiem trūkumiem patvēruma piešķiršanas procesā un uzņemšanas apstākļos Grieķijā, kas radīja patvēruma meklētājiem reālu risku tikt pakļautiem necilvēcīgai vai pazemojošai attieksmei. Tiesa uzsvēra, ka Dublīnas regula ir jāisteno atbilstoši Hartā paredzētajām tiesībām, tas nozīmē, ka, ja nav citu atbildīgu dalībvalstu, Apvienotajai Karalistei un Īrijai bija pienākums izskatīt patvēruma pieprasījumus, lai gan tie bija iesniegti Grieķijā.

ECTK — **Dublīnas regulas** interpretēšana nav ECT kompetencē. Tomēr, kā liecina ECT judikatūra, ECTK 3. un 13. pantā paredzētās garantijas var piemērot arī saistībā ar pārsūtīšanu atbilstoši Dublīnas regulai¹⁹⁰.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*¹⁹¹ ECT secināja, ka gan Grieķija, gan Beļģija pārkāpa iesniedzēja tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu, kas noteiktas ECTK 13. pantā saistībā ar tās 3. pantu. ECT secināja, ka, tā kā Grieķija nepiemēroja patvēruma tiesību aktus un tā kā pastāvēja būtiski strukturāli trūkumi saistībā ar patvēruma procedūras un tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamību, nebija reālu garantiju, ar ko iesniedzēju pasargāt no turpmākas patvaļīgas piespiedu izraidīšanas uz Afganistānu, kur viņam draudēja nežēlīga apiešanās. Savukārt Beļģijā procedūra, ar ko apstrīdēt atbilstoši Dublīnas regulai veikto pārsūtīšanu uz Grieķiju, neatbilda ECT judikatūras prasībām par ciešu un rūpīgu sūdzības izskatīšanu gadījumos, kad izraidīšana uz citu valsti var radīt personai risku piedzīvot 3. pantā aizliegtu apiešanos.

4.3. Ar patvēruma meklētāju uzņemšanas nosacījumiem saistītas procedūras

ES tiesību sistēma — piecpadsmit dienās no patvēruma pieteikuma iesniegšanas patvēruma meklētāji ir jāinformē par pabalstiem, kurus viņi ir tiesīgi saņemt, un par visām saistībām, kas viņiem jāievēro attiecībā uz uzņemšanas nosacījumiem (**Uzņemšanas nosacījumu direktīvas** (2013/33/ES) 5. pants). Ir jāsniedz arī informācija par pieejamo juridisko atbalstu vai palīdzību. Personai būtu jāvar saprast sniegto informāciju.

¹⁹⁰ ECT 2013. gada 2. aprīļa lēmums lietā *Mohammed Hussein un citi pret Nīderlandi un Itāliju*, Nr. 27725/10; ECT 2013. gada 6. jūnija spriedums lietā *Mohammed pret Austriju*, Nr. 2283/12.

¹⁹¹ ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

Patvēruma pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības pārsūdzēt iestāžu lēmumus par pabalstu nepiešķiršanu (Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 26. pants).

Uzņemšanas nosacījumu direktīvā paredzēto pienākumu neievērošanu var atzīt par ES tiesību pārkāpumu, kurš rada pamatu “*Francovich* zaudējumi” (skatīt rokasgrāmatas *levadu*), un/vai ECTK 3. panta pārkāpumu¹⁹².

Piemērs. Gan ECT (lieta *M.S.S.*), gan Tiesa (lieta *N.S.* un *M.E.*) ir lēmušas, ka sistemātiski trūkumi patvēruma piešķiršanas procesā un patvēruma meklētāju uzņemšanas apstākļos atbildīgajā dalībvalstī ietver necilvēcīgu un pazemojošu attieksmi, kas neatbilst ECTK 3. pantam vai ES Pamattiesību hartas 4. pantam¹⁹³.

4.4. Atgriešanas procedūras

ES tiesību sistēma — *Atgriešanas direktīvā* (2008/115/EK) ir paredzētas konkrētas garantijas par atgriešanas lēmumu pieņemšanu (6., 12. un 13. pants), kā arī aicināts piespiedu izraidīšanas vietā izmantot brīvprātīgu izceļošanu (7. pants).

Atbilstoši direktīvas 12. pantam atgriešanas lēmumi un lēmumi par atkārtotas ieceļošanas aizliegumu, kā arī informācija par pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem jānoformē rakstiski tādā valodā, kuru attiecīgā persona saprot vai ko tai vajadzētu saprast. Tāpēc ES dalībvalstīm ir pienākums publicēt informācijas lapas vismaz piecās valodās no tām, ko saprot migrantu grupas, kuras parasti ieceļo attiecīgajā dalībvalstī. *Atgriešanas direktīvas* 13. pantā noteikts, ka ir jānodrošina trešo valstu valstspiederīgajiem tiesības pārsūdzēt atgriešanas lēmumu vai panākt tā pārskatīšanu kompetentā tiesā vai administratīvā iestādē, vai citā kompetentā struktūrā, kurai ir pilnvaras īslaicīgi apturēt piespiedu izraidīšanu pārskatīšanas laikā. Trešās valsts valstspiederīgajam būtu jāvar saņemt bezmaksas juridiskas konsultācijas, pārstāvību un, vajadzības gadījumā, palīdzību valodas ziņā atbilstoši valsts tiesību aktu noteikumiem.

Direktīvas 9. pantā noteikts, ka izraidīšanas lēmumi jāatliek, ja, tos izpildot, tiktu pārkāpts *non-refoulement* princips un ja attiecīgās personas izmanto tiesiskās aizsardzības līdzekli, kam ir apturošs spēks. Izraidīšanu var atlikt arī, ņemot vērā īpašus, ar konkrēto personu saistītus iemeslus, piemēram, veselības stāvokli, kā arī tad, ja pastāv tehniski

¹⁹² ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

¹⁹³ Turpat; Tiesas 2011. gada 21. decembra sprieduma lietā C-411/10 *N.S. pret Secretary of State for the Home Department*, 86. punkts.

izraidīšanas šķēršļi. Ja izraidīšana tiek atlikta, ES dalībvalstīm rakstiski jāapstiprina, ka izpildes pasākums ir atlikts (14. pants).

Atgriešanas direktīva neattiecas uz trešo valstu valstspiederīgajiem, kuru ģimenes locekļi ir EEZ valstu / Šveices valstspiederīgie vai tādi ES valstspiederīgie, kas ir pārcēlušies uz citu ES dalībvalsti — šo personu situācija ir reglamentēta **Brīvas pārvietošanās direktīvā** (2004/38/EK). Brīvas pārvietošanās direktīvā ir noteiktas procesuālās garantijas attiecībā uz ieceļošanas un uzturēšanās ierobežojumiem sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai sabiedrības veselības dēļ. Atbilstoši direktīvai šādu lēmumu pieņemšanas gadījumā ir jābūt pieejamām juridiskām un, attiecīgā gadījumā, arī administratīvām procedūrām (27., 28. un 31. pants). Par pieņemtajiem lēmumiem attiecīgās personas jāinformē rakstiski un tā, lai viņām būtu saprotams lēmumu saturs un sekas. Paziņojumā ir jānorāda procesuālie aspekti saistībā ar pārsūdzību iesniegšanu, kā arī termiņi (30. pants). Līdzvērtīga aizsardzība attiecas uz Turcijas pilsoņiem.

ECTK — papildus ar ECTK 13. pantu saistītiem apsvērumiem īpašas garantijas ir paredzētas Konvencijas Protokola Nr. 7 1. pantā. Tās jāievēro tādu ārzemnieku izraidīšanas gadījumos, kuri tiesiski uzturas valsts teritorijā. ECT arī ir lēmusi, ka 8. pantā ir paredzētas procesuālas garantijas pret patvaļīgu iejaukšanos tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Tās var attiekties uz personām, kas uzturējušās valstī noteiktu laiku un, iespējams, šajā valstī izveidojušas privāto un ģimenes dzīvi vai ir iesaistītas tiesvedībā. Ar 8. pantu saistītu lēmumu pieņemšanas procesuālo nepilnību dēļ var tikt pieņemti tiesību aktiem neatbilstoši lēmumi un tādējādi pārkāpts 8. panta 2. punkts.

Piemērs. Lieta *C.G. pret Bulgāriju*¹⁹⁴: ņemot vērā slepenu novērošanas ziņojumu, valsts drošības iemeslu dēļ piespiedu kārtā tika izraidīts pastāvīgais iedzīvotājs. ECT nolēma, ka nepārredzama procedūra, piemēram, tāda, ko izmantoja iesniedzēja gadījumā, nav uzskatāma par pilnīgu un pamatotu novērtējumu, kas prasīts ECTK 8. pantā. Turklāt Bulgārijas tiesas bija atteikušās savākt pierādījumus, lai apstiprinātu vai izkļiedētu pret iesniedzēju izvirzītos apgalvojumus, un to pieņemtie lēmumi bija formāli. Tādējādi iesniedzēja lieta netika pienācīgi uzklusīta vai pārskatīta, kā prasīts Protokola Nr. 7 1. panta 1. punkta b) apakšpunktā.

194 ECT 2008. gada 24. aprīļa spriedums lietā *C.G. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 1365/07.

Piemērs. Lietas *Anayo* un *Saleck Bardi*¹⁹⁵: abas lietas attiecās uz trešo valstu valstspiederīgo atgriešanos, kurā bija iesaistīti bērni. ECT konstatēja, ka tika pārkāpts ECTK 8. pants, jo lēmumu pieņemšanas process bija nepilnīgs, piemēram, netika ņemtas vērā bērna intereses un nenotika iestāžu, kas šīs intereses nosaka, darbības koordinācija.

4.5. Juridiskā palīdzība patvēruma un atgriešanas procedūrās

Iespēja saņemt juridisko palīdzību ir tiesiskuma īstenošanas pamatelements. Ja nav pieejama tiesa, nav iespējams efektīvi aizsargāt personas tiesības¹⁹⁶. Juridiskajam atbalstam ir sevišķi liela nozīme patvēruma un atgriešanās procedūrās, kurās lingvistisko šķēršļu dēļ attiecīgajām personām var būt grūti izprast bieži vien sarežģītās vai ātri īstenotās procedūras.

ECTK — tiesības uz tiesu pieejamību izriet no tiesībām uz taisnīgu tiesu — šīs tiesības dominē ikvienā demokrātijā¹⁹⁷. Tiesības uz tiesu pieejamību, kas ir viens no ECTK 6. pantā paredzētajiem aspektiem, ir atzītas par nepiemērojamām patvēruma un imigrācijas procedūrās, jo šīs procedūras nav saistītas ar civilo tiesību un pienākumu vai apsūdzības krimināllietā noteikšanu¹⁹⁸. Tomēr tas nenozīmē, ka principi attiecībā uz tiesu pieejamību, ko ECT noteikusi saistībā ar ECTK 6. pantu, neattiecas uz 13. pantu. ECTK 13. panta prasības par procesuālajām garantijām ir mazāk stingras nekā 6. pantā, taču 13. pantā garantētās tiesību aizsardzības īstenošanas galvenais priekšnosacījums ir procedūras pieejamība.

Piemērs. Spriedumā lietā *G.R. pret Nīderlandi*¹⁹⁹ attiecībā uz to, cik reāli pieejama ir uzturēšanās atļaujas saņemšanas nolūkā īstenojamā administratīvā procedūra, ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 13. pants. ECT norādīja, ka, lai gan administratīvā procedūra uzturēšanās atļaujas saņemšanai un atkāpe no likumā noteiktajām nodevām “bija pieejama tiesību aktos”, tā “nebija pieejama praksē”, jo, ņemot vērā iesniedzēja ģimenes ienākumu apmēru, administratīvā nodeva bija nesamērīgi

195 ECT 2010. gada 21. decembra spriedums lietā *Anayo pret Vāciju*, Nr. 20578/07; ECT 2011. gada 24. maija spriedums lietā *Saleck Bardi pret Spāniju*, Nr. 66167/09.

196 Vairāk informācijas skatīt: *FRA* (2010.b).

197 ECT 1979. gada 9. oktobra spriedums lietā *Airey pret Īriju*, Nr. 6289/73.

198 ECT 2000. gada 5. oktobra spriedums lietā *Maaouia pret Franciju*, Nr. 39652/98, 38. punkts.

199 ECT 2012. gada 10. janvāra spriedums lietā *G.R. pret Nīderlandi*, Nr. 22251/07, 49. un 50. punkts.

liela. Tiesa arī uzsvēra, ka kompetentais ministrs, kurš nepilnīgi izskatīja iesniedzēja trūcīgos apstākļus, īstenoja procedūru tikai formāli. ECT atkārtoja, ka "tiesu pieejamības" principi, kas izstrādāti saistībā ar 6. pantu, attiecas arī uz tās 13. pantu. Tāpēc šī pārklāšanās bija jāinterpretē kā pienākums nodrošināt procedūras pieejamību.

ECT savā judikatūrā ir atsaukusies uz Eiropas Padomes rekomendācijām par juridisko atbalstu, lai veicinātu tiesu pieejamību, jo īpaši sevišķi nabadzīgiem cilvēkiem²⁰⁰.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*²⁰¹ ECT nolēma, ka iesniedzējam nebija praktisku līdzekļu, ar ko samaksāt juristam Grieķijā, kurā viņš atgriezās pēc atgriešanas procedūras; viņš nebija saņēmis informāciju par pieejamajām organizācijām, kas sniedz juridiskas konsultācijas un padomus. Šā iemesla dēļ, kā arī tāpēc, ka bija ierobežots tādu juristu skaits, kuri sniedz juridisko palīdzību, Grieķijas juridiskās palīdzības sistēma kopumā nenodrošināja efektīvu palīdzību praksē. ECT secināja, ka ir pārkāpts ECTK 13. pants saistībā ar tās 3. pantu.

ES tiesību sistēma — tiesību uz juridisko palīdzību un atbalstu izstrāde tika sākta ES Pamattiesību hartā. Atbilstoši Hartas 51. pantam ES dalībvalstīm tā jāpiemēro, tikai īstenojot ES tiesību aktus. Hartas 47. pantā noteikts, ka "ikvienai personai ir iespējas saņemt konsultāciju, aizstāvību un pārstāvību (..) un ka "juridiskā palīdzība tiek sniegta tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu, ciktāl šī palīdzība ir nepieciešama, lai nodrošinātu efektīvu tiesiskuma īstenošanu (..)".

Atšķirībā no ECTK noteiktajām tiesībām ES tiesību aktos paredzētās tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu attiecas uz patvēruma un imigrācijas lietām. Juridiskās palīdzības iekļaušana ES Pamattiesību hartas 47. pantā apliecina tās vēsturisko un konstitucionālo nozīmi. Hartas 47. pantu skaidrojošajā ziņojumā, komentējot tā noteikumus par juridisko palīdzību, ir pieminēta Strasbūras judikatūra, konkrētāk, spriedums lietā *Airey*²⁰². Juridiskā palīdzība patvēruma un imigrācijas lietās ir būtisks priekšnosacījums efektīvai tiesību aizsardzībai un lietas taisnīgai izskatīšanai tiesā.

200 Eiropas Padome, Ministru komiteja (1981. g.), Ministru komitejas Rekomendācija dalībvalstīm Nr. R (81)7 par pasākumiem tiesu pieejamības veicināšanai; ECT 2007. gada 22. marta spriedums lietā *Siałkowska pret Poliju*, Nr. 8932/05.

201 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09, 319. punkts.

202 ECT 1979. gada 9. oktobra spriedums lietā *Airey pret Īriju*, Nr. 6289/73.

4.5.1. Juridiskā palīdzība patvēruma procedūrās

ES tiesību sistēma — atbilstoši [Patvēruma procedūru direktīvas](#) 22. panta 1. punktam pieteikumu iesniedzējiem ir tiesības konsultēties ar juridisko padomdevēju par jautājumiem saistībā ar to pieteikumu. Saskaņā ar direktīvas 20. pantu negatīva administratīvās iestādes lēmuma gadījumā ES dalībvalstis nodrošina pieteikuma iesniedzējiem bezmaksas juridiskās palīdzības un pārstāvības pieejamību lēmuma pārsūdzēšanai, kā arī pārsūdzības lietas izskatīšanai. Bezmaksas juridisko palīdzību un/vai pārstāvību var nepiešķirt, ja pārsūdzībai nav reālu izredžu gūt panākumus (20. panta 3. punkts). Dalībvalstis var pieprasīt konkrētu nosacījumu, piemēram, finansiālu ierobežojumu vai termiņu, ievērošanu (21. pants).

Direktīvas 23. pantā ir noteikta arī juridiskās palīdzības un pārstāvības kompetence, tostarp atļauts juridiskajam konsultantam piekļūt informācijai pieteikuma iesniedzēja lietā, kā arī reāli satikt klientu, ja attiecīgā persona tiek turēta vai ir ieslodzīta slēgtās zonās, piemēram, aizturēšanas vietās vai tranzīta zonās. Pieteikuma iesniedzējiem ir atļauts ierasties uz personisko interviju kopā ar juridisko konsultantu vai citu padomdevēju, kas kā tāds atļauts vai pieļauts valsts tiesību aktos.

Tiesības uz juridisko palīdzību un atbalstu ir atzītas arī **Eiropas Padomes** Pamatnostādnēs par cilvēktiesību aizsardzību paātrinātās patvēruma procedūrās²⁰³.

4.5.2. Juridiskā palīdzība atgriešanas lēmumu gadījumā

ES tiesību sistēma — noteikums par juridisko palīdzību attiecas ne tikai uz lēmumiem par patvērumu, bet arī uz atgriešanas lēmumiem. Tas ir būtiski, jo personas var lūgt pārskatīt tiesā arī atgriešanas lēmumu. Atsevišķas personas, par kurām pieņemts atgriešanas lēmums atbilstoši [Atgriešanas direktīvai](#), iespējams, nekad nav iesniegušas pārsūdzību vai panākušas to prasību izskatīšanu tiesā. Dažas no šīm personām, uzturoties ES dalībvalstī, var būt izveidojušas ģimeni, un tām būs jāvēršas tiesā, lai noteiktu atgriešanas lēmuma atbilstību cilvēktiesībām. Atbilstoši Atgriešanas direktīvas 13. pantam ES dalībvalstis “nodrošina, ka pēc pieprasījuma bez maksas tiek nodrošināta nepieciešamā juridiskā palīdzība un/vai īstenota pārstāvība” saskaņā ar attiecīgajiem valsts tiesību aktiem un [Direktīvas 2005/85/EK](#) 15. panta 3. punkta 6. apakšpunkta noteikumiem.

²⁰³ Eiropas Padome, Ministru komiteja (2009. g.), Pamatnostādnēs par cilvēktiesību aizsardzību paātrinātās patvēruma procedūrās, 2009. gada 1. jūlijs.

Šajos noteikumos norādīts, ka juridiskā palīdzība jānodrošina pēc pieprasījuma. Tas nozīmē, ka personas jāinformē par juridiskās palīdzības sniegšanu skaidrā, vienkāršā un šīm personām saprotamā valodā, pretējā gadījumā šie noteikumi zaudētu jēgu un mazinātu tiesiskuma īstenošanas efektivitāti.

Juridiskā palīdzība ir paredzēta arī **Eiropas Padomes** Divdesmit pamatnostādnēs pieņemto atgriešanās (9. pamatnostādne)²⁰⁴.

4.5.3. Juridiskā palīdzība patvēruma atbalsta lēmumu apstrīdēšanai

ES tiesību sistēma — attiecīgā persona var apstrīdēt atbilstoši [Uzņemšanas nosacījumu direktīvai](#) (2013/33/ES) pieņemtu patvēruma atbalsta atteikumu (direktīvas 26. pants). Pārsūdzības vai pārskatīšanas gadījumā dalībvalstīm jānodrošina bezmaksas juridiskā palīdzība un pārstāvība, ciktāl šāda palīdzība tiek pieprasīta un ciktāl tas ir nepieciešams, lai nodrošinātu tiesu efektīvu pieejamību. Saskaņā ar Uzņemšanas nosacījumu direktīvu dalībvalstis uz juridisko palīdzību var attiecināt ierobežojumus, kas līdzinās [Patvēruma procedūru direktīvā](#) paredzētajiem noteikumiem par patvēruma lēmumu pārskatīšanu.

²⁰⁴ Eiropas Padome, Ministru komiteja (2005. g.).

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību aktos ir prasīts izskatīt patvēruma pieteikumus un atgriešanu, īstenojot taisnīgas un efektīvas procedūras (skatīt [4.1.1. sadaļu](#) un [4.4. sadaļu](#)).
- ECTK 13. pantā ir prasīts, lai valsts iestādes nodrošinātu efektīvu tiesību aizsardzību attiecībā uz jebkādu pierādāmu sūdzību par kādu no ECTK vai tās protokolu normām. Tajā īpaši prasīts objektīvi un rūpīgi pārbaudīt jebkuru apgalvojumu par to, ka ir pietiekams pamatojums uzskatīt, ka attiecīgās personas izraidīšana vai izdošana tai radīs reālu risku piedzīvot ECTK 2. vai 3. pantam neatbilstošu apiešanos (skatīt [4.1.2. sadaļu](#)).
- ECTK 13. pantā ir prasīts nodrošināt tiesību aizsardzības līdzekli ar automātisku apturošu spēku, ja attiecīgās personas atgriešanas pasākumam var būt neatgriezeniskas sekas (skatīt [4.1.3. sadaļu](#)).
- ES Pamattiesību hartas 47. pantā ir prasīts nodrošināt tiesisko aizsardzību un paredzētas plašākas taisnīguma garantijas nekā ECTK 13. pantā (skatīt [4.1.2. sadaļu](#)).
- ES tiesību aktos ir paredzētas procesuālās garantijas attiecībā uz patvēruma meklētāju tiesībām uz atbalstu un pabalstiem un to atcelšanu (skatīt [4.3. sadaļu](#)).
- Juridiskās palīdzības neesamība var tikt atzīta par ECTK 13. panta, kā arī ES Pamattiesību hartas 47. panta pārkāpumu (skatīt [4.5. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

5

Privātā un ģimenes dzīve un tiesības stāties laulībā

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
ES Pamattiesību hartas 9. pants (tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni) Padomes 1997. gada Rezolūcija par pasākumiem, kas jāpieņem fiktīvu laulību apkarošanai	Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni	ECTK 12. pants (tiesības stāties laulībā) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>O'Donoghue pret Apvienoto Karalisti</i> (šķēršļi tiesībām stāties laulībā)
ES Pamattiesību hartas 7. pants (privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība) Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK) EKT 2008. gada spriedums lietā C-127/08 <i>Metock</i> (nav nepieciešams, lai ģimenes loceklis, kas ir trešās valsts valstspiederīgais, būtu iepriekš likumīgi uzturējies ES dalībvalstī) EKT 2002. gada spriedums lietā C-60/00 <i>Mary Carpenter</i> (laulātā, kas ir trešās valsts valstspiederīgā, kopā ar bērniem var palikt viņas laulātā piederības valstī, ja vīrs pārvācas uz citu ES dalībvalsti) EKT 1986. gada spriedums lietā C-59/85 <i>Nīderlandes valsts</i> (reģistrēti partneri)	Ģimenes statusa legalizēšana	ECTK 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Rodrigues da Silva pret Nīderlandi</i> (bērna intereses) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju</i> (Nigērijas izcelsmes laulātā spēcīga saikne ar viņa izcelsmes valsti) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Nuñez pret Norvēģiju</i> (ģimenes dzīve Norvēģijā)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Tiesas 2011. gada spriedums lietā C-34/09 <i>Ruiz Zambrano</i> (bērni, kuriem ir risks zaudēt ES pilsonības nodrošinātās priekšrocības) Tiesas 2011. gada spriedums lietā C-256/11 <i>Murat Dereci</i> (laulātais un bērni) Tādu apgādnieku ģimenes locekļi, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie: Ģimenes atkalapvienošanās direktīva (2003/86/EK) (ģimenes loceklim parasti jāpiesakās, atrodoties ārpus valsts)		
Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīva (2004/38/EK) Tiesas 2010. gada spriedums lietā C-578/08 <i>Chakroun</i> (nav nozīmes tam, vai ģimene izveidota pirms vai pēc trešās valsts valstspiederīgā ierašanās) Tādu apgādnieku ģimenes locekļi, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie: Ģimenes atkalapvienošanās direktīva (2003/86/EK)	Ģimenes atkalapvienošanās	ESH 19. panta 6. punkts (strādājošo ārvalstnieku ģimeņu atkalapvienošanās) ECT 1996. gada spriedums lietā <i>Gül pret Šveici</i> (atstāti bērni) ECT 2001. gada spriedums lietā <i>Sen pret Nīderlandi</i> (atstāti bērni) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Osman pret Dāniju</i> (pusaudzis atkalapvienojas ar ģimeni Dānijā)
ES Pamattiesību hartas 7. pants (privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība)	Aizsardzība pret izraidīšanu	ECTK 8. pants (tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību)
Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 13. pants Tādu apgādnieku ģimenes locekļi, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie: Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas (2003/86/EK) 15. pants	Attiecību izjukšanas gadījumi	ECT 1988. gada spriedums lietā <i>Berrehab pret Nīderlandi</i> (attiecību uzturēšana ar bērniem) Eiropas Cilvēktiesību Komisijas 1995. gada spriedums lietā <i>Sorabjee pret Apvienoto Karalisti</i> (laulības šķiršana)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Tādu EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kuri izmanto brīvas pārvietošanās tiesības: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 27.–33. pants Tādu apgādnieku ģimenes locekļi, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie: Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas (2003/86/EK) 6. panta 2. punkts	<i>Kriminālās sodāmības</i>	ECT 2001. gada spriedums lietā <i>Boultif pret Šveici</i> (izraidīšanas samērīguma novērtēšanas kritēriji) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Üner pret Nīderlandi</i> (kritēriji tiesību uz ģimenes un privātās dzīves neaizskaramību radīto šķēršļu novērtēšanai)

Ievads

Šajā nodaļā aplūkotas tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību, kā arī tiesības stāties laulībā un izveidot ģimeni. Tajā arī aplūkoti ar ģimenes statusa legalizēšanu un ģimenes atkalapvienošanu saistīti aspekti, kā arī garantijas ģimenes vienotības saglabāšanai.

ECTK — tiesības uz “privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību” ir garantētas ECTK 8. pantā. Jēdziens “privātā dzīve” ir ļoti plašs, un ir grūti atrast tā izsmeļošu definīciju. Tas ietver personas fizisko un psiholoģisko integritāti, tiesības uz personīgo attīstību un tiesības izveidot un pilnveidot attiecības ar citiem cilvēkiem un ārpasauli²⁰⁵. Izraidot tādu migrantu, kas ir apmeties uz dzīvi attiecīgajā valstī, papildus iespējamai ietekmei uz “ģimenes dzīvi” var tikt aizskartas šīs personas tiesības uz “privātās dzīves” neaizskaramību, un atkarībā no lietas apstākļiem šāda iejaukšanās var būt pamatota vai nepamatota. Lietas apstākļi nosaka arī to, vai ECT jāliek uzsvars uz “ģimenes” vai “privātās” dzīves aspektu²⁰⁶.

Piemērs. Spriedumā lietā *Omojudi pret Apvienoto Karalisti*²⁰⁷ ECT no jauna apstiprināja, ka ECTK 8. pantā ir aizsargātas arī tiesības izveidot un pilnveidot attiecības ar citiem cilvēkiem un ārpasauli un ka tas var attiekties arī uz personas sociālās identitātes aspektiem. Ir jāpieņem, ka jēdziens “privātā dzīve” 8. panta izpratnē

205 ECT 2002. gada 29. aprīļa spriedums lietā *Pretty pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 2346/02, 61. punkts.

206 ECT 2011. gada 20. septembra spriedums lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8000/08; ECT 2006. gada 18. oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Üner pret Nīderlandi*, Nr. 46410/99.

207 ECT 2009. gada 24. novembra spriedums lietā *Omojudi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 1820/08, 37. punkts.

ietver vispārējās sociālās saites starp migrantiem, kuri valstī apmetušies uz dzīvi, un kopienu, kurā tie dzīvo, neatkarīgi no tā, vai pastāv "ģimenes dzīve".

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartā ir paredzētas tiesības stāties laulībā un izveidot ģimeni (9. pants), kā arī tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību (7. pants). Tajā ir aizsargātas arī bērnu tiesības (24. pants), jo īpaši tiesības uzturēt attiecības ar abiem vecākiem (24. panta 3. punkts).

Migrācijas jomā pirmajā instrumentā par personu brīvu pārvietošanos, ko pieņēma vairāk nekā pirms 40 gadiem ([Regula \(EEK\) Nr. 1612/68](#)), tika skaidri noteikts, ka Eiropas migrējošos darba ņēmējus var pavadīt ne tikai viņu laulātie un bērni, kas ir jaunāki par 21 gadu, bet arī apgādājamie bērni, kuri ir vecāki par 21 gadu, un apgādājamie vecāki un vecvecāki. Šis noteikums pašreiz attiecas arī uz reģistrētiem partneriem, un ir jāatvieglo arī citu ģimenes locekļu uzņemšana, kā arī viņu uzturēšanās atļaujas izsniegšana. Šīs tiesības nebija — un nav — atkarīgas no ģimenes locekļu pilsonības. Tā kā vairums valstu ar savu imigrācijas politiku cenšas ierobežot trešo valstu valstspiederīgo pārvietošanos, liela daļa tiesvedības procesu ES ir attiekušies nevis uz EEZ valstu valstspiederīgajiem, bet gan tādu viņu ģimenes locekļu tiesībām, kas ir trešo valstu valstspiederīgie.

Tiesai ir jautāts, vai ģimenes migrācijas ierobežojumi varētu atturēt ES pilsoņus izmantot to tiesības uz brīvu pārvietošanos un vai tie kavēs ES pilsonības priekšrocību izmantošanu. Paradoksāli, taču daudzās ES dalībvalstīs tiem ES valstspiederīgajiem, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir daudz lielākas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos nekā šo valstu valstspiederīgajiem. To ES valstspiederīgo ģimenes atkalapvienošanās, kuri nav izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir reglamentēta valsts tiesību aktos, kuri vairākās ES dalībvalstīs ir ierobežojošāki.

Atbilstoši 7. pantam Lēmumā 1/80 par Ankaras nolīgumu īpaši noteikumi attiecas arī uz Turcijas pilsoņiem. ES līmenī pieņemot [Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvu](#) (2003/109/EK) un [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvu](#) (2003/86/EK) attiecībā uz tādu trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir apgādnieki, proti, ģimenes locekļiem ES, kuri pieprasa ģimenes atkalapvienošanās), tika paplašinātas ES pilnvaras šajā jomā.

Visbeidzot, jau izsenis Eiropas valstīs īpašas ģimenes atkalapvienošanās privilēģijas ir attiekušās uz bēgļiem, jo tie nevar atgriezties savā izcelsmes valstī, lai turpinātu ģimenes dzīvi. Attiecīgi noteikumi par bēgļiem ir paredzēti [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas](#) V nodaļā.

5.1. Tiesības stāties laulībā un tiesības izveidot ģimeni

Tiesības stāties laulībā ir paredzētas ECTK 12. pantā, bet ES tiesību aktos — ES Pamatiesību hartas 9. pantā. Tās ietver tiesības izveidot laulāto attiecības un ģimeni. Šīs tiesības ievērojami atšķiras no tiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību, kas attiecas uz tādām ģimenēm, kuras vēlas saņemt imigrācijas atļauju, pamatojoties uz esošām ģimenes attiecībām.

Eiropas valstis ir noteikušas ierobežojumus attiecībā uz tiesībām stāties laulībā, jo, lai apietu imigrācijas pārbaudes, tiek izmantotas fiktīvas laulības.

Fiktīva laulība ir tāda laulība, kas noslēgta vienīgi imigrācijas nolūkā, kuras “vienīgais mērķis ir apiet ieceļošanas un uzturēšanās noteikumus”²⁰⁸ un kuras noslēdzējiem nav nodoma dzīvot kopā un īstenot pārējos laulības sociālos elementus. Apzināta fiktīvas laulības veicināšana daudzās jurisdikcijās ir atzīta par noziedzīgu nodarījumu.

Laulība ir uzskatāma par **piespiedu laulību**, ja viens (vai abi) laulātie nevēlas stāties laulībā. Personas piespiešana stāties piespiedu laulībā daudzās jurisdikcijās tagad ir atzīta par noziedzīgu nodarījumu. Praksē var būt grūti atšķirt piespiedu laulību no fiktīvas laulības, jo īpaši tad, ja laulība ir “vecāku organizēta” — šis jēdziens var attiekties uz dažādām situācijām, sākot ar laulību, kas līdzinās piespiedu laulībai, un beidzot ar sistēmu, kurā laulātie brīvi un brīvprātīgi izvēlas partneri no kandidātu saraksta, ko viņu ģimenes sagatavojušas, rūpīgi pārbaudot šo partneru piemērotību. Eiropā ir maz likumdošanas pasākumu un judikatūras, kas attiecas uz piespiedu laulībām²⁰⁹.

Piemērs. Lieta *Quila*²¹⁰: Apvienotās Karalistes Augstākajai tiesai tika jautāts, vai Imigrācijas noteikumu 277. punktā paredzētais aizliegums ārvalstu laulātajiem vai civilajiem partneriem ieceļot apmešanās nolūkā — saskaņā ar kuru minimālais vecums, kādā abas personas var ieceļot un apmesties, no 18 gadiem palielināts līdz 21 gadam — bija likumīgs veids, kā atturēt no piespiedu laulībām un novērst tās. Ņemot vērā ECT judikatūru, Augstākā tiesa atcēla noteikumu, atzīstot, ka atteikums

208 1. pants Padomes 1997. gada 4. decembra rezolūcijā par pasākumiem, kas jāpieņem fiktīvu laulību apkarošanai (OV C 382, 1997., 1. lpp.).

209 Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja, Rezolūcija Nr. 1468 (2005. g.) par piespiedu laulībām un bērnu laulībām, 2005. gada 5. oktobris.

210 Apvienotās Karalistes Augstākās tiesas 2011. gada 12. oktobra spriedums lietā *R (Quila un citi) pret Secretary of State for the Home Department* [2011] UKSC 45.

piešķirt laulības vīzu ir uzskatāms par ECTK 8. panta pārkāpumu. Šajā gadījumā nebija aizdomu par piespiedu laulību, tāpēc Augstākā tiesa secināja, ka starp šādu vispārēju noteikumu, kurā nav pieļauti izņēmumi, un piespiedu laulību nav loģiskas saistības.

ES tiesību sistēma — ņemot vērā pieņēmumus par fiktīvām laulībām imigrācijas nolūkā, ES līmeni tika pieņemta [Padomes Rezolūcija 97/C382/01](#). Rezolūcijā ir paustas Eiropas valstu bažas par fiktīvām laulībām un uzskaitīti faktori, kas varētu liecināt par to, ka laulība ir fiktīva.

Tiesību aktos par personu brīvu pārvietošanos nav noteikumu par imigrācijas atļauju līgavai vai līgavainim, un tajos uzsvars ir likts uz ģimenes statusa legalizēšanu un ģimenes atkalapvienošanos. Uz personām, kas cenšas panākt tāda topošā laulātā uzņemšanu, kas ir ārvalstnieks, attiektos tikai nediskriminācijas princips.

ECTK — saskaņā ar ECT judikatūru valsts var attiecīgi paredzēt pamatotos nosacījumus attiecībā uz trešās valsts valstspiederīgā tiesībām stāties laulībā, lai pārbaudītu, vai paredzētā laulība nav fiktīva, un vajadzības gadījumā to novērstu. Tādējādi valsts, pārbaudot laulības ar ārvalstnieku, lai noskaidrotu, vai tās nav fiktīvas, ne vienmēr pārkāpj ECTK 12. pantu. Pārbaudes nolūkā ārvalstniekiem var prasīt paziņot iestādēm par plānoto laulību un, vajadzības gadījumā, pieprasīt iesniegt informāciju par viņu imigrācijas statusu un laulības autentiskumu. Tomēr nesen ECT secināja, ka, lai gan personām, kurām jāveic imigrācijas pārbaudes, izvirzītā prasība pieteikties apstiprinājuma sertifikātam, lai varētu saņemt atļauju stāties laulībā Apvienotajā Karalistē, nebija acīmredzami nepieņemama, tā radīja vairākas nopietnas bažas.

Piemērs. Lieta *O'Donoghue pret Apvienoto Karalisti*²¹¹ attiecās uz Apvienotās Karalistes noteiktiem laulības noslēgšanas šķēršļiem. Personām, kurām jāveic imigrācijas pārbaude, bija jāsaņem imigrācijas iestāžu atļauja, lai varētu noslēgt laulību, kam ir civiltiesisks spēks, ja vien šīs personas neprecējās Anglijas baznīcas rīkotā ceremonijā. ECT secināja, ka šai sistēmai nebija racionālas saistības ar paziņoto mērķi, t. i., fiktīvu laulību skaita samazināšanu, jo, lemjot par prasītā sertifikāta izsniegšanu, izšķirīgajā pārbaudē tika ņemts vērā tikai pieteikuma iesniedzēja imigrācijas statuss un netika pārbaudīts laulības autentiskums. Tiesa secināja, ka sistēma neatbilda ECTK 12. pantam. To arī atzina par diskriminējošu reliģijas dēļ, jo apstiprinājuma sertifikāts nebija jāsaņem tikai tādām personām, kuras grasījās laulāties Anglijas

211 ECT 2010. gada 14. decembra spriedums lietā *O'Donoghue un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 34848/07.

baznīcā. ECT arī secināja, ka šo sertifikātu saņemšanas nodeva bija pārmērīgi liela un ka nebija paredzēti izņēmumi vai mazāka maksa trūcīgiem cilvēkiem.

ECTK — sūdzību par to, ka līgavai vai līgavainim atteikta ieceļošana valstī laulāšanās nolūkā, ir salīdzinoši maz²¹².

5.2. Ģimenes statusa legalizēšana

Jēdziens “ģimenes statusa legalizēšana” attiecas uz situāciju, kad valsts iedzīvotājs, kurš ir apgādnieks, — kā ģimenes loceklis — vēlas legalizēt tāda viņa ģimenes locekļa statusu, kas jau atrodas valsts teritorijā vai nu neregulārā, vai arī kādā citā statusā.

ES tiesību sistēma — uz tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, attiecas [Brīvas pārvietošanās direktīvas](#) (2004/38/EK) noteikumi, savukārt ES pilsoņiem šī direktīva ir piemērojama tikai tad, ja attiecīgā persona ir izmantojusi tiesības uz brīvu pārvietošanos. Direktīvā paredzētās tiesības attiecas uz EEZ valstu pilsoņu laulātajiem, bērniem, kas ir jaunāki par 21 gadu, bērniem, kas ir vecāki par 21 gadu un ir apgādājami (2. panta 2. punkts) un “citiem ģimenes locekļiem” (3. panta 2. punkts). Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļu kategorija, kam ir attiecīgās tiesības, ir ierobežojošāka²¹³. Tiesa ir izstrādājusi jēdziena “citi ģimenes locekļi” skaidrojumu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Rahman*²¹⁴ Tiesa precizēja, ka [Brīvas pārvietošanās direktīvas](#) 3. panta 2. punktā ES dalībvalstīm ir ne tikai atļauts, bet arī uzlikts par pienākumu piešķirt zināmas priekšrocības ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumiem, ko iesnieguši tādi citi ES pilsoņu ģimenes locekļi, kuri ir apgādājami un kuri var pierādīt, ka atkarība pastāvēja brīdī, kad viņi lūdza atļauju ieceļot. Lai šo pienākumu izpildītu, ES dalībvalstīm jānodrošina, ka to tiesību aktos ir ietverti pasākumi, kas attiecīgajām personām nodrošina to ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumu pienācīgu un

212 ECT 1985. gada 28. maija spriedums lietās *Abdulaziz, Cabales un Balkandali pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 9214/80, Nr. 9473/81 un Nr. 9474/81. Šī lieta sākotnēji attiecās uz sievietēm (dažas no viņām vēl nebija precējusās), kuras saskārās ar sarežģījumiem, kad gribēja panākt savu līgavaiņu vai laulāto ieceļošanu Apvienotajā Karalistē. Līdz brīdim, kad lietu sāka izskatīt ECT, visas prasītājas bija apprecējusās, un lietā tika skatīts regulējums par laulāto tiesībām.

213 Atbilstoši 3. pantam *Nolīgumā starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos* (1999. gada 21. jūnijs, OV L 144, 2002., 6. lpp.) ģimenes locekļi ir laulātie, pēcnācēji, kas ir jaunāki par 21 gadu vai ir apgādājami, kā arī apgādājamie augšupējie radnieki, ja tiek nodrošināta viņu izmitināšana un uzturēšana (studentu gadījumā tiesības attiecas vienīgi uz laulātajiem un nepilngadīgiem bērniem).

214 Tiesas 2012. gada 5. septembra spriedums lietā C-83/11 *Secretary of State for the Home Department pret Rahman un citi*.

padziļinātu izskatīšanu un atteikuma gadījumā ļauj saņemt pamatojumu, ko viņiem ir tiesības iesniegt pārskatīšanai tiesu iestādē.

EEZ valstspiederīgo (tostarp ES pilsoņu, bet tikai tad, ja viņi ir izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos) ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, bieži ir privilēģētāka situācija nekā tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir attiecīgās valsts valstspiederīgo ģimenes locekļi, jo šo personu statuss ir reglamentēts tikai valsts tiesību aktos. Ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, tiesības ieceļot un uzturēties nav atkarīgas no tā, kad un kā attiecīgā persona ieceļojusi uzņēmējā valstī. Šīs tiesības ir arī personām, kas ieceļojušas neregulārā veidā.

Piemērs. Lieta *Metock un citi*²¹⁵ attiecās uz trešo valstu valstspiederīgajiem, kas bija laulāti ar ES pilsoņiem, kuri dzīvoja Īrijā, taču nebija Īrijas pilsoņi. Īrijas valdība apgalvoja, ka, lai varētu izmantot *Brīvas pārvietošanās direktīvā* paredzētās tiesības, laulātajam, kas ir trešās valsts valstspiederīgais, iepriekš jābūt likumīgi dzīvojušam citā ES dalībvalstī un ka tiesības ieceļot un uzturēties nebūtu jāpiešķir tādām personām, kas ieceļojušas uzņēmējā dalībvalstī, pirms kļūva par ES pilsoņu laulātajiem. Tiesa lēma, ka ES dalībvalstis nedrīkst noteikt, ka Brīvas pārvietošanās direktīvā paredzētās tiesības uz kopdzīvi ir atkarīgas, piemēram, no laulības noslēgšanas vietas un datuma un no tā, vai attiecīgais trešās valsts valstspiederīgais iepriekš ir likumīgi dzīvojis citā ES dalībvalstī.

Piemērs. Spriedumā lietā *MRAX*²¹⁶ EKT secināja, ka nebūtu likumīgi atteikt uzturēšanās atļauju tad, ja trešo valstu valstspiederīgie, kas ir precējušies ar ES pilsoņiem, ieceļoja valstī nelikumīgi pēc to vīzu derīguma termiņa beigām.

Laika gaitā Tiesa ir paplašinājusi no ES līgumiem izrietošo ES valstspiederīgo tiesību un brīvību piemērošanas jomas, tādējādi konkrētos apstākļos piešķirot atvasinātas tiesības šādu personu ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie.

215 EKT 2008. gada 25. jūlija spriedums lietā C-127/08 *Metock un citi pret Minister for Justice, Equality and Law Reform* (Krājums 2008, I-06241, 53.–54. un 58. punkts). Spriedumu lietā *Metock* Šveices Federālā augstākā tiesa ņēma vērā 2009. gada 29. septembra lēmumā *BGE 136 II 5*.

216 EKT 2002. gada 25. jūlija spriedums lietā C-459/99 *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) pret Beļģijas valsts* (Krājums 2002, I-06591. lpp., 80. punkts).

Piemērs. Lieta *Carpenter*²¹⁷ attiecās uz trešās valsts valstspiederīgo, kas bija precējusies ar Apvienotās Karalistes valstspiederīgo, kura uzņēmums par atalgojumu sniedza pakalpojumus citās dalībvalstīs. Tika veiksmīgi pierādīts, ka, neļaujot sievai kopā ar vīru palikt Apvienotajā Karalistē un pieskatīt vīra bērnus, kamēr viņa nebija valstī, tiku ierobežota vīra brīvība sniegt pakalpojumus ES. Šajā spriedumā Tiesa, pamatojoties uz LESD 56. pantā noteikto pakalpojumu sniegšanas brīvību, atzina tāda ES pilsoņa ģimenes tiesības, kurš nekad nebija dzīvojis ārvalstīs, taču veica pārrobežu saimniecisko darbību. EKT arī atsauca uz ECTK 8. pantā noteiktajām pamattiesībām uz ģimenes dzīves neaizskaramību.

Tiesa ir atzinusi, ka noteiktos apstākļos uzturēšanās tiesības var būt tieši saistītas ar LESD 20. pantā noteikto ES pilsoņa statusu, piemērojot to tad, ja ES pilsonis nekad nav izmantojis tiesības uz brīvu pārvietošanos.

Piemērs. Spriedumā lietā *Ruiz Zambrano*²¹⁸ Tiesa secināja, ka trešo valstu valstspiederīgajiem, kuru bērni ir apgādājami un nepilngadīgi Beļģijas pilsoņi, ir jāpiešķir atļauja uzturēties un strādāt Beļģijā, lai viņi varētu dzīvot kopā ar saviem bērniem un viņus uzturēt. Tiesa atzina [Brīvas pārvietošanās direktīvas](#) 3. panta 1. punktu par nepiemērojamu, jo bērni — ES pilsoņi — nekad nebija pārcēlušies vai dzīvojuši tādā dalībvalstī, kas nebija to izcelsmes dalībvalsts. Tiesa tieši atsauca uz viņu ES pilsoņa statusu, kas noteikts LESD 20. pantā, lai piešķirtu viņu vecākiem, trešās valsts valstspiederīgajiem, atļauju strādāt un uzturēties Beļģijā. Tiesa norādīja, ka, atsakot šādu atļauju, "minētajiem bērniem [tiktu atņemta] iespēj[a] faktiski izmantot ar Savienības pilsoņa statusu saistītās tiesības", jo viņiem būtu jāpamet Savienības teritorija, lai būtu kopā ar vecākiem.

Taču šāds nolēmums tika pieņemts konkrētās lietas apstākļu dēļ, un šis princips neattiecas uz visiem gadījumiem. Piemēram, bērnam, kas ir Savienības pilsonis, jābūt juridiski, finansiāli vai emocionāli atkarīgam no trešās valsts valstspiederīgā, kam atteiktas uzturēšanās tiesības, jo šādas atkarības dēļ Savienības pilsonim nāktos pamest ne tikai tā

217 EKT 2002. gada 11. jūlija spriedums lietā C-60/00 *Mary Carpenter pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2002, I-06279. lpp., 36.–46. punkts); EKT 1992. gada 7. jūlija spriedums lietā C-370/90 *The Queen pret Immigration Appeal Tribunal un Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department* (Krājums 1992, I-04235. lpp.) par iespēju pieprasīt šādas tiesības tādiem ES pilsoņiem, kuri atgriežas savā piederības valstī.

218 Tiesas 2011. gada 8. marta spriedums lietā C-34/09 *Ruiz Zambrano pret Office national de l'emploi (ONEM)* (Krājums 2011, I-01177. lpp.); EKT 2004. gada 19. oktobra spriedums lietā C-200/02 *Kunqian Catherine Zhu un Man Lavette Chen pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2004, I-09925. lpp., 42.–47. punkts).

pilsonības dalībvalsts, bet arī visas Eiropas Savienības teritoriju²¹⁹. Turpmākajā judikatūrā Tiesa sniedza papildu skaidrojumus.

Piemērs. Divus mēnešus pēc sprieduma lietā *Ruiz Zambrano* pasludināšanas Tiesa pieņēma spriedumu lietā *McCarthy*²²⁰ par Lielbritānijas/Irijas dubultpilsoni. *McCarthy* kundze, kas dzimusi un vienmēr dzīvojusi Apvienotajā Karalistē, kā Irijas pilsoni pieprasīja uzturēšanās tiesības Apvienotajā Karalistē sev un savam laulātajam — trešās valsts valstspiederīgajam. Atļauja tika atteikta, jo viņa nebija “kvālificēta persona”, piemēram, darba ņēmēja, pašnodarbināta persona vai pašnodrošināta persona. Šajā lietā Tiesa apstiprināja, ka *Brīvas pārvietošanās direktīva* nav piemērojama, jo prasītāja nekad nebija izmantojusi savas tiesības uz brīvu pārvietošanos, un norādīja, ka ar to vien, ka attiecīgā ES pilsonē ir vairāku dalībvalstu pilsonē, nepietiek, lai uzskatītu, ka viņa šīs tiesības ir izmantojusi. Tiesa arī neuzskatīja, ka LESD 20. un 21. pantā prasītājai ir garantētas viņas vīra tiesības uzturēties Apvienotajā Karalistē, jo atteikuma dēļ viņai netiktu liegta iespēja faktiski izmantot ar viņas ES pilsones statusu saistīto tiesību būtību un netiktu kavēta viņas tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā izmantošana.

Piemērs. Spriedumā lietā *Dereci*²²¹, ko pieņēma neilgi pēc sprieduma lietā *Ruiz Zambrano* pasludināšanas, Tiesai bija iespēja izteikties par to, vai trešās valsts valstspiederīgajam ir atļauts uzturēties tādas ES dalībvalsts teritorijā, kurā dzīvo viņa laulātā un bērni — visi ES pilsoņi —, kas nekad nav izmantojuši savas tiesības uz brīvu pārvietošanos un iztikas ziņā nav atkarīgi no šā trešās valsts valstspiederīgā. Tiesa paziņoja, ka dalībvalstis var atteikt uzturēšanās atļauju trešās valsts valstspiederīgajam, ja vien šāds atteikums konkrētajam ES pilsonim neliedz faktiski izmantot tiesības, kas piešķirtas saskaņā ar ES pilsoņa statusu; tas ir jāpārbauda iesniedzējtiesai. Par šo novērtējumu Tiesa norādīja, ka “[pats] fakts, ka attiecībā uz dalībvalsts pilsoni saimnieciskās kārtības iemeslu dēļ vai arī, lai saglabātu ģimenes vienotību Savienības teritorijā, varētu šķist vēlami, lai viņa ģimenes locekļi, kuriem nav kādas dalībvalsts pilsonības, varētu uzturēties kopā ar viņu Savienības teritorijā, nav pietiekams, lai uzskatītu, ka Savienības pilsonim būs jāpamet Savienības teritoriju, ja šādas tiesības netiks piešķirtas”.

219 Tiesas 2012. gada 6. decembra sprieduma apvienotajās lietās C-356/11 un C-357/11 *O. un S. pret Maahanmuuttovirasto un Maahanmuuttovirasto pret L.*, 56. punkts.

220 Tiesas 2011. gada 5. maija spriedums lietā C-434/09 *Shirley McCarthy pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2011, I-03375. lpp.).

221 Tiesas 2011. gada 15. novembra sprieduma lietā C-256/11 *Murat Dereci un citi pret Bundesministerium für Inneres*, 68. punkts.

Piemērs. Lieta *lida pret Ulm*²²²: Japānas pilsonis pārvācās uz Vāciju, kopā ar savu Vācijas izcelsmes sievu un nepilngadīgo meitu. Viņa sieva un meita vēlāk pārcēlās uz Austriju, savukārt prasītājs palika Vācijā. *Y. lida* un viņa sieva kopš 2008. gada ilgstoši dzīvoja šķirti, kaut arī laulību nebija šķīruši. *Y. lida* 2008. gadā pieteicās Savienības pilsoņa ģimenes locekļa uzturēšanās atļaujai, taču Vācijas iestādes pieteikumu noraidīja. Ņemot vērā šos apstākļus, Tiesa tika lūgts noskaidrot, vai trešās valsts valstspiederīgajam var ļaut dzīvot viņa ģimenes locekļu izcelsmes valstī, lai gan šie ģimenes locekļi vairs nedzīvo izcelsmes dalībvalstī un pārsvarā uzturas citā ES dalībvalstī. Tiesa norādīja, ka uz trešās valsts valstspiederīgo, kas ir ģimenes loceklis Savienības pilsonim, kurš ir īstenojis savas tiesības brīvi pārvietoties, *Brīvas pārvietošanās direktīva* normas attiecas tikai tad, ja viņš apmetas tajā uzņēmējā dalībvalstī, kurā dzīvo viņa ģimenes locekļi, kas ir ES pilsoņi. Tiesa arī norādīja, ka *Y. lida* meita nevar pieprasīt tēva uzturēšanās tiesības, jo direktīvas 2. panta 2. punkta d) apakšpunkts attiecas vienīgi uz tiešiem augšupējiem radiniekiem, kuri ir bērna apgādībā, nevis situācijām, kad bērns ir apgādībā kādam no vecākiem.

Tiesa arī izvērtēja lietu no LESD 20. un 21. panta skatupunkta. Tomēr šajā gadījumā Tiesa nepieļāva, ka *Y. lida* laulātajai un meitai varētu tikt liegts efektīvi īstenot tādu viņu tiesību kodolu, kas ir saistīts ar viņu Savienības pilsoņu statusu. Pieņemot šo secinājumu, Tiesa ņēma vērā to, ka prasītājs pieteicās uzturēšanās tiesībām dalībvalstī, kurā nedzīvoja viņa meita un laulātā, to, ka atbilstoši valsts tiesību aktiem *Y. lida* būtībā bija tiesības saņemt uzturēšanās tiesību pagarinājumu, kā arī pastāvīgā iedzīvotāja statusu *Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas* izpratnē.

Brīvas pārvietošanās direktīvas 2. panta 2. punktā ģimenes locekļu kategorijā ir iekļauti arī "reģistrēti partneri", ja tas atbilst uzņēmējas ES dalībvalsts tiesību aktiem. Noteiktos apstākļos tiesības pievienoties pilsonim vai migrantam, kas konkrētajā valstī apmeties uz dzīvi, var piešķirt arī neregistrētiem partneriem.

Piemērs. Spriedumā lietā *Nīderlandes valsts pret Reed*²²³ EKT nolēma, ka, tā kā Nīderlandes tiesību aktos pastāvīgajiem Nīderlandes pilsoņu partneriem ir atļauts kopā ar viņiem dzīvot Nīderlandē, šādas priekšrocības jāpiešķir arī *A. Reed* kundzei, kurai bija stabila attiecības ar darba ņēmēju no Apvienotās Karalistes, kas izman-toja līgumā piešķirtās tiesības Nīderlandē. Tiesa nolēma, ka, atļaujot neprecētajam

222 Tiesas 2012. gada 8. novembra spriedums lietā C-40/11 *lida pret Stadt Ulm* (*Ulmas pilsēta*).

223 EKT 1986. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-59/85 *Nīderlandes valsts pret Ann Florence Reed* (Krājums 1986, I-01283. lpp., 28.–30. punkts).

dzīvesbiedram uzturēties valstī, tiktu veicināta integrācija uzņēmējā valstī un tādējādi sekmēta darba ņēmēju brīva pārvietošanās. Uzturēšanās atteikums būtu uzskatāms par diskrimināciju.

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā ir reglamentēta attiecīgo trešās valsts izcelsmes apgādnieku laulāto un neprecētu nepilngadīgu bērnu situācija. Direktīvas 5. panta 3. punktā ir noteikts, ka, ja ģimenes loceklis joprojām uzturas ārpus tās dalībvalsts teritorijas, kurā uzturas apgādnieks, ir jāiesniedz un jāizskata ģimenes atkalapvienošanās pieteikums. Dalībvalstis var piemērot atkāpes no šā noteikuma. Šādu prasību nevar piemērot EEZ valstu pilsoņu ģimenes locekļiem²²⁴.

ECTK — Eiropas Padomes dalībvalstīm ir tiesības kontrolēt ārvalstnieku ieeļošānu, uzturēšanos un izraidīšanu. Taču atbilstoši ECTK 8. pantam dalībvalstīm ir jāievēro ģimenes dzīves neaizskaramība un jebkādam šo tiesību aizskārumam jābūt pamatotam (kritēriji, kas var būt jāpiemēro, izskatot šādas lietas, ir uzskaitīti [5.4.2. sadaļā](#)). ECT ir izskatījusi daudz lietu par jautājumiem saistībā ar atteikumu uzņemt dalībvalstu pilsoņu un tajās apmetušos migrantu laulātos vai citus ģimenes locekļus vai legalizēt šo personu statusu. Viens no svarīgākajiem kritērijiem, lemjot par dalībvalsts atteikuma pamatotību, ir tas, vai pastāv šķēršļi ģimenes dzīves veidošanai ārvalstīs. Pastāv iespēja, ka pilsonim būtu jāpamet sava valsts, taču, ja tas netiks atzīts par nepamatu, ECT lielākoties uzskatīs dalībvalsts lēmumu par samērīgu²²⁵. ECT judikatūra šajā jomā ir cieši saistīta ar katras lietas konkrētajiem apstākļiem un faktiem (citus piemērus skatīt [5.4. sadaļā](#)).

Piemērs. Lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju*²²⁶ ECT secināja, ka norvēģietei, kuras vīrs ir nigērietis, nebija pamata domāt, ka vīram ļaus dzīvot kopā ar viņu un viņu bērnu Norvēģijā, lai gan viņi apprecējās tad, kad vīrs bija likumīgs valsts iedzīvotājs. ECT īpaši ņēma vērā vīra saikni ar viņa izcelsmes valsti.

Piemērs. Lieta *Nuñez pret Norvēģiju*²²⁷: iesniedzējs ieeļoja Norvēģijā, lai gan iepriekš tajā ar citu vārdu bija izdarījis noziedzīgu nodarījumu un viņam par to bija

224 EKT 2002. gada 25. jūlija spriedums lietā C-459/99 *Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL (MRAX) pret Beļģijas valsts* (Krājums 2002, I-6591. lpp.); EKT 2006. gada 31. janvāra spriedums lietā C-503/03 *Eiropas Kopienų Komisija pret Spānijas Karaliste* (Krājums 2006, I-1097. lpp.).

225 ECT 2008. gada 31. jūlija spriedums lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju*, Nr. 265/07, 68. punkts; ECT 2012. gada 12. jūnija spriedums lietā *Bajsultanov pret Austriju*, Nr. 54131/10, 91. punkts; ECT 2009. gada 17. februāra spriedums lietā *Onur pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 27319/07, 60. un 61. punkts.

226 ECT 2008. gada 31. jūlija spriedums lietā *Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju*, Nr. 265/07.

227 ECT 2011. gada 28. jūnija spriedums lietā *Nuñez pret Norvēģiju*, Nr. 55597/09.

noteikts atkārtotas ieceļošanas aizliegums. Iesniedzējs apprecējās ar Norvēģijas valstspiederīgo, un viņiem piedzima divas meitas. ECT secināja, ka, izraidojot prasītāju, Norvēģija pārkāpta ECTK 8. pantu.

ECT apstiprināja atteikumu legalizēt ārvalstu laulātā statusu pēc laulības izjukšanas neatkarīgi no tā, ka tāpēc ģimenes bērniem, kuri ir uzņēmējas valsts pilsoņi, var nākties šo valsti pamest (skatīt arī 5.4.1. sadaļu).

Piemērs. Lieta *Sorabjee pret Apvienoto Karalisti*²²⁸: bijusī Eiropas Cilvēktiesību komisija atzina, ka iesniedzējas sūdzība par viņas mātes piespiedu izraidīšanas atbilstību 8. pantam nav pieņemama. Komisija secināja, ka, tā kā iesniedzējai bija trīs gadi, viņa bija pietiekami veca, lai varētu pārvākties kopā ar māti un pielāgoties vides maiņai. Tas, ka viņa bija Lielbritānijas pilsoņe, netika ņemts vērā. Šī pieeja ir pret-runā Eiropas Savienības Tiesas nostājai lēmumā lietā *Ruiz Zambrano* (skatīt iepriekš sniegto piemēru šajā sadaļā).

Tomēr, ja nacionālās tiesas ir nolēmušas, ka bērnam būtu jāpaliek dzīvesvietas valstī, ECT var nevēlēties atbalstīt imigrācijas iestāžu ierosinātu ģimenes izšķiršanu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi*²²⁹ ECT secināja, ka, ja nacionālās tiesas ir skaidri nospriedušas, ka bērna interesēs ir palikt Nīderlandē kopā ar nīderlandiešu izcelsmes tēvu, būtu nesamērīgi atteikties legalizēt meitas brazīliešu izcelsmes mātes statusu, jo viņas regulāri uztur attiecības.

Tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību var tikt ierobežotas arī netieši pat tad, ja nav skaidri atteikta uzturēšanās atļauja.

Piemērs. Spriedumā lietā *G.R. pret Nīderlandi*²³⁰ tika vērtēts, kā iesniedzēja tiesības ierobežoja pārmērīgi lielas nodevas par ārvalstu laulātā imigrācijas statusa legalizēšanu. ECT nolēma izvērtēt lietas atbilstību ECTK 13. pantam, jo sūdzība attiecās

228 Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1995. gada 23. oktobra lēmums lietā *Sorabjee pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 23938/94; Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1995. gada 23. oktobra lēmums lietā *Jaramillo pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 24865/94.

229 ECT 206. gada 31. janvāra spriedums lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi*, Nr. 50435/99.

230 ECT 2012. gada 10. janvāra spriedums lietā *G.R. pret Nīderlandi*, Nr. 22251/07.

uz iesniedzēja nespēju apstrīdēt uzturēšanās atļaujas atteikumu — viņa pieteikumu noraidīja tikai tāpēc, ka viņš nebija samaksājis vajadzīgās nodevas²³¹.

5.3. Ģimenes atkalapvienošanās

Ģimenes atkalapvienošanās ir situācija, kurā ES vai Eiropas Padomes dalībvalsts iedzīvotājs vēlas, lai viņam pievienojas viņa ģimenes locekļi, kuri imigrācijas brīdī palika izcelsmes valstī.

ES tiesību sistēma — **Brīvas pārvietošanās direktīvas** normas par EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri izmanto līgumā paredzētās tiesības, nenodala ģimenes legalizēšanu un ģimenes atkalapvienošanu — izšķirošais faktors ir attiecībām starp ģimenes locekli un ES pilsoni, kas ir apgādnieks.

Par tādiem ģimenes locekļiem, kas nav pamatģimenes locekļi, Tiesa nesen nosprida, ka ES dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība izvēlēties faktorus, kas ņemami vērā, izskatot **Brīvas pārvietošanās direktīvas** 3. panta 2. punktā uzskaitīto personu iesniegtos ieceļošanas un uzturēšanās pieteikumus. Tādējādi dalībvalstīm ir tiesības savos tiesību aktos paredzēt konkrētas prasības par atkarības veidu un ilgumu. Taču Tiesa arī ir norādījusi, ka šīm prasībām jāatbilst ierastajai to terminu izpratnei, kas attiecībā uz atkarību izmantoti minētās direktīvas 3. panta 2. punktā un tās nedrīkst ietekmēt šīs tiesību normas efektivitāti²³².

Atbilstoši **Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas** 4. pantam tiesības pievienoties attiecīgam trešās valsts izcelsmes apgādniekam ir laulātajiem un nepilngadīgiem neprecētiem bērniem, taču ES dalībvalstis drīkst paredzēt nosacījumus par to, kādiem jābūt apgādnieka ienākumiem. Saskaņā ar direktīvu, ja bērns ir vecāks par 12 gadiem un ierodas atsevišķi no pārējās ģimenes, pirms ieceļošanas un uzturēšanās atļaujas piešķiršanas šīs direktīvas noteiktajā kārtībā dalībvalsts var pārbaudīt, vai bērns atbilst integrācijas nosacījumiem, kurus paredz spēkā esošie nacionālie tiesību akti šīs direktīvas ieviešanas brīdī. EKT noraidīja Eiropas Parlamenta iesniegtu sūdzību, kurā apgalvots, ka šīs ierobežojošās direktīvas normas pārkāpa pamattiesības. Tomēr EKT uzsvēra, ka, ieviešot šo direktīvu, dalībvalstīm jāievēro vairākas prasības²³³.

231 ECT 2009. gada 10. marta spriedums lietā *Anakomba Yula pret Beļģiju*, Nr. 45413/07.

232 Tiesas 2012. gada 5. septembra sprieduma lietā C-83/11 *Secretary of State for the Home Department pret Rahman un citi*, 36.–40. punkts.

233 EKT 2006. gada 27. jūnija spriedums lietā C-540/03 *Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padome* (Krājums 2010, I-05769. lpp., 62.–65. punkts).

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 4. panta 5. punkts ļauj ES dalībvalstīm noteikt apgādnieka un viņa/viņas laulātā minimālo vecumu nepārsniegtu 21 gadu, pirms laulātais viņam/viņai var pievienoties. Šķiet, ka virknē Eiropas valstu ir pieņemti tiesību akti, kuros paaugstina vecumu, no kura var saņemt laulības vīzas.

ES tiesību aktos netiek ņemts vērā tas, vai ģimenes attiecības tika izveidotas pirms vai pēc tam, kad apgādnieks uzsāka uzturēties teritorijā²³⁴.

Par tādu trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri dzīvo ES, ES Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas 2. panta d) apakšpunktā ir konkrēti norādīts, ka direktīva ir piemērojama neatkarīgi no tā, vai ģimene izveidota pirms vai pēc migranta ierašanās mītnes valstī, lai gan atsevišķu dalībvalstu tiesību aktos tas ir skaidri nodalīts. To neņem vērā, arī izvērtējot tādu EEZ valstu pilsoņu ģimenes locekļu atbilstību, kas ir trešo valstu valstspiederīgie.

Piemērs. Spriedumā lietā *Chakroun*²³⁵ Tiesa izvērtēja Nīderlandes tiesību aktu, kas nošķīra ģimenes "dibināšanu" un "atkalapvienošanu" un katram veidam piemērojamās atšķirīgās uzturēšanās režīma prasības, tostarp finansiālās prasības. Šāda nošķiršana bija atkarīga vienīgi no tā, vai attiecības bija uzsāktas pirms vai pēc apgādnieka ierašanās uzņemtajā valstī, lai apmestos uz dzīvi. Tā kā šajā gadījumā laulātais pāris apprecējās divus gadus pēc apgādnieka ierašanās Nīderlandē, viņu gadījumu uzskatīja par ģimenes dibināšanu, nevis ģimenes atkalapvienošanu, lai gan apstrīdētā lēmuma pieņemšanas brīdī pāris bija precējies vairāk nekā 30 gadu.

Tiesa apstiprināja, ka Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā noteiktās attiecīgā apgādnieka tiesības atkalapvienoties ar attiecīgiem ģimenes locekļiem — trešās valsts valstspiederīgajiem — nav atkarīgas no tā, vai ģimenes attiecības izveidotas pirms vai pēc apgādnieka ieceļošanas. Tiesa ņēma vērā to, ka ES tiesību aktos (Direktīvas 2. panta d) apakšpunkts un 6. apsvērums un ES Pamattiesību hartas 7. pants) šāds nodalījums nepastāv, un to, ka nedrīkst ietekmēt direktīvas normu efektivitāti.

Brīvas pārvietošanās direktīvā un pirms tās pieņemšanas — Regulā (EEK) Nr. 1612/68 ir skaidri norādīts, ka EEZ valstu valstspiederīgo laulātajiem ir tiesības uzturēties kopā

234 EKT 2008. gada 25. jūlija spriedums lietā C-127/08 *Metock un citi pret Minister for Justice, Equality, and Law Reform* (Krājums 2008, I-06241. lpp.).

235 Tiesas 2010. gada 4. marta spriedums lietā C-578/08 *Chakroun pret Minister van Buitenlandse Zaken* (Krājums 2010, I-01839. lpp.).

ar viņiem, taču tādiem EEZ valstu valstspiederīgajiem, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir jāpiešķir arī tādas pašas “sociālās un nodokļu priekšrocības” kā viņu uzņēmēju valstu pilsoņiem, tostarp jāpiemēro jebkādi imigrācijas noteikumi, kas ir spēkā situācijās, uz kuriem direktīva tieši neattiecas²³⁶.

ECTK — ECT ir izskatījusi vairākas lietas par atteikumu piešķirt vīzu atstātajiem laulātajiem, bērniem vai vecāka gadu gājuma radniekiem, ar kuriem iesniedzējam iepriekš citā valstī ir bijusi ģimenes dzīve.

Attiecībā uz atstātajiem laulātajiem daudzus argumentus, ko Eiropas Padomes dalībvalstis izvirzījušas — un ECT akceptējusi — ģimenes statusa legalizēšanas lietās, piemēro arī ģimenes atkalapvienošanās lietās. Laulātajiem, kuri dzīvo Eiropas Padomes dalībvalstīs un ir noslēguši laulību ar partneriem, kas dzīvo citā valstī, var nākties pārcelties uz citu valsti, ja viņi nevarēs pierādīt, ka tam būs nopietni šķēršļi, jo īpaši tad, ja viņiem bija jāzina par ierobežojošiem imigrācijas noteikumiem. Dalībvalstīm nav pienākuma respektēt laulātu pāru izvēli dzīvot konkrētā valstī un piešķirt uzturēšanās atļauju tādas personas laulātajam, kas nav šīs valsts pilsonis. Tomēr, ja dalībvalsts nolemj pieņemt tiesību aktu, ar kuru noteiktu imigrantu kategorijām tiek piešķirtas tiesības atkalapvienoties ar laulātajiem, tas jādara atbilstoši ECTK 14. pantā noteiktajam diskriminācijas aizlieguma principam²³⁷.

Bieža iezīme migrācijas gadījumos ir bērnu atstāšana — vecāki dodas prom, lai iekārtotos uzņēmējā valstī, un atstāj bērnus, bieži vien vecvecāku vai citu radnieku aprūpē, līdz būs juridiski, sociāli un ekonomiski iekārtojušies un nodrošinājuši pietiekamus apstākļus, lai bērni varētu viņiem pievienoties. ECT pieeja šādos gadījumos lielā mērā ir atkarīga no katras lietas individuālajiem apstākļiem.

Piemērs. Lieta *Gül pret Šveici*²³⁸: vīrs un pēc tam sieva migrēja uz Šveici un atstāja meitu Turcijā pie radniekiem. Māte guva nopietnas traumas ugunsgrēkā, un Šveices iestādes viņai piešķīra uzturēšanās atļauju uz humāniem pamatiem, jo uzskatīja, ka atgriešanās Turcijā tobrīd apdraudētu viņas fizisko labklājību. Vīram tika piedāvāta uzturēšanās atļauja, lai viņš varētu palikt kopā ar sievu. Iesniedzēji iesniedza pieteikumu par atkalapvienošanos ar Turcijā palikušo meitu, taču, lai gan abi vecāki Šveicē uzturējās likumīgi, viņu statuss nenodrošināja tiesības uz ģimenes atkal-

236 EBTA tiesas 2011. gada 26. jūlija sprieduma lietā Nr. E-4/11 *Arnulf Clauder* 44. punkts.

237 ECT 2012. gada 6. novembra spriedums lietā *Hode un Abdi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 22341/09, 43.–55. punkts.

238 ECT 1996. gada 19. februāra spriedums lietā *Gül pret Šveici*, Nr. 23218/94.

apvienošanās. Izskatot konkrētos jautājumus un lietas apstākļus, ECT secināja, ka nebija pamatota iemesla, kāpēc ģimene nevarētu atgriezties Turcijā, ņemot vērā, ka mātes veselības stāvoklis acimredzami bija stabilizējās. Tāpēc ECT nolēma, ka, atsa-
kot bērna atkalapvienošanās ar vecākiem, netika pārkāpts ECTK 8. pants.

Piemērs. Lieta *Sen pret Nīderlandi*²³⁹: vecāki devās uz Nīderlandi un atstāja vecāko meitu Turcijā. ECT secināja, ka vecāku lēmumu par meitas atstāšanu nevarēja uzskatīt par negrozāmu, jo tad viņa tiktu izslēgta no ģimenes. Konkrētajos apstāk-
ļos Nīderlandes iestādes, neļaujot viņai pievienoties vecākiem šajā valstī, pārkāpa ECTK 8. pantu.

Piemērs. Lieta *Osman pret Dāniju*²⁴⁰: somāliešu izcelsmes skolnieci — pusaudzi, kas kopā ar ģimeni bija likumīga Dānijas pastāvīgā iedzīvotāja, — tēvs aizveda no Dānijas, lai uz pilnu laiku aprūpētu savu vecāka gadu gājuma vecmāmiņu bēglu nometnē Kenijā. Kad viņa pēc diviem gadiem iesniedza pieteikumu jaunai uzturēša-
nās atļaujai, lai atkalapvienotos ar savu ģimeni Dānijā, Dānijas iestādes pieteikumu noraidīja. ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 8. pants.

ESH — tiesības uz ģimenes atkalapvienošanās ir garantētas ESH 19. panta 6. punktā. ESTK ir noteikusi šādus ģimenes atkalapvienošanās nosacījumus un ierobežojumus:

- a) atteikums veselības stāvokļa dēļ ir pieļaujams vienīgi tādu konkrētu slimību gadījumā, kas ir tik nopietnas, ka apdraud sabiedrības veselību²⁴¹;
- b) prasība par piemērotu mājokli nedrīkstētu būt tik ierobežojoša, lai nepieļautu ģime-
nes atkalapvienošanās²⁴²;
- c) prasība par to, ka migrējošiem strādājošajiem, kuri vēlas atkalapvienoties ar savas
ģimenes locekļiem, jābūt dzīvojušiem valstī vairāk nekā vienu gadu, ir pārmērīga, un
tādējādi ar to tiek pārkāpta ESH;

239 ECT 2001. gada 21. decembra spriedums lietā *Sen pret Nīderlandi*, Nr. 31465/96.

240 ECT 2011. gada 14. jūnija spriedums lietā *Osman pret Dāniju*, Nr. 38058/09.

241 Skatīt ESTK, Secinājumi Nr. XVIII-1 (Turcija), 1., 12., 13., 16. un 19. Hartas pants, 1998. g., 19. pants "Ģimenes atkalapvienošanās nosacījumi".

242 Skatīt ESTK, 2011. gada secinājumi (Beļģija), Pārskatītās hartas 7., 8., 16., 17. un 19. pants, 2012. gada janvāris, 19. panta 6. punkts.

- d) migrējošiem strādājošajiem, kuru ienākumi ir pietiekami, lai viņi varētu aprūpēt savas ģimenes locekļus, nedrīkstētu automātiski liegt tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos šo ienākumu izcelsmes dēļ, ciktāl šīm personām ir juridiskas tiesības uz iespējamām pabalstiem;
- e) prasība par to, ka migrējoša strādājoša ģimenes locekļiem jākārt valodas un/vai integrācijas testi, lai viņiem ļautu ieceļot valstī, vai jākārt (un jānokārt) šie testi pēc ierašanās, lai viņiem atļautu valstī palikt, ir ierobežojums, kas varētu kavēt 19. panta 6. punktā noteiktā pienākuma izpildi, un tāpēc neatbilst ESH²⁴³.

5.4. Ģimenes saglabāšana – aizsardzība pret izraidīšanu

Ir daudz tādu gadījumu, kad trešās valsts valstspiederīgā laulātajam vai kādam no vecākiem draud izraidīšana vai šī persona ir izraidīta, un tas var nopietni ietekmēt esošo ģimenes dzīvi. Bieži šādu situāciju cēlonis ir divi turpmāk aprakstītie gadījumi, kuri var būt arī savstarpēji saistīti:

- a) attiecības, kuru dēļ piešķirta uzturēšanās atļauja, ir izjukušas, un pāris ir pārtraucis kopdzīvi vai šķīris laulību — vairumā gadījumu šim pārim būs bērni, kuriem ir saskarsmes tiesības ar abiem vecākiem;
- b) trešās valsts valstspiederīgā ģimenes loceklis ir izdarījis noziedzīgus nodarījumus, kuru dēļ pieņemts piespiedu izraidīšanas rīkojums. Šādā gadījumā ir jāpieņem lēmums par to, vai, ņemot vērā tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību, izraidīšanas rīkojums rīkojums ir samērīgs.

Iestādes arī var nolemt, ka ģimenes loceklis vairs neatbilst prasībām, pamatojoties uz kurām viņam vai viņai sākotnēji piešķīra uzturēšanās atļauju. Šādos gadījumos, ir jāizvērtē apstākļi, kas ir būtiski attiecīgās personas situācijai.

Piemērs. Tiesai iesniegtā lieta *Pehlivan*²⁴⁴: Turcijas pilsonē, kura pievienojās saviem vecākiem Nīderlandē, varēja likumīgi pieprasīt tiesības uzturēties uzņēmējā ES

243 Jaunāko paziņojumu par šiem principiem skatīt ESTK, 2011. gada secinājumi, Vispārīgs ievads, 2012. gada janvāris, Paziņojums par 19. panta 6. punkta interpretāciju.

244 Tiesas 2011. gada 16. jūnija spriedums lietā C-484/07 *Fatma Pehlivan pret Staatssecretaris van Justitie* (Krājums 2011, I-05203. lpp.).

dalībvalstī, lai gan bija apprecējusies pirms Asociācijas padomes Lēmuma 1/80 7. panta pirmajā daļā noteiktā trīs gadu laikposma beigām. Trīs gadus ilga laikposms attiecas uz pirmajiem trim uzturēšanās gadiem, kad persona vēl nevar piekļūt darba tirgum un kad ES dalībvalsts var piemērot attiecīgajai personai nosacījumus. Šajā laikposmā prasītāja dzīvoja kopā ar saviem vecākiem, kuru dēļ viņai atļāva ieceļot Nīderlandē ģimenes atkalapvienošanās nolūkā.

5.4.1. Attiecību izjukšana

Ja trešās valsts valstspiederīgais vēl nav saņēmis uzturēšanās atļauju attiecībā uz sevi, taču attiecības, kas ir uzturēšanās pamatā, ir izjukušas, ārvalsts izcelsmes partneris var zaudēt tiesības uz turpmāku uzturēšanos.

ES tiesību sistēma — kamēr laulība, kuras dēļ trešās valsts valstspiederīgajam piešķirta uzturēšanās atļauja, nav juridiski šķirta, attiecības joprojām kalpo par uzturēšanās pamatu trešās valsts valstspiederīgajam, kas vairs nedzīvo kopā ar savu laulāto (*Brīvas pārvietošanās direktīva*)²⁴⁵. Attiecību izjukšana nav pietiekams pamats uzturēšanās atļaujas zaudēšanai.

Brīvas pārvietošanās direktīvas 13. pants paredz saglabāt trešo valstu valstspiederīgo ģimenes locekļu uzturēšanās tiesības šķiršanās vai laulības atzīšanas par spēkā neesošu gadījumā, ja laulība ir ilgusi trīs gadus, tostarp vienu gadu uzņēmējā valstī, vai ja laulībā ir bērni, kuriem vajadzīga vecāku klātbūtne. *Brīvas pārvietošanās direktīvā* īpaši ir aizsargāts tādu trešo valstu valstspiederīgo uzturēšanās statuss, kuri ir EEZ valstu valstspiederīgo partneri un šajā ģimenēnotikušas vardarbības upuri (13. panta 2. punkta c) apakšpunkts).

Arī *Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā* ir paredzēta iespēja piešķirt uzturēšanās atļauju ārvalstu izcelsmes partneriem, ja to attiecības ar apgādnieku ir izjukušas nāves, laulības šķiršanas vai nošķiršanās dēļ. Pienākums piešķirt atsevišķu atļauju rodas tikai pēc piecus gadus ilgas uzturēšanās (15. pants). Atbilstoši *direktīvas* 15. panta 3. punktam ES dalībvalstīm būtu jāparedz noteikumi, kas nodrošina patstāvīgas uzturēšanās atļaujas piešķiršanu īpaši sarežģītu apstākļu gadījumā pēc šķiršanās vai nošķiršanās. Tāpat kā *Brīvas pārvietošanās direktīvas* 13. panta 2. punkta c) apakšpunktu arī šo noteikumu ir paredzēts attiecināt uz ģimenē notikušas vardarbības gadījumiem, lai gan dalībvalstīm ir rīcības brīvība noteikumu ieviešanas jomā.

²⁴⁵ EKT 1985. gada 13. februāra spriedums lietā C-267/83 *Aissatou Diatta pret Land Berlin* (Krājums 1983, I-00567. lpp.).

ECTK — ECT izvērtē, vai ģimenes dzīve un vajadzība uzturēt attiecības ar bērniem ir tāda, lai trešās valsts valstspiederīgajam būtu jāļauj palikt uzņēmējā valstī. Šāda nostāja atšķiras no daudzu dalībvalstu tiesībās īstenotās pieejas, kas paredz, ka attiecību izjukšanas gadījumā trešās valsts pilsoņa laulātie vai vecāki var zaudēt uzturēšanās tiesības. Bieži ECT neredz iemeslu, kāpēc attiecības nevarētu uzturēt ar apmeklējumu palīdzību²⁴⁶, taču tā ņem vērā, ka noteiktos gadījumos var nākties atļaut trešās valsts valstspiederīgajam palikt uzņēmējā valstī.

Piemērs. Lietā *Berrehab pret Nederlandi*²⁴⁷ ECT nolēma, ka ECTK 8. pants liedz Nīderlandei izraidīt tēvu, kurš, lai gan laulība bija šķirta, četras reizes nedēļā uzturēja saskarsmi ar savu bērnu.

5.4.2. Kriminālās sodāmības

ES dalībvalsts var ierosināt piespiedi kārtā izraidīt trešās valsts valstspiederīgo, kas uzturas uzlikumīga pamataun ir izdarījis noziedzīgus nodarījumus.

ES tiesību sistēma — *Brīvas pārvietošanās direktīvas* 27.–33. panti attiecinājumiem ģimenes locekļiem piešķir tādu pašu — atvasinātu — pastiprinātu aizsardzību pret izraidīšanu kā EEZ valstu valstspiederīgajiem. Piemēram, jebkāds mēģinājums ierobežot ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu pārvietošanās brīvību un uzturēšanos sabiedriskās kārtības vai valsts drošības dēļ jāpamato ar faktu, ka attiecīgās personas rīcība rada patiesu, esošu un pietiekami nopietnu apdraudējumu. Šādus pasākumus nevar pamatot vienīgi ar iepriekšējām kriminālām sodāmībām.

Atbilstoši direktīvas 28. panta 3. punkta b) apakšpunktam nepilngadīgus bērnus var izraidīt tikai nopietnu valsts drošības apsvērumu dēļ, ja vien izraidīšana nav bērna labākajās interesēs.

Līdzīga aizsardzība neatkarīgi no viņu pilsonības attiecas arī uz tādu Turcijas pilsoņu ģimenes locekļiem, kam ir stabils uzturēšanās statuss²⁴⁸.

Atbilstoši *Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas* 6. panta 2. punktam dalībvalstis var atsaukt vai atteikties pagarināt uzturēšanās atļauju ģimenes loceklim, pamatojoties uz

²⁴⁶ ECT 206. gada 31. janvāra spriedums lietā *Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nederlandi*, Nr. 50435/99.

²⁴⁷ ECT 1988. gada 21. jūnija spriedums lietā *Berrehab pret Nederlandi*, Nr. 10730/84.

²⁴⁸ Tiesas 2012. gada 19. jūlija spriedums lietā C-451/11 *Natthaya Dülger pret Wetteraukreis*.

apsvērumiem, kas saistīti ar sabiedrisko kārtību, valsts drošību vai sabiedrības veselību. Pieņemot lēmumu, kura pamatā ir šādi apsvērumi, dalībvalstij jāņem vērā ģimenes locekļa izdarītā sabiedriskās kārtības vai valsts drošības pārkāpuma veids vai smagums, vai šīs personas radītais apdraudējums.

ECTK — ECT vispirms lems, vai ir pamatoti sagaidīt, ka ģimene pievienosies pārkāpējam ārvalstī, un vai noliedzošas atbildes gadījumā noziedzīga rīcība ir uzskatāma par pietiekamu izraidīšanas pamatojumu, ja ir skaidrs, ka tās dēļ ģimene tiks pilnībā nošķirta. Šādos gadījumos ECT secinājumi ir cieši saistīti ar katras lietas apstākļiem. ECT ir izstrādājusi dažādus kritērijus, ar ko izvērtēt izraidīšanas rīkojuma samērīgumu. Piemēram:

- kādus un cik nopietnus pārkāpumus iesniedzējs izdarījis izraidošajā valstī;
- cik ilgi iesniedzējs uzturējies valstī, no kuras viņu grasās izraidīt;
- cik ilgs laiks pagājis no pārkāpuma izdarīšanas un kāda bijusi iesniedzēja uzvedība šajā periodā;
- iesniedzēja un visu attiecīgo ģimenes locekļu pilsonība;
- cik spēcīgas ir viņa, viņas vai viņu sociālās, kultūras un ģimenes saites ar uzņēmošo valsti un galamērķa valsti;
- visu iesaistīto bērnu intereses un labklājība, jo īpaši jebkādi sarežģījumi, kas šiem bērniem rastos, ja viņiem būtu jāseko iesniedzējam uz valsti, uz kuru viņu grasās izraidīt²⁴⁹.

Piemērs. Lieta *A. A. pret Apvienoto Karalisti*²⁵⁰: Nigērijas valstspiederīgajam, kurš, kad vēl bija bērns, ieradās Apvienotajā Karalistē, lai pievienotos savai mātei un māsām un brāļiem, tika piešķirta pastāvīga uzturēšanās atļauja. Kad iesniedzējs vēl bija skolēns, viņš izdarīja smagu pārkāpumu un izcietā piespriedu sodu. Viņš priekšzīmīgi piedalījās pāraudzināšanas programmā, neizdarīja citus pārkāpumus, ieguva universitātes diplomu un atrada stabilu darbu. Iesniedzējs to visu paveica, pirms tika pieņemts rīkojums par viņa piespiedu izraidīšanu pusaudža gados izdarīto pārkāpumu dēļ. ECT ņēma vērā iesniedzējam iepriekš izvirzīto apsūdzību un viņa priekšzīmīgo labošanos un uzsvēra nozīmi, kāda bija laikposmam kopš pārkāpuma

249 ECT 2011. gada 2. augusta spriedums lietā *Boulthif pret Šveici*, Nr. 54273/00; ECT 2006. gada 18. oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Üner pret Īslandiju*, Nr. 46410/99; ECT 2012. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Balogun pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 60286/09, 43.–53. punkts.

250 ECT 2011. gada 20. septembra spriedums lietā *A.A. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 8000/08.

izdarišanas un iesniedzēja rīcībai šajā periodā. ECT secināja, ka šajā konkrētajā gadījumā, izraidot iesniedzēju, tiktu pārkāpts ECTK 8. pants.

Piemērs. Lieta *Antwi un citi pret Norvēģiju*²⁵¹: iesniedzēji bija Ganas valstspiederīgais un viņa sieva un meita, kuras bija Norvēģijas valstspiederīgās. ECT nolēma, ka Norvēģijas iestādes, kuras, atklājot, ka *Antwi* kunga pase bija viltota, nolēma viņu izraidīt no valsts un uz pieciem gadiem aizliegt tajā atkārtoti ieceļot, nepārkāpa ECTK 8. pantu. ECT nolēma, ka, tā kā abi vecāki bija dzimuši un auguši Ganā (sieva pameta valsti 17 gadu vecumā) un trīs reizes apmeklējuši to kopā ar meitu, viņiem nebija nepārvaramu šķēršļu kopā apmesties Ganā vai vismaz regulāri sazināties.

Piemērs. Lieta *Amrollahi pret Dāniju*²⁵²: iesniedzējs bija Irānas valstspiederīgais, kas pastāvīgi uzturējās Dānijā. Viņam bija divi ar viņa Dānijas izcelsmes partneri kopīgi bērni un vēl viens Dānijā dzīvojošs bērns no iepriekšējām attiecībām. Kad iesniedzēju atbrīvoja no cietuma, kurā viņš bija ieslodzīts par narkotiku tirdzniecību, Dānijas iestādes gribēja viņu piespiedu kārtā izraidīt uz Irānu. ECT nolēma, ka šādi tiktu pārkāpts ECTK 8. pants, jo, ja iesniedzēju atbilstoši ierosinājumam bez termiņa izraidītu no Dānijas, tiktu izšķirta ģimene. Turpināt iesniedzēja ģimenes dzīvi ārpus Dānijas būtu pilnīgi neiespējami, jo viņa sieva nekad nebija bijusi Irānā, nesaprata persiešu valodu un nebija musulmane. Viņas vienīgā saikne ar šo valsti bija laulība ar irāni²⁵³.

Piemērs. Lieta *Hasanbasic pret Šveici*²⁵⁴: iesniedzējs vairākas reizes bija notiesāts par sīkiem pārkāpumiem. Taču šķita, ka lēmums par viņa izraidīšanu tika pieņemts nevis šo pārkāpumu dēļ, bet gan tāpēc, ka viņam bija lieli parādi un viņš un viņa ģimene saņēma ievērojamus sociālos pabalstus. Piemērojot iepriekš minētos kritērijus, ECT uzskatīja, ka valsts ekonomiskā labklājība Konvencijā ir skaidri atzīta par likumīgu mērķi, ar ko pamatot iejaukšanos tiesībās uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Tāpēc Šveices iestādes pamatoti ņēma vērā iesniedzēja parādus un viņa ģimenes atkarību no sociālās labklājības sistēmas, ciktāl šāda atkarība ietekmēja valsts ekonomisko labklājību. Tomēr tas bija tikai viens no faktoriem, ko

251 ECT 2012. gada 14. februāra spriedums lietā *Antwi un citi pret Norvēģiju*, Nr. 26940/10.

252 ECT 2002. gada 11. jūlija spriedums lietā *Amrollahi pret Dāniju*, Nr. 56811/00.

253 Lidzīgus spriedumus skatīt: ECT 1992. gada 26. marta spriedums lietā *Beldjoudi pret Franciju*, Nr. 12083/86; ECT 2001. gada 2. augusta spriedums lietā *Boultif pret Šveici*, Nr. 54273/00; ECT 2013. gada 16. aprīļa spriedums lietā *Udeh pret Šveici*, Nr. 12020/09.

254 ECT 2013. gada 11. jūnija spriedums lietā *Hasanbasic pret Šveici*, Nr. 52166/09.

ECT ņēma vērā, šajā lietā secinot, ka izraidīšana būtu uzskatāma par ECTK 8. panta pārkāpumu, jo iesniedzēji bija nodzīvojuši Šveicē ļoti ilgi un integrējušies Šveices sabiedrībā.

Svarīgākie aspekti

- ES tiesību akti neattiecas uz tādu ES valstspiederīgo ģimenes atkalapvienošanos, kuri nav izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos. Atsevišķās ES dalībvalstīs tādiem ES valstspiederīgajiem, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, ir daudz lielākas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos nekā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem (skatīt šīs nodaļas [levadu](#)).
- [Brīvas pārvietošanās direktīva](#) attiecas uz atbilstošiem EEZ valstu valstspiederīgo un ES pilsoņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības, ciktāl attiecīgie ES pilsoņi ir izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos. Šajā direktīvā attiecīgajiem ģimenes locekļiem ir piešķirta tāda pati — atvasināta — pastiprināta aizsardzība pret izraidīšanu kā EEZ valstu valstspiederīgajiem (skatīt [5.2. sadaļu](#)).
- Ģimenes atkalapvienošanās trešās valsts valstspiederīgajiem, kuri ir apgādnieki, ir reglamentēta [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā](#). Būtībā tajā noteikts, ka ģimenes loceklim jāatrodas ārpus valsts, taču dalībvalstis var šādu prasību nepiemērot (skatīt [5.3. sadaļu](#)).
- Attiecībā uz ģimenes atkalapvienošanos ES tiesību aktos nav ņemts vērā tas, vai ģimenes attiecības izveidotas pirms vai pēc tam, kad apgādnieks sāka uzturēties teritorijā (skatīt [5.3. sadaļu](#)).
- ECT ir izstrādājusi kritērijus, ar ko novērtēt izraidīšanas lēmuma samērīgumu, ņemot vērā ECTK 8. pantā garantētās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. ECT nostāja ģimenes locekļu izraidīšanas vai ģimenes atkalapvienošanas lietās ir atkarīga no katras lietas konkrētajiem faktiem un apstākļiem (skatīt [5.2. sadaļu](#) un/vai [5.4.1. sadaļu](#)).
- ESH ir paredzētas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanos, un ESTK judikatūrā ir paredzēti atļautie atkalapvienošanās nosacījumi un ierobežojumi (skatīt [5.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK vispārīgs aizliegums stāties laulībā personas imigrācijas statusa dēļ var nebūt pieņemams (skatīt [5.1. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

6

Aizturēšana un pārvietošanās brīvības ierobežojumi

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 2. panta h) apakšpunkts	Definīcijas: aizturēšana vai brīvas pārvietošanās ierobežošana	ECTK 5. pants (tiesības uz brīvību un drošību) ECTK, Protokols Nr. 4, 2. pants (pārvietošanās brīvība)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 2. punkts	Alternatīvas aizturēšanai	ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Mikolenko pret Igauniju</i> (nepieciešamība izvērtēt alternatīvas aizturēšanai)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. pants	Tiesībām uz brīvību izņēmumu izsmelošs uzskaitījums	ECTK 5. panta 1. punkta a)–f) apakšpunkts (tiesības uz brīvību un drošību)
Šengenas Robežu kodeksa 13. pants (ieceļošanas atteikums)	<i>Aizturēšana, lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī</i>	ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta (tiesības uz brīvību un drošību) pirmā daļa ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i> un ECT 2013. gada spriedums lietā <i>Suso Musa pret Maltu</i> (personas, kurām valsts vēl nav atļāvuši ieceļot)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. pants Tiesas 2011. gada spriedums lietā C-61/11 <i>El Dridi</i> un 2011. gada spriedums lietā C-329/11 <i>Achughbabian</i> (pirms-izraidīšanas aizturēšanas un krimināltiesiska apcietinājuma saistība)	<i>Aizturēšana, sakarā arpiespiedu izraidīšanu vai izdošanu</i>	ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta (tiesības uz brīvību un drošību) otrā daļa

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 20. pants Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 3. punkts	Paredzēts ar likumu	ECTK 5. panta 1. punkts (tiesības uz brīvību un drošību) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Nowak pret Ukrainu</i> (procesuālās garantijas)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. pants un 3. panta 7. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 8. panta 2. punkts	Nepieciešamība un samērīgums	ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Rusu pret Austriju</i> (nepietiekama argumentācija un patvaļīga aizturēšana)
	Patvaļība	
	<i>Labticība</i>	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Longa Yonkeu pret Latviju</i> (krasta apsardze, kas neatzīst, ka ir informēta par patvēruma pieteikumu)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 9. panta 1. punkts	<i>Pietiekama rūpība</i>	ECT 2005. gada spriedums lietā <i>Singh pret Čehijas Republiku</i> (divarpus gadus ilga aizturēšana piespiedu izraidīšanas procedūras laikā)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. pants EKT 2009. gada spriedums lietā C-357/09 <i>Kadzoev</i>	<i>Pamatotas izraidīšanas izredzes</i>	ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Mikolenko pret Igauniju</i> (aizturēšana, lai gan nav pamatota iemesla piespiedu izraidīšanai)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 5. un 6. punkts EKT 2009. gada spriedums lietā C-357/09 <i>Kadzoev</i>	<i>Maksimālais aizturēšanas ilgums</i>	ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Auad pret Bulgāriju</i> (saprātīga aizturēšanas ilguma novērtējums, ņemot vērā katras lietas konkrētos apstākļus)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 3. panta 9. punkts, 16. panta 3. punkts un 17. pants Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 11. pants Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas (2011/36/ES) 11. pants	Personu, kurām ir īpašas vajadzības, aizturēšana	ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju</i> (nepavadīts bērns) ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Muskhadzhieva un citi pret Beļģiju</i> (bērnu aizturēšana nepiemērotās telpās) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> (cilvēku tirdzniecības upuris)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 15. panta 2. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 9. panta 2. punkts	Procesuālās garantijas <i>Tiesības tikt informētam par aizturēšanas iemesliem</i>	ECTK 5. panta 2. punkts (tiesības uz brīvību un drošību) ECT 2008. gada spriedums lietā <i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i> (divas dienas ilga aizkavēšanās atzīta par pārāk ilgu)
ES Pamattiesību hartas 47. pants (tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 13. panta 4. punkts un 15. panta 3. punkts Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 9. panta 3. punkts	<i>Tiesības uz kontroli pār aizturēšanu</i>	ECTK 5. panta 4. punkts (tiesības uz brīvību un drošību) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Abdolkhani un Karimnia pret Turciju</i> (kontroles procedūras neesamība)
Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 16. un 17. pants Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 10. pants	Aizturēšanas apstākļi vai režīmi	ECT 2009. gada spriedums lietā <i>S.D. pret Grieķiju</i> (aizturēšanas apstākļi)
	Kompensācija par prettiesisku aizturēšanu	ECTK 5. panta 5. punkts (tiesības uz brīvību un drošību)

Ievads

Aizturēšana ir pamattiesību uz brīvību izņēmums. Tāpēc brīvības atņemšanai jānotiek, ievērojot būtiskas garantijas. Tai jābūt paredzētai ar likumu, un to nedrīkst veikt patvaļīgi²⁵⁵. Patvēruma meklētāju un migrantu aizturēšanai atgriešanas procedūrās jābūt tikai galējam līdzeklim. To drīkst izmantot vienīgi tad, kad pārējās alternatīvas ir izsmeltas. Tomēr, neskatoties uz šiem principiem, Eiropā daudzi cilvēki tiek aizturēti vai nu iecelšanas brīdī, vai arī tāpēc, lai nepieļautu viņu aizbēgšanu piespiedu izraidīšanas procedūru laikā. Pret personām, kurām atņemta brīvība, ir jāizturas humāni un cieņpilni.

Starptautiskās tiesības ierobežo iespējas aizturēt patvēruma meklētājus un bēgļus. Atbilstoši 1951. gada Ženēvas Konvencijas 31. pantam dalībvalsts “nesoda bēgļus sakarā ar viņu neregulāro ierašanos vai atrašanos tajā, ja viņi ieraadušies tieši no teritorijas, kurā bēgļu dzīvība vai brīvība bija apdraudēta (..) un bez kavēšanās pieteikušies valsts varas

255 Vairāk informācijas par valstu praksi attiecībā uz personu brīvības atņemšanu atgriešanas procedūrās skatīt *FRA* (2010.a).

iestādēs, uzrādot pamatotus iemeslus tam, kādēļ viņi ieradušies vai atrodas šajā valstī nelegāli”²⁵⁶.

ECTK ir izsmeljoši uzskaitīti aizturēšanas pamati, un viens no tiem ir novērst neatļautu ieceļošanu valstī vai atvieglot attiecīgās personas piespiedu izraidīšanu. ES tiesībuos ir nostiprināts pamatprincips, ka personas, kuras pieteikušās starptautiskajai aizsardzībai vai kurām paredzēts piemērot atgriešanas procedūru, var aizturēt tikai tad, ja tas ir nepieciešams. Lai aizturēšana nebūtu patvaļīga, ir jāievēro konkrētas papildu prasības, piemēram, jānorāda jebkādas aizturēšanas iemesli un jānodrošina aizturētajai personai ātra lietas izskatīšana tiesā.

6.1. Brīvības atņemšana vai pārvietošanās brīvības ierobežošana?

ES tiesību sistēma — Uzņemšanas nosacījumu direktīvā (2013/33/ES) “aizturēšana” definēta kā “[ES] dalībvalsts veikta pieteikuma iesniedzēja ieslodzīšana noteiktā vietā, kur pieteikuma iesniedzējam vai iesniedzējai tiek atņemta pārvietošanās brīvība” (2. panta h) apakšpunkts). Atgriešanas direktīvā (2008/115/EK) aizturēšana nav definēta.

ECTK —5. pantā ir reglamentēti ar brīvības atņemšanu saistīti jautājumi, savukārt ECTK Protokola Nr. 4 2.pants attiecas uz pārvietošanās brīvības ierobežojumiem. Lai gan ir norādīti acīmredzami aizturēšanas piemēri, piemēram, ieslodzīšana kamerā, citas situācijas ir grūtāk definējamas un var būt uzskatāmas par pārvietošanās ierobežojumu, nevis brīvības atņemšanu.

Nosakot to, vai uz personas situāciju attiecas ECTK 5. pants vai Protokola Nr. 4 2.pants, ECT ir lēmusi, ka ir jāizvērtē personas situācija, ņemot vērā dažādus kritērijus, piemēram, attiecīgā pasākuma veidu, ilgumu, ietekmi un īstenošanas veidu²⁵⁷. Atšķirība starp brīvības atņemšanu un pārvietošanās brīvības ierobežošānu ir atkarīga no pasākuma

256 UNHCR (2012. g.), *Pamatnostādnes par piemērojamiem kritērijiem un standartiem saistībā ar patvēruma meklētāju aizturēšanu un aizturēšanas alternatīvām*; Eiropas Padome, Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) (2008.–2009. g.), *Spīdzināšanas apkarošana 20 gadu garumā: 19. vispārīgais ziņojums*, 2008. gada 1. augusts–2009. gada 31. jūlijs.

257 ECT 2012. gada 15. marta Lielās palātas spriedums lietā *Austin un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 39692/09, Nr. 40713/09 un Nr. 41008/09, 57. punkts.

pakāpes jeb intensitātes, nevis no tā veida jeb būtības²⁵⁸. Secinājums būs atkarīgs no lietas faktiem.

Brīvības atņemšanu nevar konstatēt, pamatojoties uz kādu atsevišķu faktoru, tas jādara, kumulatīvi izvērtējot visus aspektus. Pat ja ierobežojums ir bijis īslaicīgs, piemēram, pāris stundu ilgs, tas uzreiz nenozīmē, ka to atzīs par pārvietošanās ierobežojumu, nevis brīvības atņemšanu. Tas ir īpaši attiecināms uz tādiem gadījumiem, kuros pastāv arī citi faktori, piemēram, tas, vai attiecīgās telpas ir slēgtas, vai ir bijis piespiedu elements²⁵⁹ un vai situācija ir īpaši ietekmējusi attiecīgo personu, tostarp radījusi fizisku neērtību vai garīgas ciešanas²⁶⁰.

Atbildi uz jautājumu par to, vai personai tika atņemta brīvība, neietekmē aizturēšanas saistība ar sabiedrības interesēm, piemēram, kopienas aizsargāšanu pret attiecīgās personas radīto risku vai apdraudējumu vai nodoms to aizsargāt, reaģēt vai paust bažas par šādu risku. Šādu nodomu var ņemt vērā, izskatot aizturēšanas pamatojuma atbilstību ECTK 5. panta 1. punkta a)–f) apakšpunktam²⁶¹. Taču 5. panta 1. punkts ikvienā gadījumā ir jāinterpretē atbilstoši attiecīgajam pasākumu īstenošanas kontekstam. Būtu jāņem vērā arī policijas atbildība un pienākums uzturēt kārtību un aizsargāt sabiedrību, kas izriet gan no nacionālajiem tiesību aktiem, gan no ECTK²⁶².

Piemērs. Lieta *Guzzardi pret Itāliju*²⁶³: iesniedzējam tika aizliegts pārvietoties konkrētā teritorijā, viņam noteica komandanta stundu, piemēroja īpašu uzraudzību, pieprasīja ziņot iestādēm divas reizes dienā, kā arī ierobežoja un pārraudzīja viņa saziņu ar ārpusauli. ECT nolēma, ka ir notikusi nepamatota brīvības atņemšana pret runā ECTK 5. pantam²⁶⁴.

258 ECT 1980. gada 6. novembra spriedums lietā *Guzzardi pret Itāliju*, Nr. 7367/76, 93. punkts.

259 ECT 2008. gada 24. jūnija spriedums lietā *Foka pret Turciju*, Nr. 28940/95; ECT 2009. gada 12. februāra spriedums lietā *Nolan un K. pret Krieviju*, Nr. 2512/04.

260 ECT 1980. gada 6. novembra spriedums lietā *Guzzardi pret Itāliju*, Nr. 7367/76; ECT 2004. gada 5. oktobra spriedums lietā *H.L. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 45508/99.

261 ECT 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 163. un 164. punkts.

262 ECT 2012. gada 15. marta Lielās palātas spriedums lietā *Austin un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 39692/09, Nr. 40713/09 un Nr. 41008/09, 60. punkts.

263 ECT 1980. gada 6. novembra spriedums lietā *Guzzardi pret Itāliju*, Nr. 7367/76.

264 Turpat.

Piemērs. Lieta *Raimondo pret Itāliju*²⁶⁵: iesniedzējam piemēroja policijas uzraudzību, kas tika atzīta par pārvietošanās brīvības ierobežojumu, nevis brīvības atņemšanu. Viņš nevarēja iziet no mājokļa, neinformējot policiju, lai gan viņam nebija vajadzīga policijas atļauja faktiskai izceļošanai.

Piemērs. Lietas *Amuur pret Franciju* un *Riad un Idiab pret Beļģiju* (abas attiecas uz patvēruma meklētājiem)²⁶⁶ un lieta *Nolan un K. pret Krieviju*²⁶⁷ (attiecās uz trešās valsts valstspiederīgo): aizturēšana lidostas tranzīta zonā tika atzīta par nelikumīgu, jo neatbilda ECTK 5. panta 1. punktam. ECT nepieņēma iestāžu apgalvojumu par to, ka brīvība netika atņemta, jo attiecīgā persona varēja izvairīties no aizturēšanas lidostā, izlidojot no valsts.

Piemērs. Lieta *Rantsev pret Kipru un Krieviju*²⁶⁸: iesniedzēja meita bija Krievijas valstspiederīgā, kas dzīvoja Kiprā un strādāja par kabarē mākslinieci atbilstoši darba atļaujai, kuru izsniedza pēc kabarē īpašnieku pieprasījuma. Pēc vairākiem mēnešiem meita nolēma pamest darbu un atgriezties Krievijā. Viens no kabarē īpašniekiem paziņoja imigrācijas dienestam, ka šī sieviete pameta darbu un dzīvesvietu. Sieviete vēlāk atrada un aizveda uz policijas iecirkni, kur viņu aizturēja uz aptuveni stundu. Policija nolēma, ka sieviete nav jāaiztur un ka kabarē īpašniekam, kas bija par viņu atbildīgā persona, bija jāierodas viņai pakā. Tāpēc kabarē īpašnieks aizveda iesniedzēja meitu uz cita kabarē darbinieka dzīvokli, ko viņa nevarēja brīvprātīgi pamest. Nākamajā rītā viņu atrada mirušu uz ielas zem attiecīgā dzīvokļa. Lai gan kopējais sievietes aizturēšanas ilgums bija aptuveni divas stundas, ECT nosprieda, ka šī rīcība ir atzīstama par brīvības atņemšanu ECTK 5. panta izpratnē. Kipras iestādes bija atbildīgas par aizturēšanu policijas iecirknī un arī par aizturēšanu dzīvoklī, jo, ja Kipras policija šajā lietā nebūtu aktīvi sadarbojusies ar kabarē īpašniekiem, brīvības atņemšana nebūtu notikusi.

265 ECT 1994. gada 22. februāra spriedums lietā *Raimondo pret Itāliju*, Nr. 12954/87.

266 ECT 1996. gada 25. jūnija spriedums lietā *Amuur pret Franciju*, Nr. 19776/92, 38.–49. punkts; ECT 2008. gada 24. janvāra spriedums lietā *Riad un Idiab pret Beļģiju*, Nr. 29787/03 un Nr. 29810/03.

267 ECT 2009. gada 12. februāra spriedums lietā *Nolan un K. pret Krieviju*, Nr. 2512/04, 93.–96. punkts.

268 ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, No. 25965/04, 314.–325. punkts.

6.2. Alternatīvas aizturēšanai

ES tiesību sistēma — aizturēšanai jābūt galējam līdzeklim un pirms tās jābūt izsmeltām visām alternatīvām, ja vien tās nav iespējams efektīvi piemērot konkrētajā gadījumā (pārskatītās [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 8. panta 2. punkts, [Dublinas regulas](#) 18. panta 2. punkts un [Atgriešanas direktīvas](#) (2008/115/EK) 15. panta 1. punkts: “Ja vien [konkrētajā gadījumā] nav iespējams efektīvi piemērot citus pietiekamus, bet vājākus piespiedu līdzekļus”). Tāpēc aizturēšana var notikt tikai pēc tam, kad ir pilnīgi izskatītas visas iespējamās alternatīvas, vai ja ar uzraudzības mehānismiem nav izdevies sasniegt likumīgo un tiesisko mērķi. Atbilstoši pārskatītās Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 8. panta 4. punktam dalībvalstīm savos tiesību aktos jāparedz noteikumi par alternatīvām aizturēšanai.

Alternatīvas aizturēšanai ir, piemēram, paziņošanas pienākums — regulāra ziņošana policijai vai imigrācijas iestādēm —; pienākums nodot pasi vai ceļošanas dokumentu; prasības par dzīvesvietu, piemēram, dzīvošana un nakšņošana konkrētā adresē; atbrīvošana pret drošības naudu ar galvojumu vai bez tā; galvotājam izvirzītas prasības; nodošana aprūpes darbinieka uzraudzībā vai atbrīvošana atbilstoši aprūpes plānam, kas izstrādāts kopā ar kopienas aprūpes vai garīgās veselības iestāžu darbiniekiem; vai arī elektroniskā uzraudzība, piemēram, izmantojot izsekošanas ierīces.

ECTK — ECT vērtē, vai pirms aizturēšanas nebija iespējams īstenot mazāk ierobežojošus pasākumus.

Piemērs. Lietā *Mikolenko pret Igauniju*²⁶⁹ ECT secināja, ka iestādēm bija pieejamas alternatīvas prasītāja ilgstošai aizturēšanai centrā piespiedu kārtā izraidāmajām personām apstākļos, kad nepastāvēja iesniedzēja tūlītējas izraidīšanas iespējamība.

Alternatīvas aizturēšanai bieži ir pārvietošanās brīvības ierobežojumi. Tiesības uz pārvietošanās brīvību ir garantētas ECTK Protokola Nr. 4 2. pantā, ja valsts šo protokolu ir ratificējusi (skatīt [2. pielikumu](#)). Šīs brīvības ierobežojumam jābūt nepieciešamam un samērīgam, un tam jāatbilst Protokola Nr. 4 2. panta otrajā daļā uzskaitītajiem mērķiem. Šī norma ir piemērojama tikai tādām personām, kas “tiesiski atrodas kādas valsts teritorijā”, tādējādi to nepiemēro neregulārā situācijā nonākušām personām.

²⁶⁹ ECT 2009. gada 8. oktobra spriedums lietā *Mikolenko pret Igauniju*, Nr. 10664/05.

Piemērs. Lieta *Omwenyeke pret Vāciju*²⁷⁰: patvēruma pieprasījuma izskatīšanas laikā iesniedzējam atbilstoši vienam no pagaidu uzturēšanās nosacījumiem bija jādzīvo konkrētā vietā. ECT nolēma, ka, tā kā iesniedzējs bija pārkāpis pagaidu uzturēšanās nosacījumus, viņa atrašanās Vācijas teritorijā nebija "tiesiska", un tāpēc viņš nevarēja atsaukties uz Protokola Nr. 4 2. pantā paredzētajām tiesībām uz pārvietošanās brīvību.

6.3. Tiesībām uz brīvību izņēmumu izsmēļošs uzskaitījums

ES tiesību sistēma — ar patvērumu un atgriešanu saistīta aizturēšana ir reglamentēta divos dažādos tiesiskajos režīmos²⁷¹. Brīvības atņemšana attiecībā uz patvēruma meklētājiem ir reglamentēta pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* (2013/33/ES) 8. pantā un *Dublinas regulas* (Regula (ES) Nr. 604/2013) 28. pantā, savukārt attiecībā uz personām, kurām piemēro atgriešanas procedūru — *Atgriešanas direktīvas* 15. pantā.

Atbilstoši *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 8. pantam un *Patvēruma procedūru direktīvas* (2013/32/ES) 26. pantam personu nedrīkst aizturēt tikai tādēļ, ka šī persona ir iesniegusi patvēruma pieteikumu²⁷². Nav arī pieļaujams aizturēt personu vienīgi tāpēc, ka uz viņu attiecas *Dublinas regula* (28. panta 1. punkts). *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 8. panta 3. punktā ir sniegts izsmēļošs patvēruma meklētāju aizturēšanas pamatu uzskaitījums. Patvēruma meklētājus var aizturēt sešos dažādos gadījumos:

- lai noteiktu vai pārbaudītu pieteikuma iesniedzēja identitāti vai valstspiederību;
- lai noteiktu tos patvēruma pieteikuma elementus, kurus nevarētu iegūt neaizturot, jo īpaši tad, ja pastāv bēgšanas iespēja;
- lai izlemtu par pieteikuma iesniedzēja tiesībām iecelt valsts teritorijā;

270 ECT 2007. gada 20. novembra lēmums lietā *Omwenyeke pret Vāciju*, Nr. 44294/04.

271 EKT 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09 *Kadzoev (Huchbarov)* (Krājums 2009, I-11189. lpp., 45. punkts) un Tiesas 2013. gada 30. marta sprieduma lietā C-534/11 *Mehmet Arslan Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*, 52. punkts.

272 Vairāk informācijas skatīt Eiropas Komisija, Iekšlietu ģenerāldirektorāts (2012. g.), *Uzņemšanas nosacījumi*, pieejami vietnē http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/reception-conditions/index_en.htm.

- ja viņi ir aizturēti atbilstoši **Atgriešanas direktīvai** un iesniedz patvēruma pieteikumu, lai aizkavētu vai traucētu piespiedu izraidīšanu²⁷³;
- ja tas nepieciešams valsts drošības vai sabiedriskajās kārtības interesēs un
- saskaņā ar **Dublinas regulas** 28. pantu, kurā konkrētos apstākļos atļauta aizturēšana, lai nodrošinātu regulā paredzētās pārsūtīšanas procedūras.

Atgriešanas direktīvas 15. panta 1. punktā ir atļauts aizturēt tikai tādus trešo valstu valstspiederīgos, kuriem “paredzēts piemērot atgriešanas procedūras”. Brīvības atņemšana ir atļauta šādu divu iemeslu dēļ, jo īpaši tad, ja pastāv bēgšanas vai citu nopietnu atgriešanas vai izraidīšanas procedūras traucējumu iespējamība:

- lai sagatavotu atgriešanu;
- lai veiktu izraidīšanas procesu.

ECTK — tiesības uz brīvību un drošību ir aizsargātas 5. panta 1. punktā. Tā a)–f) apakšpunktā ir sniegts izsmelošs pieļaujamo izņēmumu uzskaitījums: “nevienam nedrīkst atņemt brīvību”, izņemot šādos gadījumos un saskaņā ar likumā noteikto kārtību:

- uz kompetentas tiesas notiesājoša sprieduma pamata;
- par nepakļaušanos tiesas rīkojumam vai konkrētu likumā paredzētu saistību neizpildi;
- tiesvedības laikā;
- īpašās ar nepilngadīgajiem saistītās situācijās;
- sabiedrības veselības aizsardzības nolūkā vai klaidonības dēļ;
- lai novērstu neatļautu ieceļošanu vai atvieglotu ārzemnieka piespiedu izraidīšanu.

273 Skatīt arī Tiesas 2013. gada 30. maija spriedumu lietā C-534/11 *Mehmet Arslan pret Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje, odbor cizinecké policie*.

Valsts pienākums ir pamatot aizturēšanu, atsaucoties uz kādu no šiem sešiem iemesliem²⁷⁴. Ja aizturēšanas pamatā nav kāds no minētajiem iemesliem, tā ir nelikumīga²⁷⁵. Šos iemeslus interpretē ierobežojoši²⁷⁶. Vispārīgs noteikums par, piemēram, aizturēšanu, lai novērstu neprecizētu noziegumu vai nekārtības, nepastāv. Ja nav skaidri noteikts konkrēts aizturēšanas mērķis un pamatojums, aizturēšana var tikt uzskatīta par nelikumīgu.

ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā ir atļauts aizturēt patvēruma meklētājus un neregulāros migrantus divos gadījumos:

- lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī;
- ja pret personu tiek veiktas darbības ar nolūku viņu izraidīt no valsts vai izdot citai valstij.

Tāpat kā pārējie tiesībām uz brīvību piemērotie izņēmumi, arī aizturēšana atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam jāpamato ar vienu no šiem diviem iemesliem, kuri jāinterpretē ierobežojoši.

Piemērs. Lieta *Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju*²⁷⁷: tika aizturēta Kamerūnas valstspiederīgā, kurai bija progresējošs HIV. Iestādēm bija zināma iesniedzējas identitāte un pastāvīgā adrese, un viņa vienmēr ieradās uz noteiktajām tikšanās reizēm un bija veikusi vairākas darbības, lai legalizētu savu statusu Beļģijā. Lai gan aizturēšanas laikā pasliktinājās iesniedzējas veselība, iestādes neizskatīja mazāk ierobežojošu alternatīvu, piemēram, sabiedrības interešu nodrošināšanas nolūkā izsniegt viņai pagaidu uzturēšanās atļauju. Tā vietā viņa tika aizturēta gandrīz četrus mēnešus. ECT nesaskatīja iesniedzējas aizturēšanas saistību ar valdības mērķi viņu piespiedu kārtā izraidīt un tāpēc secināja, ka tika pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkts.

274 Apvienotā Karaliste, Augstākā Tiesa, *WL (Kongo) 1 un 2 pret Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaika) pret Secretary of State for the Home Department* [2011]UKSC 12, 2011. gada 23. marts.

275 ECT 2011. gada 7. jūlija Lielās palātas spriedums lietā *Al-Jedda pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 27021/08, 99. punkts.

276 ECT 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05.

277 ECT 2011. gada 20. decembra spriedums lietā *Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju*, Nr. 10486/10.

Piemērs. Lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*²⁷⁸ ECT nolēma, ka prakse, saskaņā ar kuru iesniedzēja iespējamā piespiedu izraidīšana tika “aktīvi uzraudzīta” nebija pietiekami konkrēta vai noteicoša, lai būtu uzskatāma par ECTK 5. panta 1. punktā paredzēto “darbību ar nolūku (...) izraidīt no valsts”. Aizturēšanas mērķis acīmredzami nebija novērst neatļautu ieceļošanu valstī, tāpēc aizturēšana bija nelikumīga.

6.3.1. Aizturēšana, lai novērstu neatļautu ieceļošanu valstī

ES tiesību sistēma — Šengenas Robežu kodeksā (Regula (EK) Nr. 562/2006) ir prasīts liegt ieceļošanu ES tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri neatbilst ieceļošanas nosacījumiem. Robežsargiem ir pienākums nepieļaut neregulāru ieceļošanu. Vairāku ES dalībvalstu tiesību aktos ir paredzēta īstermiņa brīvības atņemšana pie robežas, kas bieži notiek lidostas tranzīta zonā. Pārskatītās [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 8. panta 3. punkta c) apakšpunktā ir atļauts aizturēt tādus patvēruma meklētājus, kuri ierodas pie valsts robežas, ja tas nepieciešams, lai pieņemtu lēmumu par viņu tiesībām ieceļot teritorijā.

ECTK — lai aizturēšana būtu tiesiska atbilstoši ECTK 5. pantam, tai jāatbilst vairākiem nosacījumiem.

Piemērs. Lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*²⁷⁹ ECT nolēma, ka jebkāda ieceļošana valstī ir “neatļauta”, kamēr dalībvalsts to nav “atļāvusi”. Tādas personas aizturēšanas mērķis — nemainot attiecīgo formulējumu —, kura vēlas ieceļot, taču vēl nav saņēmusi attiecīgu atļauju, varētu būt novērst šīs personas neatļautu ieceļošanu ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta izpratnē. Tiesa šo argumentu nepieņēma, jo, tiklīdz patvēruma meklētājs piesakās imigrācijas iestādēs, viņš vai viņa cenšas saņemt “atļauju” ieceļošanai. Ņemot to vērā, šīs personas aizturēšanu nevar pamatot ar 5. panta 1. punkta f) apakšpunktu. Ja šo noteikumu interpretētu kā tādu, kurā atļauts aizturēt tikai tādu personu, par kuru ir pierādīts, ka viņš vai viņa centās apiet ieceļošanas ierobežojumus, tiktu sašaurināti noteikuma nosacījumi un dalībvalstu iespēja izmantot to neapstrīdamās tiesības kontrolēt ārvalstnieku brīvību imigrācijas jomā. Šāda interpretācija arī neatbilstu Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos programmas izpildkomitejas 44. secinājumam,

278 ECT 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 167. punkts.

279 ECT 2008. gada 29. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 65. punkts.

UNHCR pamatnostādņem un attiecīgajai Ministru komitejas rekomendācijai. Visos minētajos dokumentos ir atļauts aizturēt patvēruma meklētāju pie noteiktiem apstākļiem, piemēram, identitātes pārbaūžu laikā vai nosakot patvēruma pieprasījuma pamatelementus. ECT nolēma, ka iesniedzēja septiņas dienas ilgā aizturēšana atbilstoši paātrinātajai patvēruma procedūrai, ko veica masveida pieplūduma dēļ, nebija ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta pārkāpums.

Piemērs. Taču lietā *Suso Musa pret Maltu*²⁸⁰ ECT nolēma, ka, ja valsts ir pārsniegusi savas tiesiskās saistības un vai nu pēc savas iniciatīvas, vai arī saskaņā ar ES tiesību aktiem pieņēmusi tiesību aktu, kurā tādiem imigrantiem, kuru patvēruma pieteikums tiek izskatīts, ir skaidri atļauts ieceļot vai uzturēties, jebkāda turpmāka aizturēšana ar nolūku novērst neatļautu ieceļošanu var radīt šaubas par aizturēšanas atbilstību ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam. Šādos apstākļos tiešām būtu grūti atzīt, ka pasākums ir cieši saistīts ar aizturēšanas mērķi, vai uzskatīt situāciju par atbilstošu attiecīgajiem nacionālajiem tiesību aktiem. Patiesībā šāda rīcība būtu patvaļīga un tādējādi pretrunā ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam, kas nosaka skaidru un precīzu nacionālo tiesību aktu normu interpretāciju. *Saadi* gadījumā nacionālie tiesību akti iesniedzējam oficiāli neļāva palikt vai ieceļot teritorijā (lai gan tie pieļāva pagaidu uzņemšanu), un tādējādi šāds jautājums neradās. Tāpēc atbilde uz to, kad ECTK 5. panta pirmā sastāvdaļa pārstāja būt piemērojama, jo personai ir piešķirta oficiāla ieceļošanas vai palikšanas atļauja, lielā mērā bija atkarīga no nacionālajiem tiesību aktiem.

6.3.2. Aizturēšana pirms piespiedu izraidīšanas vai izdošanas

ES tiesību sistēma — daži no pārskatītās [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 8. panta 3. punktā noteiktajiem aizturēšanas pamatojumiem ir paredzēti bēgšanas riska samazināšanai.

[Atgriešanas direktīvas](#) 15. panta 1. punktā ir atļauts veikt aizturēšanu, lai sagatavotos atgriešanai vai veiktu izraidīšanas procesu, ja vien to nav iespējams panākt ar citiem pieejamiem, bet vajākiem piespiedu līdzekļiem (skatīt [6.2. sadaļu](#)). Aizturēšana jo īpaši ir atļauta tādos gadījumos, kad pastāv bēgšanas vai citu nopietnu atgriešanas vai izraidīšanas procesa šķēršļu iespējamība, un ja ir reālas izredzes īstenot izraidīšanu saprātīgā laikposmā. Direktīvas 15. panta 5. un 6. punktā ir noteikti maksimālie termiņi.

²⁸⁰ ECT 2013. gada 23. jūlija spriedums lietā *Suso Musa pret Maltu*, Nr. 42337/12.

Tiesā ir iesniegtas vairākas lietas par tādu trešo valstu valstspiederīgo apcietināšanu, kam paredzēts piemērot atgriešanas procedūru par tādiem nodarījumiem kā neatļauta ieceļošana vai palikšana²⁸¹.

Piemērs. Lieta *El Dridi*²⁸²: Tiesai tika lūgts apstiprināt, vai **Atgriešanas direktīvas** 15. un 16. pantā ir atļauts atgriešanas procedūras laikā piemērot krimināltiesiskas apcietināšanas sankcijas tikai tādēļ vien, ka trešās valsts valstspiederīgais neievēroja administratīvo rīkojumu atstāt valsts teritoriju noteiktajā termiņā. Tiesai bija jāizvērtē vai krimināltiesisku apcietināšanu varēja uzskatīt par pasākumu, kas nepieciešams, lai īstenotu atgriešanas lēmumu direktīvas 8. panta 1. punkta izpratnē, vai arī, gluži pretēji, par pasākumu, kas apdraudēja šā lēmuma īstenošanu. Ņemot vērā lietas apstākļus, Tiesa nolēma, ka krimināltiesiskas apcietināšanas sankcijas neatbilda direktīvas darbības jomai, t. i., efektīvas un pamattiesībām atbilstošas atgriešanas procedūras ieviešanai, un neveicināja trešās valsts valstspiederīgā izraidīšanu no attiecīgās ES dalībvalsts teritorijas. Ja atgriešanās pienākums nav izpildīts noteiktajā brīvprātīgas ieceļošanas laika posmā, ES dalībvalstij ir jāpanāk atgriešanas lēmuma izpilde pakāpeniski un samērīgi, izmantojot visvājākos iespējamos piespiedu līdzekļus un pienācīgi ievērojot pamattiesības.

Piemērs. Spriedumā lietā *Achughbabian*²⁸³ Tiesa izvērtēja, vai spriedumā lietā *El Dridi* noteiktie principi attiecas arī uz trešās valsts valstspiederīgā brīvības atņemšanas sodu par nelikumīgu ieceļošanu vai uzturēšanos ES dalībvalsts teritorijā. Tiesa precizēja, ka **Atgriešanas direktīvā** dalībvalstīm nav liegts kvalificēt nelikumīgu uzturēšanos kā likumpārkāpumu un paredzēt kriminālsodus, lai novērstu un atturētu no nacionālā uzturēšanās režīma normu pārkāpumu izdarīšanu, kā arī piemērot turēšanu apsardzībā, kamēr tiek noskaidrots, vai uzturēšanās ir likumīga. Ja turēšanu apsardzībā piemēro pirms atgriešanas procedūras vai tās laikā, uz attiecīgo situāciju attiecas direktīva un tādējādi tai ir jāveicina izraidīšana. Tiesa secināja, ka Atgriešanas direktīva netika ievērota, jo krimināltiesiska apcietināšana neveicinātu izraidīšanu. Tā radītu šķēršļus kopīgo standartu un procedūru piemērošanai un aizkavētu atgriešanu, tādējādi apdraudot direktīvas efektivitāti. Taču Tiesa neizslēdza,

281 Tiesas 2012. gada 6. decembra spriedums lietā C-430/11 *Kriminālprocess pret Md Sagor* un Tiesas 2013. gada 21. marta rīkojums C-522/11 *Kriminālprocess pret Abdoul Khadre Mbaye* (par soda noteikšanu); Tiesas 2013. gada 19. septembra spriedums lietā C-297/12 *Kriminālprocesi pret Gjoko Filev un Adnan Osmani* (par aizturēšanu, pamatojoties uz iepriekš noteikta ieceļošanas aizlieguma pārkāpumu).

282 Tiesas 2011. gada 28. aprīļa sprieduma lietā C-61/11 *El Dridi, alias Soufi Karim*, 59. punkts.

283 Tiesas 2011. gada 6. decembra sprieduma lietā C-329/11 *Achughbabian pret Préfet du Val-de-Marne*, 37.–39. punkts un 45. punkts.

ka dalībvalstis var piemērot krimināltiesisku apcietināšanu pēc atgriešanas procedūras pabeigšanas, t. i., kad 8. pantā paredzētie piespiedu līdzekļi ir izmantoti, taču izraidīšana nav izdevusies.

ECTK — atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta otrajai daļai Eiropas Padomes dalībvalstīm ir tiesības aizturēt personu ar nolūku viņu izraidīt no valsts vai izdot citai valstij, ja ir pieņemts attiecīgs rīkojums un ir pamatots iemesls piespiedu izraidīšanai. Izraidīšana ir patvaļīga, ja netiek gatavotas vai aktīvi veiktas nepieciešamas un pienācīgi rūpīgas “darbības ar nolūku (..) izraidīt no valsts”.

Piemērs. Lieta *Mikolenko pret Igauniju*²⁸⁴: iesniedzējs bija Krievijas valstspiederīgais, kas dzīvoja Igaunijā. Igaunijas iestādes atteicās pagarināt viņa uzturēšanās atļauju un aizturēja viņu laikā no 2003. gada līdz 2007. gadam. ECT atzina, ka iesniedzējs acīmredzami nevēlējās sadarboties ar iestādēm izraidīšanas procesa laikā, taču secināja, ka viņa aizturēšana bija nelikumīga, jo nebija reāla izraidīšanas pamatojuma un iestādes neveica procedūru ar pienācīgu rūpību.

Piemērs. Lieta *M. un citi pret Bulgāriju*²⁸⁵: rīkojums par iesniedzēja piespiedu izraidīšanu uz Afganistānu tika pieņemts 2005. gada decembrī, taču iestādes tikai 2007. gada februārī pirmoreiz mēģināja nodrošināt viņam identitāti apliecinošu dokumentu, lai atvieglotu piespiedu izraidīšanu. Pēc 19 mēnešiem šis pieprasījums tika atkārtots. Šajā laikposmā iesniedzējs bija aizturēts. Bulgārijas iestādes arī centās viņu nosūtīt uz citu valsti, taču nevarēja iesniegt pierādījumus šiem mēģinājumiem. Aizturēšana bija nelikumīga, un pienācīgas rūpības neesamības dēļ to atzina par ECTK 5. panta pārkāpumu.

Piemērs. Lieta *Popov pret Franciju*²⁸⁶: iesniedzēji bija Kazahstānas valstspiederīgie, kuri ieradās Francijā 2000. gadā. Viņu pieteikumi bēgļa statusam un uzturēšanās atļaujai tika noraidīti. Viņus 2007. gada augustā arestēja un nosūtīja uz lidostu izraidīšanai. Lidojums tika atcelts, un izraidīšana nenotika. Pēc tam iesniedzējus kopā ar abiem viņu bērniem — vienam bija pieci mēneši, bet otram trīs gadi — nosūtīja uz aizturēšanas centru, kur viņi uzturējās 15 dienas. Arī otrais lidojums tika atcelts, un tiesnesis viņus atbrīvoja. Pēc jauna pieteikuma iesniegšanas viņiem piešķīra bēgļa statusu. ECT secināja, ka, lai gan bērnus kopā ar vecākiem ievietoja ģimenēm pare-

284 ECT 2009. gada 8. oktobra spriedums lietā *Mikolenko pret Igauniju*, Nr. 10664/05.

285 ECT 2011. gada 26. jūlija spriedums lietā *M. un citi pret Bulgāriju*, Nr. 41416/08, 75. un 76. punkts.

286 ECT 2012. gada 19. janvāra spriedums lietā *Popov pret Franciju*, Nr. 39472/07 un Nr. 39474/07.

dzētajā spārnā, nebija ņemta vērā viņu īpašā situācija, un iestādes nebija centušās noskaidrot, vai administratīvas aizturēšanas vietā būtu iespējams paredzēt alternatīvu risinājumu. Tādējādi Francijas sistēma bērniem nenodrošināja pietiekamu ECTK 5. pantā paredzēto tiesību uz brīvību aizsardzību.

6.4. Paredzēta ar likumu

Aizturēšanai jābūt likumīgai atbilstoši nacionālajiem, ES tiesību aktiem un ECTK.

ES tiesību sistēma — ES dalībvalstīm ir pienākums ieviest normatīvos un administratīvos aktus, kas vajadzīgi, lai izpildītu *Atgriešanas direktīvas* prasības (20. pants). Arī pārskatītajā *Uzņemšanas nosacījumu direktīvā* (8. panta 3. punktā) ir noteikts, ka aizturēšanas pamati ir jāparedz nacionālajos tiesību aktos.

ECTK — atbilstoši Konvencijas 5. panta 1. punktam “nevienam nedrīkst atņemt brīvību”, ja vien tas nav “saskaņā ar likumā noteikto kārtību”. Tas nozīmē, ka nacionālajos tiesību aktos jāparedz materiālās un procesuālās normas, nosakot, kad un kādos apstākļos personu var aizturēt.

Konvencijas 5. pantā ir norāde ne tikai uz nacionālo tiesību aktu ievērošanu, bet arī uz “tiesību aktu kvalitāti”, t. i., tajā pieprasīta tiesību aktu atbilstība tiesiskuma principiem, kas ir visu ECTK pantu pamatā. Lai tiesību akts būtu kvalitatīvs, tam jābūt pietiekami pieejamam un ar skaidru un prognozējamu darbības jomu, lai izslēgtu patvaļas iespēju. Lai pasargātu personu no patvaļas, jebkādam brīvības atņemšanai jāatbilst ECTK 5. panta mērķim²⁸⁷.

Piemērs. Lieta *S.P. pret Beļģiju*²⁸⁸: iesniedzēju ievietoja aizturēšanas centrā, gaidot viņa nenovēršamo izraidīšanu uz Šrilanku. Pēc tam ECT noteica pagaidu pasākumu, atliekot viņa izraidīšanu, un 11 dienas vēlāk aizturēto iesniedzēju. ECT paziņoja, ka pagaidu pasākums, ar ko īslaicīgi atlika prasītāja piespiedu izraidīšanas procedūru, nepadarīja viņa aizturēšanu par nelikumīgu, jo Beļģijas iestādes tomēr bija paredzējušas viņu piespiedu kārtā izraidīt un, lai gan procedūra bija apturēta, joprojām “tika veiktas” darbības nolūkā viņu izraidīt no valsts.

287 ECT 1996. gada 25. jūnija spriedums lietā *Amuur pret Franciju*, Nr. 19776/92, 50. punkts; ECT 2001. gada 6. marta spriedums lietā *Dougoz pret Grieķiju*, Nr. 40907/98, 55. punkts.

288 ECT 2011. gada 14. jūnija lēmums lietā *S.P. pret Beļģiju*, Nr. 12572/08.

Piemērs. Lieta *Azimov pret Krieviju*²⁸⁹: iesniedzējs bija aizturēts vairāk nekā 18 mēnešus, nenosakot maksimālo termiņu arī pēc tam, kad ECTK noteica pagaidu pasākumu, ar ko apturēja viņa izraidīšanu. ECT nolēma, ka, apturot nacionālo procedūru atbilstoši ECT noteiktam pagaidu pasākumam, nedrīkstētu rasties situācija, kurā iesniedzējam nepamatoti ilgi jāuzturas cietumā.

6.5. Nepieciešamība un samērīgums

ES tiesību sistēma — atbilstoši *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 5. punktam “turēšana apsardzībā ir spēkā tik ilgi, kamēr saglabājas 1. punktā noteiktie apstākļi un kamēr tā ir nepieciešama, lai nodrošinātu sekmīgu izraidīšanu”. Ikvienā gadījumā ir jāsniedz skaidri un neapstrīdami pierādījumi par vajadzību un nepietiek ar vienkāršu apgalvojumu. Direktīvas 15. panta 1. punktā ir minēta turēšana apsardzībā izraidīšanas nolūkā, ja pastāv bēgšanas iespējamība, taču šādas iespējamības novērtējumam jābūt pamatotam ar “objektīviem kritērijiem” (3. panta 7. punkts). Lēmumi atbilstoši šai direktīvai “būtu jāpieņem, katru gadījumu izskatot atsevišķi un pamatojoties uz objektīviem kritērijiem”. Personu nedrīkst turēt apsardzībā tikai neregulārās uzturēšanās dēļ (*Atgriešanas direktīvas* 6. apsvērums).

ES tiesību aktos ir prasīts izvērtēt, vai brīvības atņemšana ir samērīga ar īstenojamo mērķi un vai izraidīšanu būtu iespējams sekmīgi īstenot, piemērojot mazāk ierobežojošus līdzekļus, piemēram, turēšanas apsardzībā alternatīvas (*Atgriešanas direktīvas* 15. panta 1. punkts²⁹⁰).

Pārskatītajā *Uzņemšanas nosacījumu direktīvā* ir atļauts aizturēt patvēruma meklētājus “vajadzības gadījumā un pamatojoties uz katras lietas individuālu izvērtējumu” vai tad, ja citus, mazāk ierobežojošus alternatīvus līdzekļus nav iespējams efektīvi piemērot (8. panta 2. punkts; skatīt arī *Dublinas regulas* 28. panta 2. punktu un 20. apsvērumu).

Aizturēšanai jāatbilst ne tikai tiesību aktiem un procesuālajām garantijām, bet arī ECTK un ES Pamattiesību hartā garantētajām pamattiesībām²⁹¹.

ECTK — tiesības uz brīvību un drošību ir aizsargātas Konvencijas 5. pantā. Konvencijas 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā nav prasīts veikt nepieciešamības pārbaudi, lai

289 ECT 2013. gada 18. aprīļa spriedums lietā *Azimov pret Krieviju*, Nr. 67474/11.

290 Tiesas 2011. gada 28. aprīļa sprieduma lietā C-61/11 *El Dridi*, 29.–62. punkts.

291 Tiesas 2011. gada 6. decembra sprieduma lietā C-329/11 *Achughbabian pret Préfet du Val-de-Marne*, 49. punkts.

aizturētu tādu personu, kura cenšas neatļauti ieceļot valstī vai pret kuru tiek veiktas darbības ar nolūku viņu izraidīt no valsts vai izdot citai valstij. Šis aizturēšanas pamatojums atšķiras no pārējiem 5. panta 1. punktā paredzētajiem iemesliem, piemēram, lai novērstu likumpārkāpuma izdarīšanu vai personas bēgšanu²⁹².

Atbilstoši ICCPR 9. pantam jebkādi ar imigrāciju saistītai brīvības atņemšanai jābūt likumīgai, nepieciešamai un samērīgai. Lietā par Kambodžas izcelsmes patvēruma meklētāju Austrālijā ANO Cilvēktiesību komiteja skaidri noteica, ka, lai aizturēšana atbilstu ICCPR 9. pantam, tai jābūt nepieciešamai un samērīgai²⁹³.

6.6. Patvaļība

ECTK — valstīm ir jāievēro ne tikai savi tiesību akti. Atbilstoši ECTK 5. pantam jebkāda brīvības atņemšana jāveic tā, lai nodrošinātu personas aizsardzību pret patvaļību. Ir vispāratzīts, ka jebkāda patvaļīga aizturēšana ir pretrunā 5. panta 1. punktam. Jēdziena “patvaļība” nozīme ir plašāka par nacionālo tiesību aktu neievērošanu — pat ja brīvības atņemšana ir likumīga saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem, tā var būt patvaļīga un tādējādi neatbilstoša ECTK²⁹⁴.

Lai aizturēšana atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam nebūtu uzskatāma par patvaļīgu, tai jābūt labticīgai — cieši saistītai ar valdības noteikto aizturēšanas iemeslu un valdības atļautai; aizturēšanas vietai un apstākļiem jābūt pienācīgiem; aizturēšanas ilgums nedrīkst pārsniegt termiņu, kas ir saprātīgi nepieciešams attiecīgā mērķa īstenošanai. Procedūras jāveic pietiekami rūpīgi, un ir jābūt pamatotam piespiedu izraidīšanas iemeslam. Tas, ko atzīst par patvaļību, ir atkarīgs no katras lietas faktiem.

Piemērs. Lieta *Rusu pret Austriju*²⁹⁵: iesniedzēju arestēja, kad viņa centās pamest Austriju, jo viņa bija ieceļojusi valstī nelikumīgi, bez derīgas pases un vīzas un viņai nebija vajadzīgo iztikas līdzekļu palikšanai Austrijā. Minēto iemeslu dēļ iestādes pieņēma, ka, ja iesniedzēju atbrīvos, viņa aizbēgs un izvairīsies no procedūras. ECT atkārtoja, ka personas aizturēšana ir nopietns pasākums un ka apstākļos, kuros

292 ECT 2008. gada 29. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 72. punkts.

293 ANO Cilvēktiesību komiteja, *A pret Austrāliju*, Paziņojums Nr. 560/1993, 1997. gada 30. aprīļa nostāja.

294 ECT 2008. gada 29. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03, 67. punkts; ECT 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 164. punkts.

295 ECT 2008. gada 2. oktobra spriedums lietā *Rusu pret Austriju*, Nr. 34082/02, 58. punkts.

aizturēšana vajadzīga noteikta mērķa īstenošanai, tā būtu patvaļīga, ja nevarētu pierādīt, ka tā ir galējais līdzeklis pēc citu, mazāk bargu pasākumu izskatīšanas, un ja būtu atzīts, ka ar šiem līdzekļiem nevar pietiekami aizsargāt personas vai sabiedrības intereses. Iestāžu argumentācija par iesniedzēja bija nepietiekama, un viņas aizturēšana saturēja patvaļības pazīmes. Tāpēc, aizturot iesniedzēju, tika pārkāpts ECTK 5. pants.

6.6.1. Labticība

ECTK — aizturēšana var tikt atzīta par patvaļīgu, ja attiecīgās iestādes nav rīkojušās labticīgi²⁹⁶.

Piemērs. Lietā *Longa Yonkeu pret Latviju*²⁹⁷ ECT noraidīja valdības argumentu par to, ka Valsts robežsardze par iesniedzēja piespiedu izraidīšanas atlikšanu uzzināja tikai divas dienas pēc viņa deportācijas. Iestādes četras dienas bija informētas par to, ka iesniedzējs bija pieprasījis patvērumu, balstoties uz humāniem apsvērumiem, jo saņēma viņa iesniegtā pieteikuma kopiju. Turklāt atbilstoši nacionālajiem tiesību aktiem iesniedzējam kopš pieteikuma iesniegšanas dienas bija patvēruma meklētāja statuss, tāpēc viņu nedrīkstēja piespiedu kārtā izraidīt. Tādējādi Valsts robežsardze nerīkojās labticīgi, piespiedu kārtā izraidot iesniedzēju, pirms kompetentā valsts iestāde izskatīja viņa patvēruma pieteikumu. Tāpēc viņa aizturēšana šajā nolūkā bija patvaļīga.

6.6.2. Pienācīga rūpība

Gan ES, gan ECTK tiesību aktos ir noteikts, ka dalībvalstīm, aizturot personas, kurām paredzēts piemērot piespiedu izraidīšanu, jāievēro pienācīga rūpība.

ES tiesību sistēma — atbilstoši [Atgriešanas direktīvas](#) 15. panta 1. punktam turēšana apsardzībā turpinās tikai tik ilgi, kamēr veic izraidīšanas pasākumus, un to izpilda ar pienācīgu rūpību. Arī pārskatītās [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 9. panta 1. punktā un [Dublinas regulas](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013) 28. panta 3. punktā ir paredzēti noteikumi par pienācīgu rūpību attiecībā uz patvēruma meklētājiem.

²⁹⁶ ECT 2009. gada 19. februāra Lielās palātas spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05; ECT 2008. gada 29. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03.

²⁹⁷ ECT 2011. gada 15. novembra spriedums lietā *Longa Yonkeu pret Latviju*, Nr. 57229/09, 143. punkts.

ECTK — aizturēšana atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkta otrajai daļai ir pamatota tikai tad, ja tiek veiktas piespiedu izraidīšanas vai izdošanas procedūras. Ja šīs procedūras neveic pietiekami rūpīgi, aizturēšana atbilstoši ECTK vairs nav atļauta²⁹⁸. Tāpēc dalībvalstīm aktīvi jāorganizē piespiedu izraidīšana uz izcelsmes vai trešo valsti. Tas nozīmē, ka dalībvalstīm jāveic konkrēti pasākumi un jāsniedz pierādījumi — nevis vienkārši jāatsaucas uz saviem apgalvojumiem — par centieniem nodrošināt uzņemšanu, piemēram, par to, ka uzņēmējas valsts iestādes ļoti lēni identificē savus pilsoņus.

Piemērs. Lietā *Singh pret Čehijas Republiku*²⁹⁹ ECT norādīja, ka iesniedzēji, gaidot piespiedu izraidīšanu, tika aizturēti divarpus gadus. Procedūrai bija raksturīgi bezdarbības periodi, un ECT uzskatīja, ka Čehijas iestādēm bija jābūt rūpīgākām, jo īpaši tad, kad Indijas vēstniecība nevēlējās izsniegt iesniedzējiem pasēs. ECT arī ievēroja, ka iesniedzēji bija notiesāti par sīku pārkāpumu un ka viņu aizturēšanas periods, gaidot piespiedu izraidīšanu, pārsniedza par pārkāpumu piespriestā cietumsoda ilgumu. Tāpēc ECT nolēma, ka Čehijas iestādes neizskatīja iesniedzēju lietu pietiekami rūpīgi un ka aizturēšanas ilgums bija nepamatots.

6.6.3. Pamatots iemesls izraidīšanai

Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK aizturēšana ir pamatota vienīgi tad, ja pastāv pamatots iemesls izraidīšanai saprātīgā laikposmā.

ES tiesību sistēma — ja izraidīšanai vairs nav pamatota iemesla, turēšanu apsardzībā vairs neuzskata par pamatotu un attiecīgā persona ir nekavējoties jāatbrīvo (*Atgriešanas direktīvas* 15. panta 4. punkts). Ja pastāv izraidīšanas šķēršļi, piemēram, *non-refoulement* princips (*Atgriešanas direktīvas* 5. pants), izraidīšanai parasti nav pamatota iemesla.

Piemērs. Lietā *Kadzoev*³⁰⁰ EKT nolēma, ka tad, kad nacionālā tiesa pārbauda aizturēšanas tiesiskumu, lai varētu uzskatīt, ka ir "pamatots iemesls izraidīšanai", ir jābūt faktiski pamatotam iemeslam, ka var notikt sekmīga izraidīšana. Ja ir maz ticams,

298 ECT 1996. gada 15. Novembra Lielās palātas spriedums lietā *Chahal pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 22414/93, 113. punkts; ECT 2009. gada 19. Februāra Lielās palātas spriedums lietā *A. un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 3455/05, 164. punkts.

299 ECT 2005. gada 25. janvāra spriedums lietā *Singh pret Čehijas Republiku*, Nr. 60538/00.

300 EKT 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09 *Kadzoev (Huchbarov)* (Krājums 2009, I-11189. lpp., 65. un 66. punkts).

ka attiecīgā persona tiks uzņemta kādā trešajā valstī, izraidīšanai nav pamatota iemesla.

Apvienotās Karalistes Robežu aģentūra ir izstrādājusi prakses kritērijus. Tā norāda, ka piespiedu izraidīšanas gadījumos: "(..) izraidīšanu varētu uzskatīt par nenovēršanu, ja ir ceļošanas dokuments, ir pieņemtas piespiedu izraidīšanas norādes, ir novērsti visi juridiskie šķēršļi un piespiedu izraidīšana varētu notikt tuvāko četru nedēļu laikā. [Tomēr], ja [attiecīgā persona] kavē piespiedu izraidīšanu, nesadarbojoties dokumentācijas sagatavošanas procesā, un ja tas rada nopietnu šķērslī piespiedu izraidīšanai, šie faktori var būt nopietns pretarguments atbrīvošanai³⁰¹."

ECTK pieprasa, lai izraidīšanai būtu reālas izredzes.

Piemērs. Lieta *Mikolenko pret Igauniju*³⁰²: ārvalstnieks tika ilgstoši — gandrīz četrus gadus — aizturēts, jo atteicās izpildīt izraidīšanas rīkojumu. ECT secināja, ka tika pārkāpts ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunkts, jo aizturēšanas iemesli nebija spēkā visā aizturēšanas periodā, jo nebija ar faktiem pamatotu izredžu, ka izraidīšana varētu notikt, un tāpēc, ka nacionālās iestādes neveica procedūru ar pienācīgu rūpību.

6.6.4. Maksimālais aizturēšanas ilgums

ES tiesību sistēma — pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* (2013/33/ES) 9. panta 1. punktā, kā arī *Dublinas regulas* (Regula (ES) Nr. 604/2013) 28. panta 3. punktā noteikts, ka patvēruma meklētāju aizturēšanai jābūt pēc iespējas īsākai. Ja patvēruma meklētājus aiztur atbilstoši Dublinas regulai, tiek piemēroti īsāki termiņi pārsūtīšanas pieprasījumu iesniegšanai un atbildēšanai uz tiem.

Atbilstoši *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 1. punktam ikvienas personas turēšanai apsardzībā atgriešanas procedūras laikā jābūt iespējami īsai. Taču Atgriešanas direktīvā ir arī paredzēts līdz sešiem mēnešiem ilgs turēšanas apsardzībā laikposms, ko izņēmuma apstākļos, t. i., nesadarbošanās gadījumā vai, ja pastāv šķēršļi ceļošanas dokumentu saņemšanai, var pagarināt par 12 mēnešiem (15. panta 5. un 6. punkts). Sešu mēnešu termiņu var pagarināt tikai tad, ja iestādes ir veikušas visus nepieciešamos pasākumus,

301 Apvienotās Karalistes Robežu aģentūra (2012. g.), *Izpildes norādes: 55. nodaļa "Aizturēšana un pagaidu atbrīvošana"*, pieejamas vietnē <https://www.gov.uk/government/publications/chapters-46-to-62-detention-and-removals>.

302 ECT 2009. gada 8. oktobra spriedums lietā *Mikolenko pret Igauniju*, Nr. 10664/05, 67. punkts.

lai īstenotu attiecīgās personas izraidīšanu. Ja ir beidzies sešu mēnešu un, izņēmuma gadījumos, papildu 12 mēnešu termiņš, ilgāka turēšana apsardzībā nav atļauta.

Piemērs. Lietā *Kadzoev EKT* nolēma, ka tad, kad *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 6. punktā paredzētais maksimālais aizturēšanas laiks ir sasniegts, nerodas jaūtājums par to, vai pastāv pamatots iemesls izraidīšanai šā paša panta 4. punkta izpratnē. Tādā gadījumā konkrētā persona ir nekavējoties jāatbrīvo³⁰³.

ECTK — atbilstoši ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam veiktās aizturēšanas pieļaujamais ilgums ir atkarīgs no attiecīgajiem nacionālajiem tiesību aktiem un konkrētās lietas faktu novērtējuma. Termini ir būtisks elements, lai tiesību aktu, kas paredz brīvības atņemšanu, uzskatītu par skaidru un prognozējamu.

Piemērs. Lieta *Mathloom pret Grieķiju*³⁰⁴: Irākas valstspiederīgo, kurš gaidīja piespiedu izraidīšanu, aizturēja uz vairāk nekā diviem gadiem un trīs mēnešiem, lai gan bija pieņemts rīkojums par viņa nosacītu atbrīvošanu. Grieķijas tiesību akti attiecībā uz tādu personu aizturēšanu, par kurām tiesas pieņēmušas izraidīšanas rīkojumu, neparedzēja maksimālo aizturēšanas periodu, tāpēc tie neatbilda ECTK 5. panta prasībām par "tiesiskumu", jo nenodrošināja prognozējamību.

Piemērs. Lieta *Louled Massoud pret Maltu*³⁰⁵: Alžīrijas valstspiederīgais piespiedu izraidīšanas nolūkā nedaudz ilgāk par 18 mēnešiem tika turēts aizturēšanas centrā. Šajā periodā iesniedzējs atteicās sadarboties, un Alžīrijas iestādes nebija gatavas viņam izsniegt ceļošanas dokumentus. Konstatējot ECTK 5. panta 1. punkta pārkāpumu, ECT nopietni apšaubīja to, vai iesniedzēja aizturēšanas iemesls, t. i., paredzētā piespiedu izraidīšana, bija spēkā visā aizturēšanas periodā. ECT arī izteica šaubas par vairāk nekā 18 mēnešus ilgu aizturēšanas periodu pēc iesniedzēja patvēruma pieprasījuma noraidīšanas un apšaubīja pamatotu izraidīšanas izredžu esamību, kā arī to, vai valsts iestādes veica procedūras ar pienācīgu rūpību. Turklāt ECT secināja, ka iesniedzējam nebija pieejams efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis, lai apstrīdētu viņa aizturēšanas tiesiskumu un ilgumu.

303 EKT 2009. gada 30. novembra spriedums lietā C-357/09 *Kadzoev (Huchbarov)* (Krājums 2009, I-11189. lpp., 60. punkts).

304 ECT 2012. gada 24. aprīļa spriedums lietā *Mathloom pret Grieķiju*, Nr. 48883/07.

305 ECT 2010. gada 27. jūlija spriedums lietā *Louled Massoud pret Maltu*, Nr. 24340/08.

Piemērs. Lietā *Auad pret Bulgāriju*³⁰⁶ ECT nolēma, ka aizturēšanas ilgums nedrīkstētu pārsniegt attiecīgā mērķa īstenošanai saprātīgi vajadzīgo termiņu. ECT norādīja, ka līdzīgu secinājumu saistībā ar *Atgriešanas direktīvas* 15. pantu EKT izteica lietā *Kadzoev*. ECT uzsvēra, ka ECTK 5. panta 1. punkta f) apakšpunktā atšķirībā no *Atgriešanas direktīvas* 15. panta nebija noteikti maksimālie termiņi. Tāpēc tas, vai piespiedu izraidīšanas procedūras ilgums varēja ietekmēt atbilstoši šim noteikumam veiktās aizturēšanas tiesiskumu, bija atkarīgs vienīgi no katras lietas konkrētajiem apstākļiem.

6.7. Personu ar īpašām vajadzībām aizturēšana

ES tiesību akti — pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* (2013/33/ES) 21. pantā un *Atgriešanas direktīvas* 3. panta 9. punktā ir uzskaitītas personas, kas atzīstamas par mazāk aizsargātām (skatīt 3. nodaļu). Nevienā no abiem tiesību aktiem nav aizliegts turēt apsardzībā mazāk aizsargātas personas, taču atbilstoši *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 11. pantam un *Atgriešanas direktīvas* 16. panta 3. punktam un 17. pantam aizturēšanas gadījumā jāpievērš īpaša uzmanība šo personu stāvoklim. Minētajos pantos ir paredzēti arī īpaši noteikumi par nepilngadīgajiem, kuru turēšanu apsardzībā piemēro tikai kā galējo līdzekli. Ir jādara viss iespējamais, lai viņus atbrīvotu un ievietotu bērniem piemērotā mītnē. Nepilngadīgos bez pavadības, kuri lūdz patvērumu, drīkst aizturēt tikai izņēmuma apstākļos un nedrīkst ievietot cietumā.

Atbilstoši *Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvai* (2011/36/ES) valstīm ir pienākums sniegt atbalstu un palīdzību cilvēku tirdzniecības upuriem, piemēram, garantēt pienācīgu un drošu izmitināšanu (11. pants), taču direktīvā nav pilnīgi aizliegta šo personu aizturēšana.

ECTK — ECT ir izskatījusi imigrācijas lietas, kas saistītas ar bērnu un personu, kurām ir garīgās veselības traucējumi, aizturēšanu. ECT secināja, ka šo personu turēšana telpās, kas nav pielāgotas to vajadzībām, ir patvaļīga un neatbilst ECTK 5. pantam, kā arī atsevišķos gadījumos var būt pretrunā ECTK 3. pantam³⁰⁷. Tiesa arī uzskatīja, ka patvēruma

306 ECT 2011. gada 11. oktobra spriedums lietā *Auad pret Bulgāriju*, Nr. 46390/10, 128. punkts.

307 ECT 2006. gada 12. oktobra spriedums lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03; ECT 2010. gada 19. janvāra spriedums lietā *Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju*, Nr. 41442/07; ECT 2011. gada 13. decembra spriedums lietā *Kanagaratnam un citi pret Beļģiju*, Nr. 15297/09; ECT 2012. gada 19. janvāra spriedums lietā *Popov pret Franciju*, Nr. 39472/07 un Nr. 39474/07; ECT 2012. gada 3. maija spriedums lietā *M.S. pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 24527/08; ECT 2001. gada 10. jūlija spriedums lietā *Price pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 33394/96.

meklētāji bija īpaši neaizsargātas personas attiecībā uz aizturēšanu un apstākļiem, kādos viņus turēja³⁰⁸.

Piemērs. Lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*³⁰⁹ ECT nolēma, ka, turot pieaugušo aizturēšanas centrā nepavadītu bērnu, kas lūdza patvērumu, tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Piemērs. Lietā *Muskhadzhiyeva pret Beļģiju*³¹⁰ ECT nolēma, ka, turot četrus čečenu izcelsmes bērnus, kuri gaidīja pārsūtīšanu atbilstoši Dublinas regulai, iestādē, kas nebija pietiekami aprīkota bērnu īpašo vajadzību nodrošināšanai, tika pārkāpts ECTK 3. pants.

Piemērs. Lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*³¹¹ ECT secināja, ka Kipras iestādes nebija paskaidrojušas juridisko pamatu un iemeslus, kuru dēļ neļāva iesniedzēja netaisnībai, kas bija cilvēku tirdzniecības upuris, pašai pamest policijas iecirkni un nodeva viņu privātpersonas uzraudzībā. Ņemot vērā šos apstākļus, ECT secināja, ka brīvības atņemšana bija gan patvaļīga, gan arī neatbilstoša ECTK 5. pantam.

6.8. Procesuālās garantijas

Gan ES tiesību aktos, gan ECTK aktos ir paredzētas procesuālās garantijas attiecībā uz patvēruma meklētāju un migrantu aizturēšanu. Teorētiski ECTK garantētā aizsardzība pret patvaļīgu aizturēšanu ir spēcīgāka nekā ES tiesību aktos, jo īpaši attiecībā uz patvēruma meklētājiem.

ES tiesību sistēma — *Atgriešanas direktīvā* ir paredzētas īpašas garantijas neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem, kuriem paredzēts piemērot atgriešanas procedūru. Pārskatītajā *Uzņemšanas nosacījumu direktīvā* (2013/33/ES, 9. pants) un *Patvēruma procedūru direktīvas* (2013/32/ES) 26. panta 2. punktā ir noteiktas garantijas patvēruma meklētājiem.

308 ECT 2009. gada 11. jūnija spriedums lietā *S.D. pret Grieķiju*, Nr. 53541/07; ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

309 ECT 2006. gada 12. oktobra spriedums lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju*, Nr. 13178/03.

310 ECT 2010. gada 19. janvāra spriedums lietā *Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju*, Nr. 41442/07.

311 ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, No. 25965/04.

ECTK 5. pantā ir paredzēts procesuālo garantiju kopums. Abi turpmāk citētie panti attiecas arī uz brīvības atņemšanu, ko veic atbilstoši 5. panta 1. punkta f) apakšpunktam:

- 5. panta 2. punkts: tiesības tikt nekavējoties informētam attiecīgajai personai saprotamā valodā par aizturēšanas iemesliem un par jebkuru personai izvirzīto apsūdzību;
- 5. panta 4. punkts: tiesības griezties tiesā, kas nekavējoties lemj par aizturēšanas tiesiskumu un nolemj attiecīgo personu atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi tiesiska.

6.8.1. Tiesības tikt informētiem par aizturēšanas iemesliem

ES tiesību sistēma — *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 2. punktā iestādēm prasīts rīkojumu par turēšanu apsardzībā izdot rakstiski un norādīt faktiskos un juridiskos iemeslus. Pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. panta 2. punktā šī prasība ir noteikta attiecībā uz patvēruma meklētājiem.

ECTK — ikviena aizturētā persona ir “nekavējoties” un “viņai [vai viņam] saprotamā valodā” jāinformē par aizturēšanas iemesliem (ECTK 5. panta 2. punkts). Tas nozīmē, ka aizturētā persona ir jāinformē par aresta vai aizturēšanas tiesiskajiem un faktiskajiem iemesliem vienkāršā, netehniskā un aizturētajai personai saprotamā valodā, lai viņš vai viņa, ja uzskatīs to par vajadzīgu, varētu atbilstoši Konvencijas 5. panta 4. punktam apstrīdēt aizturēšanas tiesiskumu tiesā.

Piemērs. Lieta *Nowak pret Ukrainu*³¹²: kad Polijas valstspiederīgais jautāja, kādi ir viņa aresta iemesli, viņam atbildēja, ka viņš ir “starptautisks zaglis”. ECT uzskatīja, ka šis paziņojums ne tuvu neatbilda skaidrojumam par piespiedu izraidīšanas rīkojumu, kas bija sagatavots ukraiņu valodā un kurā bija sniegta atsauce uz nacionālo tiesību aktu normām. Iesniedzēja valodas zināšanas nebija pietiekamas, lai saprastu dokumentu, ko viņš saņēma ceturtajā aizturēšanas dienā. Pirms tam nekas neliecināja, ka viņš būtu informēts par to, ka bija aizturēts piespiedu izraidīšanas nolūkā. Turklāt iesniedzējam nebija reālu iespēju iesniegt sūdzību, kamēr viņš bija aizturēts, vai pieprasīt kompensāciju pēc tam. Tādējādi tika pārkāpts ECTK 5. panta 2. punkts.

312 ECT 2011. gada 31. marta spriedums lietā *Nowak pret Ukrainu*, Nr. 60846/10, 64. punkts.

Piemērs. Lieta *Saadi pret Apvienoto Karalisti*³¹³: aizturēšanas iemeslu paziņošana ar 76 stundu aizkavēšanos tika atzīta par pārāk ilgu un par ECTK 5. panta 2. punkta pārkāpumu.

Piemērs. Lieta *Dbouba pret Turciju*³¹⁴: iesniedzējs bija patvēruma meklētājs. Divi policisti pieņēma viņa paskaidrojumu par UNHCR iesniegto pieteikumu. Iesniedzēju informēja, ka viņš tiek atbrīvots, kamēr pret viņu notiek tiesvedība par apsūdzību dalībā *al-Qaeda*, un ka ir sāktas viņa piespiedu izraidīšanas procedūra. Iesniedzējam netika izsniegti nekādi dokumenti ar informāciju par iemesliem, kāpēc viņš tika aizturēts policijas galvenajā mītnē. ECTK secināja, ka nacionālās iestādes neinformēja iesniedzēju par viņa aizturēšanas iemesliem, un atzina to par ECTK 5. panta 2. punkta pārkāpumu.

6.8.2. Tiesības uz aizturēšanas pārskatīšanu

Gan ES tiesību aktos, gan ECTK tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā ir atzītas par patvaļīgas aizturēšanas novēršanas priekšnosacījumu.

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartas 47. pantā noteikts, ka ikvienai personai, kas nonākusi ES tiesību aktos reglamentētā situācijā, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzības līdzekli un taisnīgu, atklātu un laikus veiktu lietas izskatīšanu. Atbilstoši *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 2. punktam un pārskatītās *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. panta 3. punktam, ja aizturēšanas rīkojumu izdod administratīvās iestādes, ir jānodrošina ātra pārskatīšana tiesu varai piederīgā iestādē. Turklāt *Atgriešanas direktīvas* 15. panta 3. punktā un *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 9. panta 5. punktā ir noteikts, ka turēšana apsardzībā jāpārskata ar pamatotu regularitāti vai nu pēc attiecīgā trešās valsts valstspiederīgā pieteikuma saņemšanas, vai *ex officio*. Patvēruma meklētāju gadījumā pārskatīšana jāveic tiesu iestādei, savukārt attiecībā uz personām, kurām piemēro atgriešanas procedūru, tas jādara tikai ietilgušas turēšanas apsardzībā gadījumā. Ja, lemjot par aizturēšanas pasākuma pagarināšanu, nav ievērotas tiesības tikt uzklausiņam, nacionālajai tiesai, kura veic šī lēmuma tiesiskuma izvērtēšanu, ir jānosaka aizturēšanas līdzekļa atcelšana tikai tad, ja tā uzskata, ka šis pārkāpums ir tiešām liedzis tam, kurš uz to atsaucas, iespēju labāk aizstāvēties, kādēļ šim administratīvajam procesam varētu būt bijis cits iznākums³¹⁵. Juridiskās palīdzības sniegšana ir reglamentēta tiesību aktos. Hartas

313 ECT 2008. gada 29. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Saadi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 13229/03.

314 ECT 2010. gada 13. jūlija spriedums lietā *Dbouba pret Turciju*, Nr. 15916/09, 52.–54. punkts.

315 Tiesas 2013. gada 10. septembra spriedums lietā C-383-13 *M. G., N. R. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*.

47. pantā un Atgriešanas direktīvas 13. panta 4. punktā arī ir noteikts, ka visām personām jādod iespēja saņemt konsultācijas, pārstāvību un aizstāvību juridiskos jautājumos, un, ka, lai nodrošinātu tiesiskuma īstenošanu, ir jānodrošina pieeja juridiskajai palīdzībai. Attiecībā uz patvēruma meklētājiem īpaši noteikumi par bezmaksas juridisko palīdzību un pārstāvību ir iekļauti Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 9. pantā (vairāk informācijas skatīt 4. nodaļā).

ECTK — Konvencijas 5. panta 4. punktā ir skaidri noteikts, ka “jebkurai” personai, kurai atņemta brīvība, ir tiesības griezties tiesā, kas “nekavējoties lemj par viņa aizturēšanas tiesiskumu un nolēmj viņu atbrīvot, ja aizturēšana nav bijusi tiesiska”. Šis pienākums ir atspoguļots arī ICCPR 9. panta 4. punktā.

Vajadzība nodrošināt tūlītēju pārskatīšanu un tiesību aizsardzības “pieejamību” ir divas pamatgarantijas. Konvencijas 5. panta 4. punkta mērķis ir garantēt aizturētās personas tiesības uz viņam vai viņai piemērotā pasākuma “tiesisku uzraudzību”. Tādējādi ECTK 5. panta 4. punktā ir nevis vienkārši prasīts nodrošināt iespēju, ka tiesnesis nekavējoties pieņem lēmumu par aizturēšanas tiesiskumu, bet arī, lai tiesa periodiski pārskatītu aizturēšanas pagarinājuma pamatotību. Aizturēšanas laikā jābūt pieejamam tiesību aizsardzības līdzeklim, kas aizturētajai personai ļautu nodrošināt ātru lietas pārskatīšanu tiesā, un pārskatīšanas procedūrai jābūt kompetentai pieņemt lēmumu par atbrīvošanu. Lai tiesību aizsardzības līdzeklis būtu pieejams un efektīvs, tam ir jābūt pietiekami skaidri noteiktam gan teorijā, gan praksē.

Ir sevišķi svarīgi, lai efektīvs tiesību aizsardzības līdzeklis būtu pieejams patvēruma meklētājiem, jo šo personu stāvoklis ir nedrošs un tām var draudēt *refoulement*.

Piemērs. Lieta *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*³¹⁶: divi patvēruma meklētāji no Irānas tika aizturēti policijas galvenajā mītnē. ECT konstatēja, ka viņiem nebija pieejama procedūra, kurā viņu aizturēšanas tiesiskumu varētu pārbaudīt tiesa³¹⁷.

Piemērs. Lieta *S.D. pret Grieķiju*³¹⁸: patvēruma meklētāju aizturēja, lai gan viņu nevarēja izraidīt, kamēr nebija pieņemts lēmums par viņa iesniegto patvēruma pieprasījumu. ECT nolēma, ka viņš atradās “juridiskā vakuumā”, jo nebija noteikumu par

316 ECT 2009. gada 22. septembra spriedums lietā *Abdolkhani un Karimnia pret Turciju*, Nr. 30471/08.

317 ECT 2010. gada 19. janvāra spriedums lietā *Z.N.S. pret Turciju*, Nr. 21896/08; ECT 2010. gada 13. jūlija spriedums lietā *Dbouba pret Turciju*, Nr. 15916/09.

318 ECT 2009. gada 11. jūnija spriedums lietā *S.D. pret Grieķiju*, Nr. 53541/07.

to, ka būtu tieši jāpārskata viņa aizturēšana, kas veikta pirms lēmuma par izraidīšanu pieņemšanas.

6.9. Aizturēšanas apstākļi vai režīmi

Arī aizturēšanas apstākļi var pārkāpt ES tiesību aktu vai ECTK prasības. Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir noteikts, ka aizturēšanai jāatbilst pārējām pamattiesībām, tostarp, ka brīvības atņemšanas apstākļiem jābūt humāniem, ka nedrīkstētu izšķirt ģimenes un ka parasti nevajadzētu aizturēt bērnus un mazāk aizsargātas personas (skatīt 6.7. sadaļu par bērnu un personu, kurām ir īpašas vajadzības, aizturēšanu)³¹⁹.

ES tiesību sistēma — tādu personu turēšanas apsardzībā apstākļi, kam paredzēts piemērot atgriešanas procedūras, ir reglamentēti [Atgriešanas direktīvas](#) 16. pantā, bet noteikumi par bērnu un ģimeņu turēšanu apsardzībā — tās 17. pantā. Patvēruma meklētāju aizturēšanas apstākļi ir reglamentēti pārskatītās [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 10. pantā, savukārt direktīvas 11. pantā ir iekļauti īpaši noteikumi par mazāk aizsargātām personām.

ECTK — aizturēšanas vietai, režīmam un apstākļiem jābūt pienācīgiem, pretējā gadījumā var rasties šaubas par to atbilstību ECTK 3., 5. vai 8. pantam. ECT izvērtēs apstākļu individuālās iezīmes un to kumulatīvo ietekmi, tostarp, piemēram, kur aizturētā persona tiek turēta (lidostā, policijas iecirkņa kamerā, cietumā); citu telpu izmantošanas iespējamību; ieslodzījuma vietas lielumu; vai tā ir koplietošanas telpa un ar cik cilvēkiem tā jādala; dušas un higiēnas telpu pieejamību; ventilāciju un svaiga gaisa pieejamību; ārpasaules pieejamību, kā arī to, vai aizturētajiem nav kādu slimību un vai tiem ir pieejamas ārstniecības iespējas. Īpaša nozīme ir attiecīgās personas konkrētajiem apstākļiem, piemēram, vai persona ir bērns, spīdzināšanas upuris, grūtniece, cilvēku tirdzniecības upuris, vecāka gadu gājuma cilvēks vai arī persona ar invaliditāti.

Izvērtējot aizturēšanas apstākļus konkrētajā lietā, ECT ņem vērā Eiropas Komitejas spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (*CPT*) ziņojumus. Šajos ziņojumos ir sniegtas arī noderīgas norādes dalībvalstīm par to, kādi apstākļi nav pieņemami.

319 Vairāk informācijas skatīt ECT 2006. gada 12. oktobra spriedumā lietā *Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju* (nepavadīts bērns), Nr. 13178/03; ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju* (cilvēku tirdzniecības upuris) Nr. 25965/04.

Piemērs. Lietās *Dougoz, Peers un S.D. pret Grieķiju*³²⁰ ECT noteica svarīgus principus par aizturēšanas apstākļiem, kā arī skaidri norādīja, ka aizturētie patvēruma meklētāji ir īpaši neaizsargāti, ņemot vērā to, ka viņiem ir nācies bēgt no vajāšanas un ka tas varētu palielināt viņu ciešanas aizturēšanas laikā.

Piemērs. Lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*³²¹ ECT konstatēja, ka ECTK 3. pants ir pārkāpts ne tikai saistībā ar iesniedzēja aizturēšanas apstākļiem, bet arī saistībā ar viņa vispārīgajiem uzturēšanās (uzņemšanas) apstākļiem Grieķijā. Iesniedzējs bija patvēruma meklētājs no Afganistānas, un kopš viņa ierašanās Atēnās Grieķijas iestādes bija informētas par viņa identitāti un to, ka viņš bija iespējams patvēruma meklētājs. Viņu nekavējoties un bez jebkādiem paskaidrojumiem aizturēja. Starptautiskās iestādes un NVO ir daudz ziņojušas par to, ka Grieķijas iestādes sistemātiski aiztur patvēruma meklētājus. Iesniedzēja apgalvojumi par to, ka policija pret viņu nežēlīgi izturējās, atbilda informācijai starptautisko organizāciju, jo īpaši CPT, apkopotajos liecinieku ziņojumos. CPT un UNHCR secinājumi apstiprināja arī iesniedzēja apgalvojumus par antisanitāriem apstākļiem un pārapdzīvotību aizturēšanas centrā, kas atrodas pie Atēnu starptautiskās lidostas. Lai gan iesniedzēju aizturēja uz salīdzinoši neilgu laiku, apstākļi aizturēšanas centrā bija nepieņemami. ECT nolēma, ka iesniedzējs, visticamāk, saskārās ar patvaļību un izjuta mazvērtīgumu un ciešanas, ka aizturēšanas apstākļi nenoliedzami būtiski ietekmēja viņa cieņu un tāpēc tie uzskatāmi par pazemojošu apiešanos. Turklāt, ņemot vērā iesniedzēja migrāciju un iespējamus traumatiskos pārdzīvojumus, viņš bija īpaši neaizsargāts patvēruma meklētājs. ECT secināja, ka ir pārkāpts ECTK 3. pants.

Atbilstošie ieteikuma rakstura tiesību instrumenti šajā jomā ir Eiropas Padomes Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, Eiropas Cietumu noteikumi un ES 2005. gada Pamatnostādnes par izturēšanos pret aizturētiem imigrantiem³²².

320 ECT 2001. gada 6. marta spriedums lietā *Dougoz pret Grieķiju*, Nr. 40907/98; ECT 2001. gada 19. aprīļa spriedums lietā *Peers pret Grieķiju*, Nr. 28524/95; ECT 2009. gada 11. jūnija spriedums lietā *S.D. pret Grieķiju*, Nr. 53541/07.

321 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

322 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2003. g.), Ministru komitejas Rekomendācija Rec(2003)5 dalībvalstīm par patvēruma meklētāju aizturēšanas pasākumiem; Eiropas Padome, Ministru komiteja (2005. g.); Eiropas Padome, Ministru komiteja (2006. g.), Ministru komitejas Rekomendācija Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem, 2006. gada 11. janvāris.

6.10. Kompensācija par nelikumīgu aizturēšanu

Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka nelikumīgi aizturētām personām ir jāizmaksā kompensācija.

ES tiesību sistēma — EKT spriedumā lietā *Francovich*³²³ noteica, ka nacionālajām tiesām ir jāparedz kompensācija par kaitējumu, ko ES dalībvalsts radījusi, pārkāpjot ES normas. Šis princips vēl nav ticis piemērots pārkāpumiem, ko dalībvalsts izdarījusi, neievērojot direktīvu attiecībā uz imigrantu aizturēšanu.

ECTK — atbilstoši ECTK 5. panta 5. punktam “ikvienai personai, kas aizturēta vai apcietināta pretēji šī panta nosacījumiem, ir tiesības uz zaudējumu atlīdzību”. Tādējādi tiesības uz kompensāciju rodas, ja ir pārkāpts viens vai vairāki ECTK 5. panta punkti.

323 EKT 1991. gada 19. novembra spriedums apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90 *Francovich un Bonifaci, un citi pret Itālijas Republiku*.

Svarīgākie aspekti

- Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK, brīvības atņemšana jāpiemēro kā galējais līdzeklis, kad nav iespējams izmantot mazāk aizskarošus pasākumus (skatīt [6.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK konkrēts personas stāvoklis var būt uzskatāms par brīvības atņemšanu atbilstoši ECTK 5. pantam vai arī par viņa vai viņas pārvietošanās brīvības ierobežojumu atbilstoši ECTK Protokola Nr. 4 2. pantam (skatīt [6.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK brīvības atņemšana jāpamato ar konkrētu, Konvencijas 5. panta 1. punkta a)–f) apakšpunktā noteiktu mērķi, jāparedz saskaņā ar likumā noteikto kārtību un tā nedrīkst būt patvaļīga (skatīt [6.3. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību sistēmai brīvības atņemšanai jābūt saskaņā ar likumu (skatīt [6.3. sadaļu](#)) un jābūt nepieciešamai un samērīgai (skatīt [6.5. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību sistēmai maksimālais pirmsizraidīšanas aizturēšanas periods ir seši mēneši, un izņēmuma apstākļos to var pagarināt, taču kopējais termiņš nedrīkst pārsniegt 18 mēnešus (skatīt [6.6.4. sadaļu](#)).
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK ir noteikts, ka, lai aizturētu personu piespiedu izraidīšanas nolūkā, jābūt pamatotam iemeslam šo personu izraidīt (skatīt [6.6.3. sadaļu](#)) un ka piespiedu izraidīšanas procedūrās ir jāievēro pienācīga rūpība (skatīt [6.6.2. sadaļu](#)).
- Brīvības atņemšanai jāatbilst procesuālajām garantijām, kas paredzētas ECTK 5. panta 2. punktā par tiesībām tikt informētam par iemesliem un tās 5. panta 4. punktā par tiesībām uz ātru aizturēšanas lēmuma pārskatīšanu (skatīt [6.8. sadaļu](#)).
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK aktos ir noteikts, ka brīvības atņemšanai un pārvietošanās brīvības ierobežojumiem jāatbilst citām cilvēktiesību garantijām, piemēram, aizturēšanas apstākļi nedrīkst aizskart cilvēka cieņu; aizturēšana nedrīkst apdraudēt cilvēku veselību; kā arī ir īpaši jāņem vērā mazāk aizsargātu personu stāvoklis (skatīt [6.7. sadaļu](#) un [6.9. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK patvaļīgi vai nelikumīgi aizturēta persona var pieprasīt kaitējuma kompensāciju (skatīt [6.10. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

7

Piespiedu atgriešana un izraidīšanas veids

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Atgriešanas direktīva (2008/115/EK) Frontex regula (grozījumi) ((ES) 1168/2011) Padomes lēmums par kopēju lidojumu organizēšanu ar mērķi no divu vai vairāku dalībvalstu teritorijas izraidīt trešo valstu piederīgos, uz kuriem attiecas izraidīšanas pasākumi (2004/573/EK)	Droša, cieņpilna un humāna izraidīšana	Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gada septembris, Nr. 19
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 48. pants	Konfidencialitāte	Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gada septembris, Nr. 12
ES Pamattiesību hartas 2. pants (tiesības uz dzīvību) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 8. panta 4. punkts	Piespiedu līdzekļu izmantošanas rezultātā nodarītais būtiskais kaitējums	ECTK 2. pants (tiesības uz dzīvību) Ministru komiteja, Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai, 2005. gada septembris, Nr. 19
	Izmeklēšana	ECT 2007. gada spriedums lietā <i>Ramsahai pret Nīderlandi</i> (efektīva sistēma) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Tarariyeva pret Krieviju</i> (medicīniskā aprūpe cietumos) ECT 2006. gada spriedums lietā <i>Tais pret Franciju</i> (medicīniskā stāvokļa pārbaude ieslodzījuma laikā)

Ievads

Šajā nodaļā aplūkots veids, kādā notiek ārvalstnieka izraidīšana no valsts. Izraidīšanas juridiskie šķēršļi, piemēram, patvēruma meklētāju piespiedu izraidīšanas šķēršļi, ir apskatīti 1., 3. un 4. nodaļā.

Neatkarīgi no tā, vai personu izraidīšana notiek pa gaisu, sauszemi vai jūru, atgriešanas procedūrai jābūt drošai, cieņpilnai un humānai. Ir bijuši gadījumi, kad izraidīšanas procedūras laikā atgriežamās personas nomirst nosmakšanas vai smaga savainojuma dēļ. Vairāki cilvēki ir nomiruši arī aizturēšanas centros pirms izraidīšanas. Piespiedu izraidīšanas process var palielināt arī paškaitējuma vai pašnāvības risku gan pirmsizraidīšanas aizturēšanas, gan arī piespiedu izraidīšanas laikā.

ES tiesību sistēmā atgriešana ir reglamentēta [Atgriešanas direktīvā](#) (2008/115/EK). *Frontex* koordinētie kopīgie atgriešanas pasākumi ir reglamentēti pārskatītajā [Frontex regulā](#) (EU) Nr. 1168/2011.

ECT tiek aicināta izvērtēt izraidīšanas faktisko veidu ļoti retos gadījumos. Taču ir izstrādāts plašs judikatūras kopums, kas galvenokārt attiecas uz ECTK 2., 3. un 8. pantu. Šī judikatūra vispārīgi attiecas uz iestāžu spēka pielietojumu, nepieciešamību pasargāt personas no kaitējuma, kā arī iestāžu procesuālo pienākumu izmeklēt to rīcību situācijās, kurās attiecīgajai personai, iespējams, radīts smags kaitējums. Šie vispārīgie principi var būt piemērojami arī konkrētās situācijās, piemēram, piespiedu atgriešanas apstākļos. Šis aspekts tiks aplūkots sīkāk.

Papildus tiesību normām pastāv svarīgi ieteikuma rakstura tiesību instrumenti par šo jomu. Noderīgas norādes ir sniegtas Eiropas Padomes Divdesmit pamatnostādnēs piespiedu atgriešanai, uz kurām sniegtas atsauces vairākās šīs nodaļas daļās³²⁴. Savukārt [CPT standartos](#) ir iekļauta atsevišķa sadaļa par atgriešanu pa gaisa ceļu³²⁵.

Atgriešanas procedūras bieži īsteno atbilstoši politiskā vai operatīvā ceļā noslēgtiem atpakaļuzņemšanas nolīgumiem. Eiropas Savienībā atpakaļuzņemšanas nolīgumus var

324 Eiropas Padome, Ministru komiteja (2005. g.).

325 Eiropas Padome, Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT) (2002.–2011. g.), IV nodaļa, 69. lpp.

noslēgt gan atsevišķas dalībvalstis, gan Savienība. Laikposmā no 2005. līdz 2013. gadam tika noslēgti 15 ES atpakaļuzņemšanas noligumi, un vairums no tiem ir stājušies spēkā³²⁶.

7.1. Droša, cienpilna un humāna pārvietošana

ES tiesību sistēma — atbilstoši *Atgriešanas direktīvai* piespiedu atgriešanai jānotiek, pienācīgi ievērojot attiecīgās personas cieņas neaizskaramību un veselības stāvokli (8. panta 4. punkts). Turklāt par prioritāti jānosaka brīvprātīga izceļošana (7. pants) un ir jāizveido efektīva piespiedu atgriešanas uzraudzības sistēma (8. panta 6. punkts)³²⁷. Padomes 2004. gada lēmuma pielikumā par kopīgām pamatnostādnēm par drošības noteikumiem kopīgai izraidīšanai pa gaisa ceļu ir paredzētas arī norādes par *inter alia* medicīniskiem aspektiem, eskorta darbinieku apmācību un rīcību, kā arī par piespiedu līdzekļu izmantošanu³²⁸.

Atbilstoši *Atgriešanas direktīvai* izraidīšanas procesa laikā ir jāņem vērā attiecīgās personas veselības stāvoklis (5. pants). Ja atgriešanu īsteno pa gaisa ceļu, medicīnas darbiniekiem parasti ir jāapliecina, ka attiecīgā persona var ceļot. Izraidīšanu var atlikt arī attiecīgās personas fiziskās un garīgās veselības stāvokļa dēļ (9. pants). Īstenojot izraidīšanu, ir pienācīgi jāņem vērā tiesības uz ģimenes dzīvi (5. pants). Nacionālajos tiesību aktos un praksē var būt arī noteikumi par īpašiem veselības aspektiem, piemēram, sievietēm pēdējā grūtniecības posmā.

Atbilstoši *Atgriešanas direktīvai* nepavadītus nepilngadīgos nogādā tikai pie viņu ģimenes locekļiem, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām (10. pants).

ECTK — ir jānovērtē, vai savainojumi vai kaitējums, ko aizturēšanas un kontroles laikā attiecīgajām personām, iespējams, nodarījuši iestāžu darbinieki, ir pietiekami smags, lai būtu uzskatāms par ECTK 3. panta pārkāpumu. Ir jāņem vērā īpašas iezīmes, kas padara

326 Ar Honkongu, Makao, Šrilanku, Albāniju, Krieviju, Ukrainu, bijušo Dienvidslāvijas Maķedonijas Republiku, Bosniju un Hercegovinu, Melnkalni, Serbiju, Moldovu, Pakistānu, Gruziju, Kaboverdi (vēl nav spēkā), Armēniju (vēl nav spēkā) (hronoloģisks uzskaitījums). Skatīt arī 1. tabulu Komisijas Personāla 2011. gada 23. februāra darba dokumentā SEC (2011) 209.

327 Vairāk informācijas par ES dalībvalstu īstenoto praksi skatīt *FRA* (2012. g.), 51.–54. lpp.

328 *Padomes Lēmums 2004/573/EK*, Padomes 2004. gada 29. aprīļa Lēmums par kopēju lidojumu organizēšanu ar mērķi no divu vai vairāku dalībvalstu teritorijas izraidīt trešo valstu piederīgos, uz kuriem attiecas izraidīšanas pasākumi (OV L 261, 2004., 28. lpp.).

personu par mazāk aizsargātu, piemēram, saistībā ar vecumu vai garīgās veselības traucējumiem³²⁹.

Atbilstoši Eiropas Padomes pamatnostādņēm piespiedu atgriešanai iestādēm būtu jāsa-
darbojas ar atgriežamajām personām, lai ierobežotu nepieciešamību izmantot spēku, un
būtu jāļauj tām sagatavoties izceļošanai (15. pamatnostādne). Atgriežamajām personām
arī ir jāvar ceļot (16. pamatnostādne).

7.2. Konfidencialitāte

Lai saglabātu patvēruma procedūrā iegūtās informācijas konfidencialitāti, ir būtiski
nodrošināt, ka galamērķa valstij nodod vienīgi piespiedu izraidīšanas atvieglošanai vāja-
dzīgo informāciju. Konfidencialitāte būtu jāievēro arī eskorta darbiniekiem, kuri pavada
attiecīgo personu no aizturēšanas centra līdz atgriešanās vietai.

ES tiesību sistēma — uz patvēruma procedūrās iegūto informāciju attiecas [Patvēruma
procedūru direktīvas](#) (2013/32/ES) 48. pants, un tajā ES dalībvalstīm prasīts ievērot jeb-
kādas saņemtās informācijas konfidencialitāti. Direktīvas 30. pantā ir garantēts, ka, vācot
informāciju par konkrētiem patvēruma pieteikumu iesniedzējiem, informācija netiks
izpausta iespējamiem vajātājiem.

ECTK — konfidencialitātes neievērošana var tikt atzīta par ECTK 8. panta pārkāpumu,
savukārt, ja pārkāpuma dēļ personai pēc atgriešanās draudētu cietsirdīga apiešanās, uz
to var attiekties ECTK 3. panta darbības joma. Tomēr citos apstākļos ECT ir lēmusi, ka jeb-
kādam pasākumam, ar ko tiek aizskarts privātums, jāpiemēro sīki izstrādāti noteikumi
un minimālās garantijas, kas nodrošina pietiekamu aizsardzību pret pārkāpumu un pat-
vaļības riskiem. Šīm garantijām *inter alia* jāattiecas uz informācijas glabāšanu, glabāša-
nas ilgumu, izmantojumu, pieejamību trešām personām, datu integritātes un konfiden-
cialitātes nodrošināšanas procedūrām, kā arī to iznīcināšanas procedūrām³³⁰.

Eiropas Padomes Divdesmit pamatnostādņēs piespiedu atgriešanai ir minēti arī perso-
nas datu apstrādes ierobežojumi un to ievērošana, kā arī aizliegums dalīties ar informā-
ciju par patvēruma pieteikumiem (12. pamatnostādne).

329 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09;
ECT 2010. gada 4. novembra spriedums lietā *Darraj pret Franciju*, Nr. 34588/07.

330 ECT 2008. gada 4. decembra Lielās palātas spriedums lietā *S. un Marper pret Apvienoto Karalisti*,
Nr. 30562/04, 99. punkts.

7.3. Piespiedu līdzekļu izmantošanas rezultātā nodarītais būtiskais kaitējums

Atbilstoši nacionālajiem tiesību aktiem valsts iestāžu darbiniekiem, piemēram, ieslodzījuma vietu vai eskorta darbiniekiem var būt atļauts izmantot spēku, pildot savas funkcijas. Gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK ir noteikts, ka šāda spēka pielietojumam jābūt saprātīgam, nepieciešamam un samērīgam.

ES tiesību aktos un ECTK ir noteikti kopēji standarti attiecībā uz nāves gadījumiem ieslodzījumā. Tiesības uz dzīvību ir garantētas gan ES Pamattiesību hartas, gan ECTK 2. pantā. Šajā pantā ir garantētas vienas no vissvarīgākajām tiesībām, uz kurām neattiecas ECTK 15. pantā paredzētās atkāpes. Tomēr ECTK ir arī noteikts, ka spēka, konkrētāk, letāla spēka, lietošana nav uzskatāma par Konvencijas 2. panta pārkāpumu, ja tā ir “galēji nepieciešama” un “strikti samērīga”³³¹.

ES tiesību sistēma — Atgriešanas direktīvā ir paredzēti noteikumi par piespiedu līdzekļiem. Šādi pasākumi ir izmantojami kā galējais līdzeklis, tiem jābūt samērīgiem, un tie nedrīkst pārsniegt saprātīgi nepieciešamo spēku. Tie jāpiemēro, ievērojot attiecīgās personas cieņas neaizskaramību un veselības stāvokli (8. panta 4. punkts).

ECTK — judikatūrā par ECTK 2. pantu ir prasīts izveidot likumīgu, regulējošu un administratīvu sistēmu, kas reglamentē valsts iestāžu darbinieku spēka pielietošanu nolūkā aizsargāt personas no patvaļības, pārkāpumiem un dzīvības zaudēšanas, tostarp, nelaimes gadījumiem, kurus iespējams novērst. Šādas sistēmas personāla struktūrai, saziņas kanāliem un norādēm par spēka lietošanu jābūt skaidri formulētiem un strukturētiem³³². Ja valsts iestāžu darbinieki pārsniedz pamatoti atļauto spēka apmēru un šādas rīcības rezultāts ir kaitējums vai pat nāve, dalībvalsti var atzīt par atbildīgu. Ir jāveic efektīvi pasākumi notikumu izmeklēšanai, un tās rezultātā ir jābūt iespējai sākt kriminālvajāšanu³³³.

331 Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1984. gada 10. jūlija lēmums lietā *Stewart pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 10044/82; ECT 1995. gada 27. septembra Lielās palātas spriedums lietā *McCann un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18984/91, 148.–149. punkts.

332 ECT 2004. gada 20. decembra Lielās palātas sprieduma lietā *Makaratzis pret Grieķiju*, Nr. 50385/99, 58. pants; ECT 2005. gada 6. jūlija Lielās palātas spriedums lietā *Nachova un citi pret Bulgāriju*, Nr. 43577/98 un Nr. 43579/98, 96. punkts.

333 ECT 1995. gada 27. septembra Lielās palātas spriedums lietā *McCann un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18984/91, 161. punkts; ECT 2000. gada 18. maija spriedums lietā *Velikova pret Bulgāriju*, Nr. 41488/98, 80. punkts.

ECT ir lēmusi, ka dalībvalstīm ir ne tikai negatīvie pienākumi, t. i., atturēties no kaitējuma nodarīšanas, bet arī pozitīvie pienākumi aizsargāt cilvēkus pret dzīvības zaudēšanu vai nopietnu savainojumu, tostarp no trešo personu puses vai no pašas personas, kā arī nodrošināt medicīnisko pakalpojumu pieejamību. Dalībvalstu pienākums nodrošināt aizsardzību ietver arī pienākumu pieņemt tiesību normas un attiecīgas procedūras, tostarp, krimināltiesiskās normas, nolūkā nepieļaut pret personu vērstus pārkāpumus, kā arī paredzēt attiecīgas sankcijas, lai atturētu no šādiem pārkāpumiem³³⁴. Jāautā, vai iestādes ir izdarījušas visu, ko no tām varēja pamatoti gaidīt, lai novērstu reālu un tūlītēju dzīvības apdraudējumu, par ko tās zināja vai par ko tām bija jāzina³³⁵.

Izvērtējot spēka lietošanas tiesiskumu, ECT ir ņēmusi vērā vairākus faktorus, tostarp attiecīgā pasākuma būtību, kā arī miesas un dzīvības apdraudējumu attiecīgajā situācijā. ECT izskata konkrētā spēka lietošanas gadījuma apstākļus, tostarp to, vai spēks lietots tiši vai netiši un vai attiecīgais pasākums tika pienācīgi plānots un kontrolēts.

Piemērs. Lietā *Kaya pret Turciju*³³⁶ ECT atkārtoja, ka dalībvalstij jāizvērtē lietotais spēks un tas, cik lielā mērā spēka lietošana apdraud dzīvību.

Aizturēšana var neatbilst ne tikai ECTK 2. pantam, kas attiecas uz dzīvības zaudēšanu vai situāciju, kurā persona ir tuvu nāvei, piemēram, pašnāvības mēģinājumu, kas rada ilgstošu kaitējumu, bet arī tās 3. un 8. pantam situācijās, kad personai nodara kaitējumu vai to savaino, piemērojot ierobežojumus, kuri gandrīz izraisa personas nelikumīgu nonāvēšanu.

Piemērs. Lietā *Ilhan pret Turciju*³³⁷ ECT secināja, ka, personas aresta laikā piemērojot pārmērīgu spēku un tādējādi nodarot attiecīgajai personai smadzeņu bojājumus, tika pārkāpts ECTK 3., nevis 2. pants.

334 ECT 1998. gada 28. Oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Osman pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 23452/94; ECT 2002. gada 24. Oktobra Lielās palātas spriedums lietā *Mastromatteo pret Itāliju*, Nr. 37703/97, 72.–73. punkts; ECT 2011. gada 20. decembra spriedums lietā *Finogenov un citi pret Krieviju*, Nr. 18299/03 un Nr. 27311/03, 209. punkts.

335 ECT 2009. gada 15. janvāra spriedums lietā *Branko Tomašić un citi pret Horvātiju*, Nr. 46598/06, 51. punkts.

336 ECT 1998. gada 19. februāra spriedums lietā *Kaya pret Turciju*, Nr. 22729/93.

337 ECT 2000. gada 27. jūnija Lielās palātas spriedums lietā *Ilhan pret Turciju*, Nr. 22277/93, 77. un 87. punkts.

ECT ir paudusi bažas par incidentiem, kuros iesaistīti policisti vai citu iestāžu darbinieki, kas piedalās pret personām vērstos pasākumos saistībā ar ECTK 8. pantu³³⁸.

Nāves vai savainojumu cēlonis var būt arī piespiedu līdzekļu izmantošana vai dalībvalsts nespēja novērst dzīvības zaudēšanu, tostarp paškaitējuma vai medicīnisku iemeslu dēļ³³⁹. Saistībā ar to Eiropas Padomes Divdesmit pamatnostādnēs piespiedu atgriešanai ir aizliegti tādi piespiedu līdzekļi, kuri var daļēji vai pilnīgi aizsprostot elpceļus vai novietot atgriežamo personu tādās pozās, kurās viņš vai viņa var nosmakt (19. pamatnostādnē).

7.4. Izmeklēšana

ECTK — vispārīgie principi, kas izstrādāti galvenokārt saistībā ar ECTK 2., 3. un 8. pantu, konkrētos apstākļos var attiekties uz piespiedu atgriešanas apstākļiem. Ja persona ir zaudējusi dzīvību vai guvusi nopietnu savainojumu, atrodoties dalībvalsts iestāžu kontrolē, vai, ja tas noticis apstākļos, par kuriem var būt atbildīga dalībvalsts, piemēram, ieslodzījumā, ir jāveic efektīva un oficiāla izmeklēšana. Dalībvalsti var atzīt par atbildīgu arī tad, ja tā kādu piespiedu izraidīšanas procedūrās veicamo darbu ir uzticējusi privātām sabiedrībām. Ir jāgarantē minimālais efektivitātes līmenis, kas ir atkarīgs no konkrētās lietas apstākļiem³⁴⁰. Lai nodrošinātu tiesiskuma ievērošanu un saglabātu sabiedrības uzticību, ir jābūt reālai pārskatatbildībai un pārredzamībai³⁴¹.

Ja persona atrasta mirusi vai savainota un šī persona ir bijusi dalībvalsts kontrolē vai tās kontrolētā ieslodzījumā, dalībvalstij ir pienākums sniegt pietiekamu un pārliecinošu pārskatu par attiecīgajiem notikumiem. Piemēram, kad dalībvalsts apgalvoja, ka persona mirusi dabisku cēloņu dēļ un nesniedza citu apmierinošu nāves skaidrojumu vai veica nepilnīgu autopsiju, tika atzīts, ka tā pārkāpa ECTK 2. pantu³⁴². 2. panta pārkāpumi tika

338 ECT 2007. gada 17. jūlija spriedums lietā *Kučera pret Slovākiju*, Nr. 48666/99, 122.–124. punkts; ECT 2009. gada 28. jūlija spriedums lietā *Rachwalski un Ferenc pret Poliju*, Nr. 47709/99, 58.–63. punkts.

339 Skatīt, piemēram, Apvienotās Karalistes lietu *FGP pret Serco Plc & Anor* [2012] EWHC 1804 (admin.), 2012. gada 5. jūlijs.

340 ECT 1995. gada 27. septembra Lielās palātas spriedums lietā *McCann un citi pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 18984/91, 161. punkts; ECT 2000. gada 18. maija spriedums lietā *Velikova pret Bulgāriju*, Nr. 41488/98, 80. punkts.

341 ECT 2007. gada 15. maija Lielās palātas spriedums lietā *Ramsahai un citi pret Nīderlandi*, Nr. 52391/99, 325. punkts.

342 ECT 2001. gada 10. aprīļa spriedums lietā *Tanli pret Turciju*, Nr. 26129/95, 143.–147. punkts.

konstatēti arī saistībā ar nepilnīgu medicīnisko aprūpi cietuma slimnīcā³⁴³ un nepilnīgu iesniedzēja veselības stāvokļa pārbaudi ieslodzījumā³⁴⁴.

Lai izmeklēšana nebūtu pretrunā ECTK 2. pantam, tai jāatbilst šādiem pamatkritērijiem – izmeklēšanai jābūt neatkarīgai, ātrai, pienācīgai, efektīvai un tajā jāiekļauj ģimene. Izmeklēšanu un tās rezultātus arī jāļauj pārskatīt sabiedrībai. Iestāžu pienākums ir pašām sākt izmeklēšanu, negaidot sūdzības iesniegšanu. Hierarhiskā, institucionālā un praktiskā ziņā izmeklēšana būtu jāveic amatpersonai, vai struktūrai, kas ir neatkarīga no attiecīgajos notikumos iesaistītajām personām³⁴⁵.

Svarīgākie aspekti

- Piespiedu izraidīšana jāveic droši, humāni un ievērojot personas cieņu (skatīt 7.1. sadaļu).
- Attiecīgo personu fiziskās un garīgās veselības stāvoklim jābūt tādām, lai tās būtu spējīgas ceļot (skatīt 7.1. sadaļu).
- Īpaša aprūpe būtu jānodrošina mazāk aizsargātām personām, tostarp bērniem, kā arī personām, kuras var izdarīt pašnāvību vai nodarīt sev pāri (skatīt 7.1. sadaļu).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem dalībvalstīm ir jāizveido efektīva atgriešanas uzraudzības sistēmas (skatīt 7.1. sadaļu).
- Atbilstoši **Atgriešanas direktīvai** nepavadītus nepilngadīgos nogādā tikai pie viņu ģimenes locekļiem, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām (skatīt 7.1. sadaļu).
- Būtu jānodrošina patvēruma procedūrā iegūtās informācijas konfidencialitāte (skatīt 7.2. sadaļu).
- Gan ES tiesību aktos, gan ECTK aktos ir noteikts, ka piespiedu līdzekļu piemērošanai jābūt saprātīgai, nepieciešamai un samērīgai (skatīt 7.3. sadaļu).
- Atbilstoši ECTK iestādēm ir jāizmeklē pamatoti apgalvojumi par pārmērīga spēka lietošanu (skatīt 7.4. sadaļu).

343 ECT 2006. gada 14. decembra spriedums lietā *Tariyeva pret Krieviju*, Nr. 4353/03, 88. punkts.

344 ECT 2006. gada 1. jūnija spriedums lietā *Tais pret Franciju*, Nr. 39922/03.

345 ECT 2003. gada 1. jūlija spriedums lietā *Finucane pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 29178/95, 68. punkts.

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

8

Ekonomiskās un sociālās tiesības

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
ES Pamattiesību hartas 12. pants (pulcēšanās un biedrošanās brīvība), 15. panta 1. punkts (brīvība izvēlēties profesiju un tiesības strādāt), 16. pants (darījumdarbības brīvība), 28. pants (tiesības uz kolektīvām sarunām un rīcību), 29. pants (tiesības izmantot darbā iekārtošanas pakalpojumus), 30. pants (aizstāvība nepamatotas atlaišanas gadījumā), 31. pants (godīgi un taisnīgi darba apstākļi) un 32. pants (bērnu darba aizliegšana un strādājošu jauniešu aizsardzība) Piekluve darba tirgum ir reglamentēta sekundārajos ES tiesību aktos par katru attiecīgo personu kategoriju. ES Pamattiesību hartas 14. pants (ikvienas personas tiesības uz izglītību) Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 14. panta 1. punkts (neregulārā situācijā nonākuši migranti) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 14. pants (patvēruma meklētāji)	Ekonomiskās tiesības Izglītība	ECTK 4. pants (verdzības un piespiedu darba aizliegums) ECTK 11. pants (biedrošanās brīvība) ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Bigaeva pret Grieķiju</i> (ārvalstnieci atļauj pabeigt profesionālo apmācību, taču neļauj kārtot attiecīgo eksāmenu) ECTK, Protokola Nr. 1 2. pants (tiesības uz izglītību) ESH 17. pants (bērna tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību), 18. pants (tiesības uz apmaksātu nodarbošanos) un 19. pants (migrējošo strādājošo un viņu ģimeņu tiesības uz aizsardzību un palīdzību)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
		ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Ponomaryovi pret Bulgāriju</i> (neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem jāmaksā lielāka maksa par vidējo izglītību) Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1998. gada lēmums lietā <i>Karus pret Itāliju</i> (lielāka maksa par terciāro izglītību ārvalstniekiem)
ES Pamattiesību hartas 34. panta 3. punkts (sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība) EEZ valstu pilsoņu ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, pastāvīgajiem iedzīvotājiem, patvēruma meklētājiem, bēgļiem, alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem un cilvēku tirdzniecības upuriem piemērojamie noteikumi par mājokli ir paredzēti sekundārajos ES tiesību aktos.	Mājoklis	ECT 1986. gada spriedums lietā <i>Gillow pret Apvienoto Karalisti</i> (tiesības uz mājokļa neaizskaramību) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>M.S.S. pret Beļģiju</i> (mājokļa nenodrošināšanu var atzīt par ECTK 3. panta pārkāpumu) ESH 31. pants (tiesības uz mājokli) ESTK 2009. gada lēmums lietā <i>DCI pret Nederlande</i> (neregulārā situācijā nonākušu bērnu mājoklis)
ES Pamattiesību hartas 35. pants (veselības aizsardzība) Veselības aprūpe ir reglamentēta sekundārajos ES tiesību aktos par katru attiecīgo personu kategoriju	Veselības aprūpe	ESH 13. pants (tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību) ESTK 2004. gada lēmums lietā <i>FIDH pret Francija</i>
EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, kas ir trešo valstu valstspiederīgie: Brīvas pārvietošanās direktīvas (2004/38/EK) 24. un 14. pants Sociālās nodrošināšanas koordinēšanas regula (EK) Nr. 883/2004, kas grozīta ar Regulu (ES) Nr. 465/2012	Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība	ECT 1999. gada spriedums lietā <i>Wasilewski pret Poliju</i> (tiesību uz finansiālu palīdzību neesamība) ECT 1996. gada spriedums lietā <i>Gaygusuz pret Austriju</i> (ārvalstnieku diskriminācija bezdarbnieka pabalstu jomā) ECT 2003. gada spriedums lietā <i>Koua Poirrez pret Franciju</i> (ārvalstnieku diskriminācija invaliditātes pabalstu jomā)

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Trešo valstu valstspiederīgie, kuri pārvietojas ES: Regula (EK) Nr. 859/2003 un Regula (ES) Nr. 1231/2010 Citas personu kategorijas: sekundārajos ES tiesību aktos ir paredzētas īpašas tiesības patvēruma meklētājiem, bēgļiem, alternatīvās aizsardzības saņēmējiem, cilvēku tirdzniecības upuriem un pastāvīgajiem iedzīvotājiem.		ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Andrejeva pret Latviju</i> (ārvalstnieku diskriminācija pensiju jomā) ESH 12. pants (tiesības uz sociālo drošību), 13. pants (tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību), 14. pants (tiesības izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus), 15. pants (personu ar invaliditāti tiesības), 17. pants (bērna tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību), 23. pants (vecu cilvēku tiesības uz sociālo aizsardzību) un 30. pants (aizsardzība pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību)

Ievads

Vairumam migrantu ieceļošanas vai uzturēšanās atļaujas ieguve ir tikai pirmais posms virzībā uz pilnīgām uzturēšanās tiesībām. Nodrošināt darba, izglītības, mājokļa, veselības aprūpes, sociālā nodrošinājuma, sociālās palīdzības un citu sociālo pabalstu pieejamību var būt ļoti sarežģīti. Lai persona varētu saņemt pilnīgu sociālo tiesību klāstu, parasti ir vajadzīgas apstiprinātas ieceļošanas vai uzturēšanās tiesības.

Valstis, kad tās izmanto savas suverēnās tiesības atļaut vai liegt ieceļošanu teritorijā, lielākoties drīkst dažādu valstu valstspiederīgajiem piemērot atšķirīgus noteikumus. Principā nav nelikumīgi slēgt attiecīgus nolīgumus vai pieņemt nacionālos tiesību aktus, lai piešķirtu konkrētu valstu valstspiederīgajiem privilēģētas tiesības ieceļot vai uzturēties valsts teritorijā. Tādējādi parasti valstīm ir atļauts arī attiecināt uz ieceļošanu un uzturēšanos to teritorijā atšķirīgus nosacījumus, piemēram, noteikt piekļuvi darba tirgum un valsts līdzekļiem. Tomēr valstīm jāņem vērā, ka starptautiskajos un Eiropas cilvēktiesību instrumentos ir aizliegta diskriminācija, tostarp tautības dēļ, šo tiesību aktu reglamentētajās jomās³⁴⁶.

Jo vairāk uz konkrētu situāciju attiecas valsts suverēnās tiesības uzņemt vai liegt ieceļot ārvalstniekiem, jo lielāka ir valsts brīvība paredzēt atšķirīgus nosacījumus³⁴⁷. Atšķirīga

346 ES Pamattiesību hartas 21. pants; ECTK 14. pants un Protokola Nr. 12 1.pants; ESH V daļas E pants.

347 ECT 2011. gada 27. septembra spriedums lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 56328/07.

attieksme ir mazāk pieņemama, ja ārvalstnieka imigrācijas stāvoklis līdzinās attiecīgās valsts pilsoņu situācijai³⁴⁸. Attiecībā uz galvenajām pamattiesībām, piemēram, paze-mojošās apiešanās aizliegumu vai tiesībām uz dzīvību, atšķirīga attieksme ir uzskatāma par aizliegtu diskrimināciju³⁴⁹. Šie principi ir sevišķi svarīgi, izvērtējot sociālo tiesību pieejamību.

Šajā nodaļā ir sniegts īss pārskats par ES un Eiropas Padomes standartiem attiecībā uz ekonomisko un sociālo tiesību, proti, tiesību uz darbu, izglītību, mājokli, veselības aprūpi un sociālo aizsardzību, pieejamību.

8.1. Galvenie tiesību avoti

ES tiesību sistēma — ES normas par brīvu pārvietošanos būtiski ietekmē tādu trešo valstu valstspiederīgo situāciju, kuru ģimenes locekļi ir ES pilsoņi, kas izmantojuši savas tiesības uz brīvu pārvietošanos Eiropas teritorijā. *Brīvas pārvietošanās direktīvā* (2004/38/EK) ir paredzēti noteikumi par šo ES pilsoņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstspiederības. Direktīvas 2. panta 2. punktā ir noteikts, uz kuriem ģimenes locekļiem direktīva attiecas. To piemēro arī tādiem Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas pilsoņu ģimenes locekļiem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie³⁵⁰. Līdzīgs statuss ir arī Šveices pilsoņu ģimenes locekļiem³⁵¹. Ģimenes locekļiem, uz kuriem attiecas šie dažādie noteikumi, ir tiesības ne tikai uz piekļuvi darba tirgum, bet arī uz pieeju sociālajiem pabalstiem.

Atbilstoši ES tiesību aktiem Turcijas pilsoņiem, lai gan viņi nav EEZ valstu valstspiederīgie, un viņu ģimenes locekļiem ir privileģēts stāvoklis ES dalībvalstīs. Tas izriet no 1963. gada Ankaras nolīguma un tā 1970. gada Papildu protokola, kurā tika prognozēts, ka Turcija līdz 1985. gadam kļūs par ES dalībvalsti. Tā kā 2010. gadā ES teritorijā dzīvoja gandrīz 2,5 miljoni Turcijas valstspiederīgo, viņi veido lielāko ES dzīvojošo trešo valstu valstspiederīgo grupu³⁵².

348 ECT 1996. gada 16. septembra spriedums lietā *Gaygusuz pret Austriju*, Nr. 17371/90.

349 ESTK, *Defence for Children International (DCI) pret Nederlande*, Nr. 47/2008, 2009. gada 20. oktobris.

350 Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu, 1992. gada 2. maijs, III daļa, Personu brīva pārvietošanās un pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte (OV L 1, 3.3.1994).

351 Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, 1999. gada 21. jūnijs, 7. pants (OV L 114, 30.4.2002., 7. lpp.), vēlāk attiecināts arī uz pārējām ES dalībvalstīm.

352 Eiropas Komisija, Eurostat (2010. g.), *Galvenās ārvalstnieku izcelsmes valstis 2010. gadā ES 27*, pieejams vietnē : [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals_EU-27_2010_\(million\).png&filetimestamp=20111125175250#file](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_countries_of_origin_of_non-nationals_EU-27_2010_(million).png&filetimestamp=20111125175250#file).

Citu trešo valstu valstspiederīgo kategoriju, piemēram, patvēruma meklētāju, bēgļu vai pastāvīgo iedzīvotāju piekļuve darba tirgum ir reglamentēta konkrētās direktīvās. ES 2011. gada decembrī pieņēma [Vienotās atļaujas direktīvu](#) (2011/98/ES), kas jātransponē līdz 2013. gada beigām. Ar to ir ieviesta vienota pieteikšanās procedūra, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu uzturēšanās un darba atļauju ES dalībvalsts teritorijā, kā arī piešķirtu vienotu tiesību kopumu tādiem trešo valstu darba ņēmējiem, kuri ES dalībvalstī uzturas likumīgi.

Turklāt [Rasu vienlīdzības direktīvā](#) (2000/43/EK) ir aizliegta diskriminācija rases vai etniskās piederības dēļ saistībā ar darbu un piekļuvi precēm un pakalpojumiem, kā arī labklājības un sociālās nodrošināšanas sistēmai³⁵³. Atbilstoši direktīvas 3. panta 2. punktam to piemēro arī trešo valstu valstspiederīgajiem, “taču tā neattiecas uz atšķirīgu attieksmi tautības dēļ un neskar (...) jebkuru attieksmi, kas izriet attiecīgās trešās valsts pilsoņu un bezvalstnieku juridiskā statusa rezultātā”.

Ar visu dalībvalstu (izņemot Apvienoto Karalisti) deklarāciju 1989. gada 9. decembrī tika pieņemta [Kopienas Harta par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām](#). Tajā tika noteikti Eiropas darba tiesību modeļa pamatprincipi un ieskicēta nākamās desmitgades [Eiropas sociālā modeļa](#) attīstība. Kopienas Hartā atzītās sociālās pamattiesības ir pilnveidotas un izvērstas ES [Pamattiesību hartā](#). Hartu piemēro tiem aspektiem, uz kuriem attiecas ES tiesību akti, un tās noteikumi nevar paplašināt ES tiesību aktu piemērošanas jomu. Ir ļoti maz tādu sociālo tiesību, kas ES Pamattiesību hartā ir garantētas ikvienai personai (piemēram, 14. panta 1. un 2. punktā paredzētās tiesības uz izglītību), jo vairums tiesību attiecas uz pilsoņiem un/vai likumīgajiem iedzīvotājiem.

Eiropas Padomes sistēma — ECTK galvenokārt ir garantētas civilās un politiskās tiesības, tāpēc tajā ir tikai ierobežotas norādes par ekonomiskajām un sociālajām tiesībām.

Taču ESH (pieņemta 1961. gadā un pārskatīta 1996. gadā) papildina ECTK un ir galvenais Eiropas tiesību akts par cilvēktiesībām ekonomisko un sociālo tiesību jomā. Tajā ir noteiktas pamattiesības un brīvības un izveidots uzraudzības mehānisms, kura pamatā ir ziņošanas procedūra un kolektīvo sūdzību procedūra, ar ko garantē ESH noteikto tiesību ievērošanu hartas līgumslēdzējās valstīs. ESH ir paredzēts tādu tiesību kopums, kas attiecas uz mājokli, veselību, izglītību, nodarbinātību, sociālo aizsardzību, personu brīvu pārvietošanos un diskriminācijas aizliegumu.

353 [Direktīva 2000/43/EK](#) (OV L 180, 22. lpp).

Lai gan ESH paredzētās migrantu aizsardzības pamatā nav savstarpības princips, tās noteikumus sākotnēji piemēro tikai tādiem ESH ratificējušo dalībvalstu pilsoņiem, kuri ir migranti citās dalībvalstīs, kas arī ir ratificējušas ESH. Atbilstoši ESH pielikumam tās 1.–17. pantu un 20.–31. pantu piemēro ārvalstniekiem — lai gan tie uz viņiem konkrēti neattiecas — tad, ja ārvalstnieki ir ESH līgumslēdzējas valsts valstspiederīgie, kuri likumīgi uzturas vai regulāri strādā ESH dalībvalsts teritorijā. Šie panti jāinterpretē, ņemot vērā 18. un 19. pantu par migrējošiem strādājošajiem un viņu ģimenēm. 18. pantā ir nodrošinātas tiesības uz apmaksātu nodarbošanos ESH dalībvalstu teritorijā, savukārt tās 19. pantā — migrējošo strādājošo un viņu ģimeņu tiesības uz aizsardzību un palīdzību.

Tādējādi ESH piemērošanas joma ir nedaudz ierobežota, taču ESTK ir izstrādājusi ievērojamu judikatūras kopumu. Attiecībā uz situācijām, kas skar konkrētas pamattiesības, ESTK judikatūrā ir paplašināta ESH personiskās darbības joma, attiecinot to uz ikvienu personu, kas atrodas teritorijā, tostarp neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem³⁵⁴.

Tā kā ESH ir būtiski saistīta ar ECTK, tad ESTK judikatūrai tā ir ļoti nozīmīga. Lai gan ne visas ES un Eiropas Padomes dalībvalstis ir ratificējušas ESH vai pieņēmušas visus tās noteikumus, ECT ir lēmusi, ka ratifikācijas statuss neietekmē ECT sniegto interpretāciju par konkrētiem jautājumiem, kas uzdoti saistībā ar ECTK un ir reglamentēti arī ESH³⁵⁵.

8.2. Ekonomiskās tiesības

Šajā nodaļā ir apskatītas ekonomiskās tiesības, tostarp, tiesības uz piekļuvi darba tirgum un uz vienlīdzīgu attieksmi darbā. Darba tirgus pieejamība parasti ir atkarīga no personas tiesiskā statusa. Taču no brīža, kad persona sākusi strādāt — likumīgi vai nelikumīgi — ir jāievēro galvenās darba tiesības. Darba ņēmējiem neatkarīgi no to juridiskā statusa ir arī tiesības saņemt visus maksājumus, kas tiem pienākas par padarīto darbu.

ECTK — Konvencijā nav skaidri garantētas ekonomiskās un sociālās tiesības, izņemot tajā noteikto verdzības un piespiedu darba aizliegumu (4. pants) un tiesības veidot arodbiedrības (11. pants).

Spriedumos lietās par attiecīgajiem aspektiem ECT ir izvērtējusi arī tādas ārvalstnieces situāciju, kurai atļāva sākt apmācību konkrētā profesijā un pēc tam neļāva to praktizēt.

354 ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) pret Francija*, Sūdzība Nr. 14/2003, lietas būtība, 2004. gada 8. septembris.

355 ECT 2008. gada 12. novembra Lielās palātas spriedums lietā *Demir un Baykara pret Turciju*, Nr. 34503/97; ANO Konvencija par migrējošiem darba ņēmējiem un SDO 143. konvencija.

Piemērs. Lieta *Bigaeva pret Grieķiju*³⁵⁶. Krievijas pilsonai tika ļauts sākt 18 mēnešu ilgu stažēšanos, lai viņu uzņemtu Grieķijas Advokātu kolēģijā. Pēc stažēšanās beigām, kolēģijas padome nepiešķīra viņai atļauju kārtot Advokātu kolēģijas eksāmenus, jo viņa nebija Grieķijas valstspiederīgā. ECT norādīja, ka kolēģijas padome bija ļāvusi prasītājai sākt stažēšanos, lai gan bija skaidrs, ka tās beigās viņai nebūs tiesību kārtot attiecīgos eksāmenus. ECT nolēma, ka iestāžu rīcība bija nekonsekventa un necienīga pret iesniedzēju gan personīgi, gan profesionāli un ka tā bija uzskatāma par nelikumīgu iejaukšanos iesniedzējas privātajā dzīvē ECTK 8. panta izpratnē. Taču ECT nelēma, ka ārvalstnieku izslēgšana no jurista profesijas praktizēšanas pati par sevi ir diskriminējoša.

ESH — 18. pantā ir paredzētas tiesības uz apmaksātu nodarbošanos citu ESH dalībvalstu teritorijā. Šajā normā nav reglamentēta iecelšana teritorijā darba nolūkā, un tās ieviešana zināmā mērā ir brīvprātīga, nevis obligāta. Taču tajā ir prasīts, lai atteikto darba atļauju skaits nebūtu pārāk liels³⁵⁷; lai darba un uzturēšanās atļaujas varētu saņemt vienotā pieteikšanās procedūrā un nemaksājot pārmērīgas maksas un nodevas³⁵⁸; lai visas piešķirtās darba atļaujas nebūtu pārāk ierobežojošas ģeogrāfiski un/vai profesionāli³⁵⁹ un lai darba zaudēšanas gadījumā automātiski un tūlītēji netiktu zaudēta uzturēšanās atļauja, un personai tiktu dots laiks cita darba meklēšanai³⁶⁰.

ESH 19. pantā ir plašs normu saraksts citu ESH dalībvalstu teritorijā strādājošo migrantu atbalstam, tomēr tie piemērojami tikai tad, ja šie migranti uzturas valstī likumīgi (taču skatīt informāciju par 19. panta 8. punktu arī [3. nodalā](#)).

ESH attiecas arī uz darba apstākļiem, piemēram, tiesībām uz saprātīgu darba laiku, tiesībām uz apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu, tiesībām uz veselību un drošību darba vietā un tiesībām uz taisnīgu atalgojumu³⁶¹.

ES tiesību sistēma — viena no ES Pamattiesību hartā paredzētajām brīvībām ir “tiesības strādāt un iesaistīties brīvi izraudzītā vai akceptētā profesijā” (15. panta 1. punkts). Taču šīs tiesības ierobežo nacionālie tiesību akti, tostarp to tiesību akti par ārvalstnieku tiesībām strādāt. Hartā ir atzītas tiesības uz kolektīvām sarunām (28. pants) un brīvība

356 ECT 2009. gada 28. maija spriedums lietā *Bigaeva pret Grieķiju*, Nr. 26713/05.

357 ESTK, Secinājumi XVII-2, Spānija, 18. panta 1. punkts.

358 ESTK, Secinājumi XVII-2, Vācija, 18. panta 2. punkts.

359 ESTK, Secinājumi V, Vācija, 18. panta 3. punkts.

360 ESTK, Secinājumi XVII-2, Somija, 18. panta 3. punkts.

361 ESTK, *Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) pret Grieķija*, Sūdzība Nr. 30/2005, lietas būtība 2006. gada 6. decembris, par raktuvju darba ņēmējiem.

veidot arodbiedrības (12. pants). Tajā arī ikvienam piešķirtas tiesības uz bezmaksas darbā iekārtošanas pakalpojumiem (29. pants). Uz ikvienu darba ņēmēju, tostarp personām, kas nav ES dalībvalstu valstspiederīgie, attiecas aizsardzība pret nepamatotu atlaišanu (30. pants), tiesības uz godīgiem un taisnīgiem darba apstākļiem, kā arī tiesības uz atpūtu un apmaksātu ikgadējo atvaļinājumu (31. pants). Hartas 16. pantā ir garantēta darījumdarbības brīvība. Hartā ir paredzēta arī veselības un drošības aizsardzība darbā (31. pants). Tajā arī ir aizliegts bērnu darbs (32. pants).

Piekluve darba tirgum parasti ir reglamentēta sekundārajos ES tiesību aktos par konkrētām personu kategorijām. Trešo valstu valstspiederīgajiem atkarībā no viņu kategorijas ir atšķirīgas tiesības piekļūt darba tirgum. Noteikumi par galvenajām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām ir īsi izklāstīti [8.2.1.–8.2.8. sadaļā](#).

8.2.1. EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļi

ES tiesību sistēma — attiecīgajiem tādu ES pilsoņu, kuri izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, kā arī citu EEZ valstu un Šveices pilsoņu ģimenes locekļiem — neatkarīgi no viņu valstspiederības — ir tiesības brīvi pārvietoties Eiropas teritorijā nodarbinātības un pašnodarbinātības nolūkā un ir tiesības uz attieksmi, kas ir līdzvērtīga attieksmei pret attiecīgās dalībvalsts valstspiederīgajiem ([Brīvas pārvietošanās direktīvas](#) 24. pants attiecībā uz ES valstspiederīgajiem).

Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļiem nav tiesību uz pilnīgi līdzvērtīgu attieksmi šajā jomā³⁶². Atsevišķas ES dalībvalstis ir noteikušas pagaidu ierobežojumus attiecībā uz Horvātijas valstspiederīgo piekļuvi to darba tirgum. Ierobežojumi ir spēkā līdz 2015. gada jūnijam, taču pie noteiktiem apstākļiem termiņu ir iespējams pagarināt līdz 2020. gada jūnijam.

Saistībā ar pilsoņu un viņu ģimenes locekļu — neatkarīgi no viņu valstspiederības — brīvu pārvietošanos LESD 45. panta 4. punktā ir noteikts, ka dalībvalstīm nodarbinātība civil-dienestā jānodrošina saviem pilsoņiem. EKT šo noteikumu ir interpretējusi stingri un nav

³⁶² Tiesas 2010. gada 15. jūlija spriedums lietā C-70/09 *Alexander Hengartner un Rudolf Gasser pret Landesregierung Vorarlberg* (Krājums 2010, I-07233. lpp., 39.–43. punkts).

Jāvusi dalībvalstīm nodrošināt noteiktu amatu, piemēram, topošā skolotāja³⁶³ vai asis-tenta amatu svešvalodu universitātē³⁶⁴, pieejamību tikai saviem valstspiederīgajiem.

Lai veicinātu darba ņēmēju reālu pārvietošanās brīvību, ES arī ir pieņēmusi komplicētus tiesību aktus par kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu gan vispārīgā, gan nozaru līmenī, kuri attiecas gan uz tādiem ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, gan uz EEZ valstu valstspiederīgajiem. Direktīva 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu pēdējoreiz tika konsolidēta 2011. gada martā (skatīt arī grozījumus). Pastāv kompli-cēti noteikumi par tādām personām, kuras savu kvalifikāciju pilnīgi vai daļēji ieguvušas ārpus ES, pat, ja šī kvalifikācija jau ir atzīta vienā ES dalībvalstī. EKT/Tiesa ir pieņēmusi vairāk nekā 100 spriedumu par šo jomu³⁶⁵.

8.2.2. Norīkotie darba ņēmēji

Uz tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri neizmanto tiesības uz brīvu pārvieto-šanos, bet likumīgi strādā pie darba devēja vienā dalībvalstī un kurus šis darba devējs īslaicīgi nosūtījis viņa labā veikt darbu citā dalībvalstī, attiecas [Darba ņēmēju norīkoša-nas direktīva](#) (96/71/EK). Tās mērķis ir garantēt norīkoto darba ņēmēju tiesību un darba apstākļu aizsardzību visā Eiropas Savienībā, lai novērstu “sociālo dempingu”. Precīzāk, direktīvas mērķis ir attiecināt uz LESD 56. pantā paredzēto pārrobežu pakalpojumu sniegšanas brīvību arī tādu darba ņēmēju tiesību aizsardzību, kuri īslaicīgi šajā nolūkā norīkoti darbā ārvalstīs³⁶⁶. Taču EKT ir uzsvērusi, ka šo noteikumu dēļ nevar rasties situā-cija, kurā darba devējam atbilstoši direktīvai jāievēro gan nosūtītājas, gan uzņēmējas valsts darba tiesības, jo abās dalībvalstīs piešķirtās aizsardzības standarts ir uzskatāms par līdzvērtīgu³⁶⁷.

Tādējādi direktīvā ir noteikti obligātie standarti, kas jāpiemēro tādiem darba ņēmē-jiem, kuri no vienas dalībvalsts norīkoti strādāt citā dalībvalstī. Konkrētāk, saskaņā ar

363 EKT 1986. gada 3. jūlija spriedums lietā C-66/85 *Deborah Lawrie-Blum pret Land Baden-Württemberg* (Krājums 1986, I-02121. lpp., 26. un 27. punkts).

364 EKT 1993. gada 2. augusta spriedums apvienotajās lietās C-259/91, C-331/91 un C-332/91 *Pilar Allué un Carmel Mary Coonan, un citi pret Università degli studi di Venezia un Università degli studi di Parma* (Krājums 1993, I-04309. lpp., 15.–21. punkts).

365 Spriedumu un to kopsavilkumu uzskaitījumu skatīt: Eiropas Komisija, *Tiesas spriedumu par profesionālo atzīšanu uzskaitījums*, 2010. gada 22. decembris, MARKT/D4/JMV/ 1091649 /5/2010-EN.

366 EKT 2008. gada 3. aprīļa spriedums lietā C-346/06 *Dirk Rüffert pret Land Niedersachsen* (Krājums 2008, I-01989. lpp.).

367 EKT 2007. gada 18. decembra spriedums lietā C-341/05 *Laval un Partneri Ltd pret Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundet avdelning 1 Byggettan un Svenska Elektrikerförbundet* (Krājums 2007, I-11767. lpp.).

direktīvas 3. pantu uz norīkotajiem darba ņēmējiem attiecas uzņēmējas valsts tiesību aktu vai vispārīgi piemērojamu kolektīvu līgumu noteikumi un nosacījumi, jo īpaši par minimālo darba laiku, pārtraukumiem, ikgadējo atvaļinājumu un algu likmēm.

Eiropas Komisija 2012. gada martā ierosināja direktīvu³⁶⁸, kuras mērķis ir uzlabot pašreizējās [Darba ņēmēju norīkošanas direktīvas](#) īstenošanu un izpildi.

8.2.3. Zilās kartes turētāji, pētnieki un studenti

Trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir ES zilo karšu turētāji, pēc diviem likumīgi nostrādātiem gadiem ir tiesības uz tādu pašu attieksmi, kādu attiecībā uz jebkādas augsti kvalificētas nodarbinātības pieejamību piemēro uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajiem. Pēc 18 mēnešus ilgas likumīgas uzturēšanās vienā dalībvalstī ES zilās kartes turētājs var pārcelties uz citu dalībvalsti, augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkā, ievērojot attiecīgās dalībvalsts noteiktos ierobežojumus par uzņemamo ārvalstnieku skaitu.

Atbilstoši [Zilās kartes direktīvas](#) (2009/50/EK) 15. panta 6. punktam ES zilo karšu turētāju ģimenes locekļi, neatkarīgi no valstspiederības, automātiski iegūst vispārējās tiesības piekļūt darba tirgum. Zilās kartes direktīvā, atšķirībā no [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas](#) (2003/86/EK), nav noteikts šo tiesību iegūšanas termiņš.

Uz pētniekiem attiecas [Zinātniskās pētniecības direktīva](#) (2005/71/EK; attiecīgo dalībvalstu uzskaitījumu skatīt rokasgrāmatas [1. pielikumā](#)). Pieteikuma iesniedzējam jāuzrāda derīgs ceļošanas dokuments, uzņemšanas līgums ar pētniecības iestādi, kā arī deklarācija par finansiālo atbildību; turklāt pieteikuma iesniedzējs nedrīkst tikt uzskatīts par tādu, kas rada draudus sabiedriskajai kārtībai, sabiedrības drošībai vai sabiedrības veselībai. Lēmumus par uzturēšanās atļauju izsniegšanu pētnieku ģimenes locekļiem pieņem dalībvalstis. Šajā direktīvā, līdzīgi kā [Vienotās atļaujas direktīvā](#), nav piešķirtas tiesības uz ģimenes atkalapvienošanu ar tādiem ģimenes locekļiem, kuri dzīvo trešajās valstīs.

Uz tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri uzņemti ES teritorijā studiju, skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās, nesāņemot atalgojumu, vai brīvprātīga darba nolūkā, attiecas [Studentu direktīva](#) (2004/114/EK). Dalībvalstīm jāļauj studentiem no studijām brīvā laikā strādāt tās noteikto maksimāli pieļaujamo stundu skaitu nedēļā, taču dalībvalsts arī var prasīt ievērot konkrētus citus nosacījumus (17. pants).

³⁶⁸ Eiropas Komisija (2012. g.). *Priekšlikums direktīvai, kas attiecas uz to, kā izpildīt noteikumus par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā, COM(2012)131 final.*

Eiropas Komisija 2013. gada martā ierosināja grozīt [Zinātniskās pētniecības direktīvu](#) un [Studentu direktīvu](#), lai uzlabotu uzņemšanas nosacījumus un paplašinātu šo personu tiesības³⁶⁹. Priekšlikumā ir paredzēti arī noteikumi par apmaksātu praksi vai stažēšanos un *au pair*.

8.2.4. Turcijas pilsoņi

Turcijas pilsoņiem atbilstoši 1963. gada Ankaras nolīgumam, tā 1970. gada [Papildu protokolam](#) un ar šiem instrumentiem izveidotās EEK un Turcijas Asociācijas padomes pieņemtajiem lēmumiem ir sevišķi privileģēts stāvoklis. Turcijas pilsoņiem nav tiešu tiesību ieceļot ES dalībvalstīs nodarbinātības nolūkā. Taču, ja dalībvalsts tiesību akti atļauj Turcijas pilsoņiem uzsākt darbu, viņiem pēc viena gada ir tiesības turpināt strādāt tajā pašā darbavietā³⁷⁰. Saskaņā ar EEK un Turcijas Asociācijas padomes Lēmuma 1/80 6. panta 1. punktu pēc trim gadiem atbilstoši konkrētiem nosacījumiem viņi drīkst meklēt arī citu darbu. Turcijas izcelsmes darba ņēmēji, tāpat kā darba ņēmēji no EEZ valstīm, ir definēti ļoti plaši.

Piemērs. Lieta *Tetik*³⁷¹: kad *Tetik* kungs bija nostrādājis trīs gadus un meklēja citu darbu, Vācijas iestādes negribēja piešķirt viņam uzturēšanās atļauju. EKT atzina, ka bija jāļauj viņam likumīgi uzturēties valstī saprātīgu laika periodu, kurā meklēt tādu darbu, ko viņam bija tiesības uzņemties, ja viņš to atrastu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Genc*³⁷² Tiesa secināja, ka Turcijas valstspiederīgā, kura darba devēja labā strādā tikai ļoti ierobežotu stundu skaitu, t. i., 5,5 stundas nedēļā, un saņem atalgojumu, ar ko tikai daļēji var segt minimālos nepieciešamos iztikas izdevumus, ir darba ņēmēja Asociācijas padomes Lēmuma 1/80 6. panta 1. punkta izpratnē, ja viņas darbs ir faktiskais un īsts.

Atbilstoši Lēmuma 1/80 7. pantam Turcijas izcelsmes darba ņēmēja ģimenes locekļi arī tad, ja viņi nav Turcijas pilsoņi, var piekļūt darba tirgum, ja ir likumīgi nodzīvojuši attiecīgajā valstī trīs gadus. Pamatotu iemeslu dēļ attiecīgais ģimenes loceklis var nedzīvot

369 Eiropas Komisija, [COM \(2013\) 151 final](#), Brisele, 2013. gada 25. marts.

370 EKT 1997. gada 29. maija spriedums lietā C-386/95 *Süleyman Eker pret Land Baden-Württemberg* (Krājums 1997, I-02697. lpp., 20.–22. punkts).

371 EKT 1997. gada 23. janvāra spriedums lietā C-171/95 *Recep Tetik pret Land Berlin*, 30. punkts.

372 Tiesas 2010. gada 4. februāra spriedums lietā C-14/09 *Hava Genc pret Land Berlin* (Krājums 2010, I00931. lpp., 27. un 28. punkts).

kopā ar Turcijas izcelsmes migrējošo darba ņēmēju³⁷³. Turcijas valstspiederīgā bērns, kas ir pabeidzis arodapmācības uzņēmējā valstī, var pieņemt darba piedāvājumus, ja viens no viņa vecākiem ir likumīgi strādājis uzņēmējā valstī vismaz trīs gadus.

Piemērs. Spriedumā lietā *Derin*³⁷⁴ EKT nolēma, ka Turcijas valstspiederīgais, kurš, kad bija bērns, pievienojās saviem Turcijas izcelsmes vecākiem, kuri likumīgi strādāja Vācijā, varēja zaudēt savas tiesības uzturēties Vācijā, kas izrietēja no tiesībām uz brīvu pieeju nodarbinātībai, vienīgi sabiedriskās kārtības, sabiedrības drošības un veselības aizsardzības apsvērumu dēļ vai arī tad, ja viņš bez pamatota iemesla un uz ilgu laiku atstājis dalībvalsts teritoriju.

Attiecībā uz tiesībām veikt uzņēmējdarbību vai sniegt pakalpojumus uz Turcijas pilsoņiem attiecas Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. pantā paredzētā nemainīguma klauzula (*standstill clause*). Ja tad, kad konkrētajā dalībvalstī stājās spēkā Papildu protokola 41. pants, Turcijas pilsoņiem nepiemēroja prasību par vīzu vai darba atļauju, šai dalībvalstij ir aizliegts šādu prasību noteikt tagad (skatīt arī 2.8. sadaļu).

8.2.5. Pastāvīgie iedzīvotāji un Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas labumguvēji

Atbilstoši [Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas](#) (2003/109/EK) 11. panta a) punktam personas, kas ieguvušas pastāvīgā iedzīvotāja statusu, saņem vienlīdzīgu attieksmi ar valstspiederīgajiem attiecībā uz apmaksātas un neapmaksātas nodarbinātības iespējām; nodarbinātības nosacījumiem un darba apstākļiem (tostarp darba laiku, veselības aizsardzības un drošības standartiem, atalgojumu, atlaišanu un tiesībām uz atvaļinājumu); kā arī biedrošanās brīvību, dalību biedrībā un brīvību pārstāvēt biedrību vai apvienību.

[Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas](#) labumguvēji (skatīt arī rokasgrāmatas 5. nodaļu), tāda trešās valsts izcelsmes apgādnieka ģimenes locekļi, kurš likumīgi dzīvo attiecīgajā valstī, ir tiesīgi piekļūt nodarbinātības un pašnodarbinātības iespējām (14. pants). Piekļūt darba tirgum ir atļauts pēc uzņēmējas valsts noteiktā perioda, kas pagājis no ierašanās un kas nedrīkst pārsniegt 12 mēnešus. Šajā periodā uzņēmēja valsts var izvērtēt, vai tās darba tirgum attiecīgā persona ir pieņemama.

373 EKT 1997. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-351/95 *Kadiman pret Freistaat Bayern* (Krājums 1997, I-02133. lpp., 44. punkts).

374 EKT 2007. gada 18. jūlija spriedums lietā C-325/05 *Ismail Derin pret Landkreis Darmstadt-Dieburg* (Krājums 1997, I-00329. lpp., 74. un 75. punkts).

8.2.6. Tādu citu valstu valstspiederīgie, ar kurām noslēgti asociācijas vai sadarbības nolīgumi

LESD 216. pants atļauj slēgt nolīgumus starp trešām valstīm un ES, un tā 217. pants īpaši atļauj asociācijas nolīgumu slēgšanu. Tādu valstu pilsoņi, ar kurām ES noslēgusi asociācijas, stabilizācijas, sadarbības, partnerības un/vai citus nolīgumus³⁷⁵, ir tiesīgi saņemt vienlīdzīgu attieksmi daudzās jomās, taču viņiem nav tiesību uz tieši tādu pašu attieksmi, kādu saņem ES pilsoņi. ES 2012. gada beigās bija noslēgusi nolīgumus ar vairāk nekā 100 valstīm³⁷⁶.

Šajos asociācijas un sadarbības nolīgumos attiecīgo valstu valstspiederīgajiem nav piešķirtas tiešas tiesības iecelot un strādāt ES. Taču tādiem šo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi strādā kādā ES dalībvalstī, ir tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi un tādiem pašiem darba apstākļiem, ko piemēro attiecīgās dalībvalsts valstspiederīgajiem. Tas, piemēram, ir paredzēts Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgumu ar Maroku un Tunisiju 64. panta 1. punktā, kurā noteikts, ka "attieksmē, kādu katra dalībvalsts izrāda Marokas [vai Tunisijas] valstspiederīgajiem strādājošajiem, kuri strādā viņu teritorijā, nav diskriminācijas pēc valsts piederības attiecībā uz darba apstākļiem, atlīdzību un atlaišanu salīdzinājumā ar pašu valstspiederīgajiem"³⁷⁷. Pagaidu darba gadījumā diskriminācijas aizlieguma noteikumi attiecas uz darba apstākļiem un atlīdzību (64. panta 2. punkts). Abu nolīgumu 65. panta 1. punktā ir paredzēts arī diskriminācijas aizliegums sociālā nodrošinājuma jomā³⁷⁸.

375 Stabilizācijas un asociācijas nolīgumi ir noslēgti ar Albāniju, bijušo Dienvidslāvijas Maķedonijas Republiku, Bosniju un Hercegovinu, Melnkalni un Serbiju. Partnerības un sadarbības nolīgumi pastāv ar 13 Austrumeiropas un Centrālāzijas valstīm; sākotnējie nolīgumi ar Maroku, Tunisiju un Alžīriju pašreiz ir aizstāti ar Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgumiem (attiecas uz septiņām valstīm). Līdz šim ir parakstīti nolīgumi ar 79 Āfrikas, Karību jūras un Klusā okeāna valstīm (Kotonū nolīgumi) un ar Čīli.

376 Atjauninātu un vispusīgu pārskatu par šo nolīgumu ietekmi uz attiecīgo valstu valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem skatīt *Rogers, N. et al.* (2012), 14.–21. nodaļa.

377 Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgums par asociācijas izveidi starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Marokas Karalisti, no otras puses (stājās spēkā 2000. gada 1. martā; OV L 70, 2000., 2. lpp.), un Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgums par asociācijas izveidi starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Tunisijas Republiku, no otras puses (stājās spēkā 1998. gada 1. martā, OV L 97, 1998., 2. lpp.).

378 EKT 1991. gada 31. janvāra spriedums lietā C-18/90 *Office national de l'emploi pret Bahja Kziber* (Krājums 2009, I-00199. lpp.).

EKT/Tiesa ir izskatījusi vairākas lietas par šiem nolīgumiem³⁷⁹. Dažas no tām attiecās uz iespēju darba nolūkā atjaunot trešās valsts valstspiederīgā uzturēšanās atļauju pēc tam, kad attiecīgā persona attiecību izjukšanas dēļ zaudēja uzturēšanās tiesības apgādājamā statusā.

Piemērs. Lieta *El Yassini*³⁸⁰: Marokas valstspiederīgais zaudēja sākotnējo uzturēšanās pamatu, tāpēc nesaņēma uzturēšanās atļaujas pagarinājumu, lai gan viņam bija algots darbs. Šajā gadījumā Tiesai bija jānoskaidro, vai pieeja, ko tā ievērojusi judikatūrā par Turcijas valstspiederīgajiem³⁸¹, analogiski attiecas arī uz Marokas valstspiederīgajiem, un tādējādi, vai EEK un Marokas nolīguma (vēlāk aizstāts ar Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu nolīgumu ar Maroku) 40. pants paredzēja, ka tiesības uz darbu ir nodrošināmas visā nodarbinātības periodā, par ko līgumā vienojušies darba devējs un darba ņēmējs. EKT atzina, ka EEK un Marokas nolīgums ir tieši piemērojams, jo tajā paredzēti skaidri, beznosacījumu un pietiekami praktiski principi attiecībā uz darba nosacījumiem un atalgojumu. Tomēr Tiesa nepieļāva, ka šajā lietā varētu piemērot judikatūru par Ankaras nolīgumu. Ankaras nolīgums un EEK un Marokas nolīgums būtiski atšķirās, turklāt atšķirībā no nolīguma ar Turciju EEK un Marokas nolīgumā nebija paredzēts, ka Maroka varētu pievienoties Kopienai, un tā mērķis nebija nodrošināt darba ņēmēju pārvietošanās brīvību. Tāpēc Tiesa nolēma, ka Apvienotā Karaliste drīkstēja nepagarināt prasītāja uzturēšanās atļauju, lai gan viņa darba attiecības tāpēc tiktu pārtrauktas pirms darba līguma termiņa beigām. Tiesa turpināja un norādīja, ka situācija atšķirtos, ja dalībvalsts būtu piešķirusi Marokas valstspiederīgajam "konkrētas tiesības attiecībā uz nodarbinātību, kas ir plašākas nekā [šīs dalībvalsts piešķirtās] uzturēšanās tiesības".

379 Dažas ar nolīgumiem saistītas lietas: EKT 1991. gada 31. janvāra spriedums lietā C-18/90 *Office national de l'emploi pret Bahia Kziber* (Krājums 2009, I-00199. lpp.) — Eiropas Ekonomikas Kopienas un Marokas Karalistes Sadarbības nolīgums, 41. panta 1. punkts *allocation d'atteinte*, (OV L 264, 1978., 2.-118. lpp.), kas aizstāts ar ES un Marokas Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu Asociācijas nolīgumu; EKT 1999. gada 2. marta spriedums lietā C-416/96 *El Yassini pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 1999, I-01209. lpp.) — Eiropas Ekonomikas kopienas un Marokas Karalistes Sadarbības nolīgums; EKT 2003. gada 8. maija spriedums lietā C-438/00 *Deutscher Handballbund pret Kolpak* (Krājums 2003, I-04135. lpp.) — Slovākijas Republika.

380 EKT 1999. gada 2. marta spriedums lietā C-416/96 *El Yassini pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 1999, I-01209. lpp., 64., 65. un 67. punkts).

381 EKT 1992. gada 16. decembra spriedums lietā C-237/91 *Kazim Kus pret Landeshauptstadt Wiesbaden* (Krājums 1992, I-6781. lpp., 21.-23. un 29. punkts).

Piemērs. Lieta *Gattoussi*³⁸²: Tiesai bija jāpieņem lēmums līdzīgā lietā, bet par ES un Tunisijas noslēgtajā Eiropas un Vidusjūras reģiona valstu Asociācijas nolīguma 64. panta 1. punktā paredzēto diskriminācijas aizliegumu. Taču šajā gadījumā prasītājam bija nepārprotami piešķirta beztermiņa darba atļauja. Ņemot vērā šos apstākļus, Tiesa secināja, ka ES un Tunisijas Asociācijas nolīguma 64. panta 1. punkts "var ietekmēt Tunisijas pilsoņa tiesības uzturēties dalībvalsts teritorijā, ja šī dalībvalsts pienācīgi atļāvusi šim pilsonim tās teritorijā veikt profesionālu darbību uz laiku, kas pārsniedz viņa uzturēšanās atļaujas termiņu". Būtībā Tiesa norādīja, ka ES un Tunisijas Asociācijas nolīgumā dalībvalstij principā nav liegts ierobežot Tunisijas pilsoņa tiesības arī tad, ja pirms tam viņam atļauts iecelot un strādāt. Tomēr, ja Tunisijas pilsonim tika piešķirtas konkrētas tiesības attiecībā uz nodarbinātību, kas bija plašākas par uzturēšanās tiesībām, atteikšanās pagarināt viņa uzturēšanās tiesības bija jāpamato ar likumīgu valsts interešu, piemēram, sabiedriskās kārtības, valsts drošības un sabiedrības veselības, aizsardzību.

ES dalībvalstu un Albānijas Stabilizācijas un asociācijas nolīguma³⁸³ 80. pantā ir noteikts, ka "attiecībā uz migrāciju Puses vienojas par taisnīgu attieksmi pret citu valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi dzīvo to teritorijā, un par integrācijas politikas veicināšanu ar mērķi pielīdzināt tiesības un pienākumus savu valstspiederīgo tiesībām un pienākumiem".

Šaurāks regulējums ir paredzēts ar Krieviju noslēgtā partnerības un sadarbības nolīguma³⁸⁴ 23. pantā par darba apstākļiem — "ievērojot katrā dalībvalstī spēkā esošos tiesību aktus, apstākļus un procedūras, Kopiena un tās dalībvalstis nodrošina, ka attiecībā uz Krievijas pilsoņiem, kas ir likumīgi nodarbināti kādās dalībvalsts teritorijā, netiek pieļauta diskriminācija pilsonības dēļ saistībā ar darba apstākļiem, atlīdzību vai atļaušanu, salīdzinot ar attiecīgās valsts pilsoņiem".

Piemērs. Lieta *Simutenkov*³⁸⁵: Spānijas noteikumi par pilsonību ierobežoja tāda Krievijas pilsoņa dalību sacensībās, ko Spānijas futbola klubs Spānijā nodarbināja kā pro-

382 EKT 2006. gada 14. decembra spriedums lietā C-97/05 *Mohamed Gattoussi pret Stadt Rüsselsheim* (Krājums 2006, I-11917. lpp., 39. punkts).

383 Stabilizācijas un asociācijas nolīgums starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Albānijas Republiku, no otras puses (stājās spēkā 2009. gada 1. aprīlī; OV L 107, 2009., 166. lpp.).

384 Partnerības un sadarbības nolīgums, ar ko izveido partnerību starp Eiropas Kopienām un to dalībvalstīm, no vienas puses, un Krievijas Federāciju, no otras puses (stājās spēkā 1997. gada 1. decembrī; OV L 327, 1997., 3. lpp.).

385 EKT 2005. gada 12. aprīļa spriedums lietā C-265/03 *Igor Simutenkov pret Ministerio de Educación y Cultura un Real Federación Española de Fútbol* (Krājums 2005, I-02579. lpp., 41. punkts).

fesionālu futbolistu. Izvērtējot dalībvalsts sporta federācijas pieņemtu noteikumu, atbilstoši kuram klubi nacionālā līmenī organizētās sacensībās var izmantot tikai ierobežotu spēlētāju skaitu no trešajām valstīm, kas nav [Līguma par EEZ](#) dalībvalstis, EKT interpretēja nolīguma 23. pantā paredzēto diskriminācijas aizlieguma noteikumu. Tiesa nolēma, ka noteikums neatbilst 23. panta 1. punkta mērķim.

8.2.7. Patvēruma meklētāji un bēgļi

Saskaņā ar [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 15. pantu dalībvalstīm jāļauj **patvēruma meklētājiem** iesaistīties darba tirgū, ja deviņu mēnešu laikā – vai viena gada laikā Apvienotajā Karalistē un Īrijā – no patvēruma pieteikuma iesniegšanas nav pieņemts pirmās instances lēmums, un tādām personām, kurām joprojām piemēro direktīvas 2003. gada versijas ([2003/9/EK](#)) 11. pantu tad, ja šī novēlošanās nav notikusi pieteikuma iesniedzēja vainas dēļ. Par nosacījumiem, ar kādiem pieteikuma iesniedzējam dod atļauju iesaistīties darba tirgū, dalībvalstīm jālemj saskaņā ar saviem nacionālajiem tiesību aktiem, taču ar tiem jānodrošina patvēruma meklētāju efektīva piekļuve darba tirgum. Tomēr dalībvalstis var dot priekšroku EEZ valstu valstspiederīgajiem un citiem attiecīgajā valstī likumīgi dzīvojošiem trešo valstu valstspiederīgajiem.

[Kvalificēšanas direktīvas](#) (2011/95/ES) 26. panta 1. un 3. punktā ir atzītas **bēgļu un alternatīvās aizsardzības saņēmēju** tiesības iesaistīties nodarbinātības vai pašnodarbinātības darbībās. Dalībvalstīm jānodrošina šīm personām tāda pati kvalifikāciju atzīšanas procedūru pieejamība, kā to valstspiederīgajiem. Turklāt atbilstoši Kvalificēšanas direktīvas 28. pantam dalībvalstis nodrošina iespēju izmantot iepriekš iegūto zināšanu novērtēšanas pasākumus, ja attiecīgā persona nevar uzrādīt iepriekš iegūtas kvalifikācijas dokumentāru apstiprinājumu. Šajos noteikumos ir atspoguļots Ženēvas Konvencijas par bēgļa statusu 17.-19. pants un 22. panta 2. punkts. Direktīvā dalībvalstīm arī likts garantēt arodapmācības pieejamību saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā to valstspiederīgajiem.

8.2.8. Neregulārā situācijā nonākuši migranti

Daudzu sociālo tiesību pieejamība ir atkarīga no tā, vai persona uzturas vai dzīvo uzņēmējā dalībvalstī likumīgi. ES ir apņēmusies novērst neatļautu ekonomisko migrantu ierašanos un uzturēšanos. Galvenais instruments šajā jomā ir [Direktīva par sankcijām pret darba devējiem](#) (2009/52/EK). Tajā ir aizliegts nodarbināt neregulārus migrantus no valstīm, kas nav ES dalībvalstis, un paredzēts darba devējiem piemērot sodus vai nopietnākajos gadījumos krimināltiesiskas sankcijas. Direktīva ir saistoša visām ES dalībvalstīm, izņemot Apvienoto Karalisti, Dāniju un Īriju. Tās mērķis ir arī nodrošināt neregulārā

situācijā nonākušiem migrējošiem darba ņēmējiem zināmu aizsardzību pret ļaunprātīgiem darba devējiem.

Atbilstoši direktīvai, pirms pieņemt darbā trešās valsts valstspiederīgo, darba devējiem jāpārbauda, vai šai personai ir uzturēšanās atļauja un jāpaziņo attiecīgajai valsts iestādei, ja šādas atļaujas nav. Darba devējiem, kuri var pierādīt, ka ir ievērojuši šos noteikumus un rīkojušies labticīgi, sankcijas nepiemēro. Tā kā daudzi neregulārā situācijā nonākuši migranti strādā privātās māsaimniecībās, direktīva attiecas arī uz darba devējiem, kas ir privātpersonas.

Darba devējiem, kuri šādas pārbaudes nav veikuši un kurus pieķers nelikumīgu migrantu nodarbināšanā, būs jāmaksā naudas sodi, tostarp jāsedz izmaksas par neregulāro trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu viņu izcelsmes valstīs. Šādiem darba devējiem ir jāsamaksā arī nesamaksātais atalgojums, nodokļu maksājumi un sociālā nodrošinājuma iemaksas. Nopietnākajos gadījumos, piemēram, atkārtotu pārkāpumu, bērnu nelikumīgas nodarbināšanas vai ievērojama skaita neregulārā situācijā nonākušu migrantu nodarbināšanas gadījumā, darba devējiem piemēro kriminālsodus.

Direktīvā ir aizsargāti migranti, nodrošinot, lai viņi saņemtu visu darba devēja nesamaksāto atalgojumu, kā arī nodrošinot trešo personu, piemēram, arodbiedrību un NVO, atbalsta pieejamību. Īpašs uzsvars direktīvā ir likts uz noteikumu izpildi. Rokasgrāmatas [2.4. sadaļā](#) ir sniegta informācija par uzturēšanās atļauju piešķiršanu tādiem īpaši ekspluatējošu darba apstākļu upuriem, kuri sadarbojas ar tiesu sistēmu.

8.3. Izglītība

Bērnu tiesības uz izglītību ir noteiktas vairākos starptautiskos cilvēktiesību instrumentos, un tās aizsargā arī komitejas, kas pārrauga Konvencijas par bērna tiesībām, Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām un Starptautiskās konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu izpildi. Šīs komitejas ir konsekventi lēmušas, ka šajos instrumentos paredzētās prasības par diskriminācijas aizliegumu attiecas arī uz bēgļiem, patvēruma meklētājiem un gan likumīgiem, gan arī neregulāriem migrantiem.

ECTK —Konvencijas Protokola Nr. 1 2. pantā ir paredzētas tiesības uz izglītību, savukārt 14. pants un Protokols Nr. 12 aizliedz diskrimināciju “valstiskās izcelsmes” dēļ. Tiesības uz pamatzglītību un vidējo izglītību būtībā ir garantētas ECTK Protokola Nr. 1 2. pantā, savukārt atšķirīga attieksme terciārās izglītības jomā varētu būt daudz vieglāk pamatojama.

Piemērs. Lieta *Timishev pret Krieviju*³⁸⁶: Čečenijas izcelsmes migranti, lai gan teorētiski nebija ārvalstnieki, nebija reģistrējušies vietējā migrācijas iestādē, un tāpēc viņu bērni nevarēja apmeklēt skolu. ECT secināja, ka bērnu tiesības uz izglītību ir vienas no "būtiskākajām vērtībām demokrātiskajās sabiedrībās, kuras veido Eiropas Padomi" un nolēma, ka Krievija ir pārkāpusi ECTK Protokola Nr. 1 2. pantu.

Piemērs. Spriedumā lietā *Ponomaryovi pret Bulgāriju*³⁸⁷ ECT secināja, ka prasība, ar ko paredz maksas par vidējo izglītību atkarību no iesniedzēju imigrācijas statusa un valstspiederības, nav pamatota. ECT norādīja, ka iesniedzēji nebija nelikumīgi ieradusies valstī un pēc tam pieprasījuši iespēju izmantot tās sabiedriskos pakalpojumus, tostarp bezmaksas izglītību. Arī tad, ja ieniedzēji netieši bija uzskatāmi par ārvalstniekiem, kuriem nebija pastāvīgās uzturēšanās atļauju, iestādēm nebija būtisku iebildumu pret viņu uzturēšanos Bulgārijā, un tās acīmredzami nebija nopietni plānojušas viņus izraidīt. Apsvērumi saistībā ar vajadzību ierobežot vai apturēt neregulārās migrācijas plūsmu acīmredzami neattiecās uz iesniedzējiem.

Piemērs. Lieta *Karus pret Itāliju*³⁸⁸: bijusī Eiropas Cilvēktiesību komisija secināja, ka, nosakot ārvalstu studentiem lielāku mācību maksu, netika pārkāptas viņu tiesības uz izglītību, jo atšķirīgā attieksme bija pamatota ar Itālijas valdības vēlmi nodrošināt, lai terciārās izglītības labvēlīgā ietekme būtu jūtama Itālijas ekonomikā.

ESH 17. pantā ir noteiktas tiesības uz izglītību, ievērojot 18. un 19. panta noteikumus par migrantiem. Par 17. panta 2. punktu ESTK ir pieņēmusi šādu interpretāciju:

"Attiecībā uz jautājumu par to, vai uz bērniem, kuri ESH līgumslēdzējā valstī atrodas nelikumīgi, attiecas Hartas darbības joma tās pielikuma izpratnē, Komiteja atsaucas uz argumentāciju, ko tā piemēroja 2009. gada 20. oktobra Lēmumā pēc būtības attiecībā uz Sūdzību Nr. 47/2008 Defence for Children International (DCI) pret Nīderlande (cita starpā, skatīt 47. un 48. punktu), un nolemj, ka izglītības pieejamībai ir būtiska nozīme ikviena bērna dzīvē un attīstībā. Liedzot piekļuvi izglītībai, tiks saasināta valstī nelikumīgi dzīvojošā bērna neaizsargātība. Tāpēc uz bērniem, neatkarīgi no viņu uzturēšanās statusa, attiecas 17. panta 2. punkta darbības joma. Turklāt Komiteja uzskata, ka, liedzot

386 ECT 2005. gada 13. decembra spriedums lietā *Timishev pret Krieviju*, Nr. 55762/00 un Nr. 55974/00, 64. punkts.

387 ECT 2011. gada 21. jūnija spriedums lietā *Ponomaryovi pret Bulgāriju*, Nr. 5335/05, 59.–63. punkts.

388 Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1998. gada 20. maija lēmums lietā *Karus pret Itāliju*, Nr. 29043/95.

piekļuvi izglītībai, tiktu nelabvēlīgi ietekmēta bērna dzīve. Tāpēc Komiteja nolēmj, ka Hartas 17. panta 2. punkts prasa dalībvalstīm nodrošināt, lai tiem bērniem, kuri nelikumīgi uzturas to teritorijā, izglītība būtu tikpat pieejama kā jebkuram citam bērnam³⁸⁹.”

ES tiesību sistēma — atbilstoši ES Pamattiesību hartas 14. pantam ikvienam ir tiesības uz izglītību un “iespēja” saņemt bezmaksas obligāto izglītību. Saskaņā ar sekundārajiem ES tiesību aktiem visiem trešo valstu valstspiederīgo bērniem, kuri uzturas ES, izņemot tādus bērnus, kuri tās teritorijā atrodas īslaicīgi, ir tiesības uz pamatzglītības pieejamību. Šī norma attiecas arī uz migrantiem bērniem, kuri atrodas neregulārā situācijā un kuru piespiedu izraidīšana ir atlikta³⁹⁰. Plašākas citu personu kategoriju, piemēram, EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļu, bēgļu vai pastāvīgo iedzīvotāju, tiesības ir kodificētas.

EEZ valstu valstspiederīgo bērniem, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, konkrētos apstākļos, tostarp attiecīgā EEZ valsts valstspiederīgā nāves vai pārcelšanās gadījumā, ir tiesības palikt teritorijā, lai turpinātu vai pabeigtu izglītību (*Brīvas pārvietošanās direktīvas* 12. panta 3. punkts). Atbilstoši šo bērnu tiesībām viņus pavada tas vecāks, kurš viņus uzrauga (12. panta 3. punkts)³⁹¹. Turklāt uz tādu EEZ valsts izcelsmes darba ņēmēju bērniem, kuriem ir vai bija darbs citā dalībvalstī, attiecas *Regulas (ES) Nr. 492/2011* (bijusī *Regula (EEK) Nr. 1612/68*) 10. pants, ko piemēro neatkarīgi no Brīvas pārvietošanās direktīvas noteikumiem³⁹².

Bēgļu konvencijas 22. panta 1. punktā un ES patvēruma *acquis* ir paredzētas patvērumu meklējošu bērnu un tādu bērnu, kuriem piešķirts bēgļa statuss vai alternatīvā aizsardzība, tiesības uz izglītību³⁹³.

389 ESTK, 2011. gada secinājumi, Vispārīgs ievads, 2012. gada janvāris.

390 Direktīvas 2008/115/EK 14. panta 1. punkts (OV L 348/98).

391 Skatīt *Brīvas pārvietošanās direktīvas* (2004/38/EK) 12. panta 3. punktu (OV L 158, 77. lpp.), kura pamatā ir EKT judikatūra par *Regulas (EEK) Nr. 1612/68* 12. pantu (OV L 257, 1968., 2. lpp.; pašreiz — 2011. gada 5. aprīļa *Regulas (ES) Nr. 492/2011* 10. pants (OV L 141, 1. lpp.)) un jo īpaši EKT 1989. gada 15. marta spriedumu apvienotajās lietās C-389/87 un C-390/87 *G. B. C. Echternach un A. Moritz pret Minister van Onderwijs en Wetenschappen* (Krājums 1989, I-00723. lpp.) un EKT 2002. gada 17. septembra spriedumu lietā C-413/99 *Baumbast un R pret Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2002, I-07091. lpp.).

392 EKT 2010. gada 23. februāra spriedums lietā C-480/08 *Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Secretary of State for the Home Department* (Krājums 2010, I-01107. lpp.).

393 Informāciju par patvēruma meklētājiem skatīt *Uzņemšanas nosacījumu direktīvas* 2013/33/ES 14. pantā (OV L 180, 2013., 96. lpp.); informāciju par bēgļiem un alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem skatīt *Kvalificēšanas direktīvas* 2011/95/ES 27. pantā (OV L 337, 2011., 9. lpp.).

Trešo valstu valstspiederīgie, kuri atbilstoši [Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvai](#) atzīti par pastāvīgajiem iedzīvotājiem (skatīt [2.7. sadaļu](#)), ir tiesīgi saņemt vienlīdzīgu attieksmi ar ES dalībvalstu pilsoņiem attiecībā uz izglītības un arodapmācības, ieskaitot mācību stipendijas, pieejamību, kā arī kvalifikāciju atzīšanu (11. pants). Viņiem arī ir tiesības pārcelties uz citām ES dalībvalstīm izglītības vai arodapmācību nolūkā (14. pants).

8.4. Mājoklis

Tiesības uz pienācīgu mājokli ietilpst katra cilvēka tiesībās uz atbilstošu dzīves līmeni, kas noteiktas Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 11. pantā.

ECTK neparedz tiesības iegūt mājokli, tajā ir noteiktas vienīgi tiesības uz esošā mājokļa neaizskaramību³⁹⁴. ECT ir vairākkārt lūgts izvērtēt imigrācijas kontroles pasākumus, ar ko ierobežo personas iespējas piekļūt savam mājoklim.

Piemērs. Spriedumā lietā *Gillow pret Apvienoto Karalisti*³⁹⁵ ECT konstatēja ECTK 8. panta pārkāpumu attiecībā uz Lielbritānijas izcelsmes laulātajiem, kuri vairākus gadus bija strādājuši ārvalstīs un kuriem atteica uzturēšanās atļauju, saskaņā ar kuru viņi varētu atgriezties dzīvot mājā, kas viņiem piederēja Ģernsijā (*Guernsey*) un ko viņi bija uzcēluši pirms 20 gadiem.

Lai gan ECTK nav paredzētas tiesības iegūt mājokli, ECT ir izskatījusi gadījumus, kad dalībvalstis nav nodrošinājušas pajumti, lai arī tas ir prasīts tiesību aktos, un ārkārtējos gadījumos ECT ir atzinusi, ka atteikums ir bijis pietiekami nopietns, lai būtu uzskatāms par ECTK 3. pantā paredzētā necilvēcīgas un pazemojošas apiešanās aizlieguma pārkāpumu.

Piemērs. Spriedumā lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*³⁹⁶ ECT secināja, ka Grieķijas rīcība, pienācīgi nepildot ES tiesību aktos paredzētos pienākumus parūpēties par patvēruma meklētājiem un tādējādi atstājot iesniedzējus bez līdzekļiem, bija pietiekami nopietna, lai tiktu konstatēts ECTK 3. panta pārkāpums.

394 ECT 2001. gada 18. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *Chapman pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 27238/95.

395 ECT 1986. gada 24. novembra spriedums lietā *Gillow pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 9063/80, 55.–58. punkts.

396 ECT 2011. gada 21. janvāra Lielās palātas spriedums lietā *M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju*, Nr. 30696/09.

ECT ir centusies neiejaukties dalībvalstu tiesībās noteikt uzņemšanas nosacījumus, tostarp tad, ja migrantiem, kuri nesen ieradušies, nav nodrošināts valsts mājoklis.

Piemērs. Lieta *Bah pret Apvienoto Karalisti*³⁹⁷: māti un viņas 14 gadus veco dēlu neatzina par tādiem, kuriem ir “prioritāra vajadzība” pēc mājokļa, jo dēlu tikai nesen uzņēma no ārvalstīm ģimenes atkalapvienošanās nolūkā un uz viņu attiecās imigrācijas nosacījums, kas liedza valsts līdzekļu izmantošanu. Iesniedzēja apgalvoja, ka no šā nosacījuma izrietošais liegums izpildīt prioritāru vajadzību pēc mājokļa bija diskriminējošs. ECT šo pieteikumu noraidīja, jo uzskatīja, ka Apvienotā Karaliste nerīkojās patvaļīgi, noraidot prasību par prioritāru vajadzību, kas pamatota vienīgi ar to, ka valstī ir ieradies iesniedzējas dēls, kuram atļāva iecelt Apvienotajā Karalistē ar skaidru nosacījumu par valsts līdzekļu nepieejamību. Atvedot savu dēlu uz Apvienoto Karalisti, iesniedzēja, kura bija pilnībā informēta par viņa iecelšanas nosacījumiem, šo nosacījumu pieņēma un reāli piekrita neizmantojot valsts līdzekļus viņa uzturēšanai. Attiecīgajam tiesību aktam bija likumīgs mērķis, proti, taisnīgi sadalīt ierobežotos resursus dažādām prasītāju kategorijām. Jānorāda, ka iesniedzēji *Bah* lietā nepalika bez līdzekļiem un viņiem bija pieejams alternatīvs mājoklis.

Jāpiebilst, ka atsevišķos izņēmuma gadījumos ECT ir pieņēmusi lēmumu par 39. noteikumā paredzēto pagaidu pasākumu piemērošanu, lai nodrošinātu, ka patvēruma meklētāju ģimenēm tiek sniegta pajumte, kamēr ECT izskata viņu sūdzības (skatīt arī 2.4. sadaļu)³⁹⁸.

ESH — atbilstoši 19. panta 4. punkta c) apakšpunktam valstīm jānodrošina migrējošajiem strādājošajiem pienācīga dzīvesvieta, taču šīs tiesības attiecas uz tādām personām, kuras pārvietojas ESH dalībvalstīs.

Tiesības uz mājokli (ESH 31. pants) ir cieši saistītas ar vairākām ESH paredzētām papildu (pārskatītām) tiesībām — tiesībām uz veselību (11. pants), tiesībām uz sociālo un medicīnisko palīdzību (13. pants), ģimenes tiesībām uz pienācīgu sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību (16. pants), bērnu un jauniešu tiesībām uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību (17. pants), kā arī tiesībām uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību (30. pants), ko var izskatīt atsevišķi vai saistībā ar E pantu par diskriminācijas aizliegumu.

397 ECT 2011. gada 27. septembra spriedums lietā *Bah pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 56328/07.

398 ECT 2011. gada 24. maija lēmums lietā *Afif pret Nīderlandi*, Nr. 60915/09; ECT 2013. gada 12. novembra lēmums lietā *Abdilahī Abdulwahīdi pret Nīderlandi*, Nr. 21741/07.

Piemērs. Lēmumā lietā *COHRE pret Horvātija* ESTK uzsvēra, ka "līgumslēdzējām valstīm īpaši jāņem vērā tas, kā to izvēle ietekmēs īpaši mazāk aizsargātas grupas"³⁹⁹.

Piemērs. Lēmumā lietā *COHRE pret Francija* ESTK secināja, ka, padzenot romus no viņu dzīvesvietām un viņus izraidot no Francijas, tika pārkāpts E pants saistībā ar 19. panta 8. punktu⁴⁰⁰. Arī lēmumā lietā *COHRE pret Itālija* ESTK konstatēja, ka Itālijas attieksme pret romiem bija pretrunā E pantam saistībā ar pārējiem ESH pantiem⁴⁰¹.

Lai gan ESH pielikumā ir noteikts, ka tā attiecas uz tādiem dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi dzīvo attiecīgās valsts teritorijā, ESTK arī ir piemērojusi konkrētus pārskatītās ESH noteikumus neregulārā situācijā nonākušiem bērniem, uzsverot, ka ESH jāinterpretē atbilstoši starptautiskajām cilvēktiesībām.

Piemērs. Lieta *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlande*⁴⁰²: tika apgalvots, ka Nīderlandes tiesību aktos tādiem bērniem, kuri šajā valstī dzīvo nelikumīgi, tika liegtas tiesības uz mājokli un tādējādi arī citas ESH noteiktās tiesības. ESTK nolēma, ka ESH nedrīkst interpretēt abstrakti. Tā, cik vien iespējams, būtu jāinterpretē saskaņā ar citām starptautiskajām tiesībām — kuru daļa ir arī ESH —, tostarp šajā gadījumā ar tādām, kas attiecas uz atbilstošas pajumtes nodrošināšanu ikvienai personai, kurai tā vajadzīga, neatkarīgi no tā, vai šī persona dalībvalsts teritorijā uzturas likumīgi. Atbilstoši ESH 31. panta 2. punktam dalībvalstīm jāveic pasākumi, lai novērstu bezpajumtniecību. Tāpēc dalībvalstij jānodrošina pajumte tik ilgi, kamēr bērni — neatkarīgi no viņu statusa — ir tās jurisdikcijā. Turklāt būtu jāaizliedz nelikumīgu migrantu padzišana no pajumtes, jo pretējā gadījumā attiecīgās personas, jo īpaši bērni, kļūtu bezpalīdzīgi, bet tas ir cilvēka cieņas aizskārums. ESTK arī secināja, ka tika pārkāpts ESH 17. panta 1. punkta c) apakšpunkts, kurā aizsargātas nošķirtu bērnu tiesības.

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartas 1. pantā ir paredzētas tiesības uz cieņu, bet tās 34. pantā — tiesības uz sociālo palīdzību mājokļu jomā. Attiecīgi noteikumi par mājokli ir paredzēti arī sekundārajos ES tiesību aktos par tādiem EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, par pastāvīgiem iedzīvotājiem, personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība un par cilvēku

399 ESTK, *COHRE pret Horvātija*, Sūdzība Nr. 52/2008, lietas būtība, 2010. gada 22. jūnijs.

400 ESTK, *COHRE pret Francija*, Sūdzība Nr. 63/2010, lietas būtība, 2011. gada 28. jūnijs.

401 ESTK, *COHRE pret Itālija*, Sūdzība Nr. 58/2009, lietas būtība, 2010. gada 25. jūnijs.

402 ESTK, *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlande*, Sūdzība Nr. 47/2008, lietas būtība, 2009. gada 20. oktobris.

tirdzniecības upuriem. Attiecībā uz citām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām ES tiesību aktos ir mēģināts nodrošināt, lai šīs personas neradītu slogu dalībvalstu sociālās palīdzības sistēmām. Tāpēc, lai pētnieki (*Zinātniskās pētniecības direktīvas* 6. panta 2. punkta b) apakšpunkts) un studenti (*Studentu direktīvas* 7. panta 1. punkta b) apakšpunkts) varētu ieceļot ES, viņiem jāiesniedz pierādījums par to, ka viņiem ir pietiekami līdzekļi ar mājokli saistīto izmaksu segšanai. Dalībvalstis var piemērot līdzīgas prasības ģimenes locekļiem, kuru apgādnieks ir trešās valsts valstspiederīgais (*Ģimenes atkalpvienošanās direktīvas* 7. panta 1. punkta a) apakšpunkts).

Piemērs. Spriedumā lietā *Kamberaj*⁴⁰³ Tiesa secināja, ka nacionālais tiesību akts, kas pret trešo valstu valstspiederīgajiem paredz citādu attieksmi mājokļa pabalstu jomā nekā pret ES pilsoņiem, ir pretrunā *Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas* 11. panta 1. punkta d) apakšpunktam. Konkrētāk, Tiesa uzskatīja, ka atbilstoši 11. panta 4. punktam dalībvalstis var ierobežot sociālo palīdzību un aizsardzību, taču norādīja, ka 13. apsvērumā sniegtais obligāto pamata pabalstu uzskaitījums nav izsmelšošs. Tiesa paplašināja pamata pabalstu uzskaitījumu, iekļaujot tajā arī mājokļa pabalstus. Saistībā ar to Tiesa atsaucās uz ES Pamattiesību hartas 34. pantu, kurā, lai apkarotu sociālo atstumtību un nabadzību, “[Savienība] atzīst un ievēro tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļu jomā, lai nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu”.

Atbilstoši *Brīvas pārvietošanās direktīvas* 24. pantam EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, ir jāsaņem tādas pašas sociālās un nodokļu priekšrocības, kā attiecīgās valsts valstspiederīgajiem. Nedrīkst ierobežot EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo ģimenes locekļu tiesības uz mājokļa, tostarp sociālā mājokļa, pieejamību⁴⁰⁴. Šis noteikums neattiecas uz tādu ES pilsoņu trešo valstu izcelsmes ģimenes locekļiem, kuri nav izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos, jo viņu situācija nav atrunāta ES tiesību aktos; šīm personām piemēro nacionālos tiesību aktus. Ekonomiski neaktīviem EEZ valstu valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuriem jāpierāda, ka ir ekonomiski pašnodrošināti, var nebūt tiesību uz finansiālu palīdzību, lai segtu izdevumus par mājokli (*Brīvas pārvietošanās direktīvas* 7. panta 1. punkta b) punkts).

403 Tiesas 2012. gada 24. aprīļa spriedums lietā C-571/10 *Servet Kamberaj pret Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia autonoma di Bolzano (IPES) un citi* (Krājums 2012, 00000. lpp.).

404 *Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos*, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

Pastāvīgie iedzīvotāji ir tiesīgi saņemt vienlīdzīgu attieksmi ar pilsoņiem attiecībā uz mājokļa ieguves kārtību ([Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas](#) 11. panta 1. punkta f) apakšpunkts). Cilvēku tirdzniecības upuriem ir tiesības uz īpašiem palīdzības un atbalsta pasākumiem, kuros ietver "vismaz tādu dzīves līmeni, kas var nodrošināt upuriem iztikas līdzekļus, garantējot viņiem pienācīgu un drošu izmitināšanu" ([Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas](#) 11. panta 5. punkts).

Atbilstoši [Uzņemšanas nosacījumu direktīvai](#) (2013/33/ES) patvēruma meklētājiem ir tiesības uz atbalstu, tiklīdz viņi piesakās starptautiskajai aizsardzībai. Saskaņā ar direktīvas 17. pantu dalībvalstīm jānodrošina personām, kuras lūdz starptautisko aizsardzību, materiālie uzņemšanas nosacījumi, kas sniedz pieteikuma iesniedzējiem atbilstošu dzīves līmeni, kas nodrošina viņu uzturēšanos un aizsargā viņu fizisko un garīgo veselību. Atbilstoši direktīvas 18. pantam dalībvalstīm jāveic attiecīgi pasākumi, lai novērstu vardarbību un uz dzimuma pamata veiktu vardarbību piedāvātajā izmitināšanas vietā. Dalībvalstu pienākums sniegt atbalstu attiecas arī uz personām, kurām piemēro [Dublinas regulu](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013).

Piemērs. Spriedumā lietā *CIMADE*⁴⁰⁵ Tiesa precizēja, kā piemērot [Uzņemšanas nosacījumu direktīvu](#) attiecībā uz pārsūtīšanas pieprasījumiem atbilstoši [Dublinas regulai](#). Tiesa nolēma, ka tādi dalībvalstij, kas vēlas pārsūtīt patvēruma meklētāju, piemērojot Dublinas regulu, ir pienākums nodrošināt, tostarp finansiāli, lai līdz pieteikuma iesniedzēja faktiskai pārsūtīšanai viņam piemērotu visus Uzņemšanas nosacījumu direktīvas nosacījumus. Direktīvas mērķis ir nodrošināt pilnīgu cilvēka cieņas respektēšanu un veicināt ES Pamattiesību hartas 1. un 18. panta piemērošanu. Tāpēc minimālie uzņemšanas nosacījumi ir jāpiešķir arī patvēruma meklētājiem, par kuriem vēl nav pieņemts lēmums atbilstoši Dublinas regulai.

Atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvas](#) 32. pantam (uz Apvienoto Karalisti un Īriju attiecas šīs direktīvas 2004/83/EK versijas 31. pants) dalībvalstīm jānodrošina, lai bēgļa vai starptautiskās palīdzības saņēmēja statusa turētājiem ir pieejamas izmitināšanas vietas ar tādiem pašiem nosacījumiem kā citiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi uzturas dalībvalstu teritorijā.

⁴⁰⁵ Tiesas 2012. gada 27. septembra spriedums lietā C-179/11 *Cimade un Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) pret Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration*; Tiesas 2011. gada 21. decembra spriedums apvienotajās lietās C-411/10 un C-493/10 *N.S. pret Secretary of State for the Home Department un M.E. un citi pret Refugee Applications Commissioner un Minister for Justice, Equality and Law Reform*.

8.5. Veselības aprūpe

ECTK nav skaidri paredzētas tiesības uz veselības aprūpi, taču ir iespējams pierādīt, ka tās ir “fiziskās un garīgās integritātes” aspekts, uz ko var attiekties 8. pants, kurā garantētas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību⁴⁰⁶. ECTK arī nav garantētas tiesības uz konkrētiem standartiem atbilstošiem medicīniskiem pakalpojumiem vai tiesības uz medicīniskās aprūpes pieejamību⁴⁰⁷. Tomēr noteiktos apstākļos dalībvalsts var būt atbildīga saskaņā ar ECTK, ja ir pierādīts, ka dalībvalstu iestādes apdraudēja personas dzīvību ar tādu rīcību vai nerīkošanos, ar ko personai tika liegta veselības aprūpe, kas citos apstākļos tikusi nodrošināta pārējiem iedzīvotājiem⁴⁰⁸. Migrācijas jomā jautājumi par veselības aprūpi un atbilstību ECTK galvenokārt ir radušies tad, kad uz vajadzību pēc veselības aprūpes atsaucas, lai novērstu izraidīšanu. Ārkārtējos gadījumos var tikt vērtēta atbilstība ECTK 3. pantam (skatīt 3. nodaļu).

ESH 13. pantā ir paredzētas tiesības uz medicīnisko palīdzību⁴⁰⁹. ESTK uzskata, ka šīs tiesības attiecas uz neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem.

Piemērs. Lieta *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) pret Francija*⁴¹⁰: FIDH apgalvoja, ka Francija pārkāpa tiesības uz medicīnisko palīdzību (pārskatītās ESH 13. pants), atceļot neregulārā situācijā nonākušu migrantu un migrantu ar ļoti maziem ienākumiem atbrīvojumu no maksas par medicīnisko aprūpi un stacionāro ārstniecību. Prasītājs arī apgalvoja, ka ar 2002. gadā īstenoto tiesību aktu reformu, ar ko ierobežoja medicīnisko pakalpojumu pieejamību neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem bērniem, tika pārkāptas bērnu tiesības uz aizsardzību (17. pants). ESH paredzētās tiesības principā var attiekties vienīgi uz tādiem ārvalstniekiem, kuri ir citas ESH dalībvalsts valstspiederīgie un likumīgi dzīvo vai strādā attiecīgajā valstī. Taču ESTK uzsvēra, ka ESH jāinterpretē mērķtiecīgi un atbilstoši personas cieņas neaizskaramības principam, tāpēc visi ierobežojumi būtu jāinterpretē šauri. Tā nolēma, ka jebkāds tiesību akts vai prakse, ar ko ārvalstniekiem liedz tiesības uz medicīnisko palīdzību, kad viņi — arī ja

406 ECT 2001. gada 6. februāra spriedums lietā *Bensaid pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 44599/98.

407 ECT 1999. gada 20. aprīļa lēmums lietā *Wasilewski pret Poliju*, Nr. 32734/96.

408 ECT 2000. gada 4. maija lēmums lietā *Powell pret Apvienoto Karalisti*, Nr. 45305/99.

409 Skatīt arī Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvenciju, kurā arī paredzēta savstarpēja sociālās un medicīniskās palīdzības sniegšana tādiem konvencijas dalībvalstu valstspiederīgajiem, kuri atrodas citu tās dalībvalstu teritorijā. Šai Eiropas Padomes konvencijai ir tikai 18 dalībvalstis, un visas, izņemot Turciju, ir arī ES dalībvalstis. Konvencija atklāta parakstīšanai 1953. gada 11. decembrī, stājās spēkā 1954. gada 1. jūlijā, ETS Nr. 014.

410 ESTK, *International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) pret Francija*, Sūdzība Nr. 14/2003, lietas būtība, 2004. gada 8. septembris.

nelikumīgi — atrodas līgumslēdzējas valsts teritorijā, ir pretrunā ESH, lai gan ne visas ESH paredzētās tiesības var attiecināt uz neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem. ESTK ar balsu vairākumu (deviņi pret četri) konstatēja, ka 13. pants par tiesībām uz medicīnisko palīdzību netika pārkāpts, jo neregulārā situācijā nonākušiem piegušajiem migrantiem bija pieejami noteikti medicīniskās palīdzības veidi pēc trīs mēnešus ilgas uzturēšanās, savukārt visi ārvalstnieki varēja jebkurā laikā saņemt ārstniecību “ārkārtas un dzīvību apdraudošus apstākļu” gadījumā. Lai gan attiecīgajam bērnam bija pieejama līdzīga veselības aprūpe kā pieaugušajiem, ESTK secināja, ka tika pārkāpts 17. pants par bērnu tiesībām uz aizsardzību, jo šis pants bija plašāks par 13. pantu, kurā noteiktas tiesības uz medicīnisko palīdzību. Šis lēmums atbilst pieejai, ko vēlāk attiecībā uz bērniem piemēroja lietā *Defence of Children International* (skatīt 8.4. sadaļu).

ES tiesību sistēma — ES Pamattiesību hartā nav paredzētas tiesības uz veselību, taču ir atzītas ar to saistītas tiesības, piemēram, tiesības uz cilvēka cieņas aizsardzību (1. pants) un uz fizisko neaizskaramību (3. pants). Hartas 35. pantā ir paredzētas arī tiesības uz veselības aprūpi: “Ikvienai personai ir tiesības uz profilaktisko veselības aprūpi un ārstniecību saskaņā ar nosacījumiem, kuri paredzēti valstu tiesību aktos un praksē.” Hartu piemēro tikai tādiem aspektiem, uz ko attiecas ES tiesību aktu darbības joma. Hartā nav paredzēti ierobežojumi valstspiederības dēļ, tomēr tajā noteikts, ka tiesības uz veselības aprūpi īsteno atbilstoši nacionālajiem tiesību aktiem un praksei.

Sekundārajos ES tiesību aktos ir reglamentēta veselības aprūpes pieejamība dažādām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām un noteikts, ka, lai dažiem ārvalstniekiem piešķirtu konkrētu statusu vai viņus uzņemtu dalībvalsts teritorijā, viņiem ir vajadzīga apdrošināšana slimības gadījumiem. Turpmāk ir īsi izklāstītas izplatītākās trešo valstu valstspiederīgo kategorijas.

To EEZ valstu un Šveices valstspiederīgo, kuri ir izmantojuši tiesības uz brīvu pārvietošanos, ģimenes locekļiem, kuri strādā vai ir pašnodarbināti, neatkarīgi no valstspiederības ir tiesības uz attieksmi, kas ir līdzvērtīga tai, kāda ir pret attiecīgās valsts valstspiederīgajiem (*Brīvas pārvietošanās direktīvas* 24. pants attiecībā uz ES valstspiederīgajiem)⁴¹¹. Personām, kuras vēlas dzīvot citā dalībvalstī, jo ir ekonomiski pašnodrošinātas, ir jāpievēršas, ka viņām ir tāda veselības apdrošināšana, kas sedz visus riskus gan attiecībā uz pašiem, gan viņu ģimenes locekļiem (7. panta 1. punkta b) apakšpunkts).

411 *Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu*, 1992. gada 2. maijs, III daļa, Personu brīva pārvietošanās un pakalpojumu un kapitāla brīva aprīte; *Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos*, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, stājās spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6. lpp.).

Ikvienai personai – gan EEZ valstu valstspiederīgajiem, gan trešo valstu valstspiederīgajiem –, kas ir saistīta ar savas dzīvesvietas EEZ valsts veselības aprūpes sistēmu, ir tiesības saņemt vajadzīgo ārstniecību⁴¹² citu EEZ dalībvalstu un Šveices apmeklējuma laikā⁴¹³. Ceļošana uz citu dalībvalsti nolūkā saņemt valsts nodrošinātu medicīnisko aprūpi ir reglamentēta kompleksās normās⁴¹⁴.

Atbilstoši *Ģimenes atkalapvienošanās direktīvai* apgādniekam var būt jāpierāda, ka viņai vai viņam ir jo īpaši “apdrošināšana slimības gadījumiem attiecībā uz visiem riskiem, ko parasti sedz attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem pašiem vai viņa/viņas ģimenes locekļiem”, kā arī “stabili un pastāvīgi ienākumi, kas ir pietiekami, lai uzturētu sevi un savas ģimenes locekļus, neizmantojot attiecīgās dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmu” (7. panta 1. punkta b) un c) apakšpunkts).

Trešo valstu valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem jāiesniedz pierādījumi par apdrošināšanu slimības gadījumiem attiecībā uz visiem riskiem, ko uzņēmēja dalībvalsts parasti sedz saviem pilsoņiem, arī lai saņemtu pastāvīgā iedzīvotāja statusu (*Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas* 5. panta 1. punkta b) apakšpunkts). Šīm personām arī jāpierāda, ka viņam vai viņai ir stabili un regulāri ienākumi, kas ir pietiekami, lai uzturētu sevi un savas ģimenes locekļus, neizmantojot attiecīgās dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmu (5. panta 1. punkta a) apakšpunkts). Personām, kurām piešķirts pastāvīgā iedzīvotāja statuss, ir tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi ar uzņēmējas dalībvalsts pilsoņiem attiecībā uz “sociālo nodrošināšanu, sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību, kā noteikts valsts tiesību aktos” (11. panta 1. punkta d) apakšpunkts). Direktīvas 13. apsvērumā noteikts, ka attiecībā uz sociālo palīdzību “iespēja samazināt pabalstus pastāvīgajiem iedzīvotājiem līdz pamata pabalstiem jāsaprot tā, ka šis jēdziens ietver vismaz ienākumu pabalstu, palīdzību slimības un grūtniecības gadījumā, palīdzību vecākiem un ilgtermiņa aprūpi. Šādu pabalstu piešķiršanas kārtību nosaka valsts tiesību akti”.

412 2004. gada 29. aprīļa *Regulas (EK) Nr. 883/2004* (OV L 166, 2004., 1. lpp.) 19. panta 1. punkts; Tiesas 2010. gada 15. jūnija spriedums lietā C-211/08 *Eiropas Komisija pret Spānijas Karaliste* (Krājums 2010, I-05267. lpp., 58.–61. punkts).

413 Lēmums Nr. 2012/195/ES, ko pieņēmusi Apvienotās komiteja, kas izveidota saskaņā ar *Nolīgumu starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos* (2012. gada 31. marts), ar ko aizstāj minētā nolīguma II pielikumu par sociālā nodrošinājuma sistēmu koordināciju (OV L 103, 2012., 51. lpp.).

414 Skatīt *Regulas (EEK) Nr. 1408/71* 22. panta 1. punkta c) apakšpunktu, uz ko attiecas gan EKT 2011. gada 12. jūlija spriedums lietā C-368/98 *Abdon Vanbraekel un citi pret Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC)* (Krājums 2001, I-05363. lpp.), gan EKT 2006. gada 16. maija spriedums lietā C-372/04 *The Queen, pēc Yvonne Watts lūguma pret Bedford Primary Care Trust un Secretary of State for Health* (Krājums 2010, I-04325. lpp.).

Atbilstoši [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 19. pantam patvēruma meklētājiem ir tiesības saņemt nepieciešamo veselības aprūpi, kas ietver vismaz neatliekamo medicīnisko palīdzību un slimību primāro ārstēšanu, kā arī nepieciešamo medicīnisko vai citu palīdzību personām ar īpašām vajadzībām. Līdzīgs noteikums ir paredzēts arī [Atgriešanas direktīvā](#) (2008/115/EK): “Īpašu uzmanību pievērš mazāk aizsargātu personu stāvoklim”. Personām, kuru izraidīšana ir atlikta vai kurām piešķirts laiks brīvprātīgai izceļošanai nodrošina “neatliekamo veselības aprūpi un slimību primāro ārstēšanu”.

Atbilstoši [Kvalificēšanas direktīvas](#) 30. pantam oficiāli atzītiem bēgļiem un personām, kurām piešķirta alternatīvā aizsardzība, ir tiesības uz tādu pašu veselības aprūpi kā attiecīgās dalībvalsts valstspiederīgajiem. Speciāli noteikumi ir paredzēti arī personām ar īpašām vajadzībām. Palīdzības un atbalsta pasākumi, kas jānodrošina cilvēku tirdzniecības upuriem, ietver nepieciešamo medicīnisko aprūpi, tostarp psiholoģisko palīdzību, konsultācijas un informāciju ([Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas](#) 11. panta 5. punkts).

8.6. Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība

Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība ir tādi pabalsti, ko piešķir, vai nu pamatojoties uz iepriekš veiktām iemaksām valsts sociālā nodrošinājuma sistēmā, piemēram, vecuma pensijas, vai ko valsts piešķir personām, kurām ir konkrētas vajadzības, piemēram, pabalsti personām ar invaliditāti. Ir daudz šādu pabalstu veidu, un parasti tie ir finansiāli.

ECTK nav paredzētas konkrētas tiesības uz sociālo nodrošinājumu vai sociālo palīdzību.

Piemērs. Lietā *Wasilewski pret Poliju*⁴¹⁵ ECT norādīja, ka “ciktāl iesniedzēja sūdzības attiecas uz viņa sarežģīto finansiālo stāvokli, ECT atgādina, ka ne Konvencijas 2. pants, nedz arī citi tās panti nav interpretējami tā, ka tajos personai piešķirtas tiesības uz jebkādu konkrētu dzīves līmeni vai tiesības saņemt valsts finansiālu palīdzību”.

Konkrētos apstākļos var rasties jautājums par diskrimināciju sociālā nodrošinājuma un sociālās palīdzības jomā neatkarīgi no tā, vai konkrētā persona ir veikusi finansiālas

⁴¹⁵ ECT 1999. gada 20. aprīļa lēmums lietā *Wasilewski pret Poliju*, Nr. 32734/96.

iemaksas attiecīgajā sistēmā. ECT ir kritizējusi valstis, kuras diskriminējot atteikušas pabalstus tādiem likumīgiem iedzīvotājiem, kuri neatbilst pilsonības prasībai⁴¹⁶.

Piemēri. Lieta *Gaygusuz pret Austriju*⁴¹⁷: Turcijas pilsonim nepiešķīra bezdarbnieka pabalstu, jo viņam nebija Austrijas pilsonības. Lieta *Koua Poirrez pret Franciju*⁴¹⁸: migrantam, kas bija likumīgs valsts iedzīvotājs, netika piešķirts invaliditātes pabalsts, jo viņš nebija ne Francijas, nedz arī tādas valsts, ar ko Francija noslēgusi savstarpēju nolīgumu, pilsonis. Abos gadījumos ECT secināja, ka iesniedzēji tika diskriminēti un tādējādi tika pārkāpts ECTK 14. pants saistībā ar Protokola Nr. 1 1. pantu, kas garantē tiesības uz sava īpašuma izmantošanu.

Piemērs. Lieta *Andrejeva pret Latviju*⁴¹⁹ attiecās uz pabalstiem, kuru pamatā ir iemaksas. Iesniedzēja dzīves lielāko daļu bija strādājusi Latvijas teritorijā, kad tā bija Padomju Savienības sastāvā. Viņai nepiešķīra daļu pensijas, jo viņa bija strādājusi ārpus Latvijas un nebija Latvijas pilsonē. ECT nepiekrīta valdības argumentam par to, ka, ja iesniedzēja kļūtu par Latvijas pilsoni naturalizācijas ceļā, viņa saņemtu pilnu prasītās pensijas apmēru. ECTK 14. pantā paredzētais diskriminācijas aizliegums ir jēgpilns vienīgi tad, ja, izvērtējot atbilstību pantā ietvertajiem kritērijiem, katrā konkrētajā gadījumā iesniedzēja personīgo situāciju ņem vērā tādu, kāda tā ir, bez izmaiņām. Lemjot citādi, t. i., noraidot cietušā prasības, jo viņš vai viņa varēja novērst diskrimināciju, mainot kādu no attiecīgajiem faktoriem, piemēram, iegūstot pilsonību, zustu 14. panta jēga. ECT secināja, ka tika pārkāpts Konvencijas 14. pants saistībā ar Protokola Nr. 1 1. pantu.

Šajos piemēros minētie iesniedzēji visos pārējos aspektos bija līdzīgi attiecīgās valsts pilsoņiem, nevienam no viņiem nebija ar imigrāciju saistītu sarežģījumu, un uz viņiem neattiecās valsts līdzekļu izmantošanas ierobežojumi.

Piemērs. Lieta *Weller pret Ungāriju*⁴²⁰ attiecās uz Ungārijas izcelsmes tēvu un Rumānijas izcelsmes māti. Pieteikuma iesniegšanas brīdī — pirms Rumānijas pievieno-

416 ECT 2007. gada 27. novembra spriedums lietā *Luczak pret Poliju*, Nr. 77782/01; ECT 2010. gada 28. oktobra spriedums lietā *Fawsie pret Grieķiju*, Nr. 40080/07.

417 ECT 1996. gada 16. septembra spriedums lietā *Gaygusuz pret Austriju*, Nr. 17371/90, 46.–50. punkts.

418 ECT 2003. gada 30. septembra spriedums lietā *Koua Poirrez pret Franciju*, Nr. 40892/98, 41. punkts.

419 ECT 2009. gada 18. februāra Lielās palātas spriedums lietā *Andrejeva pret Latviju*, Nr. 55707/00, 91. punkts.

420 ECT 2009. gada 31. marta spriedums lietā *Weller pret Ungāriju*, Nr. 44399/05, 36.–39. punkts.

šānās ES — mātei bija atļauja uzturēties Ungārijā, taču nebija apmešanās atļaujas. Atbilstoši Ungārijas tiesību aktiem maternitātes pabalstam varēja pieteikties tikai tādas mātes, kurām bija Ungārijas pilsonība vai apmešanās atļauja. Iesniedzēja sūdzējās, ka pabalstu jomā pret vīriešiem, kuru sievas ir ārvalstnieces, bija nelabvēlīgāka attieksme salīdzinājumā ar vīriešiem, kuru sievas ir Ungārijas pilsones. ECT nolēma, ka tika pārkāpts ECTK 8. pants saistībā ar tās 14. pantu.

ESH ir paredzētas tiesības uz sociālo drošību (12. pants), tiesības uz sociālo un medicīnisko palīdzību (13. pants), kā arī tiesības izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus (14. pants). Tajā ir arī īpaši noteikumi par personām ar invaliditāti (15. pants), bērniem un jauniešiem (17. pants) un vecāka gadu gājuma cilvēkiem (23. pants). 30. pantā ir paredzētas tiesības uz aizsardzību pret nabadzību un sociālo atstumtību. Sociālās palīdzības jomā uz neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem attiecas ESH 13. pants.

ES tiesību sistēma — ir jānodala divas ar trešo valstu valstspiederīgajiem saistītas situācijas. Pirmkārt, pastāv sistēma, ar ko starp dalībvalstīm koordinē pabalstus tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri pārvietojas ES. Otrkārt, atbilstoši sekundārajiem ES tiesību aktiem konkrētām trešo valstu valstspiederīgo kategorijām ir tiesības uz konkrētiem pabalstiem neatkarīgi no tā, vai viņi ir pārvietojušies ES teritorijā.

a) Pabalstu koordinācija ES

Tādu EEZ valstu valstspiederīgo, kuri ir pārcēlušies uz ES dalībvalsti, **ģimenes locekļiem**, kuri ir **trešo valstu valstspiederīgie**, atbilstoši **Brīvas pārvietošanās direktīvas** 24. pantam (un atbilstoši ES un EEZ nolīgumam tādu valstu pilsoņiem, kas nav ES dalībvalstis) ir tiesības uz tādām pašām priekšrocībām sociālajā un nodokļu jomā kā uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajiem. Taču saskaņā ar šīs direktīvas 14. panta 1. punktu tās personas, kuras izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, taču nestrādā, nedrīkst kļūt par pārmērīgu slogu uzņēmējas dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmai. Lai koordinētu sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību personām, kuras izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos, gadu gaitā ir izstrādāts komplekss normu kopums. Tas ir kodificēts **Regulā 883/2004/EK** (grozītā versija)⁴²¹, par pamatprincipu nosakot, ka ES mēroga sistēma ir izstrādāta koordinācijas, nevis saskaņošanas nolūkā⁴²². Tās mērķis ir līdz

421 Regula ir grozīta ar **Regulu (EK) Nr. 988/2009** (OV L 284, 2009., 43. lpp.), **Regulu (ES) Nr. 1231/2010** (OV L 344, 2010., 1. lpp.) un pēdējoreiz — 2012. gadā ar **Regulu (ES) Nr. 465/2012** (OV L 149, 2012., 4. lpp.).

422 EKT 1988. gada 5. jūlija spriedums lietā C-21/87 *Borowitz pret Bundesversicherungsanstalt für Angestellte* (Krājums 1988, I-03715. lpp., 23. punkts); EKT 2008. gada 3. aprīļa spriedums lietā C-331/06 *Chuck pret Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank* (Krājums 2008, I-01957. lpp., 27. punkts).

minimumam samazināt nelabvēlīgās sekas, ko rada migrēšana starp dalībvalstīm, vienkāršojot administratīvās procedūras un nodrošinot vienlīdzīgu attieksmi pret personām, kuras pārvietojas no vienas dalībvalsts uz citu, un uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajiem. Atsevišķas tiesības ir eksportējamas, savukārt citas nav. [Regulas \(EK\) Nr. 883/2004](#) īstenošanai vajadzīgās procedūras ir izklāstītas Regulā Nr. 987/09 (grozīta ar [Regulu \(ES\) Nr. 465/2012](#)).

Nodarbinātiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri pārvietojas starp ES dalībvalstīm, un viņu ģimenes locekļiem un mantiniekiem ir tiesības saņemt pabalstus, kas paredzēti pārrobežu tiesību aktos par sociālā nodrošinājuma pabalstu uzkrāšanu un koordināciju ([Regula \(EK\) Nr. 859/2003](#) un [Regula \(ES\) Nr. 1231/2010](#)), ja nodarbinātie trešo valstu valstspiederīgie likumīgi uzturas dalībvalsts teritorijā un tiem ir ne tikai šāda saistība ar trešo valsti un vienu dalībvalsti. Šie noteikumi neattiecas uz nodarbinātiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir saistīti tikai ar trešo valsti un vienu dalībvalsti.

b) Atsevišķu trešo valstu valstspiederīgo kategoriju tiesības

[Uzņemšanas nosacījumu direktīvā](#) (2013/33/ES) nav paredzētas konkrētas patvēruma meklētāju tiesības uz sociālo palīdzību. Taču tās 17. pantā ir vispārīgi noteikumi par uzņemšanas materiālo nosacījumu pieejamību un šā panta 5. punktā — kas neattiecas uz Apvienoto Karalisti un Īriju — ir norādīts, kā jānosaka finansiālo pabalstu vai talonu apmērs.

Piemērs. Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa (*Bundesverfassungsgericht*) 2012. gada 18. jūlijā nosprieda, ka Vācijai jāpalielina patvēruma meklētājiem piešķirtais pabalsts, ko tā nebija palielinājusi 19 gadus un ar kuru nebija iespējams segt minimālos izdevumus, lai nodrošinātu cilvēka cieņai atbilstošu eksistenci Vācijas Konstitūcijas 1. panta izpratnē⁴²³.

Atbilstoši pārskatītās [Kvalificēšanas direktīvas](#) 29. pantam dalībvalstij jānodrošina, lai bēgļiem un alternatīvās aizsardzības saņēmējiem piešķirtu “nepieciešamo sociālo palīdzību”, kas ir līdzvērtīga uzņēmējas dalībvalsts valstspiederīgajam nodrošinātajai palīdzībai. Taču alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem var piešķirt tikai “pamata pabalstus”. 23. panta 2. punktā tiesības uz pabalstiem ir piešķirtas arī alternatīvās aizsardzības saņēmēju ģimenes locekļiem. Saskaņā ar [Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvas](#) 11. panta 7. punktu dalībvalstīm ir jā rūpējas par tādiem cilvēku tirdzniecības upuriem,

423 Vācija, *Bundesverfassungsgericht*, Nr. 56/2012, 2012. gada 18. jūlijs.

kam ir īpašas vajadzības. Īpašas prasības ir noteiktas attiecībā uz bērniem, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri (13. pants).

Atbilstoši **Pastāvīgo iedzīvotāju direktīvas** 11. panta 1. punkta d) apakšpunktam tām personām, kurām piešķirts pastāvīgā iedzīvotāja statuss, ir tiesības saņemt vienlīdzīgu attieksmi ar uzņēmējas valsts pilsoņiem attiecībā uz sociālo nodrošinājumu, sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību. Taču tiesības uz sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību var ierobežot un attiecināt tikai uz pamata pabalstiem.

Ģimenes atkalapvienošanās direktīvā nav paredzēta sociālās palīdzības pieejamība tādu apgādnieku, kas ir trešo valstu valstspiederīgie, ģimenes locekļiem. Apgādniekiem ir jāpierāda, ka viņiem ir stabili un regulāri ienākumi, kas ir pietiekami, lai uzturētu sevi un savas ģimenes locekļus, neizmantojot attiecīgās dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmu (direktīvas 7. panta 1. punkta c) apakšpunkts).

Svarīgākie aspekti

Vispārīgie ES tiesību aktu un ESH aspekti

- Lai iegūtu ekonomiskās un sociālās tiesības, parasti ir jāsaņem apstiprinātas iecelšanas vai uzturēšanās tiesības (skatīt šīs nodaļas [levadu](#)).
- Būtiskākās sociālās tiesības ir jānodrošina ikvienai personai, kas atrodas valsts teritorijā (skatīt [8.2.–8.6. sadaļās](#) sniegto informāciju par neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem).
- Jo migranta stāvoklis ir līdzīgāks attiecīgās valsts pilsoņu stāvoklim, jo vairāk būs jāpamato diskriminēšana valstspiederības dēļ (skatīt šīs nodaļas [levadu](#)).
- Daudzas ES Pamattiesību hartā paredzētās tiesības ir pieejamas vienīgi pilsoņiem un likumīgiem ES dalībvalstu iedzīvotājiem (skatīt [8.1. sadaļu](#)).
- ESH ir paredzēts ekonomisko un sociālo tiesību kopums; principā šīs tiesības var izmantot ESH līgumslēdzējas valsts valstspiederīgie, kad tie atrodas citas ESH dalībvalsts teritorijā. Taču ESTK ir pieļāvusi dažus izņēmumus attiecībā uz mājokli bērniem (skatīt [8.4. sadaļu](#)) un veselības aprūpi (skatīt [8.5. sadaļu](#)).

ES tiesību aktos paredzētās ekonomiskās tiesības

- Piekļuve darba tirgum var būt ierobežota, taču no brīža, kad persona sākusī strādāt – likumīgi vai nelikumīgi –, ir jāievēro būtiskākās darba tiesības (skatīt [8.2. sadaļu](#)).

- Darba tirgus pieejamība trešo valstu valstspiederīgajiem ir atkarīga no tā, kurai personu kategorijai viņi pieder (skatīt 8.1. sadaļu).
- Atbilstošiem EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem ir tādas pašas tiesības piekļūt darba tirgum kā attiecīgās ES dalībvalsts pilsoņiem (skatīt 8.2.1. sadaļu).
- Uz Turcijas pilsoņiem attiecas Ankaras nolīguma Papildu protokola 41. pantā paredzētā nemainīguma klauzula, kas valstīm aizliedz piemērot šīm personām jaunas prasības (skatīt 8.2.4. sadaļu).
- Ir jāļauj patvēruma meklētājiem, par kuru pieprasījumiem vēl nav pieņemts pirmās instances lēmums, piekļūt darba tirgum vismaz tad, kad pagājuši deviņi mēneši (Apvienotajā Karalistē un Īrijā — viens gads) no starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniegšanas (skatīt 8.2.7. sadaļu).
- Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem ir noteiktas sankcijas pret tādām personām, kuras nodarbina neregulārā situācijā nonākušus migrantus, kā arī paredzētas tiesības pieprasīt neizmaksāto atalgojumu un cita aizsardzība ekspluatējošos apstākļos nonākušiem migrantiem (skatīt 8.2.8. sadaļu).

Izglītība (skatīt 8.3. sadaļu)

- Atbilstoši ECTK Protokola Nr. 1 2. pantam nevienam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību. Tomēr dalībvalstīm ir plaša rīcības brīvība noteikt konkrētus ierobežojumus attiecībā uz augstākiem izglītības līmeņiem.
- Visiem bērniem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie un uzturas ES, tostarp tādiem neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem, kuru piespiedu izraidīšana ir atlikta, atbilstoši ES sekundārajiem tiesību aktiem ir tiesības uz pamatzglītības pieejamību.

Mājoklis (skatīt 8.4. sadaļu)

- ES tiesību aktos mājokļa aspekts ir reglamentēts ES Pamattiesību hartā; savukārt sekundārajos ES tiesību aktos ir paredzēti arī īpaši noteikumi par tādiem EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļiem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie, pastāvīgajiem iedzīvotājiem, personām, kurām vajadzīga starptautiskā aizsardzība, kā arī cilvēku tirdzniecības upuriem.
- ES dalībvalstīm jānodrošina patvēruma meklētājiem tāds dzīves līmenis, kas atbilst pieteikuma iesniedzēju veselības stāvoklim un var nodrošināt to iztiku.
- Ja amatpersonas neievēro personas mājokļa neaizskaramību, var rasties jautājums par rīcības atbilstību ECTK 8. pantam. Ārkārtējos gadījumos, nenodrošinot pajumti, var tikt pārkāpts ECTK 3. pants.
- ESH ir paredzētas tiesības uz mājokli, no kurām izriet vairākas papildu tiesības.

Veselības aprūpe (skatīt 8.5. sadaļu)

- Personas, kuras savā EEZ dzīvesvietas valstī ir saistītas ar valsts veselības aprūpes sistēmu, apmeklējot citas EEZ dalībvalstis un Šveici, var izmantot vietējos veselības aprūpes pakalpojumus.
- Atbilstoši ES tiesību aktiem bēgļiem ir tiesības uz tādu pašu veselības aprūpes pieejamību kā valstspiederīgajiem, savukārt patvēruma meklētājiem un tādiem neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem, kuru piespiedu izraidīšana ir atlikta, ir tiesības saņemt neatliekamo medicīnisko palīdzību un primāro ārstēšanu.
- ECTK nav konkrētu noteikumu par veselības aprūpi, taču ECT var izvērtēt attiecīgas sūdzības atbilstoši ECTK 2., 3. vai 8. pantam.
- ESH ir garantēta medicīniskā palīdzība neregulārā situācijā nonākušiem migrantiem.

Sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība (skatīt 8.6. sadaļu)

- Attiecībā uz tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri pārvietojas starp dalībvalstīm atbilstoši noteikumiem par brīvu pārvietošanos, ES tiesību aktos gadu gaitā ir izstrādāts komplekss normu kopums par tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un sociālo palīdzību.
- Atbilstoši ECTK sociālās palīdzības vai citu pabalstu liegšana ārvalstniekam — neatkarīgi no tā, vai attiecīgā persona ir veikusi iemaksas sistēmā, no kuras izmaksājams pabalsts — var tikt atzīta par diskrimināciju.
- ESH ir prasīts garantēt sociālo palīdzību cilvēkiem, kam tā vajadzīga, tostarp neregulārā situācijā nonākušām personām.

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

9

Personas ar īpašām vajadzībām

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
ES Pamattiesību hartas 24. pants (bērnu tiesības)	Nepilngadīgie bez pavadības	ESH 17. pants (bērna tiesības uz sociālo, juridisko un ekonomisko aizsardzību) ECT 2011. gada spriedums lietā <i>Rahimi pret Grieķiju</i> (nepilngadīgs patvēruma meklētājs bez pavadības tika aizturēts pieaugušo aizturēšanas centrā)
Dublinas regulas (Regula (ES) Nr. 604/2013) 8. pants Tiesas 2013. gada spriedums lietā C-648/11 <i>MA, BT un DA</i> (pārsūtīšana atbilstoši Dublinas regulai) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 24. pants Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 25. pants Kvalificēšanas direktīvas (2011/95/EK) 31. pants Atgriešanas direktīvas (2008/115/EK) 10. pants	<i>Uzņemšana un attieksme</i>	
Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 25. pants	<i>Vecuma novērtēšana</i>	Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 10. panta 3. punkts

Eiropas Savienība	Darbības joma	Eiropas Padome
Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva (2011/36/ES)	Cilvēku tirdzniecības upuri	ECTK 4. pants (verdzības un piespiedu darba aizliegums) ECT 2010. gada spriedums lietā <i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> (iestādēm ir pienākums veikt izmeklēšanu pēc savas iniciatīvas) Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību
Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (ES ir ratificējusi) Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 19., 21. un 22. pants Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 14. pants	Personas ar invaliditāti	
Uzņemšanas nosacījumu direktīvas (2013/33/ES) 25. pants Patvēruma procedūru direktīvas (2013/32/ES) 24. pants	Spīdzināšanas un citas nopietnas vardarbības upuri	ECT 2009. gada spriedums lietā <i>Opuz pret Turciju</i> (ģimenē notikusi vardarbība)

Ievads

Šajā nodaļā tiks aplūkotas noteiktas personu grupas, ko var klasificēt kā sevišķi neaizsargātas personas un tādas personas, kurām jāvelta īpaša uzmanība. Papildus iepriekšējās nodaļās aprakstītajiem vispārīgajiem noteikumiem gan ES tiesību aktos, gan arī ECTK var būt paredzēta papildu aizsardzība personām ar īpašām vajadzībām.

Atbilstoši ES tiesību aktiem mazāk aizsargātu personu īpašā situācija ir jāņem vērā, piemēram, īstenojot uzņemšanas pasākumus vai atņemot šīm personām brīvību. Mazāk aizsargātās personas ir uzskaitītas [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 21. pantā un [Atgriešanas direktīvas](#) (2008/115/EK) 3. panta 9. punktā. Abi panti attiecas uz "nepilngadīgajiem, nepavadītiem nepilngadīgajiem, personām ar invaliditāti, vecāka gadagājuma cilvēkiem, grūtniecēm, vientuļiem vecākiem ar nepilngadīgiem bērniem un personām, kas ir spīdzinātas, izvarotas vai cietušas no citas nopietnas psiholoģiskas, fiziskas vai seksuālas vardarbības", taču Uzņemšanas nosacījumu direktīvā sniegtais uzskaitījums ir garāks un nav izsmēlošs. Atbilstoši Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 22. pantam valstīm ir jāizvērtē, vai mazāk aizsargātām personām ir īpašas uzņemšanas vajadzības. [Patvēruma procedūru direktīvā](#) (2013/32/ES) valstīm ir prasīts izvērtēt, vai patvēruma meklētājam ir vajadzīgas īpašas procesuālās garantijas un, ja tā, nodrošināt viņai vai viņai pienācīgu atbalstu patvēruma procedūras laikā (24. pants).

9.1. Nepilngadīgie bez pavadības

Ar terminu “nepilngadīgie bez pavadības” apzīmē par 18 gadiem jaunākas personas, kuras ieceļo Eiropas teritorijā bez tāda pieaugušā pavadības, kas ir par viņiem atbildīgs uzņēmējā valstī (skatīt *Kvalificēšanas direktīvas* 2. panta 1. punktu). Šajā sadaļā tiks izskatīti ES tiesību aktu galvenie patvēruma un imigrācijas noteikumi par šādu personu situāciju.

ECTK nav paredzēti konkrēti noteikumi par nepilngadīgajiem bez pavadības, taču izturrēšanos pret šādām personām var izvērtēt atbilstoši dažādiem pantiem, piemēram, Konvencijas 5. pantam par tiesībām uz brīvību un drošību, 8. pantam par tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību vai Protokola Nr. 1 2. pantam par tiesībām uz izglītību. ECTK ir lēmusi, ka valstīm ir pienākums uzraudzīt nepavadītus nepilngadīgos un neatstāt viņus novārtā pēc atbrīvošanas no aizturēšanas⁴²⁴.

Visi lēmumi par bērniem ir jāpamato ar viņu interesēm, kā noteikts ANO Konvencijā par bērnu tiesībām (*CRC*), kuru ir ratificējušas visas valstis, izņemot Amerikas Savienotās Valstis un Somāliju. *CRC* ir noteiktas bērnu cilvēktiesības, kas jāievēro neatkarīgi no imigrācijas statusa⁴²⁵. Princips “bērna intereses” ir ļoti būtisks, un valsts iestādēm visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses. Atšķirībā no ES Pamattiesību hartas šis princips nav konkrēti noteikts ECTK, taču to regulāri piemēro ECT judikatūrā. Šis jēdziens ir pamatā arī konkrētiem ES tiesību aktiem par nepilngadīgajiem bez pavadības.

ESH 17. panta 1. punkta c) apakšpunkts attiecas uz nošķirtiņiem bērniem. ESTK — tāpat kā ECT — ir uzsvērusi, ka valstis, kuras vēlas nepieļaut imigrācijas noteikumu apiešanas mēģinājumus, nedrīkst liegt ārvalstu nepilngadīgajiem, jo īpaši nepavadītiem, viņu statusam garantēto aizsardzību. Tāpēc valsts imigrācijas politikā paredzētie ierobežojumi ir jāsasakaņo ar pamattiesību aizsardzību⁴²⁶.

424 ECT 2011. gada 5. aprīļa spriedums lietā *Rahimi pret Grieķiju*, Nr. 8687/08.

425 ANO Bērnu tiesību komiteja Vispārīgajā komentārā Nr. 6 (2005. g.) ir sniegusi papildu norādes par nepavadītu bērnu aizsardzību un aprūpi, kā arī pienācīgu attieksmi pret šādiem bērniem; pieejamas: <http://www.refworld.org/docid/42dd174b4.html>.

426 ESTK, *Defence for Children International (DCI) pret Nīderlandi*, Sūdzība Nr. 47/2008, lietas būtība, 2009. gada 20. oktobris. Komiteja *inter alia* nolēma, ka atbilstoši ESH 31. panta 2. punktam nepilngadīgajiem bez pavadības ir tiesības uz pajumti.

9.1.1. Uzņemšana un attieksme

ES tiesību sistēma – īpaši noteikumi par nepilngadīgajiem bez pavadības ir paredzēti instrumentos par patvērumu un [Atgriešanas direktīvā](#).

Pirms izvērtēt attieksmi, kas pieteikšanās procesā jānodrošina nepilngadīgajiem bez pavadības, ir svarīgi noskaidrot, kura valsts atbild par šo personu patvēruma pieteikuma izskatīšanu. Atbilstoši [Dublinas regulai](#) (Regula (ES) Nr. 604/2013) nepavadītu nepilngadīgo pieteikumi jāizskata tai dalībvalstij, kurā likumīgi atrodas viņu ģimenes locekļi, brāļi vai māsas vai radnieki (8. pants). Viņiem ir jānodrošina pārstāvis (6. pants). 6. panta 3. punktā ir sniegtas norādes par to, kā izvērtēt bērna intereses. 11. pantā ir noteikumi par to, kā novērst izšķiršanu Dublinas regulas (Regula (ES) Nr. 604/2013) piemērošanas laikā, ja ģimenes locekļi vienā dalībvalstī ir iesnieguši atsevišķus pieteikumus. Visbeidzot 16. pants attiecas uz apgādājamām personām (skatīt [4.2. sadaļu](#)).

Ja attiecīgajai personai nav ģimenes locekļa, brāļa vai māsas vai radnieka, atbildīgā dalībvalsts ir tā dalībvalsts, kurā bērns iesniedzis savu patvēruma pieteikumu, ar noteikumu, ka tas ir šā bērna interesēs (8. pants).

Piemērs. Spriedumā lietā *MA, BT un DA pret Secretary of State for the Home Department*⁴²⁷ Tiesai bija jānosaka, kuras valsts atbildībā bija nepilngadīgais bez pavadības, kurš bija iesniedzis patvēruma pieteikumu dažādās ES dalībvalstīs. Tiesa precizēja, ka, ja nav ģimenes locekļa, kas likumīgi atrodas dalībvalstī, par šāda pieprasījuma izskatīšanu atbild tā valsts, kurā nepilngadīgais fiziski atrodas. Šo lēmumu Tiesa pamatoja ar Pamattiesību hartas 24. panta 2. punktu, kurā noteikts, ka visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt jāņem vērā bērna intereses.

Nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri piesakās patvērumam, ir jānodrošina pārstāvis, tiklīdz viņi ir pieteikušies patvērumam ([Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) 24. pants un [Patvēruma procedūru direktīvas](#) 25. pants). Taču tiesību aktos nav noteikts, ka pārstāvis jāieceļ no tā brīža, kad iestādes ir atklājušas nepavadīto nepilngadīgo. Valstis var nolemt iecelt to pašu vai citu pārstāvi, kas palīdzēs patvēruma meklētājam īstenot patvēruma procedūru, kā arī nodrošinās nepilngadīgā labklājību patvēruma pieteikuma izskatīšanas laikā. Atbilstoši Patvēruma procedūru direktīvai ir jāsniedz pārstāvim iespēja apsprieties ar nepilngadīgo pirms intervijas par patvēruma pieteikumu un pavadīt viņu uz interviju.

⁴²⁷ Tiesas 2013. gada 6. jūnija spriedums lietā C-648/11 *The Queen pēc MA, BT, DA pieprasījuma un citi pret Secretary of State for the Home Department*.

Ikvienu intervija ar nepavadītu nepilngadīgo jāveic tādai personai, kurai ir zināšanas par šīs personu grupas īpašajām vajadzībām (*Patvēruma procedūru direktīvas* 25. pants). Uz nepavadītu nepilngadīgo patvēruma pieteikumu apstrādi pie robežas, tranzīta zonās vai paātrinātajās procedūrās attiecas ierobežojumi, un tā ir atļauta tikai 25. panta 6. punktā uzskaitītajos gadījumos. Atbilstoši direktīvai valstis šādos gadījumos drīkst uzreiz nepiešķirt nepavadītiem nepilngadīgajiem tiesības palikt nelabvēlīga lēmuma pārskatīšanas laikā, taču tādā gadījumā jābūt izpildītiem direktīvas 46. panta 7. punktā uzskaitītajiem nosacījumiem, tostarp, piemēram, nodrošinātai vajadzīgajai lingvistiskajai un juridiskajai palīdzībai un dotai vismaz nedēļai laika, lai pieprasītu tiesai tiesības palikt teritorijā līdz pārsūdzības iznākumam.

Uzņemšanas nosacījumu direktīvā (24. pants) ir sniegtas norādes par to, kādi izmitināšanas veidi jānodrošina nepilngadīgajiem bez pavadības, t. i., kopā ar pieaugušiem radniekiem, kopā ar audžuģimeni, uzņemšanas centros, kur ir īpaši apstākļi nepilngadīgajiem, vai citās piemērotās izmitināšanas vietās. Aizturēt nepilngadīgos bez pavadības nav pilnīgi aizliegts, taču tas pieļaujams tikai ārkārtas apstākļos, un viņus nekad nedrīkst izmitināt cietumos (pārstrādātās direktīvas 11. panta 3. punkts). Direktīvā arī norādīts, ka tādus pieteikumu iesniedzējus, kas sasnieguši 16 vai vairāk gadu, taču nav 18 gadu veci un tāpēc joprojām ir nepilngadīgie, var ievietot pieaugušo patvēruma meklētāju izmitināšanas centros, taču vienīgi tad, ja tas ir bērnu interesēs (šis nosacījums neattiecas uz Apvienoto Karalisti un Īriju, jo tika ieviests ar pārstrādātās direktīvas 2013. gada versiju).

Uzņemšanas nosacījumu direktīvas 24. pantā arī norādīts, ka vienu vecāku bērnus pēc iespējas atstāj kopā, ņemot vērā attiecīgā bērna intereses un sevišķi viņa vecumu un brieduma pakāpi. Nepilngadīgo bez pavadības dzīvesvietas maiņu ierobežo līdz minimumam. Direktīvā arī noteikts, ka dalībvalstīm jācenšas atrast nepilngadīgo bez pavadības ģimenes locekļus, un tas jā dara pēc iespējas ātri un ņemot vērā viņu drošību. Visbeidzot, tajā noteikts, ka personām, kas strādā ar nepilngadīgajiem bez pavadības, jāsaņem attiecīga apmācība.

Pārskatītajā *Kvalificēšanas direktīvā* (2011/95/ES) ir iekļauti īpaši noteikumi par tādiem nepilngadīgajiem bez pavadības, kam piešķirts bēgļa vai alternatīvās aizsardzības saņēmēja statuss. Direktīvā ES dalībvalstīm prasīts nodrošināt nepilngadīgo bez pavadības pārstāvību un gādāt, lai attiecīgās varas iestādes veiktu regulārus novērtējumus. Ieceltais aizbildnis var būt likumīgais aizbildnis vai, ja nepieciešams, tādas organizācijas pārstāvis, kas atbildīga par nepilngadīgo aprūpi un labklājību, vai jebkāds cits atbilstošs pārstāvis (31. pants).

Kvalificēšanas direktīvas 31. pantā dalībvalstīm prasīts arī nodrošināt, ka nepilngadīgos bez pavadības, kuriem piešķirts patvērums, izvieto kopā ar pieaugušiem radniekiem, audžuģimeni, uzņemšanas centros, kur ir īpaši apstākļi nepilngadīgajiem, vai citās piemērotās izmitināšanas vietās. Ir jāņem vērā bērna viedoklis par izmitināšanas veidu atbilstoši nepilngadīgā vecumam un briedumam. Direktīvas noteikumi sasaucas ar **Uzņemšanas nosacījumu direktīvas** noteikumiem par izvietošanu kopā ar māsām un brāļiem, ģimenes atrašanu un apmācību pieaugušajiem, kuri strādā ar nepilngadīgajiem bez pavadības.

Atbilstoši **Atgriešanas direktīvas** (2008/115/EK) 10. pantam, izraidot no dalībvalsts teritorijas nepavadītu nepilngadīgo, šis dalībvalsts iestādēm jāpārlicinās, ka nepilngadīgo nogādās pie viņa vai viņas ģimenes locekļa, noteikta aizbildņa vai uz piemērotām uzņemšanas telpām valstī, uz kuru veic atgriešanu. Direktīvā nav pilnīgi aizliegts atgriezt nepavadītus nepilngadīgos, taču atgriešanas lēmumā ir pienācīgi jāņem vērā bērna intereses. Ja atgriešana ir atlikta vai ir noteikts brīvprātīgas izceļošanas periods, ir jāņem vērā bērnu īpašās vajadzības (14. pants).

ECTK — ECT ir lēmusi, ka, ņemot vērā bērna intereses, ir jāizvērtē citas nepilngadīgo bez pavadības izvietošanas iespējas, kas nav aizturēšana.

Piemērs. Lieta *Rahimi pret Grieķiju*⁴²⁸: iesniedzējs bija nepavadīts Afganistānas izceļsmes nepilngadīgais, kuru aizturēja pieaugušo aizturēšanas centrā un vēlāk atbrīvoja, taču iestādes viņam nepiedāvāja palīdzību saistībā ar apmešanos. ECT secināja, ka iesniedzēja aizturēšanas apstākļi un tas, ka iestādes neparūpējās par viņu pēc atbrīvošanas, bija pazemojoša apiešanās, kas ir aizliegta ECTK 3. pantā.

9.1.2. Vecuma novērtēšana

ES tiesību sistēma — **Patvēruma procedūru direktīvā** dalībvalstīm atļauts izmantot medicīnisko pārbaudi, lai noteiktu nepilngadīgo bez pavadības vecumu saistībā ar viņu patvēruma pieteikuma izskatīšanu, ja ir šaubas par pieteikuma iesniedzēja vecumu (25. pants). Ja tiek izmantota medicīniskā pārbaude, dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka nepilngadīgie bez pavadības tiek informēti pirms šāda novērtējuma, un jālūdz viņu piekrišana. Eiropā jautājums par vecuma novērtēšanu ir kļuvis arvien diskutablāks. Tā kā nepilngadīgajiem ir piešķirta lielāka aizsardzība patvēruma procesā un uzņēmējām valstīm ir papildu pienākums nodrošināt viņiem aprūpi citās jomās, tostarp, izmitināšanu un izglītību, atsevišķas personas ierodas ES teritorijā, bieži vien bez dokumentiem, un apgalvo, ka ir

⁴²⁸ ECT 2011. gada 5. aprīļa spriedums lietā *Rahimi pret Grieķiju*, Nr. 8687/08.

jaunākas par 18 gadiem. Šādas personas var tikt pārbaudītas, lai noteiktu, vai tiešām nav 18 gadu vecas. Pārbauci rezultāti bieži ievērojami ietekmēs attiecīgo personu patvēruma pieteikumu un sociālās labklājības pieejamību. Ir jāizmanto vismazāk invazīvā medicīniskā pārbaude. Pārbaudes jāveic kvalificētiem medicīnas speciālistiem, un tajās jāievēro pieteikuma iesniedzēja cieņa. Direktīvā nav plašāk noteikts, kādi medicīnisko pārbauci veidi ir piemēroti vai atbilstoši, un Eiropā izmanto visdažādākās metodes.

Eiropas Padomes sistēma — vecuma novērtēšana gadījumos, kad nav zināms upura vecums, ir paredzēta arī Konvencijā par cīņu pret cilvēku tirdzniecību ("Cilvēku tirdzniecības apkarošanas konvencijā"), taču tajā nav norāžu par piemērotas novērtēšanas veidu (10. panta 3. punkts)⁴²⁹.

9.2. Cilvēku tirdzniecības upuri

Būtu jānošķir kontrabanda un tirdzniecība. Migrantu kontrabanda ir darbība, ko finansē vai cita materiāla labuma nolūkā veic, nodrošinot personai iespēju nelikumīgi ieeļot tādā valstī, kurā tā nav valstspiederīgais vai pastāvīgais iedzīvotājs⁴³⁰.

ES tiesību sistēma un ECTK — cilvēku tirdzniecība ir "personu savervēšana, pārvadāšana, nodošana, slēpšana vai saņemšana, lietojot draudus vai spēku, vai arī citus piespiešanas, aizvešanas, krāpšanas, maldināšanas, ļaunprātīgas izmantošanas veidus vai izmantojot personas neaizsargātības stāvokli, vai arī dodot vai saņemot materiālā vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas, kura kontrolē citu personu, piekrišanu ekspluatēšanas nolūkā"⁴³¹. Cilvēku tirdzniecība atšķirībā no kontrabandas ietver piespiešanu un iebiedēšanu.

ECTK — ECT spriedumā lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*⁴³² nolēma, ka uz cilvēku tirdzniecību attiecas ECTK 4. pants, kurā aizliegta verdzība un piespiedu darbs. Dalībvalstīm ir pienākums papildus krimināltiesību normām par cilvēku tirgotāju sodīšanu ieviest efektīvus noteikumus cilvēku tirdzniecības upuru un potenciālo upuru aizsardzībai.

429 Programma Nošķirti bērni Eiropā (SCEP), 2012. g.; atbilstoši Eiropas Komisijas 2010. gada 6. maija *Rīcības plānam par nepavadītiem nepilngadīgiem* (COM(2010) 213 galīgā redakcija), EASO ir sācis izstrādāt tehnisko dokumentāciju, tostarp īpašu apmācību un rokasgrāmatu par vecuma novērtēšanu.

430 Protokola pret migrantu nelikumīgu ieviešanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem, kas papildina Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību, 3. pants

431 Eiropas Padome, Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību, CETS Nr. 197, 2005., 4. pants; Direktīvas 2011/36/ES (OV L 337, 9. lpp.) 2. panta 1. punkts.

432 ECT 2010. gada 7. janvāra spriedums lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*, No. 25965/04, 282.–286. punkts.

Piemērs. Spriedumā lietā *Rantsev pret Kipru un Krieviju*⁴³³ ECT nolēma, ka ir būtiski, lai cilvēku tirdzniecības upurim nebūtu jāpieprasa identificēšana vai izmeklēšana; ja pastāv aizdomas par šādu noziedzīgu darbību, iestādēm ir pienākums pašām uzņemties iniciatīvu.

Cilvēku tirdzniecības apkarošanas konvencija ir pirmais Eiropas līgums, kurā papildus dalībvalstu pienākumiem veikt rezultatīvu kriminālizmeklēšanu un īstenot pasākumus cilvēku tirdzniecības apkarošanai paredzēti arī sīki izstrādāti noteikumi par tirdzniecības upuriem sniedzamo palīdzību, aizsardzību un atbalstu. Konvencijā tās dalībvalstīm prasīts veikt likumdošanas vai citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai identificētu cilvēku tirdzniecības upurus un nodrošinātu kompetentajām iestādēm apmācītus darbiniekus, kuri ir kvalificēti novērst un apkarot cilvēku tirdzniecību, kā arī identificēt tirdzniecības upurus un viņiem palīdzēt (10. pants). Puses veic vajadzīgos pasākumus, lai sniegtu upuriem palīdzību atlabšanā (12. pants).

ES tiesību sistēma – Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā (2011/36/ES) cilvēku tirdzniecība ir definēta tāpat kā Eiropas Padomes Cilvēku tirdzniecības apkarošanas konvencijā. Atbilstoši direktīvai dalībvalstīm nekavējoties jānodrošina cilvēku tirdzniecības upuriem juridisku konsultāciju pieejamība. Ja cietušajam nav pietiekamu finanšu līdzekļu, juridiskajām konsultācijām un pārstāvim jābūt bez maksas (12. pants). Direktīvā arī ir ieviesta gan juridisku, gan fizisku personu kriminālā un civilā atbildība. Sevišķa uzmanība direktīvā ir pievērsta cietušiem bērniem, jo īpaši attiecībā uz palīdzību un atbalstu (13.–16. pants). Attiecīgie palīdzības un atbalsta pasākumi *inter alia* ir šādi: no brīža, kad iestādes identificējušas bērnu, kas ir cilvēku tirdzniecības upuris, dalībvalstis viņam ieceļ aizbildni vai pārstāvi (14. pants); nekavējoties tiek veikta bērna uzklausišana un, ja iespējams, to dara viena un tā pati persona (15. pants); tādu nepavadītu bērnu gadījumos, kas ir cilvēku tirdzniecības upuri, tiek rasts ilgtermiņa risinājums, kura pamatā ir bērna intereses (16. pants).

Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīvā cilvēku tirdzniecības upuri ir aizsargāti no saukšanas pie kriminālatbildības par tādām noziedzīgām darbībām, kuras viņus piespieda veikt, tostarp, ar pasēm un prostitūciju saistītiem pārkāpumiem vai darbu, kas attiecīgās valsts tiesību aktos atzīts par nelikumīgu. Cilvēku tirdzniecības upuriem nodrošinātās palīdzības un atbalsta nosacījumam nevajadzētu būt sadarbībai ar iestādēm kriminālizmeklēšanā (11. pants). Direktīvā ir paredzētas arī procesuālās garantijas kriminālprocesā iesaistītiem cietušajiem (12. pants), tostarp bezmaksas juridiskā pārstāvība, ja upurim nav pietiekamu finanšu līdzekļu. Lai novērstu traumas un atkārtotas

433 Turpat, 288. punkts.

traumas, ir jānodrošina īpaša attieksme pret upuriem procedūras laikā (12. un 15. pants). Īpašas garantijas attiecas uz cilvēku tirdzniecībā cietušiem bērniem (13.–16. pants). Ja cilvēku tirdzniecības upurī piesakās patvērumam, ir jānovērtē viņu īpašās uzņemšanas vajadzības un jānodrošina pienācīgs atbalsts ([Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) 21. un 22. pants).

Gan ES tiesībās, gan ECTK ir regulēts cilvēku tirdzniecības upuru statuss pēc cilvēku tirdzniecības atklāšanas. Šis aspekts ir aplūkots rokasgrāmatas [2.4. sadaļā](#).

9.3. Personas ar invaliditāti

Personas, kurām ir fiziski, garīgi, intelektuāli vai sensoriski traucējumi, piesakoties patvērumam, var saskarties ar konkrētiem aizsardzības un palīdzības pieejamības šķēršļiem, un viņiem var būt vajadzīga papildu palīdzība, ko kompetentās iestādes, iespējams, ne vienmēr sniedz.

Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām (*CRPD*) ir noteikti starptautiski standarti par personām ar invaliditāti. *CRPD* 5. pantā ir paredzēti vienlīdzības un diskriminācijas aizlieguma principi, savukārt tās 18. pantā ir noteikts, ka “dalībvalstis atzīst personu ar invaliditāti tiesības uz pārvietošanās brīvību, brīvu dzīvesvietas un pilsonības izvēli vienlīdzīgi ar citiem”.

ECTK nav definēta invaliditāte, taču ECT ir lēmusi, ka tās 14. pantā ir paredzēta aizsardzība pret diskrimināciju invaliditātes dēļ⁴³⁴.

ES tiesību sistēma — Eiropas Savienība ir ratificējusi *CRPD*, un tāpēc šī konvencija tai ir saistoša. [Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) (2013/33/ES) 21. pantā ir noteikts, ka ES dalībvalstīm, īstenojot noteikumus par uzņemšanas nosacījumiem, ir jāņem vērā mazāk aizsargātu personu, tostarp invalīdu, īpašā situācija. Dalībvalstīm ir jānovērtē šo personu īpašās uzņemšanas vajadzības un jānodrošina pienācīgs atbalsts ([Uzņemšanas nosacījumu direktīvas](#) 21. un 22. pants), tostarp vajadzības gadījumā garīgās veselības aprūpe (19. pants). Personas ar invaliditāti ir pieminētas arī mazāk aizsargātu personu definīcijā, kas sniegta [Atgriešanas direktīvā](#), taču direktīvā nav konkrētu noteikumu par šīm personām. Direktīvā nav pilnīgi aizliegts aizturēt tādus invalīdus, kas iesnieguši patvēruma pieprasījumus vai kam piemēro atgriešanas procedūru, taču aizturēšanas gadījumā šīm personām ir jāpievērš īpaša uzmanība ([Atgriešanas direktīvas](#) 16. panta 3. punkts). Attiecībā

⁴³⁴ ECT 2009. gada 30. aprīļa spriedums lietā [Glor pret Šveici](#), Nr. 13444/04; ECT 2002. gada 29. aprīļa spriedums lietā [Pretty pret Apvienoto Karalisti](#), Nr. 2346/02.

uz patvēruma meklētājiem Uzņemšanas nosacījumu direktīvā (11. pants) ir prasīts, lai valsts iestādes vērstu primāras rūpes uz šo personu veselību, tostarp garīgo veselību.

Atbilstoši **Patvēruma procedūru direktīvas** 14. panta 2. punkta b) apakšpunktam personisko interviju var neveikt, ja pieteikuma iesniedzēju stāvoklis nav piemērots tam, lai viņus intervētu, vai viņus nav iespējams intervēt tādu pastāvīgu apstākļu dēļ, ko viņi nekontrolē. Šis noteikums īpaši attiecas uz personām, kurām ir garīgās veselības traucējumi un kuras var nespēt efektīvi piedalīties intervijā.

9.4. Spīdzināšanas un citas nopietnas vardarbības upuri

Kā norādīts šīs nodaļas ievadā, personas, kas ir spīdzinātas, izvarotas vai cietušas no citas nopietnas psiholoģiskas, fiziskas vai seksuālas vardarbības, ir tādu mazāk aizsargātu personu grupa, par ko ir paredzētas īpašas garantijas attiecībā uz attieksmi.

ES tiesību sistēma — **Uzņemšanas nosacījumu direktīvas** (2013/33/ES) 25. pantā dalībvalstīm prasīts nodrošināt, "lai personām, kas pārcietušas spīdzināšanu, izvarošanu vai citu nopietnu vardarbību, sniedz nepieciešamo veselības traucējumu ārstēšanu, kas radušies šādu darbību dēļ, jo īpaši piekļuvi piemērotai medicīniskai un psiholoģiskai ārstēšanai vai aprūpei". Darbiniekiem, kuri strādā ar šīm personām, jāsaņem attiecīga apmācība.

Grūtības atcerēties piedzīvoto traumu var izraisīt sarežģījumus personiskajā intervijā par patvērumu. Tāpēc personām, kuras veic interviju, jāpārzina problēmas, kas varētu negatīvi ietekmēt pieteikuma iesniedzēju spēju sniegt interviju, jo īpaši pazīmes par to, ka pieteikuma iesniedzējs agrāk varētu būt bijis pakļauts spīdzināšanai (**Patvēruma procedūru direktīvas** 4. panta 3. punkts un 14. pants). Šajā direktīvā valstīm arī prasīts patvēruma procedūru laikā sniegt piemērotu atbalstu tādiem pieteikumu iesniedzējiem, kuri piedzīvojuši spīdzināšanu, izvarošanu un citu nopietnu vardarbību, ja tas vajadzīgs, lai nodrošinātu taisnīgu un efektīvu patvēruma piešķiršanas procedūru. Šie pieteikumu iesniedzēji arī jāatbrīvo no paātrinātām un robežu procedūrām, ja viņiem nevar sniegt pienācīgu atbalstu (24. pants). Ja negatīva pirmās instances lēmuma pārsūdzībai nav automātiska apturoša spēka, tiek piemērotas papildu garantijas, tostarp, piemēram, jānodrošina vajadzīgā lingvistiskā un juridiskā palīdzība. Papildus tam pieteikuma iesniedzējam, par kuru pieņemts negatīvs pirmās instances lēmums, ir jābūt vismaz nedēļai laika, lai pieprasītu tiesai pieņemt lēmumu par tiesībām palikt teritorijā līdz pārsūdzības iznākumam (24. pants saistībā ar 46. panta 7. punktu). Noteikumi par pieteikumu iesniedzējiem, kam

vajadzīgas īpašas procesuālās garantijas, tika ieviesti direktīvas 2013. gada pārstrādātajā versijā, un tāpēc neattiecas uz Apvieno Karalisti un Īriju.

Ja tiek atlikta tādu personu, kurām piemēro atgriešanas procedūru, izraidīšana vai šīm personām nosaka brīvprātīgas izceļošanas laika posmu, ir jāņem vērā spīdzināšanas un citas nopietnas vardarbības upuru īpašās vajadzības ([Atgriešanas direktīvas](#) 14. pants).

Īpaša smagu noziedzīgu nodarījumu upuru kategorija ir personas, kas piedzīvojušas ģimenē notikušu vardarbību. Šāda vardarbība var notikt arī vietējā darba vidē⁴³⁵.

ECTK — ECT ir lēmusi, ka ģimenē notikušas vardarbības upuri var būt “mazāk aizsargātas personas”, tāpat kā bērni, tādējādi šīm personām ir tiesības saņemt tādu dalībvalsts aizsardzību, ar ko rezultatīvi attur no šāda smaga personas integritātes aizskāruma⁴³⁶.

Eiropas Padome 2011. gadā pieņēma Konvenciju par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu. Tas ir pirmais juridiski saistošais instruments pasaulē, kurā izveidots vispusīgs tiesiskais regulējums vardarbības novēršanai, upuru aizsardzībai un vainīgo nesodāmības izbeigšanai. Tas vēl nav spēkā.

ES tiesību sistēma — tādiem ģimenē notikušas vardarbības upuriem, kuri ir trešo valstu valstspiederīgie un EEZ valstu valstspiederīgo ģimenes locekļi, atbilstoši [Brīvas pārvietošanās direktīvai](#) ir tiesības saņemt patstāvīgu uzturēšanās atļauju šķiršanās vai reģistrētas partnerības izbeigšanas gadījumā (13. panta 2. punkta c) apakšpunkts). Attiecībā uz trešo valstu izcelsmes apgādnieku ģimenes locekļiem atbilstoši [Ģimenes atkalapvienošanās direktīvas](#) (2003/86/EK) 15. panta 3. punktam “dalībvalstis paredz noteikumus, kas nodrošina patstāvīgas uzturēšanās atļaujas piešķiršanu īpaši sarežģītu apstākļu gadījumā” pēc šķiršanās vai nošķiršanās.

435 *FRA* ir dokumentējusi riskus, ar ko nelikumīgā situācijā nonākuši migranti parasti saskaras, strādājot vietējā darba sektorā, skatīt [FRA \(2011.b\)](#).

436 ECT 2009. gada 9. jūnija spriedums lietā *Opuz pret Turciju*, Nr. 33401/02, 160. punkts.

Svarīgākie aspekti

- Visās darbībās, kas attiecas uz bērniem, pirmkārt, jāņem vērā bērna intereses (skatīt [9.1. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem tādiem nepilngadīgajiem bez pavadības, kuri piesakās patvērumam, ir tiesības uz pārstāvja palīdzību (skatīt [9.1.1. sadaļu](#)).
- ES tiesību sistēma — [Patvēruma procedūru direktīvā](#) ES dalībvalstīm ir atļauts izmantot medicīnisko pārbaudi, lai noteiktu nepilngadīgu un nepavadītu patvēruma meklētāju vecumu, ja pastāv šaubas par to, vai viņi ir nepilngadīgi, taču dalībvalstīm ir jāievēro konkrētas garantijas (skatīt [9.1.2. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ES tiesību aktiem un ECTK pastāv pienākums papildus krimināltiesību normām par cilvēku tirgotāju sodīšanu ieviest efektīvus noteikumus cilvēku tirdzniecības upuru un potenciālo upuru aizsardzībai (skatīt [9.2. sadaļu](#)).
- Saskaņā ar ES tiesību aktiem spīdzināšanas, izvarošanas un citu smagu noziedzīgu nodarījumu upuriem ir tiesības uz īpašām procesuālajām garantijām, ja tās vajadzīgas, lai nodrošinātu taisnīgu un efektīvu patvēruma piešķiršanas procedūru (skatīt [9.4. sadaļu](#)).
- Atbilstoši ECTK bērni un ģimenē notikušas vardarbības upuri var būt “mazāk aizsargātas personas” un tādējādi tiesīgi saņemt efektīvu valsts aizsardzību (skatīt [9.1.1. un 9.4. sadaļu](#)).

Papildu judikatūra un literatūra

Informācija par to, kā atrast papildu judikatūru, ir sniegta norādēs Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru rokasgrāmatas [247. lappusē](#). Papildu materiāli par šajā nodaļā apskatītajām tēmām ir norādīti sadaļā Papildliteratūra rokasgrāmatas [225. lappusē](#).

Papildliteratūra

Turpmāk sniegtajā atsauces materiālu uzskaitījumā ir iekļautas starptautisko organizāciju, akademiķu, NVO, kā arī ECT un FRA publikācijas. Papildliteratūras saraksts ir sagrupēts septiņās plašās kategorijās (vispārīga literatūra, patvēruma un bēgļu tiesības, aizturēšana, neregulāri migranti un atgriešana, bērni, personas ar invaliditāti un bezvalstnieki). Atsevišķos gadījumos virsraksts var norādīt uz to, ka publikācija attiecas uz vairākām jomām. Šajā rokasgrāmatā aprakstītajiem tematiem veltīti raksti ir atrodami arī dažādos žurnālos, piemēram, *European Journal of Migration and Law*, *International Journal of Refugee Law*, *Refugee Survey Quarterly* un citos.

Vispārīga literatūra

Eiropas Padome, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, *Practical guide on admissibility criteria*, Eiropas Padome, Strasbūra, 2011. Pieejams vietnē: www.echr.coe.int → *Case law* (Judikātūra) → *Admissibility guide* (Norādes par pieņemamību).

FRA (Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra), *Access to justice in Europe: an overview of challenges and opportunities*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga 2011c.

FRA, *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2012.

FRA un Eiropas Padome, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT), *Handbook on European non-discrimination law*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011.

Frigo, M. un citi, Migration and international human rights law: practitioners guide No. 6, Starptautiskā juristu komisija, Ženēva, 2011.

Ktistakis, Y., Protecting migrants under the European Convention on Human Rights and the European Social Charter, Eiropas Padomes izdevniecība, Strasbūra, 2013.

Peers, S., EU justice and home affairs law, Oxford University Press, Oksforda, 2011.

UNHCR, Toolkit on how to request interim measures under Rule 39 of the Rules of the European Court of Human Rights for persons in need of international protection, UNCHR Pārštāvēniecība Eiropas iestādēs, Strasbūra, 2012.

Patvēruma un bēgļu tiesības

Eiropas Bēgļu lietu un izsūtījuma padome (ECRE) un Eiropas Juridiskais tīkls patvēruma lietās (ELENA), *Survey on legal aid for asylum seekers in Europe*, 2010. gada oktobris.

FRA, The duty to inform applicants: the asylum-seeker perspective, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2010.

FRA, Access to effective remedies: the asylum-seeker perspective, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2010b.

Gammelthoft-Hansen, T., Access to asylum: international refugee law and the globalisation of migration control, Cambridge University Press, Kembridža, 2011.

Goodwin-Gill, G.S. un McAdam, J., The refugee in international law, Oxford University Press, Oksforda, 2007.

Hailbronner, K., EU Immigration and Asylum Law, C.H. Beck, Minhe, 2010.

Hathaway, J.C., The rights of refugees under international law, Cambridge University Press, Kembridža, 2005.

Mole, N. un Meredith, C., Human rights files, No. 9: asylum and the European Convention on Human Rights (5. izdevums), Eiropas Padome, Strasbūra, 2010.

UNHCR, *Handbook and guidelines on procedures and criteria for determining refugee status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, UNHCR, Luksemburga, 2011.

UNHCR, *Improving asylum procedures: comparative analysis and recommendations for law and practice – key findings and recommendations*, 2010. Pieejams vietnē: <http://www.unhcr.org/4ba9d99d9.html>

UNHCR un Eiropas Padome, *Protecting refugees*, 2010. Pieejams vietnē: <http://book.coe.int/ftp/3582.pdf>.

Wagner, M. un Bonjour, S., *Flughafenverfahrensstudie: Vergleichende Studie des rechtlichen Rahmens und administrativer Praktiken hinsichtlich der Behandlung von Asylgesuchen und der Rückführung von unzureichend dokumentierten Personen an Flughäfen in sieben Europäischen Staaten* (Salīdzinošs pētījums par patvēruma procedūrām lidostās), Starptautiskais Migrācijas politikas izstrādes centrs (ICMPD), Vīne, 2009.

Neregulārie migranti un atgriešana

Cholewinski, R., *Irregular migrants: access to minimum social rights*, Eiropas Padome, Strabūra, 2005.

Eiropas Padome, Cilvēktiesību komisārs, *Recommendation concerning the rights of aliens wishing to enter a Council of Europe member State and the enforcement of expulsion orders*, CommDH(2001)19, 2001. gada 19. septembris.

Eiropas Padome, Ministru komiteja, *Twenty guidelines on forced return* ("Divdesmit pamatnostādnes piespiedu atgriešanai"), 2005. Pieejamas vietnē: <http://www.refworld.org/docid/42ef32984.html>.

FRA, *Fundamental rights of migrants in an irregular situation in the European Union*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011a.

FRA, *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011b.

FRA, *Migrants in an irregular situation: access to healthcare in 10 European Union States*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga 2011.

Lutz, F., *The negotiations on the Return Directive*, Wolf Legal Publishers, Neimegena (Nijmegen), 2010.

Aizturēšana

Edwards, A., *Back to basics: the right to liberty and security of person and 'alternatives to detention' of refugees, asylum-seekers, stateless persons and other migrants*, raksts sagatavots ANO Augstā komisāra bēgļu jautājumos izdevumu sērijai *Legal and Protection Policy Research*, 2011. gada aprīlis.

Eiropas Padome, Eiropas Cilvēktiesību tiesa, *Guide on Article 5: Right to liberty and security, Article 5 of the Convention*, Eiropas Padome, Strasbūra, 2012. Pieejams vietnē: www.echr.coe.int → *Case-law* (Judikatūra) → *Case-law guides* (Norādes par judikatūru).

Eiropas Padome, Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (*CPT*), *CPT standarti* ((2002) 1 – Rev. 2011). Pieejami vietnē: www.cpt.coe.int/en/docsstandards.htm.

Eiropas Padome, Ministru komiteja, Ministru komitejas Rekomendācija Rec(2006)2 dalībvalstīm par Eiropas cietumu noteikumiem, 2006. gada 11. janvāris

Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja, *The detention of asylum seekers and irregular migrants in Europe*: Ziņojums Doc.12105 (2010) / Rezolūcija Nr. 1707 (2010) / Rekomendācija Nr. 1900 (2010).

FRA, *Coping with a fundamental rights emergency: The situation of persons crossing the Greek land border in an irregular manner*, 2011. Pieejams vietnē: <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/coping-fundamental-rights-emergency-situation-persons-crossing-greek-land-border>.

FRA, *Detention of third-country nationals in return procedures*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2010a.

International Detention Coalition, *There are alternatives: A handbook for preventing unnecessary immigration detention*, International Detention Coalition, Melburna, 2011. Pieejams vietnē: <http://idcoalition.org/cap/handbook>.

Brīva pārvietošanās ES

Rogers, N., Scannell, R. un Walsh, J., *Free movement of persons in the enlarged European Union* (2. izdevums), Sweet & Maxwell, Londona, 2012.

Personas ar invaliditāti

ANO OHCHR, *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, guidance for human rights monitors*, HR/P/PT/17, 2010. Pieejams vietnē: www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf.

FRA, *The legal protection of persons with mental health problems under non-discrimination law*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2011.

Bērni

Eiropas Padome, Parlamentārā asambleja, Rekomendācija 1969 (2010) par problēmām, kas saistītas ar nepavadītu bērnu ierašanos, uzturēšanos un atgriešanu Eiropā, 2011. gada 15. aprīlis.

Programma Nošķirti bērni Eiropā (SCEP), *Position paper on age assessment in the context of separated children in Europe*, 2012. Pieejams vietnē: <http://www.refworld.org/docid/4ff535f52.html>.

UNHCR, *UNHCR guidelines on formal determination of the best interests of the child*, 2006. Pieejams vietnē: www.unhcr.org/4566b16b2.pdf.

FRA, *Separated, asylum-seeking children in European Union Member States*, Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2010.

Bezvalstnieki

UNHCR, *Guidelines on statelessness No. 2: Procedures for determining whether an Individual is a stateless person*, HCR/GS/12/02, 2012. Pieejams vietnē: <http://www.refworld.org/docid/4f7dafb52.html>.

Tiešsaistes informācijas avoti

Avots	Adrese tīmeklī
ANO līmenī	
ANO īpašais ziņotājs jautājumā par spīdzināšanu un cita veida nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu attieksmi vai sodīšanu	www.ohchr.org/EN/Issues/Torture/SRTorture/Pages/SRTortureIndex.aspx
ANO apakškomiteja spīdzināšanas novēršanai	www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIntro.aspx
ANO konvenciju izpildes uzraudzības mehānismu jurisprudences	http://tb.ohchr.org/default.aspx
Refworld (UNHCR bēgļu tiesību datu bāze)	www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain
Eiropas Padomes līmenī	
Eiropas Komiteja spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas rīcības vai soda novēršanai (CPT)	www.cpt.coe.int/en/about.htm
ECT	www.echr.coe.int
ECT judikatūras datu bāze HUDOC	http://hudoc.echr.coe.int
ECT bibliotēka	www.echr.coe.int → Library (Bibliotēka)
ECT faktu lapu apkopojums	www.echr.coe.int → Press (Prese)
ECT informatīvās norādes par judikatūru	www.echr.coe.int → Case-Law (Judikatūra)
Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs	http://www.coe.int/en/web/commissioner
Eiropas Sociālā harta	http://www.coe.int/T/DGHL/Monitoring/SocialCharter/
Eiropas Padomes Migrācijas koordinācijas dienests	http://www.coe.int/t/democracy/migration/default_en.asp
Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību (GRETA)	http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/monitoring/greta_EN.asp

ES līmenī	
Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (EASO)	http://www.easo.europa.eu/
EASO, Eiropas izglītības programma patvēruma jomā	http://easo.europa.eu/about-us/tasks-of-easo/training-quality/
Eiropas Komisija, Iekšlietu ģenerāldirektorāts	http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs
Eiropas Migrācijas tīkls	www.emn.europa.eu
ES Imigrācijas portāls	http://ec.europa.eu/immigration
FRA	http://fra.europa.eu
Frontex	http://frontex.europa.eu
Eiropas Bēgļu un izsūtījuma padome (ECRE)	http://www.ecre.org/

Lietu saraksts

Eiropas Savienības Tiesas judikatūra

<i>Abdon Vanbraekel un citi pret Alliance nationale des mutualités chrétiennes (ANMC), C-368/98, 2011. gada 12. jūlijs</i>	205
<i>Abed El Karem El Kott un citi pret Bevándorlási és Állampolgársági Hivata, C-364/11, 2012. gada 19. decembris</i>	76
<i>Aoubacar Diakité pret Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, C-285/12 (tiek izskatīta), 2014. gada 30. janvārī</i>	67
<i>Achughbabian pret Préfet du Val-de-Marne, C-329/11, 2011. gada 6. decembris</i>	139, 151, 154
<i>Aissatou Diatta pret Land Berlin, C-267/83, 1985. gada 13. februāris</i>	133
<i>Alexander Hengartner un Rudolf Gasser pret Landesregierung Vorarlberg, C-70/09, 2010. gada 15. jūlijs</i>	186
<i>Altun pret Stadt Böblingen, C-337/07, 2008. gada 18. decembris</i>	52
<i>Atiqullah Adil pret Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel, C-278/12 PPU, 2012. gada 19. jūlijs</i>	28
<i>Aydin Salahadin Abdulla un citi pret Bundesrepublik Deutschland, C-175/08, C-176/08, C-178/08 un C-179/08, 2010. gada 2. marts</i>	60, 63, 75, 82
<i>Aziz Melki un Selim Abdeli [Lielā palāta], C-188/10 un C-189/10, 2010. gada 22. jūnijs</i>	28
<i>Baumbast un R pret Secretary of State for the Home Department, C-413/99, 2002. gada 17. septembris</i>	197
<i>Borowitz pret Bundesversicherungsanstalt für Angestellte, C-21/87, 1988. gada 5. jūlijs</i>	208

<i>Brahim Samba Diouf pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-69/10, 2011. gada 28. jūlijs	99
<i>Bundesrepublik Deutschland pret B. un D.</i> , C-57/09 un C-101/09, 2010. gada 9. novembris.....	60, 63, 81
<i>Bundesrepublik Deutschland pret Kaveh Puid</i> , C-4/11, 2013. gada 14. novembris.....	105
<i>Bundesrepublik Deutschland pret Y un Z</i> , C-71/11 un C-99/11, 2012. gada 5. septembris	66
<i>Chakroun pret Minister van Buitenlandse Zaken</i> , C-578/08, 2010. gada 4. marts.....	49, 116, 129
<i>Chuck pret Raad van Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank</i> , C-331/06, 2008. gada 3. aprīlis	208
<i>Cimade un Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) pret Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration</i> , C-179/11, 2012. gada 27. septembris.....	202
<i>Deborah Lawrie-Blum pret Land Baden-Württemberg</i> , C-66/85, 1986. gada 3. jūlijs....	187
<i>Deutscher Handballbund pret Kolpak</i> , C-438/00, 2003. gada 8. maijs.....	192
<i>Dirk Rüffert pret Land Niedersachsen</i> , C-346/06, 2008. gada 3. aprīlis.....	187
<i>Eiropas Komisija pret Nīderlandes Karaliste</i> , C-508/10, 2012. gada 26. aprīlis	49
<i>Eiropas Komisija pret Spānijas Karaliste</i> , C-211/08, 2010. gada 15. jūnijs.....	205
<i>Eiropas Kopienų Komisija pret Spānijas Karaliste</i> , C-503/03, 2006. gada 31. janvāris.....	126
<i>Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padome</i> , C-355/10, 2012. gada 5. septembris	35
<i>Eiropas Parlaments pret Eiropas Savienības Padome</i> , C-540/03, 2006. gada 27. jūnijs.....	128
<i>El Dridi, alias Soufi Karim</i> , C-61/11, 2011. gada 28. aprīlis.....	139, 151, 154
<i>El Yassini pret Secretary of State for the Home Department</i> , C-416/96, 1999. gada 2. marts	192
<i>Eran Abatay un citi un Nadi Sahin pret Bundesanstalt für Arbeit</i> , C-317/01 un C-369/01, 2003. gada 21. oktobris	51
<i>Ezatollah Rahmanian Koushaki pret Bundesrepublik Deutschland</i> , C-84/12, 2013. gada 19. decembris	27
<i>Fatma Pehlivan pret Staatssecretaris van Justitie</i> , C-484/07, 2011. gada 16. jūnijs.....	132
<i>Foto-Frost pret Hauptzollamt Lübeck-Ost</i> , C-314/85, 1987. gada 22. oktobris.....	19
<i>Francovich pret Repubblica Italiana</i> , C-479/93, 1995. gada 9. novembris	19

<i>Francovich un Bonifaci, un citi pret República Italiana, C-6/90 un C-9/90,</i> 1991. gada 19. novembris	19, 167
<i>G. B. C. Echternach un A. Moritz pret Minister van Onderwijs en Wetenschappen, C-389/87 un C-390/87, 1989. gada 15. marts</i>	197
<i>Georgios Orfanopoulos un citi un Raffaele Oliveri pret Land Baden- Württemberg, C-482/01 un C-493/01, 2004. gada 29. aprīlis</i>	87, 89
<i>Hava Genc pret Land Berlin, C-14/09, 2010. gada 4. februāris</i>	189
<i>Hristo Gaydarov pret Director na Glavna dir sia "Ohranitelna politisia" pri Ministerstvo na vateshnrniti raboti, C-430/10, 2011. gada 17. novembris</i>	87
<i>Igor Simutenkov pret Ministerio de Educación y Cultura un Real Federación Española de Fútbol, C-265/03, 2005. gada 12. aprīlis</i>	193
<i>lida pret Stadt Ulm (Ulmas pilsēta), C-40/11, 2012. gada 8. novembris</i>	88, 125
<i>Ismail Derin pret Landkreis Darmstadt-Dieburg, C-325/05, 2007. gada 18. jūlijs</i>	190
<i>K pret Bundesasylamt, C-245/11, 2012. gada 6. novembris</i>	94, 105
<i>Kadi un Al Barakaat International Foundation pret Eiropas Savienības Padome un Eiropas Kopienas komisija, C-402/05 P un C-415/05 P, 2008. gada 3. septembris</i>	19
<i>Kadiman pret Freistaat Bayern, C-351/95, 1997. gada 17. aprīlis</i>	190
<i>Kazim Kus pret Landeshauptstadt Wiesbaden, C-237/91, 1992. gada 16. decembris</i>	192
<i>Kriminālprocess pret Artur Leymann un Aleksei Pustovarov, C-388/08, 2008. gada 1. decembris</i>	95
<i>Kriminālprocesi pret Gjoko Filev un Adnan Osmani, C-297/12, 2013. gada 19. septembris</i>	30, 48, 151
<i>Kriminālprocess pret Md Sagor, C-430/11, 2012. gada 6. decembris</i>	151
<i>Kunqian Catherine Zhu un Man Lavette Chen pret Secretary of State for the Home Department, C-200/02, 2004. gada 19. oktobris</i>	123
<i>Land Baden-Württemberg pret Panagiotis Tsakouridis, C-145/09, 2010. gada 23. novembris</i>	87
<i>Laval un Partneri Ltd pret Svenska Byggnadsarbetareförbundet, Svenska Byggnadsarbetareförbundets avdelning 1 Byggettan un Svenska El rikerförbundet, C-341/05, 2007. gada 18. decembris</i>	187
<i>Leyla Ecem Demirkan pret Bundesrepublik Deutschland, C-221/11, 2013. gada 24. septembris</i>	51
<i>Liselotte Hauer pret Land Rheinland-Pfalz, C-44/79, 1979. gada 13. decembris</i>	20

<i>M. G. un N. R. pret Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, C-383-13,</i> 2013. gada 10. septembris.....	163
<i>M. M. pret Minister for Justice, Equality and Law Reform, Ireland un</i> <i>Attorney General, C-277/11, 2012. gada 22. novembris</i>	96
<i>Maria Teixeira pret London Borough of Lambeth un Secretary of State for</i> <i>the Home Department, C-480/08, 2010. gada 23. februāris.....</i>	197
<i>Mary Carpenter pret Secretary of State for the Home Department,</i> C-60/00, 2002. gada 11. jūlijs	115, 123
<i>Mehmet Arslan Policie ČR, Krajské ředitelství policie Ústeckého kraje,</i> <i>odbor cizinecké policie, C-534/11, 2013. gada 30. maijs</i>	146, 147
<i>Mehmet Soysal un Ibrahim Savatli pret Bundesrepublik Deutschland,</i> C-228/06, 2009. gada 19. februāris.....	51
<i>Meki Elgafaji un Noor Elgafaji pret Staatssecretaris van Justitie, C-465/07,</i> 2009. gada 17. februāris.....	60, 67
<i>Metock un citi pret Minister for Justice, Equality and Law Reform,</i> C-127/08, 2008. gada 25. jūlijs	115, 122, 129
<i>Micheletti un citi pret Delegación del Gobierno en Cantabria, C-369/90,</i> 1992. gada 7. jūlijs.....	54
<i>Migrationsverket pret Nuriye Kastrati un citi, C-620/10, 2012. gada 3. maijs.....</i>	104
<i>Minister voor Immigratie en Asiel pret X, Y un Z pret Minister voor</i> <i>Immigratie en Asiel, C-199/12, C-200/12 un C-201/12, 2013. gada 7. novembris</i>	66
<i>Mohamad Zakaria, C-23/12, 2013. gada 17. janvāris.....</i>	31
<i>Mohamed Gattoussi pret Stadt Rüsselsheim, C-97/05, 2006. gada 14. decembris.....</i>	193
<i>Mouvement contre le racisme, l'antisémitisme et la xénophobie ASBL</i> <i>(MRAX) pret Belgijas valsts, C-459/99, 2002. gada 25. jūlijs.....</i>	122, 126
<i>Murat Dereci un citi pret Bundesministerium für Inneres, C-256/11,</i> 2011. gada 15. novembris.....	88, 116, 124
<i>Murat Polat pret Stadt Rüsselsheim, C-349/06, 2007. gada 4. oktobris</i>	61, 89
<i>N.S. pret Secretary of State for the Home Department un M.E.</i> <i>un citi pret Refugee Applications Commissioner un Minister</i> <i>for Justice, Equality and Law Reform, C-411/10 un C-493/10,</i> 2011. gada 21. decembris.....	21, 59, 79, 94, 105, 107, 202
<i>Natthaya Dülger pret Wetteraukreis, C-451/11, 2012. gada 19. jūlijs</i>	52, 134
<i>Nawras Bolbol pret Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, C-31/09,</i> 2010. gada 17. jūnijs.....	63, 76
<i>Niederlandes valsts pret Ann Florence Reed, C-59/85, 1986. gada 17. aprīlis</i>	115, 125

<i>O. un S. pret Maahanmuuttovirasto un Maahanmuuttovirasto pret L,</i> C-356/11 un C-357/11, 2012. gada 6. decembris	124
<i>Office national de l'emploi pret Bahia Kziber, C-18/90, 1991. gada 31. janvāris</i>	191, 192
<i>Ömer Nazli, Caglar Nazli un Melike Nazli pret Stadt Nürnberg, C-340/97,</i> 2000. gada 10. februāris	89
<i>P.I. pret Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid, C-348/09,</i> 2012. gada 22. maijs	61, 87
<i>Petar Aladzhev pret Zamestnik director na Stolichna dir sia na</i> <i>vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti, C-434/10,</i> 2011. gada 17. novembris	87
<i>Pilar Allué un Carmel Mary Coonan, un citi pret Università degli studi di</i> <i>Venezia un Università degli studi di Parma, C-259/91, C-331/91 un</i> <i>C-332/91, 1993. gada 2. augusts</i>	187
<i>Recep Tetik pret Land Berlin, C-171/95, 1997. gada 23. janvāris.....</i>	52, 189
<i>Roland Rutili pret Ministre de l'intérieur, C-36/75, 1985. gada 28. oktobris</i>	89
<i>Rottmann pret Freistaat Bayern, C-135/08, 2010. gada 2. marts</i>	40, 54
<i>Ruiz Zambrano pret Office national de l'emploi (ONEM), C-34/09,</i> 2011. gada 8. marts	40, 88, 116, 123
<i>Said Shamilovich Kadzoev (Huchbarov), C-357/09,</i> 2009. gada 30. novembris.....	40, 48, 140, 146, 157, 159
<i>Secretary of State for the Home Department pret Rahman un citi,</i> C-83/11, 2012. gada 5. septembris.....	121, 128
<i>Servet Kamberaj pret Istituto per l'Edilizia sociale della Provincia</i> <i>autonoma di Bolzano (IPES) un citi, C-571/10, 2012. gada 24. aprīlis</i>	201
<i>Shirley McCarthy pret Secretary of State for the Home Department,</i> C-434/09, 2011. gada 5. maijs.....	124
<i>Staatssecretaris van Justitie pret Mangat Singh, C-502/10, 2012. gada 18. oktobris</i>	49
<i>Staatssecretaris van Justitie pret Tayfun Kahveci un Osman Inan, C-7/10</i> <i>un C-9/10, 2012. gada 29. marts</i>	52
<i>Süleyman Eker pret Land Baden-Württemberg, C-386/95, 1997. gada 29. maijs.....</i>	189
<i>The Queen, pēc MA, BT, DA pieprasījuma pret Secretary of State for the</i> <i>Home Department, C-648/11, 2013. gada 6. jūnijs</i>	213, 216
<i>The Queen, pēc Yvonne Watts lūguma pret Bedford Primary Care Trust</i> <i>un Secretary of State for Health, C-372/04, 2006. gada 16. maijs</i>	205

<i>The Queen pret Immigration Appeal Tribunal un Surinder Singh, ex parte Secretary of State for the Home Department</i> , C-370/90, 1992. gada 7. jūlijs.....	123
<i>The Queen pret Secretary of State for the Home Department, ex parte Abdulnasir Savas</i> , C-37/98, 2000. gada 11. maijs.....	51
<i>The Queen pret Secretary of State for the Home Department, ex parte: Manjit Kaur</i> , C-192/99, 2001. gada 20. februāris.....	54
<i>The Queen, Veli Tum un Mehmet Dari pret Secretary of State for the Home Department</i> , C-16/05, 2007. gada 20. septembris.....	51
<i>Tural Oguz pret Secretary of State for the Home Department</i> , C-186/10, 2011. gada 21. jūlijs.....	51
<i>Ymeraga un citi pret Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-87/12, 2013. gada 8. maijs	88
<i>Zuheyr Frayeh Halaf pret Darzhavna agentsia za bezhantsite pri Ministerskia savet</i> , C-528/11, 2013. gada 30. maijs	105
<i>ZZ pret Secretary of State for the Home Department</i> , C-300/11, 2013. gada 4. jūnijs.....	61, 87

Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) tiesas judikatūra

<i>Arnulf Clauder</i> , Nr. E-4/11, 2011. gada 26. jūlijs.....	130
--	-----

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra

<i>A. un citi pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 3455/05, 2009. gada 19. februāris.....	143, 148, 149, 155, 156, 157
<i>A.A. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8000/08, 2011. gada 20. septembris	74, 117, 135
<i>Abdilahi Abdulwahidi pret Niderlandi</i> (lēmums), Nr. 21741/07, 2013. gada 12. novembris.....	199
<i>Abdolkhani un Karimnia pret Turciju</i> , Nr. 30471/08, 2009. gada 22. septembris	93, 97, 99, 141, 164
<i>Abdulaziz, Cabaless un Balkandali pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 9214/80, Nr. 9473/81 un Nr. 9474/81, 1985. gada 28. maijs.....	25, 121
<i>Afif pret Niderlandi</i> (lēmums), Nr. 60915/09, 2011. gada 24. maijs.....	199
<i>Ahmed pret Austriju</i> , Nr. 25964/94, 1996. gada 17. decembris.....	43, 64
<i>Airey pret Īriju</i> , Nr. 6289/73, 1979. gada 9. oktobris	109, 110
<i>Al-Jedda pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 27021/08, 2011. gada 7. jūlijs	148
<i>Al-Saadoon un Mufdhi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 61498/08, 2010. gada 2. marts.....	68
<i>Amrollahi pret Dāniju</i> , Nr. 56811/00, 2002. gada 11. jūlijs.....	136

<i>Amuur pret Franciju</i> , Nr. 19776/92, 1996. gada 25. jūnijs	23, 33, 144, 153
<i>Anakomba Yula pret Beļģiju</i> , Nr. 45413/07, 2009. gada 10. marts.....	128
<i>Anayo pret Vāciju</i> , Nr. 20578/07, 2010. gada 21. decembris.....	109
<i>Andrejeva pret Latviju</i> [Lielā palāta], Nr. 55707/00, 2009. gada 18. februāris.....	181, 207
<i>Antwi un citi pret Norvēģiju</i> , Nr. 26940/10, 2012. gada 14. februāris.....	136
<i>Aristimuño Mendizabal pret Franciju</i> , Nr. 51431/99, 2006. gada 17. janvāris.....	53
<i>Aswat pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 17299/12, 2013. gada 16. aprīlis	71
<i>Auad pret Bulgāriju</i> , Nr. 46390/10, 2011. gada 11. oktobris	140, 160
<i>Austin un citi pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 39692/09, Nr. 40713/09 un Nr. 41008/09, 2012. gada 15. marts.....	142, 143
<i>Azimov pret Krieviju</i> , Nr. 67474/11, 2013. gada 18. aprīlis	45, 154
<i>Babar Ahmad un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 24027/07, Nr. 11949/08, Nr. 36742/08, Nr. 66911/09 un Nr. 67354/09, 2012. gada 10. aprīlis.....	71
<i>Bader un Kanbor pret Zviedriju</i> , Nr. 13284/04, 2005. gada 8. novembris	68
<i>Bah pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 56328/07, 2011. gada 27. septembris.....	181, 199
<i>Bajsultanov pret Austriju</i> , Nr. 54131/10, 2012. gada 12. jūnijs.....	126
<i>Balogun pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 60286/09, 2012. gada 10. aprīlis.....	135
<i>Beldjoudi pret Franciju</i> , Nr. 12083/86, 1992. gada 26. marts.....	136
<i>Bensaid pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 44599/98, 2001. gada 6. februāris	203
<i>Berrehab pret Nīderlandi</i> , Nr. 10730/84, 1988. gada 21. jūnijs.....	116, 134
<i>Bigaeva pret Grieķiju</i> , Nr. 26713/05, 2009. gada 28. maijs	179, 185
<i>Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi pret Īriju</i> [Lielā palāta], Nr. 45036/98, 2005. gada 30. jūnijs.....	16, 21
<i>Boultif pret Šveici</i> , Nr. 54273/00, 2001. gada 2. augusts	117, 135, 136
<i>Branko Tomašić un citi pret Horvātiju</i> , Nr. 46598/06, 2009. gada 15. janvāris.....	174
<i>C.G. un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 1365/07, 2008. gada 24. aprīlis	94, 98, 108
<i>Chahal pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 22414/93, 1996. gada 15. novembris.....	157
<i>Chapman pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 27238/95, 2001. gada 18. janvāris.....	198
<i>Collins un Akaziebie pret Zviedriju</i> (lēmums), Nr. 23944/05, 2007. gada 8. marts.....	73
<i>Čonka pret Beļģiju</i> , Nr. 51564/99, 2002. gada 5. februāris	61, 83, 100
<i>D. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 30240/96, 1997. gada 2. maijs	70
<i>Dalea pret Franciju</i> (lēmums), Nr. 964/07, 2010. gada 2. februāris	31
<i>Darraj pret Franciju</i> , Nr. 34588/07, 2010. gada 4. novembris	172
<i>Darren Omoregie un citi pret Norvēģiju</i> , Nr. 265/07, 2008. gada 31. jūlijs	115, 126

<i>Dbouba pret Turciju</i> , Nr. 15916/09, 2010. gada 13. jūlijs.....	163, 164
<i>De Souza Ribeiro pret Franciju</i> , Nr. 22689/07, 2012. gada 13. decembris.....	94, 102
<i>Demir un Baykara pret Turciju</i> [Lielā palāta], Nr. 34503/97, 2008. gada 12. novembris	184
<i>Dougoz pret Grieķiju</i> , Nr. 40907/98, 2001. gada 6. marts	153, 166
<i>El Morsli pret Franciju</i> (lēmums), Nr. 15585/06, 2008. gada 4. marts	32
<i>Fawsie pret Grieķiju</i> , Nr. 40080/07, 2010. gada 28. oktobris.....	207
<i>Finogenov un citi pret Krieviju</i> , Nr. 18299/03 un Nr. 27311/03, 2011. gada 20. decembris	174
<i>Finucane pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 29178/95, 2003. gada 1. jūlijs.....	176
<i>Foka pret Turciju</i> , Nr. 28940/95, 2008. gada 24. jūnijs.....	143
<i>G.R. pret Nīderlandi</i> , Nr. 22251/07, 2012. gada 10. janvāris	109, 127
<i>Gaygusuz pret Austriju</i> , Nr. 17371/90, 1996. gada 16. septembris.....	180, 182, 207
<i>Gebremedhin [Gaberamadhien] pret Franciju</i> , Nr. 25389/05, 2007. gada 26. aprīlis.....	93, 101
<i>Genovese pret Maltu</i> , Nr. 53124/09, 2011. gada 11. oktobris.....	55
<i>Gillow pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 9063/80, 1986. gada 24. novembris	180, 198
<i>Glor pret Šveici</i> , Nr. 13444/04, 2009. gada 30. aprīlis	221
<i>Gül pret Šveici</i> , Nr. 23218/94, 1996. gada 19. februāris.....	116, 130
<i>Guzzardi pret Itāliju</i> , Nr. 7367/76, 1980. gada 6. novembris	143
<i>H. un B. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 70073/10 un Nr. 44539/11, 2013. gada 9. aprīlis	68
<i>H.L. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 45508/99, 2004. gada 5. oktobris	143
<i>H.L.R. pret Franciju</i> [Lielā palāta], Nr. 24573/94, 1997. gada 29. aprīlis	70
<i>Hasanbasic pret Šveici</i> , Nr. 52166/09, 2013. gada 11. jūnijs.....	136
<i>Hida pret Dāniju</i> (lēmums), Nr. 38025/02, 2004. gada 19. februāris.....	76, 82
<i>Hirsi Jamaa un citi pret Itāliju</i> [Lielā palāta], Nr. 27765/09, 2012. gada 23. februāris	24, 36, 61, 83, 93, 102
<i>Hode un Abdi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 22341/09, 2012. gada 6. novembris.....	130
<i>I. pret Zviedriju</i> , Nr. 61204/09, 2013. gada 5. septembris	73
<i>I.M. pret Franciju</i> , Nr. 9152/09, 2012. gada 2. februāris.....	93, 103
<i>Ilhan pret Turciju</i> [Lielā palāta], Nr. 22277/93, 2000. gada 27. jūnijs.....	174
<i>Ismoilov un citi pret Krieviju</i> , Nr. 2947/06, 2008. gada 24. aprīlis.....	77, 81

<i>K.A.B. pret Zviedriju</i> , Nr. 886/11, 2013. gada 5. septembris.....	69
<i>Kanagaratnam un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 15297/09, 2011. gada 13. decembris	160
<i>Karashev pret Somiju</i> (lēmums), Nr. 31414/96, 1999. gada 12. janvāris.....	55
<i>Kaya pret Turciju</i> , Nr. 22729/93, 1998. gada 19. februāris.....	174
<i>Kiyutin pret Krieviju</i> , Nr. 2700/10, 2011. gada 10. marts.....	48
<i>Koua Poirrez pret Franciju</i> , Nr. 40892/98, 2003. gada 30. septembris.....	180, 207
<i>Kučera pret Slovākiju</i> , Nr. 48666/99, 2007. gada 17. jūlijs.....	175
<i>Kudla pret Poliju</i> [Lielā palāta], Nr. 30210/96, 2000. gada 26. oktobris.....	99, 100
<i>Kuduzovič pret Slovēniju</i> (lēmums), Nr. 60723/00, 2005. gada 17. marts.....	55
<i>Kurič un citi pret Slovēniju</i> [Lielā palāta], Nr. 26828/06, 2012. gada 26. jūnijs	40, 50
<i>Liu pret Krieviju</i> , Nr. 42086/05, 2007. gada 6. decembris.....	41
<i>Longa Yonkeu pret Latviju</i> , Nr. 57229/09, 2011. gada 15. novembris.....	140, 156
<i>Louled Massoud pret Maltu</i> , Nr. 24340/08, 2010. gada 27. jūlijs.....	159
<i>Luczak pret Poliju</i> , Nr. 77782/01, 2007. gada 27. novembris.....	207
<i>M. un citi pret Bulgāriju</i> , Nr. 41416/08, 2011. gada 26. jūlijs.....	152
<i>M.A. pret Kipru</i> , Nr. 41872/10, 2013. gada 23. jūlijs	83
<i>M.S. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 24527/08, 2012. gada 3. maijs	160
<i>M.S.S. pret Beļģiju un Grieķiju</i> [Lielā palāta], Nr. 30696/09, 2011. gada 21. janvāris	59, 80, 94, 97, 99, 102, 106, 107, 110, 161, 166, 172, 180, 198
<i>M.Y.H. pret Zviedriju</i> , Nr. 50859/10, 2013. gada 27. jūnijs.....	78
<i>Maaouia pret Franciju</i> (lēmums), Nr. 39652/98, 1999. gada 12. janvāris.....	98
<i>Maaouia pret Franciju</i> , Nr. 39652/98, 2000. gada 5. oktobris.....	109
<i>Makaratzis pret Grieķiju</i> [Lielā palāta], Nr. 50385/99, 2004. gada 20. decembris.....	173
<i>Mamatkulov un Askarov pret Turciju</i> [Lielā palāta], Nr. 46827/99 un Nr. 46951/99, 2005. gada 4. februāris.....	39, 45, 61, 85
<i>Mannai pret Itāliju</i> , Nr. 9961/10, 2012. gada 27. marts.....	64
<i>Mastromatteo pret Itāliju</i> [Lielā palāta], Nr. 37703/97, 2002. gada 24. oktobris.....	174
<i>Mathloom pret Grieķiju</i> , Nr. 48883/07, 2012. gada 24. aprīlis	159
<i>Matsiukhina un Matsiukhin pret Zviedriju</i> (lēmums), Nr. 31260/04, 2005. gada 21. jūnijs.....	73
<i>Matthews pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā Palāta], Nr. 24833/94, 1999. gada 18. februāris	16
<i>McCann un citi pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 18984/91, 1995. gada 27. septembris	173, 175
<i>Medvedyev un citi pret Franciju</i> [Lielā palāta], Nr. 3394/03, 2010. gada 29. marts.....	36
<i>Mikolenko pret Igauniju</i> , Nr. 10664/05, 2009. gada 8. oktobris.....	139, 140, 145, 152, 158

<i>Mohammed Hussein un citi pret Nīderlandi un Itāliju</i> (lēmums), Nr. 27725/10, 2013. gada 2. aprīlis.....	106
<i>Mohammed pret Austriju</i> , Nr. 2283/12, 2013. gada 6. jūnijs.....	106
<i>Mubilanzila Mayeka un Kaniki Mitunga pret Beļģiju</i> , Nr. 13178/03, 2006. gada 12. oktobris	140, 160, 161, 165
<i>Muminov pret Krieviju</i> , Nr. 42502/06, 2008. gada 11. decembris.....	72, 74
<i>Muskhadzhiyeva un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 41442/07, 2010. gada 19. janvāris	140, 160, 161
<i>N. pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 26565/05, 2008. gada 27. maijs	60, 70
<i>N. pret Zviedriju</i> , Nr. 23505/09, 2010. gada 20. jūlijs	73
<i>NA. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 25904/07, 2008. gada 17. jūlijs	44, 69, 83
<i>Nachova un citi pret Bulgāriju</i> [Lielā palāta], Nr. 43577/98 un Nr. 43579/98, 2005. gada 6. jūlijs	173
<i>Nada pret Šveici</i> [Lielā palāta], Nr. 10593/08, 2012. gada 12. septembris.....	31
<i>Nolan un K pret Krieviju</i> , Nr. 2512/04, 2009. gada 12. februāris.....	33, 143, 144
<i>Nowak pret Ukrainu</i> , Nr. 60846/10, 2011. gada 31. marts	140, 162
<i>Nuñez pret Norvēģiju</i> , Nr. 55597/09, 2011. gada 28. jūnijs.....	115, 126
<i>O'Donoghue un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 34848/07, 2010. gada 14. decembris	115, 120
<i>Omojudi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 1820/08, 2009. gada 24. novembris.....	117
<i>Omwenyeke pret Vāciju</i> (lēmums), Nr. 44294/04, 2007. gada 20. novembris	43, 146
<i>Onur pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 27319/07, 2009. gada 17. februāris	126
<i>Opuz pret Turciju</i> , Nr. 33401/02, 2009. gada 9. jūnijs	214, 223
<i>Osman pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 23452/94, 1998. gada 28. oktobris	174
<i>Osman pret Dāniju</i> , Nr. 38058/09, 2011. gada 14. jūnijs	116, 131
<i>Othman (Abu Qatada) pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8139/09, 2012. gada 17. janvāris.....	60, 77, 85
<i>Peers pret Grieķiju</i> , Nr. 28524/95, 2001. gada 19. aprīlis	166
<i>Phull pret Franciju</i> (lēmums), Nr. 35753/03, 2005. gada 11. janvāris	32
<i>Ponomaryovi pret Bulgāriju</i> , Nr. 5335/05, 2011. gada 21. jūnijs.....	180, 196
<i>Popov pret Franciju</i> , Nr. 39472/07 un Nr. 39474/07, 2012. gada 19. janvāris	152, 160
<i>Powell pret Apvienoto Karalisti</i> (lēmums), Nr. 45305/99, 2000. gada 4. maijs.....	203
<i>Pretty pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 2346/02, 2002. gada 29. aprīlis.....	117, 221
<i>Price pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 33394/96, 2001. gada 10. jūlijs	160

<i>R.C. pret Zviedriju</i> , Nr. 41827/07, 2010. gada 9. marts.....	73
<i>Rachwalski un Ferenc pret Poliju</i> , Nr. 47709/99, 2009. gada 28. jūlijs	175
<i>Rahimi pret Grieķiju</i> , Nr. 8687/08, 2011. gada 5. aprīlis.....	213, 215, 218
<i>Raimondo pret Itāliju</i> , Nr. 12954/87, 1994. gada 22. februāris.....	144
<i>Ramsahai un citi pret Nīderlandi</i> [Lielā palāta], Nr. 52391/99, 2007. gada 15. maijs	169, 175
<i>Ramzy pret Nīderlandi</i> , Nr. 25424/05, 2010. gada 20. jūlijs.....	60
<i>Rantsev pret Kipru un Krieviju</i> , Nr. 25965/04, 2010. gada 7. janvāris.....	39, 44, 140, 144, 161, 165, 214, 219
<i>Riad un Idiab pret Beļģiju</i> , Nr. 29787/03 un Nr. 29810/03, 2008. gada 24. janvāris.....	33, 144
<i>Rodrigues da Silva un Hoogkamer pret Nīderlandi</i> , Nr. 50435/99, 2006. gada 31. janvāris	115, 127, 134
<i>Rusu pret Austriju</i> , Nr. 34082/02, 2008. gada 2. oktobris	140, 155
<i>Ryabikin pret Krieviju</i> , Nr. 8320/04, 2008. gada 19. jūnijs	77, 81
<i>S. un Marper pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 30562/04, 2008. gada 4. decembris	172
<i>S.D. pret Grieķiju</i> , Nr. 53541/07, 2009. gada 11. jūnijs	141, 161, 164, 166
<i>S.F. un citi pret Zviedriju</i> , Nr. 52077/10, 2012. gada 15. maijs.....	72, 73
<i>S.H.H. pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 60367/10, 2013. gada 29. janvāris	70
<i>S.P. pret Beļģiju</i> (lēmums), Nr. 12572/08, 2011. gada 14. jūnijs.....	153
<i>Saadi pret Apvienoto Karalisti</i> [Lielā palāta], Nr. 13229/03, 2008. gada 29. janvāris	39, 42, 139, 141, 149, 155, 156, 163
<i>Saadi pret Itāliju</i> [Lielā palāta], Nr. 37201/06, 2008. gada 28. februāris.....	59, 64, 73, 74, 77, 81
<i>Salah Sheekh pret Nīderlandi</i> , Nr. 1948/04, 2007. gada 11. janvāris	59, 64, 68, 73
<i>Saleck Bardi pret Spāniju</i> , Nr. 66167/09, 2011. gada 24. maijs.....	109
<i>Savridin Dzhurayev pret Krieviju</i> , Nr. 71386/10, 2013. gada 25. aprīlis.....	39, 46
<i>Sen pret Nīderlandi</i> , Nr. 31465/96, 2001. gada 21. decembris	116, 131
<i>Sialkowska pret Poliju</i> , Nr. 8932/05, 2007. gada 22. marts.....	110
<i>Singh un citi pret Beļģiju</i> , Nr. 33210/11, 2012. gada 2. oktobris	73
<i>Singh pret Čehijas Republiku</i> , Nr. 60538/00, 2005. gada 25. janvāris.....	140, 157
<i>Slivenko pret Latviju</i> [Lielā palāta], Nr. 48321/99, 2003. gada 9. oktobris.....	55
<i>Soering pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 14038/88, 1989. gada 7. jūlijs.....	59, 64
<i>Stamose pret Bulgāriju</i> , Nr. 29713/05, 2012. gada 27. novembris	31
<i>Sufi un Elmi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 8319/07 un Nr. 11449/07, 2011. gada 28. jūnijs	43, 59, 60, 69, 71, 73, 74, 78

<i>Sultani pret Franciju</i> , Nr. 45223/05, 2007. gada 20. septembris.....	84
<i>Suso Musa pret Maltu</i> , Nr. 42337/12, 2013. gada 23. jūlijs.....	39, 42, 139, 150
<i>Tais pret Franciju</i> , Nr. 39922/03, 2006. gada 1. jūnijs.....	169, 176
<i>Tanli pret Turciju</i> , Nr. 26129/95, 2001. gada 10. aprīlis.....	175
<i>Tariyeva pret Krieviju</i> , Nr. 4353/03, 2006. gada 14. decembris.....	169, 176
<i>Timishev pret Krieviju</i> , Nr. 55762/00 un Nr. 55974/00, 2005. gada 13. decembris.....	196
<i>Tomic pret Apvienoto Karalisti</i> (lēmums), Nr. 17837/03, 2003. gada 14. oktobris.....	82
<i>Udeh pret Šveici</i> , Nr. 12020/09, 2013. gada 16. aprīlis.....	136
<i>Üner pret Nīderlandi</i> [Lielā palāta], Nr. 46410/99, 2006. gada 18. oktobris.....	117, 135
<i>Velikova pret Bulgāriju</i> , Nr. 41488/98, 2000. gada 18. maijs.....	173, 175
<i>Vilvarajah un citi pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 13163/87, Nr. 13164/87, Nr. 13165/87, Nr. 13447/87 un Nr. 13448/87, 1991. gada 30. oktobris.....	64, 83
<i>Wasilewski pret Poliju</i> (lēmums), Nr. 32734/96, 1999. gada 20. aprīlis.....	180, 203, 206
<i>Weller pret Ungāriju</i> , Nr. 44399/05, 2009. gada 31. marts.....	207
<i>Xhavera un citi pret Itāliju un Albāniju</i> , Nr. 39473/98, 2001. gada 11. janvāris.....	36
<i>Yoh-Ekale Mwanje pret Beļģiju</i> , Nr. 10486/10, 2011. gada 20. decembris.....	148
<i>Z.N.S. pret Turciju</i> , Nr. 21896/08, 2010. gada 19. janvāris.....	164

Eiropas Cilvēktiesību komisijas judikatūra

<i>Austrumāfrikas aziāti (Lielbritānijas aizsargātas personas) pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 4715/70, Nr. 4783/71 un Nr. 4827/71, 1978. gada 6. marts.....	34
<i>Jaramillo pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 24865/94, 1995. gada 23. oktobris.....	127
<i>K. un W. ģimene pret Nīderlandi</i> , Nr. 11278/84, 1985. gada 1. jūlijs.....	55
<i>Karus pret Itāliju</i> , Nr. 29043/95, 1998. gada 20. maijs.....	180, 196
<i>Sorabjee pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 23938/94, 1995. gada 23. oktobris.....	116, 127
<i>Stewart pret Apvienoto Karalisti</i> , Nr. 10044/82, 1984. gada 10. jūlijs.....	173

Eiropas Sociālo tiesību komitejas judikatūra

<i>COHRE pret Francija</i> , Sūdzība Nr. 63/2010, lietas būtība, 2011. gada 28. jūnijs.....	200
<i>COHRE pret Horvātija</i> , Sūdzība Nr. 52/2008, lietas būtība, 2010. gada 22. jūnijs.....	200
<i>COHRE pret Itālija</i> , Sūdzība Nr. 58/2009, lietas būtība, 2010. gada 25. jūnijs.....	200

<i>Defence for Children International (DCI) pret Niderlande</i> , Sūdzība Nr. 47/2008, lietas būtība, 2009. gada 20. oktobris.....	180, 182, 200, 215
--	--------------------

<i>Eiropas Romu un klejotāju forums pret Francija</i> , Sūdzība Nr. 64/2011, lietas būtība, 2012. gada 22. janvāris.....	84
--	----

<i>International Federation of Human Rights Leagues (FIDH) pret Francija</i> , Sūdzība Nr. 14/2003, lietas būtība, 2004. gada 8. septembris.....	48, 180, 184, 203
--	-------------------

<i>Marangopoulos Foundation for Human Rights (MFHR) pret Grieķija</i> , Sūdzība Nr. 30/2005, lietas būtība, 2006. gada 6. decembris.....	185
--	-----

ANO Cilvēktiesību komitejas judikatūra

<i>A pret Austrāliju</i> , Paziņojums Nr. 560/1993, 1997. gada 30. aprīļa nostāja.....	155
--	-----

<i>Ranjit Singh pret Franciju</i> , Paziņojumi Nr. 1876/2000 un Nr. 1876/2009, 2011. gada 22. jūlija nostāja.....	32
---	----

Nacionālo tiesu judikatūra

Apvienotā Karaliste, Augstākā tiesa, <i>R (Quila un citi) pret Secretary of State for the Home Department</i> [2011] UKSC 45, 2011. gada 12. oktobris.....	119
Apvienotā Karaliste, Augstākā Tiesa, <i>WL (Kongo) 1 un 2 pret Secretary of State for the Home Department; KM (Jamaika) pret Secretary of State for the Home Department</i> [2011] UKSC 12, 2011. gada 23. marts.....	148
Apvienotā Karaliste, <i>EM (Libāna) pret Secretary of State For The Home Department</i> [2008] UKHL 64, 2008. gada 22. oktobris.....	86
Apvienotā Karaliste, <i>FGP pret Serco Plc & Anor</i> [2012] EWHC 1804 (admin.), 2012. gada 5. jūlijs.....	175
Austrija, Austrijas Konstitucionālā tiesa (<i>Österreichische Verfassungsgerichtshof</i>), Lēmumi Nr. G31/98, Nr. G79/98, Nr. G82/98, Nr. G108/98, 1998. gada 24. jūnijs.....	99

Čehijas Republika, Čehijas Konstitucionālā tiesa (<i>Ústavní soud České republiky</i>), Lēmums Nr. 9/2010, Coll, 2010. gada janvāris.....	99
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. A.</i> , Nr. 334040, 2011. gada 1. jūlijs.....	71
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. et Mme Forabosco</i> , Nr. 190384, 1999. gada 9. jūnijs	29
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Ghevondyan</i> , Nr. 356505, 2012. gada 4. jūnijs	47
Francija, Valsts padome (<i>Conseil d'État</i>), <i>M. Hicham B.</i> , Nr. 344411, 2010. gada 24. novembris.....	29
Malta, <i>Abdul Hakim Hassan Abdulle Et pret Ministry tal-Gustizzja u Intern Et, Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali)</i> , Nr. 56/2007, 2011. gada 29. novembris	65
Šveice, Federālā Augstākā tiesa, lēmums <i>BGE 136 II 5</i> , 2009. gada 29. septembris.....	122
Vācija, <i>Bundesverfassungsgericht</i> , Nr. 56/2012, 2012. gada 18. jūlijs.....	209

Kā atrast Eiropas tiesu judikatūru

Eiropas Cilvēktiesību tiesa — judikatūras datu bāze HUDOC

Datubāzē HUDOC var bez maksas piekļūt ECT judikatūrai: <http://HUDOC.echr.coe.int>.

Datu bāze ir pieejama angļu un franču valodā, un tajā ir lietotājdraudzīga meklētājprogramma, kas atvieglo judikatūras meklēšanu.

HUDOC lapā **Help** (Palīdzība) ir pieejamas videopamācības un lietošanas rokasgrāmatas. Lai skatītu informāciju un piemērus par to, kā izmantot filtrus un meklēšanas laukus, lietotājs var novietot peles rādītāju uz ikonas , kas atrodas katra Hudoc saskarnes meklēšanas rīka labajā pusē.

Šajā rokasgrāmatā sniegtajās atsaucēs uz judikatūru, lasītājam ir norādīta vispusīga informācija, kas palīdzēs viegli atrast citēto spriedumu vai lēmumu pilno tekstu.

Pirms sākt meklēšanu, jāņem vērā, ka atbilstoši noklusējuma iestādījumiem Lielās palātas un Palātas spriedumi ir sakārtoti, sākot ar jaunāko publicēto spriedumu. Lai meklētu citos krājumos, piemēram, lēmumus, lietotājam jāatzīmē attiecīgais lodziņš laukā **Document Collections** (Dokumentu krājumi), kas redzams kreisajā pusē ekrāna augšā.

Lietas visvieglāk ir atrast, ievadot iesnieguma numuru laukā **Application Number** (Iesnieguma numurs), kas atrodas sadaļā **Advanced Search** (Detalizētā meklēšana) labajā pusē ekrāna augšā, un pēc tam noklikšķinot uz zilās pogas **Search** (Meklēt).

Lai piekļūtu papildu judikatūrai par citām tēmām, piemēram, patvēruma aspektiem, lietotājs var izmantot **lauku Search** (Meklēšana), uz ko labajā pusē ekrāna augšā norāda lūpa. Meklēšanas laukā lietotājs var meklēt tekstā, norādot:

- vienu vārdu (piemēram, "patvērums", "bēgļi")
- frāzi (piemēram, "patvēruma meklētāji")
- lietas nosaukumu
- valsti
- Būla frāzi (piemēram, *aliens NEAR residence*)

Lai palīdzētu lietotājam meklēt tekstu, ir pieejama funkcija **Simple Boolean search** (Vienkāršā Būla meklēšana), kurai var piekļūt, noklikšķinot uz bultiņas, kas redzama **laukā Search** (Meklēšana). Vienkāršajai Būla meklēšanai ir sešas meklēšanas iespējas: tieši šis vārds vai frāze, visi vārdi, jebkurš no šiem vārdiem, neviens no šiem vārdiem, tuvu šiem vārdiem, brīva Būla meklēšana.

Kad parādās meklēšanas rezultāti, lietotājs var bez grūtībām sašaurināt rezultātus, izmantojot filtrus, kas redzami **laukā Filters** (Filtri) ekrāna kreisajā pusē, piemēram, filtru *Language* (Valoda) vai *State* (Valsts). Lai turpinātu rezultātu sašaurināšanu, var izmantot vienu vai vairākus filtrus. Ļoti noderīgs var būt filtrs *Keywords* (Atslēgvārdi), jo tajā bieži ir iekļauti terminu izvilkumi no ECTK teksta un tas ir tieši saistīts ar ECT pamatojumu un secinājumiem.

Piemērs. Kā atrast ECT judikatūru par patvēruma meklētāju izraidīšanu, ar ko viņiem tiek radīts ECTK 3. pantā aizliegtas spīdzināšanas vai necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās vai sodīšanas risks

- 1) Vispirms lietotājam **laukā Search** (Meklēšana) jāievada frāze "patvēruma meklētāji", pēc tam jānoklikšķina uz zilās **pogas Search** (Meklēt).
- 2) Kad ir attēloti rezultāti, lietotājam **laukā Filters** (Filtri) **filtrā Violation** (Pārkāpums) jāatlasa "3", lai sašaurinātu rezultātus un attēlotu ar 3. panta pārkāpumiem saistītus dokumentus.

- 3) Pēc tam lietotājs var atlasīt attiecīgos atslēgvārdus **filtrā Keywords** (Atslēgvārdi), lai sašaurinātu rezultātus un iegūtu tādus, kas attiecas uz 3. pantu, piemēram, atslēgvārdu "(Art. 3) *Prohibition of torture*" ((3. pants) spīdzināšanas aizliegums).

HUDOC ir pieejams svarīgāko lietu kopsavilkums. Kopsavilkumā ir sniegts aprakstošs ievads, lakonisks faktu un tiesisko aspektu izklāsts, kurā uzsvars likts uz būtiskajiem juridiskajiem jautājumiem. Ja ir pieejams kopsavilkums, pie rezultātiem tiks attēlota saite **Legal Summaries** (Juridiskie kopsavilkumi) un saite uz sprieduma tekstu vai lēmumu. Lai meklētu tikai juridiskos kopsavilkumus, laukā **Document Collections** (Dokumentu krājumi) jāatzīmē lodziņš *Legal Summaries* (Juridiskie kopsavilkumi).

Ja ir publicēti attiecīgā sprieduma neoficiāli tulkojumi, pie rezultātiem tiks attēlota saite **Language versions** (Valodu versijas) un saite uz sprieduma tekstu vai lēmumu. *HUDOC* arī ir sniegtas saites uz trešo personu interneta vietnēm, kurās tiek publicēti citi ECT judikatūras tulkojumi. Vairāk informācijas skatīt *Language versions* (Valodu versijas), kas atrodas *HUDOC* sadaļā *Help* (Palīdzība).

Eiropas Savienības Tiesa — judikatūras datu bāze CURIA

Judikatūras datu bāzē CURIA var bez maksas piekļūt EKT/Tiesas judikatūrai: <http://curia.europa.eu>.

Meklētājprogramma ir pieejama visās oficiālajās ES valodās⁴³⁷. **Valodu** var atlasīt labajā pusē ekrāna augšā. Ar meklētājprogrammu var meklēt informāciju visos dokumentos, kas saistīti ar Tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas lietām, kurās ir pabeigta tiesvedība, un iztiesāšanās esošajām lietām.

Ir pieejama arī sadaļa **Palīdzība**: <http://curia.europa.eu/common/juris/lv/aideGlobale.pdf#>. Arī katrā meklēšanas lodziņā ir palīdzības lapa, kurai var piekļūt, noklikšķinot uz ikonas, un tajā sniegta noderīga informācija, kas palīdzēs lietotājam optimāli izmantot rīku.

⁴³⁷ Pieejama kopš 2004. gada 30. aprīļa: spāņu, dāņu, vācu, grieķu, angļu, franču, itāļu, holandiešu, portugāļu, somu un zviedru valodās; kopš 2004. gada 1. maija: čehu, igauņu, latviešu, lietuviešu, ungāru, poļu, slovāku un slovēņu valodās; kopš 2007. gada 1. janvāra: bulgāru un rumāņu valodās; kopš 2007. gada 30. aprīļa: maltiešu valodā; kopš 2011. gada 31. decembra: iru valodā; pagaidu atkāpes ir paredzētas Regulā (EK) Nr. 920/2005 un Regulā (ES) Nr. 1257/2010. Sekundārie tiesību akti, kas bija spēkā Horvātijas pievienošanās dienā, tiek tulkoti horvātu valodā un pakāpeniski tiks publicēti Eiropas Savienības Oficiālā vēstneša ipašajā izdevumā.

Konkrētu lietu visvienkāršāk var atrast, ievadot pilnu lietas numuru meklēšanas lodziņā **Lietas Nr.** un pēc tam noklikšķinot uz zaļās pogas **Meklēšana**. Lietu ir iespējams meklēt, arī izmantojot tās numura daļu. Piemēram, ievadot laukā **Lietas Nr.** “122”, tiks atrasta katrā gadā un katrai no trim tiesām — Tiesai, Vispārējai tiesai un/vai Civildienesta tiesai — iesniegtā Lieta Nr. 122.

Lietu var meklēt arī pēc tās vispārīgā nosaukuma, izmantojot lauku **Lietas dalībnieku vārds/nosaukums**. Parasti tā ir lietas dalībnieku vārda/nosaukuma vienkāršotā forma.

Lai palīdzētu sašaurināt meklēšanas rezultātus, ir pieejami pavisam 16 daudzfunkcionāli meklēšanas lauki. Dažādie meklēšanas lauki ir lietotājdraudzīgi, un tos var izmantot dažādās kombinācijās. Laukos bieži ir meklēšanas saraksti, kuriem var piekļūt, noklikšķinot uz ikonas un atlasot pieejamos meklējamus vārdus.

Vispārīgāka meklēšana — izmantojot lauku **Vārdi tekstā**, tiek apkopoti rezultāti, pamatojoties uz atslēgvārdu meklēšanu visos dokumentos, kas publicēti Tiesas judikatūras krājumā (kopš 1954. gada) un Judikatūras krājumā — Civildienesta lietas (ECR-SC; kopš 1994. gada).

Specifiskākai meklēšanai var izmantot lauku **Priekšmets** — jānoklikšķina uz ikonas lauka labajā pusē un sarakstā jāatlasa attiecīgais(ie) temats(i). Meklēšanas rezultātos tiks attēlots alfabētisks saraksts ar atlasītajiem dokumentiem, kuri saistīti ar Tiesas, Vispārējās tiesas un Civildienesta tiesas lēmumos un Ģenerālvokāta atzinumos izskatītajiem juridiskajiem jautājumiem.

Vietnē *CURIA* ir pieejami arī šādi papildu judikatūras rīki.

Meklēšana pēc lietu numuriem: šajā sadaļā ir apkopota informācija par ikvienu lietu, kas izskatīta kādā no trim tiesām. Lietas ir sakārtotas pēc to numuriem un pēc to iesniegšanas attiecīgajā kanclerijā. Lietu var apskatīt, noklikšķinot uz tās numura. Sadaļa “Meklēšana pēc lietu numuriem” ir pieejama vietnē: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7045/.

Judikatūras katalogs: šajā sadaļā ir sistemātiski klasificēti judikatūras kopsavilkumi par galvenajiem attiecīgā nolēmuma juridiskajiem jautājumiem. Kopsavilkumi ir formulēti atbilstoši paša nolēmuma tekstam. Sadaļa “Katalogs” ir pieejama vietnē: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7046/.

Doktrīnā sniegtie spriedumu komentāri: šajā sadaļā ir iekļautas atsauces uz doktrīnā sniegtajiem komentāriem par visu trīs tiesu spriedumiem, kas pieņemti kopš to izveides. Katrā daļā katras tiesas spriedumi ir sakārtoti hronoloģiski pēc lietas numuriem, savukārt atsauces uz komentāriem ir sakārtotas hronoloģiski pēc to sniegšanas. Atsauces ir sniegtas oriģinālvalodā. Sadaļa "Doktrīnā sniegtie spriedumu komentāri" ir pieejama vietnē: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7083/.

Valsts tiesu prakses datubāze: šai ārējai datu bāzei var piekļūt no *CURIA* vietnes. Tajā var piekļūt attiecīgajai valstu judikatūrai par ES tiesību aktiem. Datu bāzē ir apkopota ES dalībvalstu tiesu judikatūra. Informācija ir apkopota, selektīvi caurskatot juridiskos izdevumus un tieši sazinoties ar daudzām nacionālajām tiesām. Valsts tiesu prakses datubāze ir pieejama angļu un franču valodā vietnē: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7062/.

ES instrumenti un attiecīgie līgumi

ES instrumenti

	Nosaukums
Patvērums	
<i>Dublinas regula (ES) Nr. 604/2013</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 604/2013 (2013. gada 26. jūnijs), ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 180, 29.06.2013, 31.–59. lpp.
<i>Dublinas regula (EK) Nr. 343/2003</i>	Padomes regula (EK) Nr. 343/2003 (2003. gada 18. februāris), ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts pilsoņa patvēruma pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, OV L 050, 25.02.2003, 1.–10. lpp.
<i>Eurodac regula (ES) Nr. 603/2013</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 603/2013 (2013. gada 26. jūnijs) par pirkstu nospiedumu salīdzināšanas sistēmas Eurodac izveidi, lai efektīvi piemērotu Regulu (ES) Nr. 604/2013, ar ko paredz kritērijus un mehānismus, lai noteiktu dalībvalsti, kura ir atbildīga par trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka starptautiskās aizsardzības pieteikuma izskatīšanu, kas iesniegts kādā no dalībvalstīm, un par dalībvalstu tiesībaizsardzības iestāžu un Eiropola pieprasījumiem veikt salīdzināšanu ar Eurodac datiem tiesībaizsardzības nolūkos, un ar kuru groza Regulu (ES) Nr. 1077/2011, ar ko izveido Eiropas Aģentūru lielapjoma IT sistēmu darbības pārvaldībai brīvības, drošības un tiesiskuma telpā, OV L 180, 29.06.2013, 1.–30. lpp.
<i>Eurodac regula (EK) Nr. 2725/2000</i>	Padomes Regula (EK) Nr. 2725/2000 (2000. gada 11. decembris) par pirkstu nospiedumu salīdzināšanas sistēmas Eurodac izveidi, lai efektīvi piemērotu Dublinas Konvenciju, OV L 316, 15.12.2000, 1.–10. lpp.

<i>Uzņemšanas nosacījumu direktīva 2013/33/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/33/ES (2013. gada 26. jūnijs), ar ko nosaka standartus starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniedzēju uzņemšanai, OV L 180, 29.06.2013, 96.–116. lpp.
<i>Uzņemšanas nosacījumu direktīva 2003/9/EK</i>	Padomes direktīva 2003/9/EK (2003. gada 27. janvāris), ar ko nosaka obligātos standartus patvēruma meklētāju uzņemšanai, OV L 31, 06.02.2003, 18.–25. lpp.
<i>Patvēruma procedūru direktīva 2013/32/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/32/ES (2013. gada 26. jūnijs) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai, OV L 180, 29.06.2013, 60.–95. lpp.
<i>Patvēruma procedūru direktīva 2005/85/EK</i>	Padomes Direktīva 2005/85/EK (2005. gada 1. decembris) par minimāliem standartiem attiecībā uz dalībvalstu procedūrām, ar kurām piešķir un atņem bēgļa statusu, OV L 326, 13.12.2005, 13.–34. lpp.
<i>Kvalificēšanas direktīva 2011/95/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/95/ES (2011. gada 13. decembris) par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu, OV L 337, 20.12.2011, 9.–26. lpp.
<i>Kvalificēšanas direktīva 2004/83/EK</i>	Padomes Direktīva 2004/83/EK (2004. gada 29. aprīlis) par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiska aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu, OV L 304, 30.09.2004, 12.–23. lpp.
Cilvēku tirdzniecība	
<i>Cilvēku tirdzniecības novēršanas direktīva 2011/36/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/36/ES (2011. gada 5. aprīlis) par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, OV L 101, 15.04.2011, 1.–11. lpp.
<i>Cilvēku tirdzniecības upuru uzturēšanās atļauju direktīva 2004/81/EK</i>	Padomes Direktīva 2004/81/EK (2004. gada 29. aprīlis) par uzturēšanās atļaujām, kas izdotas tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri ir cilvēku tirdzniecības upuri vai bijuši iesaistīti darbībās, kas veicina nelegālo imigrāciju, kuri sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, OV L 261, 06.08.2004, 3. lpp.
Robežas	
<i>Regula (ES) Nr. 1053/2013</i>	Padomes Regula (ES) Nr. 1053/2013 (2013. gada 7. oktobris), ar ko izveido izvērtēšanas un uzraudzības mehānismu, lai pārbaudītu Šengenas acquis piemērošanu, un ar ko atceļ Izpildu komitejas lēmumu (1998. gada 16. septembris), ar ko izveido Šengenas izvērtēšanas un īstenošanas pastāvīgo komiteju, OV L 295, 06.11.2013, 27.–37. lpp.
<i>Eurosur regula (ES) Nr. 1052/2013</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1052/2013 (2013. gada 22. oktobris), ar ko izveido Eiropas Robežu uzraudzības sistēmu (EUROSUR), OV L 295, 06.11.2013, 1.–26. lpp.

<i>SIS II regula (EK) Nr. 1987/2006</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 1987/2006 (2006. gada 20. decembris) par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (<i>SIS II</i>) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 381, 28.12.2006, 4.–23. lpp.
<i>SIS II lēmums Padomes Lēmums 2007/533/TI</i>	Padomes lēmums 2007/533/TI (2007. gada 12. jūnijs) par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (<i>SIS II</i>) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 205, 07.08.2007, 63.–84. lpp.
<i>Padomes lēmums 2013/158/ES</i>	Padomes lēmums (2013. gada 7. marts), ar ko nosaka piemērošanas dienu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (EK) Nr. 1987/2006 par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (<i>SIS II</i>) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 87, 27.03.2013, 10.–11. lpp.
<i>Padomes lēmums 2013/157/ES</i>	Padomes lēmums (2013. gada 7. marts), ar ko nosaka piemērošanas dienu Lēmumam 2007/533/TI par otrās paaudzes Šengenas Informācijas sistēmas (<i>SIS II</i>) izveidi, darbību un izmantošanu, OV L 87, 27.03.2013, 8.–9. lpp.
<i>Šengenas Robežu kodekss (Regula (EK) Nr. 562/2006)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 562/2006 (2006. gada 15. marts), ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss), OV L 105, 13.04.2006, 1.–32. lpp.
<i>Regula (ES) Nr. 610/2013</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 610/2013 (2013. gada 26. jūnijs), ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 562/2006, ar kuru ievieš Kopienas Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss), Konvenciju, ar ko īsteno Šengenas nolīgumu, Padomes Regulu (EK) Nr. 1683/95 un Regulu (EK) Nr. 539/2001, un Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 767/2008 un Regulu (EK) Nr. 810/2009, OV L 182, 29.06.2013, 1.–18. lpp.
<i>Regula (ES) Nr. 1051/2013</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1051/2013 (2013. gada 22. oktobris), ar ko groza Regulu (EK) Nr. 562/2006, lai paredzētu kopīgus noteikumus par robežkontroles pagaidu atjaunošanu pie iekšējām robežām ārkārtas apstākļos, OV L 295, 06.11.2013, 1.–10. lpp.
<i>Padomes lēmums 2010/252/ES, kas atcelts ar Tiesas spriedumu lietā C-355/10</i>	Padomes lēmums (2010. gada 26. aprīlis), ar ko papildina Šengenas Robežu kodeksu attiecībā uz jūras ārējo robežu uzraudzību saistībā ar operatīvo sadarbību, kuru koordinē Eiropas Aģentūra operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām, OV L 111, 04.05.2010, 20.–26. lpp.
<i>Frontex regula (EK) Nr. 2007/2004</i>	Padomes Regula (EK) Nr. 2007/2004 (2004. gada 26. oktobris), ar ko izveido Eiropas Aģentūru operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām, OV L 349/1, 25.11.2004.
<i>Regula (ES) Nr. 1168/2011</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1168/2011 (2011. gada 25. oktobris), ar kuru groza Padomes Regulu (EK) Nr. 2007/2004, ar ko izveido Eiropas Aģentūru operatīvās sadarbības vadībai pie Eiropas Savienības dalībvalstu ārējām robežām, OV L 304, 22.11.2011, 1.–17. lpp.

<i>Regula (EK) Nr. 863/2007</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 863/2007 (2007. gada 11. jūlijs), ar ko izveido mehānismu ātrās reaģēšanas robežapsardzes vienību izveidei un ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 2007/2004 attiecībā uz šo mehānismu, kā arī reglamentē pieaicināto amatpersonu pienākumus un pilnvaras, OV L 199/30, 31.07.2007.
Vīzas	
<i>Vīzu kodekss (Regula (EK) Nr. 810/2009)</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 810/2009 (2009. gada 13. jūlijs), ar ko izveido Kopienas Vīzu kodeksu (Vīzu kodekss), OV L 243, 15.09.2009, 1.–58. lpp.
<i>VIS Regula (EK) Nr. 767/2008</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 767/2008 (2008. gada 9. jūlijs) par Vīzu informācijas sistēmu (VIS) un datu apmaiņu starp dalībvalstīm saistībā ar īstermiņa vīzām (VIS regula), OV L 218, 13.08.2008, 60.–81. lpp.
<i>Vīzu saraksta regula (EK) Nr. 539/2001</i>	Padomes Regula (EK) Nr. 539/2001 (2001. gada 15. marts), ar ko izveido to trešo valstu sarakstu, kuru pilsoņiem, šķērsojot dalībvalstu ārējās robežas, ir jābūt vīzām, kā arī to trešo valstu sarakstu, uz kuru pilsoņiem šī prasība neattiecas, OV L 81, 21.03.2001, 1.–7. lpp.
Neregulārā migrācija un atgriešana	
<i>Direktīva par sankcijām pret darba devējiem 2009/52/EK</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/52/EK (2009. gada 18. jūnijs), ar ko nosaka minimālos standartus sankcijām un pasākumiem pret darba devējiem, kas nodarbina trešo valstu valstspiederīgos, kuri dalībvalstīs uzturas nelikumīgi, OV L 168, 30.06.2009, 24.–32. lpp.
<i>Atgriešanas direktīva 2008/115/EK</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/115/EK (2008. gada 16. decembris) par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi, OV L 348, 24.12.2008, 98.–107. lpp.
<i>Padomes lēmums 2004/573/EK</i>	Padomes lēmums (2004. gada 29. aprīlis) par kopēju lidojumu organizēšanu ar mērķi no divu vai vairāku dalībvalstu teritorijas izraidīt trešo valstu piederīgos, uz kuriem attiecas izraidīšanas pasākumi, OV L 261, 06.08.2004, 28. –35. lpp.
<i>Atbalstīšanas direktīva 2002/90/EK</i>	Padomes Direktīva 2002/90/EK (2002. gada 28. novembris), ar ko definē neatļautas ieceļošanas, tranzīta un uzturēšanās atbalstīšanu, OV L 328, 05.12.2002, 17.–18. lpp.
<i>Direktīva par sankcijām pret pārvadātājiem 2001/51/EK</i>	Padomes Direktīva 2001/51/EK (2001. gada 28. jūnijs), ar kuru papildina 26. pantu Konvencijā, ar ko īsteno 1985. gada 14. jūnija Šengenas Līgumu, OV L 187, 10.07.2001.
<i>Padomes Rezolūcija par pasākumiem fiktīvu laulību apkarošanai</i>	Padomes Rezolūcija (1997. gada 4. decembris) par pasākumiem fiktīvu laulību apkarošanai, OV C 382, 16.12.1997, 1.–3. lpp.

Legālā migrācija	
<i>Vienotās atļaujas direktīva 2011/98/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/98/ES (2011. gada 13. decembris) par vienotu pieteikšanās procedūru, lai trešo valstu valstspiederīgajiem izsniegtu vienotu uzturēšanās un darba atļauju dalībvalsts teritorijā, un par vienotu tiesību kopumu trešo valstu darba ņēmējiem, kuri kādā dalībvalstī uzturas likumīgi, OV L 343, 23.12.2011, 1.–9. lpp.
<i>Zilās kartes direktīva 2009/50/EK</i>	Padomes Direktīva 2009/50/EK (2009. gada 25. maijs) par trešo valstu valstspiederīgo ieceļošanu un uzturēšanos augsti kvalificētas nodarbinātības nolūkos, OV L 155, 18.06.2009, 17.–29. lpp.
<i>Zinātniskās pētniecības direktīva 2005/71/EK</i>	Padomes Direktīva 2005/71/EK (2005. gada 12. oktobris) par īpašu procedūru trešo valstu valsts piederīgo uzņemšanai zinātniskās pētniecības nolūkos, OV L 289, 03.11.2005, 15.–22. lpp.
<i>Studentu direktīva 2004/114/EK</i>	Padomes Direktīva 2004/114/EK (2004. gada 13. decembris) par nosacījumiem attiecībā uz trešo valstu pilsoņu uzņemšanu studiju, skolēnu apmaiņas, prakses vai stažēšanās, nesāņemot atalgojumu, vai brīvprātīga darba nolūkā, OV L 375, 23.12.2004, 12.–18. lpp.
<i>Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva 2003/109/EK</i>	Padomes Direktīva 2003/109/EK (2003. gada 25. novembris) par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji, OV L 16, 23.01.2004, 44.–53. lpp.
<i>Direktīva 2011/51/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/51/ES (2011. gada 11. maijs), ar ko groza Padomes Direktīvu 2003/109/EK, iekļaujot tās darbības jomā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, OV L 132/1, 19.05.2011.
<i>Ģimenes atkalapvienošanās direktīva 2003/86/EK</i>	Padomes Direktīva 2003/86/EK (2003. gada 22. septembris) par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanās, OV L 251, 03.10.2003, 12.–18. lpp.
<i>Uzturēšanās atļauju formas regula Regula (EK) Nr. 1030/2002</i>	Padomes Regula (EK) Nr. 1030/2002 (2002. gada 13. jūnijs), ar ko nosaka vienotu uzturēšanās atļauju formu trešo valstu pilsoņiem, OV L 157, 15.06.2002, 1.–7. lpp.
<i>Regula (EK) Nr. 380/2008</i>	Padomes Regula (EK) Nr. 380/2008 (2008. gada 18. aprīlis), ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 1030/2002, ar ko nosaka vienotu uzturēšanās atļauju formu trešo valstu pilsoņiem, OV L 115, 29.04.2008, 1.–7. lpp.
Brīva pārvietošanās un vienlīdzība	
<i>Regula (ES) Nr. 492/2011/ES</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 492/2011 (2011. gada 5. aprīlis) par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā, OV L 141/1, 27.05.2011, 1.–12. lpp.
<i>Regula (ES) Nr. 1231/2010</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1231/2010 (2010. gada 24. novembris), ar ko Regulu (EK) Nr. 883/2004 un Regulu (EK) Nr. 987/2009 attiecina arī uz tiem trešo valstu valstspiederīgajiem, uz kuriem minētās regulas neattiecas tikai viņu valstspiederības dēļ, OV L 344/1, 29.12.2010.

<i>Sociālās nodrošināšanas koordinēšanas regula (EK) Nr. 883/2004</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 883/2004 (2004. gada 29. aprīlis) par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu (Dokuments attiecas uz EEZ un Šveici), OV L 166, 30.04.2004, 1.–123. lpp.
<i>Regula (ES) Nr. 465/2012</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 465/2012 (2012. gada 22. maijs), ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu un Regulu (EK) Nr. 987/2009, ar ko nosaka īstenošanas kārtību Regulai (EK) Nr. 883/2004 Dokuments attiecas uz EEZ un ES/Šveices Nolīgumu, OV L 149, 08.06.2012, 4.–10. lpp.
<i>Profesionālo kvalifikāciju direktīva 2005/36/EK</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2005/36/EK (2005. gada 7. septembris) par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu (Teksts attiecas uz EEZ), OV L 255, 30.09.2005, 22.–142. lpp.
<i>Komisijas Regula (ES) Nr. 623/2012/ES</i>	Komisijas Regula (ES) Nr. 623/2012 (2012. gada 11. jūlijs), ar ko groza II pielikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā 2005/36/EK par profesionālo kvalifikāciju atzīšanu Dokuments attiecas uz EEZ, OV L 180, 12.07.2012, 9.–11. lpp.
<i>Brīvas pārvietošanās direktīva 2004/38/EK</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/38/EK (2004. gada 29. aprīlis) par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK Dokuments attiecas uz EEZ, OV L 158, 30.04.2004, 77.–123. lpp.
<i>Regula Nr. 1612/68</i>	Padomes Regula (EEK) Nr. 1612/68 (1968. gada 15. oktobris) par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā, OV L 257, 19.10.1968, 2.–12. lpp.
<i>Darba ņēmēju norīkošanas direktīva 1996/71/EK</i>	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 96/71/EK (1996. gada 16. decembris) par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā, OV L 018, 21.01.1997, 1.–6. lpp.
<i>Rasu vienlīdzības direktīva 2000/43/EK</i>	Padomes Direktīva 2000/43/EK (2000. gada 29. jūnijs), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības, OV L 180, 19.07.2000, 22.–26. lpp.

Attiecīgie līgumi

	Nosaukums
Ankaras protokols	1970. gada 23. novembrī parakstītais Papildus Protokols un Finanšu Protokols, kas pievienots nolīgumam par Eiropas Ekonomikas kopienas un Turcijas asociācijas izveidi, un par veicamajiem pasākumiem, lai tie stātos spēkā; Noslēguma Akts, Deklarācijas, OV L 293, 29.12.1972 3.–56. lpp.

Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada Šengenas nolīgumu	Šengenas <i>acquis</i> - Konvencija, ar ko īsteno 1985. gada 14. jūnijā Šengenas nolīgumu starp Beniluksa Ekonomikas savienības valstu valdībām, Vācijas Federatīvās Republikas valdību un Francijas Republikas valdību par pakāpenisku kontroles atcelšanu pie kopīgām robežām, OV L 239, 22.09.2000, 19.–62. lpp.
Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu	Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu, 1992. gada 2. maijs, OV L 1, 03.01.1994, 3.–522. lpp.
Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju	Nolīgums starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā Luksemburgā, OV L 114, 30.04.2002, 6.–72. lpp.

1. pielikums. Rokasgrāmatā citēto ES regulu un direktīvu piemērojamība

[illegible]

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	CH	IS	LI	NO
Neregulārā migrācija un atgriešana																																
Direktīva par sankcijām pret darba devējiem 2009/52/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Atgriešanas direktīva 2008/115/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Atbalstīšanas direktīva 2002/90/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Direktīva par sankcijām pret pārvadātājiem 2001/51/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Legālā migrācija																																
Vienotās atļaujas direktīva 2011/98/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Zilās kartes direktīva 2009/50/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Zinātniskās pētniecības direktīva 2005/71/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Studentu direktīva 2004/114/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Pastāvīgo iedzīvotāju direktīva 2003/109/EK, kas grozīta ar Direktīvu 2011/51/ES	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Ģimenes atkalapvienošanās direktīva 2003/86/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Uzturēšanās atļauju formas regula (EK) Nr. 1030/2002, kas grozīta ar Regulu (EK) Nr. 380/2008	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Brīva pārvietošanās un vienlīdzība																																
Regula (ES) Nr. 1231/2010 (ar ko Sociālā nodrošinājuma koordinēšanas regulu (EK) Nr. 883/2004 attiecina arī uz trešo valstu valstspiederīgajiem)	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	0	✗	✗	✗	✗
Profesionālo kvalifikāciju direktīva 2005/36/EK, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) Nr. 623/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sociālā nodrošinājuma koordinēšanas regula (EK) Nr. 883/2004, kurā jaunākie grozījumi izdarīti ar Regulu (ES) Nr. 465/2012	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Brīvas pārvietošanās direktīva 2004/38/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
Darba ņēmēju norīkošanas direktīva 1996/71/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
Rasu vienlīdzības direktīva 2000/43/EK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗
o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi ✓ = pieņemta ✗ = nav pieņemta																																

x = nav pieņemta

o = pieņemta, taču nav pieņemti jaunākie grozījumi

✓ = pieņemta

Piezīmes:

Šengenas acquis (arī sadalās “Robežas un vīza” un “Neregulāra migrācija un atgriešana” uzskaitītie instrumenti)

Attiecībā uz **Dāniju** skatīt 3. pantu Protokolā (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā, un Protokolā (Nr. 22) par Dānijas nostāju. Attiecībā uz **Apvienoto Karalisti** skatīt Protokolu (Nr. 21) par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu; 4. pantu Protokolā (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā; Padomes 2000. gada 29. maija Lēmumu 2000/365/EK, ar ko apstiprina Apvienotās Karalistes lūgumu (OV L 131, 2000., 43.–47. lpp.), un Padomes 2004. gada 22. decembra Lēmumu 2004/926/EK par to, kā Liechtenšijas un Ziemeļīrijas Apvienotā Karalistē piemēro daļu no Šengenas acquis noteikumiem (OV L 395, 2004., 70.–80. lpp.).

Attiecībā uz **Īriju** skatīt Protokolu (Nr. 21) par Apvienotās Karalistes un Īrijas nostāju saistībā ar brīvības, drošības un tiesiskuma telpu; 4. pantu Protokolā (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā; Padomes 2002. gada 28. februāra Lēmumu 2002/192/EK par Īrijas lūgumu piedalīties dažu Šengenas acquis noteikumu īstenošanā (OV L 64, 2002., 20.–23. lpp.).

Attiecībā uz **Norvēģiju un Islandi** skatīt 6. pantu Protokolā (Nr. 19) par Šengenas acquis, kas iekļauts Eiropas Savienības sistēmā; Eiropas Savienības Padomes un Islandes Republikas un Norvēģijas Karalistes Nolīgumu par abu minēto valstu iesaistīšanos Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un izstrādē, parakstīts 1999. gada 18. maija un stājies spēkā 2000. gada 26. jūnijā (OV L 176, 1999., 36.–62. lpp.), un Padomes 1999. gada 17. maija Lēmumu 1999/437/EK par dažiem pasākumiem, lai piemērotu Eiropas Savienības padomes un Islandes Republikas un Norvēģijas Karalistes Nolīgumu par abu minēto valstu iesaistīšanos Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un izstrādē (OV L 176, 1999., 31.–33. lpp.).

Attiecībā uz **Šveici** skatīt Nolīgumu starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni un Šveices Konfederāciju par Šveices Konfederācijas asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā, parakstīts 2004. gada 26. oktobrī un stājies spēkā 2008. gada 1. martā (OV L 53, 2008., 52.–79. lpp.), un Padomes 2008. gada 28. janvāra Lēmumu 2008/146/EK par to, lai Eiropas Kopienas vārdā noslēgtu Nolīgumu starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni un Šveices Konfederāciju par Šveices Konfederācijas asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā (OV L 53, 2008., 1., 2. lpp.).

Attiecībā uz **Lihtenšteinu** skatīt Protokolu starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni, Šveices Konfederāciju un Lihtenšteinu Firistīti par Lihtenšteinu Firistītes pievienošanos Nolīgumam starp Eiropas Savienību, Eiropas Kopieni un Šveices Konfederāciju par Šveices Konfederācijas asociēšanu Šengenas acquis īstenošanā, piemērošanā un pilnveidošanā, parakstīts 2008. gada 28. februārī un stājies spēkā 2011. gada 19. decembrī (OV L 160, 2011., 21.–36. lpp.).

Konkrētu instrumentu piemērošana

Dublinas regula un Eurodac regula

Attiecībā uz **Dāniju** skatīt Nolīgumu starp Eiropas Kopieni un Dānijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti Dānijā vai kādā citā Eiropas Savienības dalībvalstī, un par Eurodac sistēmu pirkstu nospiedumu salīdzināšanai, lai efektīvi piemērotu Dublinas Konvenciju, parakstīts 2005. gada 10. martā un stājies spēkā 2006. gada 1. aprīlī (OV L 66, 2006., 38.–43. lpp.), un Padomes 2006. gada 21. februāra Lēmumu 2006/188/EK (OV L 66, 2006., 37. lpp.), pamatojoties uz minētā nolīguma 3. panta 2. punktu, Dānija 2013. gada 4. jūlijā paziņoja Eiropas Komisijai, ka piemēros abas regulas, izņemot Eurodac regulas daļu par tiesībsardzību, par kuru vajadzīgas sarunas.

Attiecībā uz **Islandi** un **Norvēģiju** skatīt Nolīgumu starp Eiropas Kopieni un Islandes Republiku un Norvēģijas Karalisti par kritērijiem un mehānismiem tās valsts noteikšanai, kas ir atbildīga par to patvēruma lūgumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Islandē, vai Norvēģijā – deklarācijas, parakstīts 2001. gada 19. janvārī un stājies spēkā 2001. gada 1. aprīlī (OV L 93, 2001., 40.–47. lpp.), un Padomes 2006. gada 21. februāra Lēmumu 2006/167/EK (OV L 57, 2006., 15.–18. lpp.); gan Islandē (2013. gada 23. jūlijā), gan Norvēģijā (2013. gada 12. jūlijā) ir paziņojušas Eiropas Komisijai, ka piemēros abas regulas, izņemot Eurodac regulas daļu par tiesībsardzību, par kuru vajadzīgas sarunas.

Attiecībā uz **Šveici** skatīt Nolligumu starp Eiropas Kopienu un Šveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem tās valsts noteikšanai, kas atbilstīga par patvēruma pieprasījumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Šveicē, parakstīts 2004. gada 26. oktobrī un stāties spēkā 2008. gada 1. martā (OV L 53, 2008., 5–17. lpp.), un Padomes 2008. gada 28. janvāra Lēmumu 2008/147/EK (OV L 53, 2008., 3–4. lpp.); Šveice 2013. gada 14. augustā paziņoja Eiropas Komisijai, ka piemēros abas regulas, izņemot Eurodac regulas daļu par tiesbaizsardzību, par kuru vajadzīgas atsevišķas sarunas.

Attiecībā uz **Lihtenšteinu** skatīt Protokolu starp Eiropas Kopienu, Šveices Konfederāciju un Lihtenšteinas Firstisti Nolligumam starp Eiropas Kopienu un Šveices Konfederāciju par kritērijiem un mehānismiem, lai noteiktu valsti, kas ir atbildīga par to patvēruma pieteikumu izskatīšanu, kuri iesniegti kādā dalībvalstī vai Šveicē, parakstīts 2008. gada 28. februārī un stāties spēkā 2011. gada 19. decembrī (OV L 160, 2011., 39–49. lpp.); Lihtenšteina 2013. gada 11. jūlijā paziņoja Eiropas Komisijai, ka piemēros abas regulas, izņemot Eurodac daļu par tiesbaizsardzību, par kuru vajadzīgas atsevišķas sarunas.

Šengenas Robežu kodekss

Bulgārija, Rumānija un Kipra piemēro Šengenas Robežu kodeksu, izņemot tā III sadaļu par iekšējām robežām.

SIS II regulas

Atbilstoši Padomes 2013. gada 7. marta Lēmumam 2013/158/ES (OV L 87, 27.3.2013., 10. lpp.) SIS II regula jāpiemēro no 2013. gada 9. aprīļa.

Bulgārija un **Rumānija** varēs izmantot SIS II iecelšanas atteikšanas nolūkā tikai tad, kad Padome būs uzņēmusi abas dalībvalstis Šengenas zonā, taču SIS II tām būs pieejama policijas un tiesu iestāžu sadarbības vajadzībām atbilstoši SIS II lēmumam (2007/533/TI) un Padomes 2010. gada 29. jūnija Lēmumam 2010/365/ES par Šengenas acquis noteikumu īstenošanu sadarbībā ar Šengenas informācijas sistēmu Bulgārijas Republikā un Rumānijā.

Irīja un **Apvienotā Karaliste** nepieņēma Padomes 2013. gada 7. marta Lēmuma 2013/158/ES pieņemšanu, un šis lēmums tām nav saistošs un nav jāpiemēro, tāpēc tām tiks piemērots tikai SIS II lēmums (2007/533/TI; 2007. gada 12. jūnijs).

Brīva pārvietošanās un sociālais nodrošinājums

Attiecībā uz **Lihtenšteinu, Islandi** un **Norvēģiju** skatīt VI pielikumu Līgumam par Eiropas Ekonomikas zonu, kas grozīts ar EEZ Apvienotās komitejas 2011. gada 1. jūlija Lēmumu Nr. 76/2011 (OV L 262, 2011., 33–43. lpp.) un 2012. gada 10. februāra Lēmumu Nr. 18/2012 (OV L 161, 2012., 24. lpp.).

Attiecībā uz **Šveici** skatīt Nolliguma par sociālo nodrošinājuma sistēmu koordināciju II pielikumu, kurš atjaunināts ar 2012. gada 31. marta Lēmumu Nr. 1/201, ko pieņēmusi Apvienotā Komiteja, kas izveidota saskaņā ar Nolligumu starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, ar ko aizstāj minētā nolliguma II pielikumu par sociālo nodrošinājuma sistēmu koordināciju (2012/195/ES) (OV L 103, 2012., 51–59. lpp.).

Konkrētu instrumentu piemērošana

Regulu (ES) Nr. 1231/2010 nepiemēro **Apvienotajai Karalistei**, taču tai jāproģām ir saistoša Padomes 2003. gada 14. maija Regula (EK) Nr. 859/2003, ar ko Regulas (EEK) Nr. 1408/71 un Regulas (EEK) Nr. 574/72 noteikumus attiecina arī uz tiem trešo valstu pilsoņiem, uz kuriem minētie noteikumi neattiecas tikai viņu valsts Piederības dēļ) (OV L 124, 2003., 1–3. lpp.).

Profesionālo kvalifikāciju direktīvu 2005/36/ES, izņemot tās II sadaļu, **Šveicē** sākotnēji piemēro atbilstoši ES un Šveices Apvienotās Komitejas, kura izveidota ar 14. pantu 1999. gada Nolligumā starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, 2011. gada 13. septembra Lēmumu Nr. 2/2011, ar ko aizstāj nolliguma III pielikumu (Profesionālo kvalifikāciju savstarpēja atzīšana) (2011/702/ES; OV L 277, 2011., 20–35. lpp.).

Norikoto darba ņēmēju direktīvu 96/71/EK nepiemēro **Šveicei**, taču tai jāparedz līdzīgi noteikumi atbilstoši I pielikuma 22. pantam 1999. gada Nolligumā starp Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no vienas puses, un Šveices Konfederāciju, no otras puses, par personu brīvu pārvietošanos, parakstīts 1999. gada 21. jūnijā un stāties spēkā 2002. gada 1. jūnijā (OV L 114, 2002., 6–72. lpp.).

2. pielikums. Attiecīgo Eiropas Padomes instrumentu piemērojamība

Attiecīgo Eiropas Padomes instrumentu piemērojamība ES dalībvalstīs

Valsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Kopā no 28 dalībvalstīm
Kopējais ratificēto un tādu instrumentu skaits, kam valsts pievienojusies	7	9	7	8	6	8	8	9	7	9	8	8	8	7	9	10	7	10	7	8	9	6	9	8	9	8	7	7	7
ECTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ECTK Protokols Nr. 1 (īpašums, izglītība u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ECTK Protokols Nr. 4 (pārvietošanās brīvība, ārvalstnieku kolektīvās izraidīšanas aizliegums u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	26
ECTK Protokols Nr. 6 (nāvēsods)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ECTK Protokols Nr. 7 (procesuālās garantijas attiecībā uz ārvalstnieku izraidīšanu u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	25
ECTK Protokols Nr. 12 (diskriminācija)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8
ECTK Protokols Nr. 13 (nāvēsods)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvencija (1953. g.)	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	15
Eiropas Konvencija par personas dzīves vietu (1955. g.)	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	10
Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (2005. g.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25
Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības gēimēnē novēršanu un apkarošanu (2011. g.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	2

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro

s = parakstīts(-a)

✗ = nav parakstīts(-a)

Attiecīgo Eiropas Padomes instrumentu piemērojamība pārējās Eiropas Padomes valstīs

Valsts	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Kopā no 19 valstīm
Kopējais ratificēto un īstā instrumentu skaits, kam valsts pievienojusies	8	9	7	6	8	5	8	8	6	5	7	9	8	9	8	4	8	7	8	
ECTK	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
ECTK Protokols Nr. 1 (īpašums, izglītība u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
ECTK Protokols Nr. 4 (pārvietošanās brīvība, ārvalstnieku kolektīvās izraidīšanas aizliegums u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
ECTK Protokols Nr. 6 (nāvessods)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
ECTK Protokols Nr. 7 (procesuālās garantijas attiecībā uz ārvalstnieku izraidīšanu u. tml.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
ECTK Protokols Nr. 12 (diskriminācija)	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	10
ECTK Protokols Nr. 13 (nāvessods)	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	16
Eiropas Sociālās un medicīniskās palīdzības konvencija (1953. g.)	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✗	3
Eiropas Konvencija par peisonu dzīves vietu (1955. g.)	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✗	✓	✗	2
Eiropas Padomes Konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (2005. g.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	15
Eiropas Padomes Konvencija par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (2011. g.)	✓	✓	✗	✗	✓	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	3

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro

s = parakstīts(-a)

✗ = nav parakstīts(-a)

3. pielikums. Pienemtie ESH noteikumi

ES dalībvalstu pieņemtie ESH noteikumi

[illegible]

ESH (1961. g.) un 1988. gada Papildprotokols

ESH (1996. g.)

ES dalībvalsts	AT	BE	BG	CY	EE	FI	FR	HU	IE	IT	LT	LV	MT	NL	PT	RO	SE	SI	SK	CZ	DE	DK	EL	ES	HR	LU	PL	UK
Kopā pieņemti	14	24	17	15	20	26	31	17	27	30	24	26	20	30	31	17	23	29	25	15	15	18	21	22	15	16	10	14
18. pants – darbs citu Līgumslēdzēju pušu teritorijā	o	✓	o	o	x	✓	✓	x	✓	✓	o	✓	o	✓	✓	o	✓	o	o	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	o	✓
19. pants – migrējošo strādājošo tiesības uz aizsardzību un palīdzību	o	o	x	✓	✓	o	✓	x	✓	✓	o	o	x	o	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓
20. pants – nediskriminācija dzimuma dēļ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	x	x	x
21. pants – informācija un konsultācijas	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	x	x	x
22. pants – tiesības piedalīties darba apstākļu uzlabošanā	x	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	x	x	x
23. pants – vecu cilvēku sociālā aizsardzība	x	x	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	x	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	x	x	x	x
24. pants – aizsardzība darba saistību izbeigšanās gadījumos	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	x
25. pants – aizsardzība darba devēja maksātnespējas gadījumā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
26. pants – ciena darbā	o	o	✓	x	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	x
27. pants – strādājošie ar ģimenes saistībām	o	x	o	o	✓	✓	✓	x	o	✓	✓	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	o	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
28. pants – strādājošo pārstāvju aizsardzība	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
29. pants – konsultācijas par kolektīvo atļaušanu	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30. pants – aizsardzība pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību	x	✓	x	x	x	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
31. pants – dzīvesvieta	x	x	x	x	x	✓	✓	x	x	✓	o	o	x	✓	✓	x	✓	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	x

x = nav pieņemts

o = daļēji pieņemts

✓ = pieņemts

Piezīmes: Ar dzeltenajiem burtiem norādītas tās dalībvalstis, kas ratificējušas tikai 1996. gada ESH

ESH noteikumi, kurus pieņemušas pārējās Eiropas Padomes valstis, kas ir ratificējušas ESH

	ESH (1996. g.)										ESH (1961. g.)				
	AD	AL	AM	AZ	BA	GE	MD	ME	MK	NO	RS	RU	TR	UA	IS
Valstis, kas nav ES dalībvalstis	19	18	13	18	16	12	16	18	16	22	25	19	27	24	13
Kopā pieņemti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1. pants – tiesības uz darbu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. pants – laimīgi darba apstākļi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. pants – droši un veselībai nekaitīgi darba apstākļi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. pants – taisnīgs atalgojums	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5. pants – tiesības piedoties	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6. pants – tiesības slēgt kolektīvus līgumus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7. pants – bērnu un jauniešu aizsardzība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8. pants – strādājošo sieviešu tiesības uz maternitātes aizsardzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9. pants – arrodorientācija	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10. pants – arrodapmācība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11. pants – veselības aizsardzība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12. pants – sociālā drošība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13. pants – tiesības izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
14. pants – tiesības izmantot sociālās labklājības dienesta pakalpojumus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15. pants – personas ar invaliditāti	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16. pants – ģimenes aizsardzība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17. pants – bērnu un jauniešu aizsardzība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18. pants – migrējošo strādājošo tiesības uz aizsardzību un palīdzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
19. pants – migrējošo strādājošo tiesības uz aizsardzību un palīdzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
20. pants – nediskriminācija dzimuma dēļ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
21. pants – informācija un konsultācijas	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
22. pants – tiesības piedalīties darba apstākļu uzlabošanā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
23. pants – vecu cilvēku sociālā aizsardzība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
24. pants – aizsardzība darba saistību izbeigšanās gadījumos	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
25. pants – aizsardzība darba devēja maksātnespejas gadījumā	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
26. pants – cieņa darba	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27. pants – strādājošie ar ģimenes saistībām	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
28. pants – strādājošo pārstāvju aizsardzība	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
29. pants – konsultācijas par kolektīvo atlaistību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30. pants – aizsardzība pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
31. pants – dzīvesvieta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

✓ = pieņemts o = daļēji pieņemts x = nav pieņemts

Piezīmes: Ar dzeltenajiem lodziņiem norādītas tās dalībvalstis, kas ratificējušas tikai 1996. gada ESH

4. pielikums. Pieņemtās attiecīgās ANO konvencijas

ES dalībvalstu pieņemtās attiecīgās ANO konvencijas

ES dalībvalsts	AT	BE	BG	CY	CZ	DE	DK	EE	EL	ES	FI	FR	HR	HU	IE	IT	LT	LU	LV	MT	NL	PL	PT	RO	SE	SI	SK	UK	Kopā no 28
Kopējais ratificēto un tādu konvenciju skaits, kam valsts pievienojusies	15	13	15	13	14	15	12	13	14	13	14	15	15	12	14	13	14	14	13	14	13	15	15	15	15	14	14	15	
Konvencija par bēgļa statusu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Konvencija par bezvalstnieka statusu	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	24
Konvencija par apatridisma samazināšanu	✓	✗	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✗	s	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	16
ICERD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ICPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
ICESCR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CATFP	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	s	s	s	s	✓	✓	s	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	21
CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
CRC FP Nr. 1 (brūņots konflikts)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	28
UNTOC FP Nr. 1 (migrantu nelegāla ieviešana)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
UNTOC FP Nr. 2 (cilvēku tirdzniecība)	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	27
CRPD	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	25

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro s = parakstīts(-a) ✗ = nav parakstīts(-a)

Pārējo Eiropas Padomes valstu pieņemtās attiecīgās ANO konvencijas

	Valsts	AD	AL	AM	AZ	BA	CH	GE	IS	LI	MC	MD	ME	MK	NO	RS	RU	SM	TR	UA	Kopā no 19
	Kopējais skaits ratificēto un tādu konvenciju skaits, kam valsts pievienojusies	7	15	15	15	15	13	13	10	14	11	15	14	14	15	15	12	11	13	15	
	Konvencija par bēgļa statusu	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓	17
	Konvencija par bezvalstnieka statusu	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	✓	13
	Konvencija par apatridisma samazināšanu	x	✓	✓	✓	✓	x	x	x	✓	x	✓	x	x	✓	✓	x	x	x	✓	9
	ICERD		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	ICCPR	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	ICESCR	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
	CEDAW	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	CAT	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	CAT FP	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	x	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	✓	✓	14
	CRC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	CRC FP Nr. 1 (brūnots konflikts)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	UNTOC	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	19
	UNTOC FP Nr. 1 (migrantu nelegāla ieviešana)	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	17
	UNTOC FP Nr. 2 (cilvēku tirdzniecība)	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	18
	CRPD	s	✓	✓	✓	✓	x	s	s	x	s	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	13

✓ = Līgumslēdzēja valsts / piemēro s = parakstīts(-a) x = nav parakstīts(-a)

Konvencija par bēgļa statusu – Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bēgļa statusu (1951. g.)

Konvencija par bezvalstnieka statusu – Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bezvalstnieka statusu (1954. g.)

Konvencija par apatridisma samazināšanu – Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par apatridisma samazināšanu (1961. g.)

ICERD – Starptautiskā konvencija par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu (1965. g.)

ICCPR – Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (1966. g.)

ICESCR – Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (1966. g.)

CEDAW – Konvencija par jebkādās sievietes diskriminācijas izskaušanu (1979. g.)

CAT – Konvencija pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem (1984. g.)

CAT FP – CAT fakultatīvais protokols (2002. g.)

CRC – Konvencija par bērna tiesībām (1989. g.)

CRC FP Nr. 1 – CRC fakultatīvais protokols par bērnu iesaistīšanu brūnotos konfliktos (2000. g.)

CRPD – Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (2006. g.)

UNTOC – Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija pret transnacionālo organizēto noziedzību (2000. g.)

UNTOC FP Nr. 1 – Protokols pret migrantu nelikumīgu ieviešanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem (2000. g.)

UNTOC FP Nr. 2 – Protokols par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, apkarošanu un sodīšanu par to (2000. g.)

5. pielikums. Pielikumos izmantotie valstu kodi.

Kods	Valsts
AD	Andora
AL	Albānija
AM	Armēnija
AT	Austrija
AZ	Azerbaidžāna
BA	Bosnija un Hercegovina
BE	Beļģija
BG	Bulgārija
CH	Šveice
CY	Kipra
CZ	Čehijas Republika
DE	Vācija
DK	Dānija
EE	Igaunija
EL	Grieķija
ES	Spānija
FI	Somija
FR	Francija
GE	Gruzija
HR	Horvātija
HU	Ungārija
IE	Īrija
IS	Islande
IT	Itālija

Kods	Valsts
LI	Lihtenšteina
LT	Lietuva
LU	Luksemburga
LV	Latvija
MC	Monako
MD	Moldova
ME	Melnkalne
MK	Maķedonija
MT	Malta
NL	Nīderlande
NO	Norvēģija
PL	Polija
PT	Portugāle
RO	Rumānija
RS	Serbija
RU	Krievija
SE	Zviedrija
SI	Slovēnija
SK	Slovākija
SM	Sanmarīno
TR	Turcija
UA	Ukraina
UK	Apvienotā Karaliste

Rokasgrāmata par Eiropas tiesībām patvēruma, robežu un imigrācijas jomā

2015 — 271 lpp. — 14,8 × 21 cm

ISBN 978-92-871-9928-7 (Eiropas Padome)

ISBN 978-92-9239-503-2 (FRA)

doi:10.2811/74507

Liela daļa informācijas par Eiropas Savienības Pamattiesību Aģentūru ir pieejama internetā. Tai var piekļūt FRA mājas lapā (<http://fra.europa.eu>).

Sīkāka informācija par Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru ir pieejama tiesas tīmekļa vietnē <http://www.echr.coe.int>. HUDOC meklēšanas portāls nodrošina piekļuvi spriedumiem un lēmumiem angļu un/vai franču valodā, kā arī satur tulkojumus papildu valodās, ikmēneša informatīvas piezīmes par judikatūru, preses relīzes un citu informāciju par tiesas darbu.

Kā pasūtīt ES izdevumus

Bezmaksas izdevumi

- Viens eksemplārs:
ar *EU Bookshop* starpniecību (<http://bookshop.europa.eu>).
- Vairāk nekā viens eksemplārs vai plakāti/kartes: Eiropas Savienības pārstāvniecībās (http://ec.europa.eu/represent_lv.htm), Eiropas Savienības delegācijās valstīs, kas nav ES dalībvalstis (http://eeas.europa.eu/delegations/index_lv.htm), ar *Europe Direct* dienesta starpniecību (http://europa.eu/europedirect/index_lv.htm) vai piezvanot uz tālruna numuru 00 800 6 7 8 9 10 11 (zvanišana bez maksas no jebkuras vietas Eiropas Savienībā) (*).

Maksas izdevumi

- Ar *EU Bookshop* starpniecību (<http://bookshop.europa.eu>).

Maksas abonementi

- Ar Eiropas Savienības Publikāciju biroja tirdzniecības aģentu starpniecību (http://publications.europa.eu/others/agents/index_lv.htm).

(*) Informāciju sniedz bez maksas, tāpat arī lielākā daļa zvanu ir bezmaksas (izņemot dažus operatorus, viesnīcas vai taksofonus).

Kā iegūt Eiropas Padomes publikācijas

Eiropas Padomes izdevniecība darbojas visās organizācijas jomās, tostarp cilvēktiesību, tiesību zinātnes, veselības, ētikas, sociālo lietu, vides, izglītības, kultūras, sporta, jaunatnes un arhitektūras mantojuma jomās. Grāmatas un elektroniskās publikācijas no apjomīgā katalogā var pasūtīt internetā (<http://book.coe.int/>).

Virtuālā lasītava ļauj lietotājiem piekļūt bez maksas tikko publicēto grāmatu fragmentiem un oficiālo dokumentu pilnajiem tekstiem.

Informācija par Eiropas Padomes konvencijām, kā arī to pilni teksti ir pieejami Līgumu biroja tīmekļa vietnē: <http://conventions.coe.int/>.

Eiropas Cilvēktiesību konvencijā (ECTK) un Eiropas Savienības (ES) tiesībās paredzētais ārvalstnieku tiesību aizsardzības regulējums kļūst arvien nozīmīgāks. ES tiesību akti par patvērumu, robežām un imigrāciju tiek strauji pilnveidoti. Attiecībā uz ECTK 3., 5., 8. un 13. pantu pastāv plaša Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) judikatūra. Eiropas Savienības Tiesa (Tiesa) arvien biežāk tiek lūgta interpretēt ES tiesību normas šajā jomā. Rokasgrāmatas otrajā izdevumā, kas tika atjaunināts līdz pat 2013. gada decembra beigām, ir vienkopus aplūkoti ES tiesību akti un abu Eiropas tiesu judikatūra. Rokasgrāmata ir paredzēta ES un Eiropas Padomes dalībvalstu juristiem, tiesnešiem, prokuroriem, imigrācijas iestāžu darbiniekiem un nevalstiskām organizācijām.

EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija
Tālr. +43 (1) 580 30-60 – Fakss +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESA**EIROPAS PADOME**

67075 Strasbūra Cedex – Francija
Tālr. +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fakss +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

■ Publikāciju birojs

ISBN 978-92-871-9928-7 (Eiropas Padome)
ISBN 978-92-9239-503-2 (FRA)